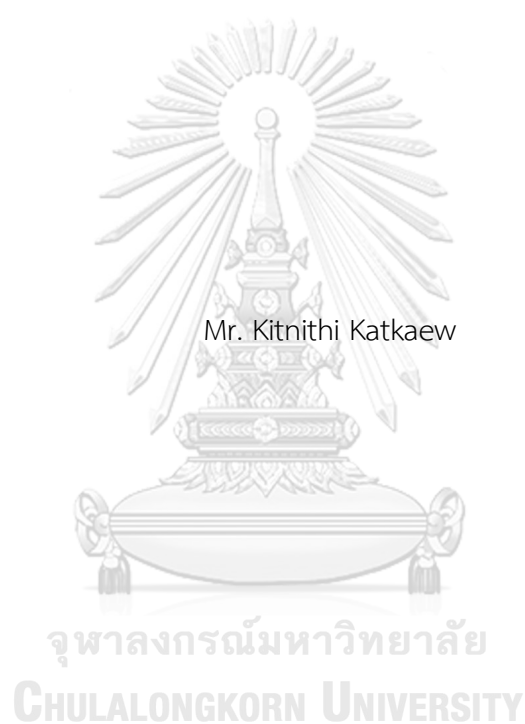

การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Development of Non-Toxic Printmaking Activity Package to Promote
Well-Being for Elderly People

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Art Education
Department of Art, Music, and Dance Education
FACULTY OF EDUCATION
Chulalongkorn University
Academic Year 2021
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ
โดย	นายกิตต์นิธิ เกตุแก้ว
สาขาวิชา	ศิลปศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมฉาย บุญญานันต์

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุขิวะ)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนบทร แสงวณิช)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมฉาย บุญญานันต์)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า)	

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

กิตตินิติ เกตุแก้ว : การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ. (Development of Non-Toxic Printmaking Activity Package to Promote Well-Being for Elderly People) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร. โสมฉาย บุญญานันต์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและพัฒนาชุดกิจกรรมของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาแนวทาง คือ อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน ศิลปินภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา จำนวน 1 คน ผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เป็นชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 5 กิจกรรม โดยนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้กิจกรรม คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 - 79 ปี ที่ยังมีร่างกายแข็งแรง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยไม่จำแนกเพศในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยการรับสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจและสมัครใจ จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์สำหรับอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ 2) แบบสัมภาษณ์สำหรับศิลปินภาพพิมพ์ 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ 4) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้อำนวยความสะดวกคนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ 5) ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ 6) แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีความสุขผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ 7) แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ 8) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ 9) แบบบันทึกผลการทดลองสำหรับผู้วิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย ร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้นมีทั้งหมด 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) ทำสีพิมพ์ 2) พิมพ์ภาพด้วยการพับ 3) พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลึง 4) พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ 5) พิมพ์ภาพผ่านร่องลึก ซึ่งผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมมีผลการประเมินสุขภาพของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมากที่ 3.32 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าการกระจายตัวน้อยอยู่ที่ 0.19 สามารถแปลผลได้ว่า ในด้านร่างกาย ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ได้โดยไม่ใช้กำลังมากจนก่อให้เกิดความเหนื่อยล้า ในด้านจิตใจ ผู้สูงอายุรู้สึกดีต่อการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ มีความเพลิดเพลิน สามารถจดจำกระบวนการเรียนรู้ทางศิลปะภาพพิมพ์ได้ และมีความพึงพอใจในผลงานของตนเอง ในด้านสังคม ผู้สูงอายุและลูกหลานหรือเพื่อนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นขณะทำกิจกรรม ในด้านสติปัญญา ผู้สูงอายุสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมได้ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะภาพพิมพ์ได้ทั้ง 4 กระบวนการได้ลุล่วง และมีความเห็นว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมากที่ 3.56 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าการกระจายตัวน้อยอยู่ที่ 0.22 ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเข้าใจในกระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ อยากศึกษาเพิ่มเติม มีความสนใจในการสร้างสรรค์ มีความเห็นว่าวัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมมีความเหมาะสม สามารถทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำเร็จลุล่วง และมีความพึงพอใจกับผลงานที่ตนเองได้สร้างสรรค์ขึ้น นอกจากนี้ยังมีความยินดีที่จะแนะนำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ให้เพื่อนและคนในครอบครัวได้รู้จักต่อไป

สาขาวิชา ศิลปศึกษา
ปีการศึกษา 2564

ลายมือชื่อนิติ
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6280193627 : MAJOR ART EDUCATION

KEYWORD: Art activity package, non-toxic printmaking, well-being, the elderly (older adults)

Kitnithi Katkaew : Development of Non-Toxic Printmaking Activity Package to Promote Well-Being for Elderly People.

Advisor: Asst. Prof. SOAMSHINE BOONYANANTA, Ph.D.

This research aimed to study characteristics and develop non-toxic printmaking activity package to promote well-being for elderly people. Relevant documents and research studies were reviewed and data were collected from an in-depth interview with the sample. The sample included 3 higher education level instructors teaching printmaking, 3 printmaking artists, 3 organizers of recreational activities for the elderly, 1 director of an elderly nursing home, and 2 elderly caregivers. The data obtained were analyzed to be a non-toxic printmaking activity package for elderly people, 5 activities. The non-toxic printmaking activity package was pretested with the elderly with 60-79 years of age who are physically healthy and can help themselves, without sex separation, in Bangkok and its outskirts. Persons who were interested in and willing to participate in the activities were recruited and 20 participants were selected. The research instruments were 1) the interview for higher education level instructor who teach printmaking, 2) the interview for printmaking artists, 3) the interview for organizers of recreational activities for the elderly, 4) the interview for the director of the elderly nursing home, 5) the non-toxic printmaking activity package to promote well-being for elderly people, 6) the adult well-being assessment through the non-toxic printmaking activity package to promote well-being for elderly people, 7) the opinion survey of the elderly towards the non-toxic printmaking activity package to promote well-being for elderly people, 8) the interview for the elderly participating in the activities who live in Bangkok and outskirts of Bangkok to survey their opinions after participating in the non-toxic printmaking activities, 9) the test result record for the researcher. Data were analyzed using content analysis, mean, and percentage.

The study results revealed that there were 5 non-toxic printmaking activities to promote well-being for the elderly, i.e. 1) making colors for printmaking, 2) folding techniques in printmaking, 3) corrugated box paper printmaking, 4) stencil printmaking, 5) intaglio printmaking. Elderly people who participated in the activities had the adult well-being assessment result at a very good level at 3.32 and standard deviation was low at 0.19. It can be interpreted that physically the elderly could engage in printmaking activities without using too much energy to make them feel fatigue. Mentally, the elderly was happy doing printmaking activities. They had enjoyment and could remember printmaking learning processes, and they were satisfied with their work. Socially, the elderly and their descendants or friends had good interaction and helped each other as they spent time talking and sharing their ideas while doing the activities. In terms of cognition, the elderly could solve problems during doing the activities and were able to do all 4 printmaking processes successfully. In their opinions, the printmaking activities were suitable at a very good level 3.56 and standard deviation was low at 0.22, which can be interpreted that most of the elderly understand the printmaking processes and would like to study further. They were interested in creating work and thought that the materials and equipment used in the activities were suitable, enabling them to do the printmaking activities successfully, and they were satisfied with the work they created on their own. Besides, they were delighted to recommend the printmaking activities to their friends and family members accordingly.

Field of Study: Art Education

Student's Signature

Academic Year: 2021

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสมฉาย บุญญานันต์ ที่ให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์และ การดำเนินงานวิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนบทร แสงวณิช และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า ที่ให้ความกรุณาเป็นประธานและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรเทพ เลิศเทวศิริ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์ และอาจารย์ ดร.สรีตา เจือศรีกุล ที่ให้ความกรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย รวมไปถึง ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ความกรุณาให้ข้อมูล และคำแนะนำในการพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอด สารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ขอขอบพระคุณพ่อแม่ ครอบครัว และญาติพี่น้องอันเป็นที่รักยิ่งที่คอยผลักดันให้ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจสำคัญยิ่งในทุกด้าน

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ สาขาศิลปศึกษาทุกคนที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข และให้ความช่วยเหลือ เกื้อกูลกันด้วยดีตลอดมา

ขอขอบคุณสำนักงานวิจัยแห่งชาติที่มอบทุนสนับสนุนการวิจัย “ทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรม ทุนวิจัยมหาดบัณฑิต วช. ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปี งบประมาณ 2564” ให้แก่ผู้วิจัย ทุนวิจัยที่ได้รับนี้มีส่วนเป็นอย่างยิ่งที่ช่วยให้งานวิจัยดำเนินการได้สำเร็จอย่างมี คุณภาพ

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1.....	1
บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ตัวแปรในงานวิจัย.....	6
คำถามวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์	6
ขอบเขตการวิจัย	6
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
กรอบแนวคิด.....	9
บทที่ 2.....	10
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
1. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)	11
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ	14
2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ	14

2.2	การจำแนกกลุ่มของผู้สูงอายุ	16
2.3	สถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบัน.....	18
2.4	ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ.....	21
2.5	แนวคิดทฤษฎีเรื่องความต้องการของผู้สูงอายุ	24
2.6	ทฤษฎีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ	26
2.7	ชุดกิจกรรมการเรียนรู้.....	27
2.8	การออกแบบการเรียนการสอน.....	31
2.9	การรับมือกับสังคมสูงวัยของประเทศไทย.....	36
3.	แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาวะ	42
4.	กิจกรรมศิลปะ.....	49
4.1	ความหมายของศิลปะ.....	49
4.2	ประเภทของศิลปะ.....	49
4.3	คุณค่าของศิลปะ.....	51
4.4	ความหมายของกิจกรรมศิลปะ	54
4.5	ประเภทของกิจกรรมศิลปะ	54
4.6	แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ.....	55
4.7	รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ.....	61
5.	ภาพพิมพ์	63
5.1	ความหมายของภาพพิมพ์.....	63
5.2	ประเภทของภาพพิมพ์.....	63
5.3	วัสดุในท้องถิ่นและอุปกรณ์ภาพพิมพ์.....	64
5.4	กิจกรรมภาพพิมพ์	66
5.5	ภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ	71
5.6	คุณค่าของศิลปะภาพพิมพ์ หลักการและจุดเด่นของแต่ละเทคนิค.....	73

5.7 รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ.....	81
5.8 กิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ.....	84
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	85
บทที่ 3.....	102
วิธีดำเนินการวิจัย	102
ระยะที่ 1	103
3. พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	104
4. ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือวิจัย	106
5. ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน.....	107
6. เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง.....	107
ระยะที่ 2	108
1. พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	108
2. ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือวิจัย	108
3. ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน.....	109
4. เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง.....	109
แผนภูมิกระบวนการทำวิจัย.....	111
บทที่ 4.....	111
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	111
1.2 ผลการวิเคราะห์ลักษณะการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ที่เหมาะสม	116
บทที่ 5.....	151
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	151
บรรณานุกรม.....	160
ประวัติผู้เขียน	248

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพทย์และการสาธารณสุข ส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาพพลานามัยดีขึ้นและอายุขัยเฉลี่ยสูงขึ้น จำนวนผู้สูงอายุจึงมีมากขึ้น นำมาสู่การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของโลกอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรผู้สูงอายุ ดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เสื่อมถอยตามวัย ความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงบทบาทจากผู้นำครอบครัวเป็นผู้อาศัย ตลอดจนรายได้ที่ลดลงเมื่อเกษียณอายุ เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่กลุ่มผู้สูงอายุต้องเผชิญ (นิภา จวนโสม, 2550)

ในด้านของผู้สูงอายุเอง มีความกังวลที่จะต้องเผชิญกับช่วงวัยการเปลี่ยนผ่านของชีวิต ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงมากมาย เป็นสาเหตุให้ต้องมีการปรับวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ทั้งความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ปัจจุบันแต่ละครอบครัวมีภาระหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการทำมาหากิน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้มีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาในการเอาใจใส่ หรือดูแลผู้สูงอายุเหมือนดังในอดีต นอกจากนี้ระบบเครือข่ายและเพื่อนบ้านในชุมชนก็มีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง ก่อให้ความสัมพันธ์ที่ฉาบฉวยตัวใครตัวมัน และการพบปะสังสรรค์ก็มีเฉพาะช่วงเทศกาล หรือมีงานสำคัญในเครือข่ายเท่านั้น (วาทีณี บุญชะลิกษี และยุพิน วรสิริอมร, 2539) และการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวก็มีแนวโน้มขาดคุณภาพและขาดผู้ดูแลในอนาคต เพราะสังคมที่ผันแปรไป ผู้สูงอายุเป็นโสดมากขึ้น จำนวนบุตรเฉลี่ยลดลง ครอบครัวขยายลดลง ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังมากขึ้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุขาดผู้ดูแล ซึ่งการดูแลระยะยาวสำหรับผู้มีภาวะพึ่งพาจึงเป็นบทบาทสำคัญของครอบครัวที่ต้องดูแลทั้งทางกาย ทางจิตใจ และยังต้องให้การสนับสนุนทางการเงิน (กันตียา พวงสำลี และประเสริฐไชย สุขสะอาด, 2560)

ธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการที่สำคัญคือ ความรัก ความเมตตา ความเอาใจใส่ การยอมรับจากผู้อื่น ตลอดจนการค้นหาความหมายและคุณค่าในชีวิต (Coopersmith, 1981) แต่ในกลุ่มผู้สูงอายุอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านส่งผลกระทบต่อจิตใจอย่างต่อเนื่อง ผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบาง และมีอารมณ์อ่อนไหว ไวต่อความรู้สึกที่มากกระทบ (Touhy & Jett, 2013) อีกทั้งต้องการมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงตามวัย มีการให้ความสำคัญกับสุขภาพ มีโภชนาการที่ดี มีเวลาพักผ่อน ออกกำลังกาย มีสิ่งแวดล้อมดี (จรัญญา วงษ์พรหม, 2558) ซึ่งจะนำไปสู่แนวความคิดการพัฒนาสุขภาวะ เป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง

ภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และการสร้างศักยภาพในบุคคล โดยสุขภาวะเป็นกรอบการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. สุขภาวะทางร่างกาย 2. สุขภาวะทางจิต 3. สุขภาวะทางสังคม 4. สุขภาวะทางปัญญา (ประเวศ วะสี, 2551) สุขภาวะจึงเป็นแนวคิดที่เสริมสร้างการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยผู้สูงอายุนั้น การมีสุขภาวะคือ 1. การมีสุขภาพกายที่แข็งแรง มีรายได้ที่เพียงพอกับการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง 2. มีสุขภาพจิตดี จิตใจเข้มแข็ง ยึดมั่นในความถูกต้อง มีที่พึ่งพิงทางใจที่ก่อให้เกิดความสุข 3. การมีสังคมที่ดีคือ สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ปลอดภัย ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีเมตตาธรรมและช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน 4. การมีสุขภาวะทางปัญญา คือ การมีความเจริญงอกงามทางความรู้ มีปัญญาในการตัดสินใจ การเตรียมความพร้อม การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำรงตนอยู่ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีความสุข (จามรี พระสุนิล และ เบญจมาศ เมืองเกษม, 2560)

ศิลปะเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ได้รับความสนใจจากผู้สูงอายุอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน โดยเฉพาะในต่างประเทศ ซึ่งกิจกรรมศิลปะช่วยส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุได้ทั้ง 4 ด้าน คือ 1. ด้านร่างกาย ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงให้กับกล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหว การกระตุ้นประสาทสัมผัส การฝึกทักษะความชำนาญ และการประสานงานกันระหว่างสายตากับมือ (Leitner & Leitner, 1996) 2. ด้านจิตใจ เป็นช่องทางให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจตนเอง โดยแสดงออกความรู้สึกนึกคิดผ่านการทำกิจกรรมศิลปะ โดยเฉพาะสิ่งที่ไม่สามารถบรรยายหรือ สื่อสารด้วย ภาษาพูด ช่วยให้ผู้สูงอายุมิการรับรู้ความรู้สึกของตนเอง และส่งเสริมทักษะในการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้สูงอายุยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนได้ (Proulx, 2003) และ (Weiss, 2013) 3. ด้านสังคม ศิลปะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในการสร้างสัมพันธ์อันดีภายในสังคม เพราะศิลปะเป็นตัวกลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่น (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2542) 4. ด้านปัญญา ช่วยส่งเสริมการนำความรู้จากประสบการณ์ไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ ทำให้ประสบการณ์ใหม่มีความหมายมากขึ้น ในเรื่องที่เป็นประโยชน์และตรงตามความต้องการและสามารถนำความรู้กลับไปใช้งานได้ทันที (Knowels, 1970) โดยกิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรเป็นการฝึกฝนให้ผู้ทำกิจกรรมได้ถ่ายทอดจินตนาการหรือความทรงจำร่วมกับการสะท้อนตัวตนของผู้สร้างสรรค์ โดยสื่อถึงอารมณ์ ความรู้สึก ในรูปแบบสัญลักษณ์จากความจริงใจ ประสบการณ์ อารมณ์ร่วมกับความงาม ที่ทำให้ผู้สร้างสรรค์เกิดความสุข และความเพลิดเพลิน (Reynolds, 2010) ซึ่งทำได้ในหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมวาดรูปอย่างง่าย (Scribble drawing) กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะตามธีม (Theme related art expressive) กิจกรรมระบายภาพสีน้ำหรือกิจกรรมงานปั้น (ญาดาร์ตัน บาลจ่าย และคณะ, 2561) กล่าวได้ว่ากิจกรรมศิลปะนั้นมีประโยชน์ทั้งต่อด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาของผู้ทำกิจกรรม เนื่องจากกิจกรรมศิลปะนั้นเป็นเรื่องของการแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึก ในขณะที่สร้างสรรค์ผลงาน จิตใจของผู้สร้างสรรค์จะได้รับการขัดเกลาให้มีจิตใจ

ที่อ่อนโยน อ่อนไหวต่อความรู้สึกและอารมณ์ (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2545) ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านจินตนาการ ก่อให้เกิดความอ่อนโยนด้านอารมณ์ ทำให้เกิดสุนทรียภาพและความประทับใจจากการทำกิจกรรม ช่วยทำให้ได้ใช้วัยวะส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรม เกิดการเคลื่อนไหวร่างกายเป็นการทำกายบริหารไปในตัวด้วย (อุดม เพชรสังหาร, 2548) นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมและต้องการเรียนรู้มากที่สุด จึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน และเกิดการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาความสามารถทางความคิด ความต้องการทางการศึกษาของผู้สูงอายุ ซึ่งความรู้ที่ได้มาจากระบบการรับรู้ในชีวิตของผู้สูงอายุ สามารถช่วยผู้สูงอายุในกระบวนการเรียนรู้ได้ (จารุพรรณ ทรัพย์ปรง, 2542)

การทำกิจกรรมศิลปะจะได้ประสบการณ์เชิงสุนทรียะทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์รองกล่าวคือ การที่ผู้สนใจงานศิลปะได้เรียนรู้เทียบเคียงองค์ประกอบของศิลปะแขนงต่าง ๆ ได้จะทำให้เกิดความเข้าใจศิลปะนั้นได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะศิลปะที่เป็นนามธรรมและไม่มีรูปร่างรูปทรง เมื่อได้คุ้นเคยและมีความเข้าใจในงานทัศนศิลป์จะทำให้เกิดจินตนาการได้โดยง่ายและไม่มีขีดจำกัด อย่างเช่นการได้ฟังเพลงที่ผู้ประพันธ์ต้องแสดงบรรยากาศของท้องทุ่ง ผู้ฟังก็สามารถจินตนาการนึกภาพในใจถึงท้องทุ่งได้ไม่จำกัด อาจจะเป็นการประทับใจจากการได้เห็นท้องทุ่งที่สวยงามด้วยตัวเอง หรืออาจจะเป็นท้องทุ่งจากภาพประทับใจของศิลปินท่านใดท่านหนึ่งก็ได้ หรือในทางกลับกันการที่มองภาพอันสวยงามที่เป็นผลงานของศิลปินเอกก็สามารถนำความประทับใจนั้นมาแสดงออกเป็นเสียงเพลงและบทกวีได้ เพราะภาพเขียนหรืองานทัศนศิลป์ต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นเพียงรูปทรงแต่มีทั้งเรื่องราวและจิตวิญญาณของศิลปินแฝงอยู่ในผลงานนั้น ๆ (ณัฐชนน มิคะนุช และคณะ, 2555) และประสบการณ์ศิลปะจะทำให้จิตใจคนอ่อนโยน ต่อให้จะมีอายุมากถึงวัยสูงอายุก็ไม่เป็นอุปสรรคในการทำกิจกรรมศิลปะ นอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินที่ส่งผลดีด้านจิตใจหรืออาจมีอุปสรรคอยู่บ้างในวัยสูงอายุ เช่น อาจมีอาการมือสั่น ซึ่งอาการเหล่านี้ก็สามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะให้มีความสวยงามได้ไม่ต่างจากคนปกติ โดยเปลี่ยนจากอุปสรรคหรือปัญหาในวัยสูงอายุให้เป็นพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์งานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมศิลปะได้อย่างกระตือรือร้น และเมื่อมีผลงานที่สร้างสรรค์สำเร็จออกมาได้ด้วยตนเอง จะก่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ในการทำกิจกรรมศิลปะบางครั้งผู้สูงอายุอาจมีอาการมือสั่น โดยผลงานที่ได้สร้างสรรค์ออกมาอาจเรียกได้ว่าเป็นความสวยงามแบบอาการมือสั่น ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของศิลปะที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ในกรอบเสมอไป ผลงานสร้างสรรค์ที่ได้ถือได้ว่าเป็นสิ่งงดงามที่สะท้อนออกมาจากความตั้งใจของผู้สูงอายุเอง ภายใต้ความสามารถของร่างกายที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ และที่สำคัญยังสื่อให้เห็นถึงความตรงไปตรงมาของห้วงอารมณ์ จินตนาการ แนวคิดของผู้สูงอายุในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี (ชลิต นาคพะวัน, 2561)

ศิลปะภาพพิมพ์มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากศิลปะประเภทอื่น เนื่องจากการสร้างผลงานภาพพิมพ์ ต้องสร้างแม่พิมพ์ขึ้นมาเป็นสื่อก่อนแล้วจึงผ่านกระบวนการพิมพ์ เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานตามที่ต้องการ โดยกรรมวิธีในการสร้างผลงานด้วยการพิมพ์นั้นสามารถสร้างผลงานต้นแบบที่เหมือนกันได้หลายชิ้น (White, 2002) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของศิลปะภาพพิมพ์ดังนี้

1. มีขั้นตอนการทำงานชัดเจนง่ายต่อการทำความเข้าใจ ได้ฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบ
2. สามารถทดลองนำวัสดุใหม่ ๆ หรือหาได้ง่ายรอบตัวมาสร้างสรรค์ผลงานได้
3. ได้ฝึกการควบคุมอุปกรณ์
4. สามารถประยุกต์ให้ง่ายสำหรับบุคคลที่ไม่มีพื้นฐาน
5. สามารถสร้างสรรค์ใหม่หรือทำซ้ำได้
6. บางกระบวนการไม่ต้องอาศัยทักษะการวาด
7. สามารถสร้างสรรค์ผลงานให้มีความสวยงาม และนำไปใช้ประโยชน์ได้
8. พัฒนาทักษะการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ปัญหา
9. ได้เห็นแนวทางหรือวิธีการใหม่ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดตามศักยภาพของตน แต่การจะนำกิจกรรมภาพพิมพ์มาใช้กับผู้สูงอายุนั้นยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่หลายอย่าง เช่น วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ยาก ต้องสั่งทำขึ้นเฉพาะพิเศษหรือต้องนำเข้าจากต่างประเทศ บางชนิดเป็นครุภัณฑ์ที่มีราคาแพงเกินกว่าจะมีไว้ใช้เอง เช่น แท่นพิมพ์สำหรับแม่พิมพ์โลหะและแม่พิมพ์หิน กระบวนการบางขั้นตอนมีความซับซ้อนสูง ต้องใช้เวลาอย่างมาก เพื่อฝึกฝนให้เกิดทักษะความชำนาญ สิ่งที่สำคัญคือความเสี่ยงจากการสัมผัสและสูดดมไอระเหยของสีหรือสารพิษและน้ำมันชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง จนมีโอกาสนสะสมเข้าสู่ร่างกายและมีผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจ ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพในระยะยาว (ธงชัย ยุคันตพรพงษ์, 2551) จึงจำเป็นต้องนำมาประยุกต์เพื่อให้เข้ากับบริบทของผู้สูงอายุ ให้เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน สามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สามารถหาได้จากท้องถิ่นและปลอดภัย เสริมสร้างสมาธิ ความอดทน ลดความเครียด ความว้าวุ่น ความวิตกกังวล นอกจากนี้จะทำให้ได้สัมผัสกับธรรมชาติและสิ่งรอบตัว รวมทั้งวิธีการทำภาพพิมพ์อแกนิก โดยใช้สีธรรมชาติที่ผลิตจากดอก ใบ ผล ราก เปลือก แก่น รวมทั้งส่วนอื่น ๆ ของพืชพรรณสามารถใช้ได้ทุกส่วนเพียงแต่ต้องผ่านการทดลองก่อน และยังสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านวัสดุอุปกรณ์ได้โดยกระบวนการที่ไม่ต้องใช้แท่นพิมพ์ ซึ่งสามารถสร้างแม่พิมพ์จากวัสดุที่หาได้ในชีวิตประจำวัน เช่น เจลาติน กระดาษ แผ่นซีดี แผ่นพลาสติก ฟองน้ำ ฟองสบู่ กาว โฟม ฯลฯ (ญาณวิทย์ กุญแจทอง, 2548), (ชญัตว์ อินทร์ชา, 2561) และ (วาสนิ สุขแล้ว, 2558)

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้ากิจกรรมภาพพิมพ์ ภาพพิมพ์ปลอดภัย การใช้วัสดุอุปกรณ์รูปแบบกระบวนการ โดยยึดเอาผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้สูงอายุมีการสร้างความรู้ ให้มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว ให้มีโอกาสได้ทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ให้ได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นการส่งเสริมทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ให้ได้นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ นอกจากนี้หลักการของศิลปะภาพพิมพ์จากการสกัดสีและสังเคราะห์สี

จากธรรมชาติ แล้วนำมาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ หรือศิลปะการวาดต่อเติมจากภาพพิมพ์ ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ใช้ประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับจินตนาการที่เกิดขึ้นจากการพิมพ์ภาพที่เป็นส่วนประกอบที่หายไป รวมถึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาวาสต์และอุปกรณ์ที่หาได้ยาก มีราคาแพง ต้องใช้สารเคมี และแทนพิมพ์ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่าย ในท้องถิ่น จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า กิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สามารถส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้ทั้งด้านร่างกายที่เกิดการเคลื่อนไหวร่างกาย ได้ฝึกการใช้อุปกรณ์ขณะทำกิจกรรม ด้านจิตใจ ช่วยกล่อมเกลาร่างกายและจิตใจให้อ่อนโยน ให้ความเพลิดเพลิน นอกจากนี้แล้วศิลปะภาพพิมพ์สามารถทำซ้ำได้ครั้งละจำนวนมาก ๆ โดยผู้สูงอายุสามารถแบ่งปันสิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดภัยให้กับสมาชิกในครอบครัว เพื่อน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ด้านสังคม เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุกันเอง กล่าวคือเกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันหรือระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว กล่าวคือผู้สูงอายุได้แบ่งปันความสำเร็จจากการร่วมทำกิจกรรมกับสมาชิกในครอบครัว โดยการให้ของแทนใจ อันเนื่องมาจากผลที่ได้จากการทำกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดภัยที่ได้ออกมาเป็นชิ้นงานที่มีประโยชน์ใช้สอยได้ และสติปัญญา ได้ใช้ประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับจินตนาการที่เกิดขึ้นในขณะที่ร่วมทำกิจกรรมภาพพิมพ์ และนำไปต่อยอดสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุดกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุอยู่ในช่วงอายุ 60 – 79 ปี สอดคล้องกับ (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2549) มีการแบ่งช่วงอายุของผู้สูงอายุออกเป็น 4 ช่วง โดยใช้เกณฑ์ลักษณะทางชีวจิตสังคมของผู้สูงอายุ ดังนี้ 1. ผู้สูงอายุช่วงต้น (The young-old) อายุ 60 – 69 ปี เป็นช่วงวัยที่ผู้สูงอายุต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่เป็นภาวะวิกฤตในหลาย ๆ ด้าน เช่น เกษียณอายุ การจากไปของเพื่อน คู่ครอง มีรายได้ลดลง และการสูญเสียตำแหน่งทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปผู้สูงอายุในช่วงวัยนี้ยังเป็นบุคคลที่แข็งแรง แต่อาจต้องพึ่งพิงผู้อื่นบ้างยังเป็นช่วงที่สมรรถภาพในด้านต่าง ๆ ยังอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับคนหนุ่มสาว ยังเข้าร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมได้ 2. ผู้สูงอายุช่วงกลาง (The middle-aged old) อายุ 70 – 79 ปี เป็นช่วงวัยที่เริ่มมีปัญหาทางสุขภาพ เพื่อนหรือคนในวัยเดียวกัน อาจเริ่มล้มหายตายจากมากขึ้น มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมน้อยลง 3. ผู้สูงอายุช่วงปลาย (The old-old) อายุ 80 – 90 ปี เป็นช่วงวัยที่ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ยาก เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมที่เข้ากับผู้สูงอายุในช่วงวัยนี้ต้องมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ไม่มีความวุ่นวาย แต่ก็ต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการกระตุ้นความมีสมรรถภาพในแง่ต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้สูงอายุในช่วงวัยนี้ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากกว่าผู้สูงอายุช่วงวัยที่ผ่านมา และเริ่มนึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตมากขึ้น 4. ผู้สูงอายุช่วงสุดท้าย (The very old) อายุ 90 – 99 ปี เป็นช่วงวัยที่ผู้สูงอายุจะมีอายุยืนถึงช่วงวัยนี้ค่อนข้างน้อย ความรู้ต่าง ๆ ด้านชีววิทยาสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุในวัยนี้ยังไม่มีการศึกษามาก

นัก แต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงวัยที่มีปัญหาสุขภาพ ซึ่งผู้สูงอายุในวัยนี้ควรทำกิจกรรมที่ไม่ต้องมีการแข่งขัน ไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่ต้องทำให้เสร็จ และเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุมีความสะดวกใจ มีความอยากทำในชีวิตเป็นพิเศษ

ตัวแปรในงานวิจัย

- ตัวแปรต้น : ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
 ตัวแปรตาม : สุขภาวะของผู้สูงอายุที่ได้รับการส่งเสริม

คำถามวิจัย

1. ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษที่ส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพควรมีลักษณะอย่างไร
2. ชุดกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุในระดับใด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ
2. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาข้อมูลกับผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 79 ปี ทำการทดลองกับผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายให้ผู้สูงอายุที่ยินดีเป็นอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 20 คน โดยลักษณะของชุดกิจกรรมภาพพิมพ์จะครอบคลุมทั้ง 4 กระบวนการ คือ ภาพพิมพ์ผิวนูน ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์พื้นราบ ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นทั้งวัสดุธรรมชาติ วัสดุสังเคราะห์

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ภาพพิมพ์ หมายถึง การถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก จินตนาการหรือความคิดสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดร่องรอย ลวดลายบนวัสดุที่เป็นแม่พิมพ์ แล้วถูกกดทับลงบนกระดาษหรือวัสดุอื่น ๆ ที่ต้องการ จนเกิดเป็นผลงานภาพพิมพ์ แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ ภาพพิมพ์ผิวนูน ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์พื้นราบ ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม

กิจกรรมศิลปะ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นประสบการณ์ทั้งทางร่างกาย ความรู้สึก ด้านจิตใจ อารมณ์ และช่วยกระตุ้นให้เกิดจินตนาการ โดยการนำเอาธรรมชาติหรือสิ่งที่มีอยู่รอบตัว มาใช้ในการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ทำกิจกรรม ทำให้สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตได้ต่อไป

กิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง กิจกรรมภาพพิมพ์ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมภาพพิมพ์แบบประยุกต์อย่างง่ายและไม่อันตรายที่คำนึงถึงข้อจำกัดทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และทักษะในการสื่อสารของผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุได้ระบายความรู้สึกผ่านกระบวนการสร้างสรรค์อย่างมีอิสระปรับสมดุลของชีวิต และสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและตัวตนที่อยู่ภายในออกมาได้

กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง กิจกรรมที่มีศิลปะเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ ในการจัดกิจกรรมศิลปะเป็นการสร้างกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมสังคม พบปะผู้คน ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้เปิดหูเปิดตา ได้ลองมองหาความสุขในชีวิตประจำวันของตนเอง โดยใช้กิจกรรมที่ทำได้ไม่ยาก มาสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงถึงมุมมองและความคิด

ชุดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง เป็นการคิดค้นวิธีการที่เหมาะสมให้ตรงกับความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลทั้งเพศหญิงและชายที่มีอายุ 60 - 79 ปี ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล

ชีวิตสังคม หมายถึง ลักษณะการแบ่งช่วงอายุของผู้สูงอายุสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการเข้าร่วมทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ

สุขภาวะ หมายถึง การดำเนินชีวิตของบุคคลอย่างมีสุข มีชีวิตที่มีร่างกายแข็งแรง จิตใจแข็งแรง มีความสุขอยู่ในสังคม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

เกณฑ์การวัดระดับสุขภาวะ หมายถึง เกณฑ์การประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดของ (ลัดดา เกียมวงศ์ และคณะ, 2551) เพื่อใช้ในการประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป็นการประเมินที่ครอบคลุมสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา ซึ่งแบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะนั้นได้ทำการสร้างขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการทบทวนวรรณกรรม และการประเมินดังกล่าวเป็นการประเมินโดยให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมได้สำรวจตนเอง รวมถึงประเมินเหตุการณ์ อากาาร ความคิดเห็น ความรู้สึกในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

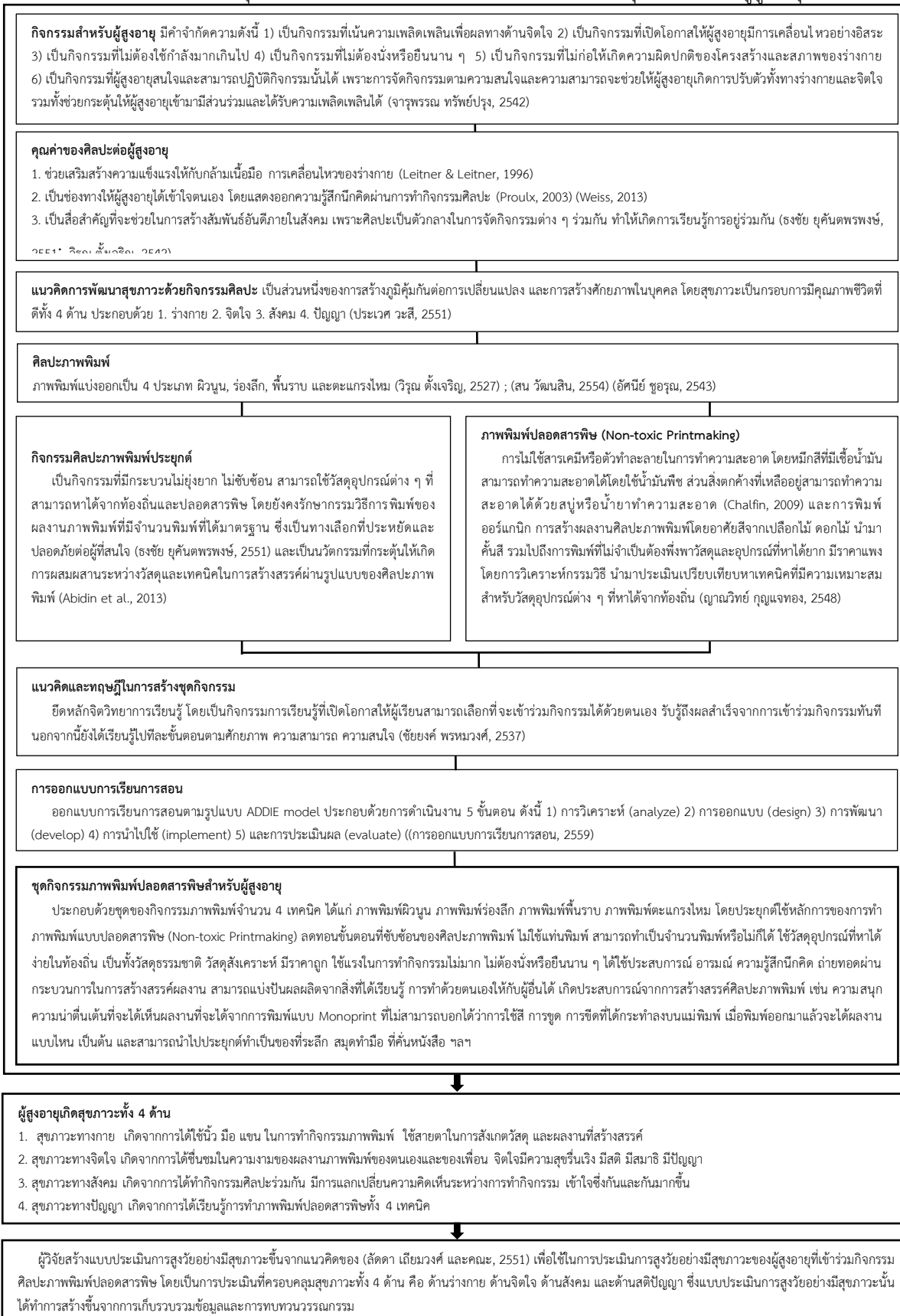
ความเหมาะสมของชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนผ่านของช่วงชีวิตทั้งในด้านร่างกาย คือ ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมได้โดยไม่ใช้กำลังมากจนเกินไป ด้านจิตใจ คือ ผู้สูงอายุมีความรู้สึกเพลิดเพลินขณะทำกิจกรรม ด้านสังคม คือ ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมพร้อมกับลูกหลานหรือเพื่อนในวัยเดียวกัน ได้สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และด้านสติปัญญา คือ ผู้สูงอายุสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รวมไปถึงปฏิบัติกิจกรรมได้คล่อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ได้พบปะสังสรรค์กับเพื่อนในวัยเดียวกัน ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดีขึ้น โดยการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์จะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดีขึ้น
2. หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถนำรูปแบบการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้ได้
3. รูปแบบการจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้น สามารถนำไปเป็นต้นแบบหรือแนวทางในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุต่อไปได้

กรอบแนวคิด

เรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ผู้วิจัยมีการทบทวนเอกสารตามประเด็นต่อไปนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

- 2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ
- 2.2 การจำแนกกลุ่มของผู้สูงอายุ
- 2.3 สถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบัน
- 2.4 ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ
- 2.5 แนวคิดทฤษฎีเรื่องความต้องการของผู้สูงอายุ
- 2.6 ทฤษฎีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
- 2.7 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้
- 2.8 การออกแบบการเรียนการสอน
- 2.9 การรับมือกับสังคมสูงวัยของประเทศไทย

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพ

4. กิจกรรมศิลปะ

- 4.1 ความหมายของศิลปะ
- 4.2 ประเภทของศิลปะ
- 4.3 คุณค่าของศิลปะ
- 4.4 ความหมายของกิจกรรมศิลปะ
- 4.5 ประเภทของกิจกรรมศิลปะ
- 4.6 แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ
- 4.7 รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

5. ภาพพิมพ์

- 5.1 ความหมายของภาพพิมพ์
- 5.2 ประเภทของภาพพิมพ์
- 5.3 วัสดุในท้องถิ่นและอุปกรณ์ภาพพิมพ์
- 5.4 กิจกรรมภาพพิมพ์
- 5.5 ภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
- 5.6 คุณค่าของศิลปะภาพพิมพ์ หลักการและจุดเด่นของแต่ละเทคนิค
- 5.7 รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ
- 5.8 กิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทย เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยประชากรวัยเด็กของประเทศมีจำนวนลดลงอย่างรวดเร็ว โดยมีอัตราการเจริญพันธุ์รวมลดลงในช่วงปี 2548 - 2558 เป็น 1.62 คน จากอัตราการเจริญพันธุ์ในช่วงปี 2507 - 2508 ที่มีถึง 6.3 คน ปัจจัยประชากรวัยแรงงาน มีแนวโน้มลดลง โดยกำลังแรงงานของไทยมีจำนวน 38.9 ล้านคนในช่วงปี 2555 - 2557 และเริ่มลดลง ร้อยละ 0.1 และ 0.2 ในปี 2556 และปี 2557 ตามลำดับ และปัจจัยกลุ่มผู้สูงอายุจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น จาก 10.3 ล้านคน ในปี 2558 เป็น 14 ล้านคน และ 20.5 ล้านคน ในปี 2568 และปี 2583 ตามลำดับ อีกทั้งรูปแบบครอบครัวไทยมีความเปลี่ยนแปลงหลากหลายรูปแบบ โดยครัวเรือนเดี่ยว ครัวเรือน 1 รุ่น และครัวเรือนแกว่งกลาง มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ภาพระหว่าง สมาชิกในครอบครัวและสังคมมีความเปราะบางจนนำไปสู่การเกิดปัญหา มากขึ้น

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาจะมีระยะเวลาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเป็นสังคมผู้สูงอายุค่อนข้างสั้นกว่ากลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่งผลให้เกิดความขาดแคลนแรงงานในประเทศ และมีการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวมากขึ้น รวมทั้งมีความต้องการด้านสินค้าและบริการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่กำลังจะก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2564 โดยประชากรวัยแรงงานจะเริ่มลดลง และมีโอกาสที่ประเทศไทยจะพัฒนาในด้านธุรกิจ การค้าและบริการ ด้านการท่องเที่ยว และการให้บริการสุขภาพ แก่ผู้สูงอายุในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

(สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมถึงการพัฒนาผู้สูงอายุ ในแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ไว้ดังนี้

มิติด้านเศรษฐกิจ เร่งส่งเสริมให้เกิดสังคมนวัตกรรม ผลักดันงานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ และพัฒนาสภาวะแวดล้อมของ การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ส่งเสริมให้ภาคสังคมนางานวิจัยพัฒนาและเทคโนโลยี ที่เหมาะสมไปใช้ปรับปรุงคุณภาพชีวิต และสร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิต โดยอาศัยกลไกการดำเนินงานอย่างเป็นเครือข่ายระหว่าง สถาบันการศึกษา สถาบันการวิจัย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนหรือชุมชน ไม่ว่าจะ เป็นเทคโนโลยีการศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีเพื่อผู้พิการ เทคโนโลยี เพื่อผู้สูงอายุ

ปรับปรุงและพัฒนาาระบบรองรับเทคโนโลยีสำคัญ ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ อาทิ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีกราฟิก เทคโนโลยีทางการศึกษา เทคโนโลยีเพื่อผู้สูงอายุและผู้พิการ เทคโนโลยีการขนส่งและโลจิสติกส์

มิติด้านสังคม การพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัยให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ โดยในช่วงวัยเด็กตั้งแต่แรกเกิดให้มีพัฒนาการที่สมวัยในทุกด้าน วัยเรียน วัยรุ่นให้มีทักษะการเรียนรู้ ทักษะชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นภายใต้บริบทสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม วัยแรงงานให้มีการพัฒนาระดับสมรรถนะฝีมือแรงงานเพื่อสร้างประสิทธิภาพเพิ่มให้กับประเทศ วัยผู้สูงอายุให้มีการทำงานที่เหมาะสมตาม ศักยภาพและประสบการณ์มีรายได้ ในการดำรงชีวิต มีการสร้างเสริมและฟื้นฟูสุขภาพเพื่อป้องกันหรือชะลอ ความทุพพลภาพและโรคเรื้อรังต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดภาระแก่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว และระบบบริการสุขภาพ

การพัฒนาระบบสุขภาพ บูรณาการระบบหลักประกันสุขภาพภาครัฐ 3 กองทุน เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการ มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และลดความเหลื่อมล้ำในระบบหลักประกันสุขภาพภาครัฐ พัฒนาการบริหารจัดการระบบสุขภาพด้วยการมีและการใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารทรัพยากรด้านสาธารณสุข การส่งเสริมการอภิบาลระบบสุขภาพในลักษณะ ที่มีมีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน การสนับสนุนความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาระบบบริการที่มีการลงทุนและใช้ทรัพยากรร่วมกัน การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการแพทย์ เพื่อรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ รวมทั้งการสร้างโอกาสในการเป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติทั้งในด้าน ศูนย์กลางบริการสุขภาพ (Medical Service Hub) ศูนย์กลางบริการเพื่อส่งเสริมสุขภาพ (Wellness Hub) โดยนำรายได้กลับมาใช้ยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขในประเทศ ตลอดจนส่งเสริมการให้ความสำคัญกับมิติสุขภาพในทุกนโยบายสาธารณะ (Health in All Policies) เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงผลกระทบของนโยบายสาธารณะที่มีต่อสุขภาพของประชาชน

มิติด้านโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรี และเด็ก โดยดำเนินการต่าง ๆ เช่น จัดการศึกษาสายอาชีพเพื่อการมีงานทำของผู้ที่มีความต้องการพิเศษทางการเรียนรู้ (ออทิสติก สมาธิสั้น แอลดี) จัดฝึกอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ วิทยาลัยชุมชนจัดการศึกษาและ ให้บริการฝึกอบรมหลักสูตรเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ จัดโครงการ ETV เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือ ที่เหมาะสมมาพัฒนาสื่อช่วยสอนสำหรับครู และเพื่อใช้ในการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยได้ผลิตรายการโทรทัศน์ เพื่อการศึกษาใน 3 วิชาที่สำคัญ คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และ ภาษาอังกฤษ รวม 54 รายการ

ขยายช่องทางเลือกในการเรียนรู้ผ่านสื่อรายการทางช่อง ETV ทั่วประเทศ มีผู้เข้าชมรวม 172,175 คน พร้อมทั้งจัดทำสื่อ DVD ประกอบการรับชมรายการ จำนวน 540,000 แผ่น

การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยจัดบริการการศึกษาต่อเนื่องให้กับประชาชน จำนวน 363,128 คน ดำเนินโครงการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน โดยมี กศน.ตำบลที่ตั้งอยู่ในวัด จำนวน 2,093 แห่ง จัดการศึกษาอนุกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุรวมทั้งสิ้นจำนวน 321,262 คน

มิติด้านการบริหารจัดการการศึกษา การสร้างการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นักเรียนทุกระดับชั้นได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามสิทธิที่กำหนดไว้ ประชาชนทุกกลุ่มทุกวัยได้รับ โอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยมีแนวทางและวิธีในการดำเนินโครงการ ได้แก่ พัฒนาโรงเรียนต้นแบบที่มีคุณภาพสำหรับการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมด้วยระบบ DLTV และ DLIT ไปยังโรงเรียนทั่วประเทศ จัดระบบติดตาม ช่วยเหลือ ดูแลเด็กที่ออกกลางคันให้ได้กลับมารับการศึกษากลับ การศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ฝึกอบรมทักษะอาชีพให้กับประชาชนโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (กศน. ตำบล) เป็นฐาน และพัฒนาระบบเทียบโอนผลการเรียน จัดหาทุนและแหล่งเงินทุนทางการศึกษา สนับสนุนให้เด็กพิการได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของแต่ละบุคคล ส่งเสริมให้เด็กด้อยโอกาสสามารถเข้ารับการศึกษาได้ตามบริบทและอัตลักษณ์ของตน และจัดตั้งศูนย์ครูผู้สูงอายุ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้ของชุมชนและท้องถิ่น

เป้าหมายการพัฒนา คนไทยทุกกลุ่มวัยมีทักษะและความรู้ความสามารถที่จะเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ เด็กปฐมวัย มีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ สามารถเติบโตเป็นคนดี มีคุณภาพ และทำประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม เด็กวัยเรียน มีนิสัยรักการอ่านและมีทักษะการเรียนรู้ในเชิงคิดสังเคราะห์ สร้างสรรค์ต่อยอดไปสู่การสร้างนวัตกรรมความรู้ มีทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะทางการเงิน ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี วัยแรงงาน เพิ่มสมรรถนะทั้งความรู้ ทักษะ คุณลักษณะให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงาน มีความรู้ และทักษะการบริหารจัดการ ทางการเงินที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ วัยสูงอายุมีงานทำและรายได้ที่เหมาะสมกับศักยภาพผู้สูงอายุ

แนวทางการพัฒนา พัฒนาศักยภาพคนทุกกลุ่มวัยให้มีทักษะและความรู้ความสามารถ โดยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาทักษะสมองและทักษะทางสังคมที่เหมาะสม พัฒนาเด็กวัยเรียนให้มี ทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการทำงานและการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดงาน ส่งเสริมแรงงานให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการ

ต้องการ ทั้งทักษะขั้นพื้นฐาน ทักษะเฉพาะในวิชาชีพ และทักษะในการเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ พัฒนาศักยภาพของกลุ่ม ผู้สูงอายุให้มีโอกาสเข้าสู่ตลาดงานเพิ่มขึ้น

ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้มีชีวิตในชุมชนและให้มีการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า อาทิ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ โรงเรียนผู้สูงอายุและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางสังคมที่แสดงถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม จารีตประเพณี ศิลปหัตถกรรมที่สืบทอดมาจากอดีต รวมทั้งพัฒนาระบบจัดการความรู้บนฐานนวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิสังคม

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปแต่ความแตกต่างกันของแต่ละบุคคลทำให้บางคนถึงแม้จะมีอายุ 75-80 ปี แต่ร่างกายยังแข็งแรงอยู่ยังสามารถปฏิบัติงานต่าง ๆ ได้ดีเช่นเดียวกับวัยกลางคน องค์การอนามัยโลก (World Health Organization [WHO], 1994) จึงได้แบ่งพัฒนาการของผู้สูงอายุออกเป็น 3 ช่วง คือ วัยสูงอายุตอนต้น (Young old age) มีอายุระหว่าง 60-74 ปี วัยสูงอายุตอนกลาง (Middle old age) มีอายุระหว่าง 75-85 ปีและวัยสูงอายุตอนปลาย (Old age) มีอายุมากกว่า 85 ปี (สรินดา น้อยสุข, 2545) องค์การสหประชาชาติระบุว่า ผู้สูงอายุ หมายถึงผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีเป็นต้นไป ภาคภาษาไทยคำว่า “ผู้สูงอายุ” หมายถึง เอาอายุเป็นหลักในการเรียก (60 ปีขึ้นไป) คำว่า “คนชรา” หมายถึง เอาลักษณะทางกายภาพเป็นหลักในการเรียกคำว่า “อาวุโส” หมายถึง เอาสถานภาพทางราชการแก่กว่าเก่ากว่าเป็นหลักในการเรียก ภาคภาษาอังกฤษวิชาการว่าด้วยผู้สูงอายุเรียกว่า Gerontology วิทยาการด้านการแพทย์เกี่ยวกับผู้สูงอายุเรียกว่า Geriatrics medicine มีคำหลายคำใช้เป็นสรพนามเรียกผู้สูงอายุเช่น Aging, Elderly, Older person, Senior citizen สุดแต่จะใช้ แต่ในองค์การสหประชาชาติตกลงใช้คำว่า Older persons เรียกผู้สูงอายุ (บรรลุ ศิริพานิช, 2549)

(สุมาลี สังข์ศรี, 2540) ได้สรุปความหมายของผู้สูงอายุคือบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็นผู้ที่มีสรีระร่างกายสภาพจิตใจสติปัญญาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดประสิทธิภาพลง เช่น ผิวหนังเหี่ยว ตาฝ้าฟาง หูไม่ได้ยินกล้ำเนื้อไม่แข็งแรง การเคลื่อนไหวช้าลง ผมหงอก ฟันหัก ความจำเสื่อม การเรียนรู้เสื่อมถอย เป็นต้น นอกจากนั้นภาระหน้าที่ นอกจากนั้นภาระหน้าที่บทบาทต่าง ๆ ทั้งในด้านครอบครัวในด้านสังคมและภาระหน้าที่การงานจะลดลงตามไปด้วย

คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติได้กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดยให้คำจำกัดความไว้ว่าผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลซึ่งมีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย

(เอกพล จันทร์สถิตย์พร, 2551) ได้สรุปความหมายของผู้สูงอายุไว้ว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีพัฒนาการในระยะสุดท้ายของช่วงชีวิตมนุษย์ถือได้ว่าเป็นช่วงวัย งามหรือวัยทองโดยนับเมื่อบุคคลมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปและอาจกำหนดได้มากหรือน้อยกว่านี้ ก็เป็นได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสังคม

(เพ็ญแข ประจันปัจจนึก, 2554) กล่าวว่าความหลากหลายในการกำหนดความหมายของผู้สูงอายุจากทัศนคติต่าง ๆ ทำให้เกิดความพยายามที่จะกำหนดเกณฑ์ในการใช้พิจารณาความสูงอายุนั้นร่วมกันตั้งนั้นในการประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ (World Assembly on Aging) จึงได้กำหนดให้ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็นผู้สูงอายุ (Elderly) สำหรับประเทศไทยก็ได้มีการบัญญัติคำว่า “ผู้สูงอายุ” ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2525 ในการประชุมระหว่างแพทย์อาวุโสและผู้สูงอายุจากวงการต่าง ๆ และเพื่อให้สอดคล้องกับการประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุจึงกำหนดให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปและใช้เป็นเกณฑ์ในการเกษียณอายุสำหรับข้าราชการด้วย

(กองยุทธศาสตร์สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สยป., 2562) กล่าวว่า การนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องในรายงานฉบับนี้จะอ้างอิงคำจำกัดความตามรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2560 ซึ่งได้อธิบายคำนิยามของผู้สูงอายุไว้ว่า “ปัจจุบัน สหประชาชาติ ยังไม่มีคำนิยามที่แน่นอนว่า อายุเท่าไร จึงจะเรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ (Older/elderly person) แต่สหประชาชาติใช้อายุ 60 ปีขึ้นไป ในการนำเสนอสถิติข้อมูลและตัวชี้วัดผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ” และได้ให้คำจำกัดความอื่น ๆ ไว้ดังนี้

คำว่าสังคมสูงอายุ (Aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 7)

คำว่าสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete-aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 14)

คำว่าสังคมสูงอายุระดับสุดยอด (Super-aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20)

อัตราผู้สูงอายุ หมายถึง ร้อยละของผู้สูงอายุต่อประชากรทั้งหมด

จะเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความหมายของผู้สูงอายุไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งเกณฑ์ในการกำหนดความเป็นผู้สูงอายุสำหรับประเทศไทยหมายถึงผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง โดยนับอายุตามปฏิทินเป็นมาตรฐานสากล นอกจากนี้ทางราชการไทยยังได้กำหนดให้เป็นเกณฑ์ในการเกษียณอายุราชการของข้าราชการด้วย

2.2 การจำแนกกลุ่มของผู้สูงอายุ

(วิฑูร แสงสิงแก้ว, 2534) ได้จำแนกผู้สูงอายุตามวัยออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้สูงอายุวัยเริ่มต้น (อายุ 60 – 70 ปี) ในวัยนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสุขภาพอนามัยที่อยู่ในสภาพช่วยตัวเองได้และเปี่ยมไปด้วยประสบการณ์ชีวิต ซึ่งสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะการดูแลผู้สูงอายุในวัยอื่น ๆ โดยผ่านโครงสร้างกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ หรือโครงสร้างทางสังคมอื่น ๆ การเข้าสู่วัยนี้ควรจัดให้มีกิจกรรมเตรียมตัวสำหรับการย่างเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ และมีการส่งเสริมสุขภาพ เพื่อป้องกันความเสี่ยงของอวัยวะต่าง ๆ ก่อนวัยอันควร

2. กลุ่มผู้สูงอายุวัยกลาง (อายุ 70 – 80 ปี) ผู้สูงอายุในวัยนี้กว่าครึ่งยังมีสภาพทางสุขภาพที่ช่วยตัวเองได้ โดยให้ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมกับตัวของผู้สูงอายุ เช่น การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในกลุ่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลด้านอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน โดยมีผู้สูงอายุในวัยเริ่มต้นและบุตรหลานเป็นผู้ร่วมดูแลนอกเหนือจากการดูแลตนเอง

3. กลุ่มผู้สูงอายุวัยยอด (อายุมากกว่า 80 ปีขึ้นไป) ผู้สูงอายุในวัยนี้ส่วนใหญ่ต้องได้รับการดูแลจากผู้สูงอายุวัยอื่น ๆ และบุตรหลาน ที่สำคัญจะต้องไม่ละเลยการดูแลทั้งทางกายและจิตใจ

(สุลียา ธีระธัญศิริกุล, 2559) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะและกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุวัยต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. วัยหัว อายุ 60 – 69 ปี

คุณลักษณะ

- มีพลังพอที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้เหมือนช่วงก่อนเกษียณหรือทำสิ่งใหม่ที่อยากทำแต่ไม่มีโอกาสทำมาก่อน

- ผู้ประกอบกิจการส่วนตัวหรือมีอาชีพอิสระ ยังคงสามารถทำกิจการของตนไปได้เรื่อย ๆ แม้จะลดเวลาลง

- ข้าราชการ ลูกจ้าง หรือมนุษย์เงินเดือนจะเปลี่ยนแปลงมาก จากทำงานเต็มเวลามาเป็นคนว่างงานหรือเหลือเพียงงานพิเศษชั่วคราว

กิจกรรมที่เหมาะสม

- อาจเริ่มต้นอาชีพใหม่ เช่น ลงทุนทำสวน ใช้ความรู้ที่สั่งสมมานานไปรับงานที่ปรึกษา เพื่อมีรายได้พิเศษ

- ทำในสิ่งที่ตนเองต้องการทำแต่ยังไม่ได้ทำ เช่น ท่องเที่ยวไปยังที่ต่าง ๆ

- การเข้าไปช่วยงานมูลนิธิการกุศลกิจกรรมต่าง ๆ หรือช่วยเหลือเลี้ยงดูลูกหลาน เพื่อให้รู้สึกว่าคุณค่าต่อสังคม

2. วัยหด อายุ 70 – 79 ปี

คุณลักษณะ

- ความสามารถในการหารายได้ลดลงจนเกือบหมด
- ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพจะเพิ่มขึ้นตามปัญหาสุขภาพที่มากขึ้นและความสามารถในการใช้ชีวิต

จะลดลง

กิจกรรมที่เหมาะสม

- ให้ความสำคัญกับสุขภาพกายและใจให้มากขึ้น เน้นการรักษาสุขภาพร่างกาย ช่วยเหลือตนเองตามความสามารถ
- ให้ทำกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น ใช้ชีวิตกับสังคมเพื่อนในหมู่บ้าน ในคอนโดฯ ในวัดหรืออยู่กับหลานเหลน เด็กเล็ก ๆ เพื่อคลายเหงา

3. วัยเหี่ยว อายุ 80 ปีขึ้นไป

คุณลักษณะ

- ช่วงสุดท้ายของชีวิต ปัญหาสุขภาพจะแสดงออกอย่างชัดเจน การจดจำต่าง ๆ ลดลงอย่างเด่นชัด จะทำอะไรหลายคนที่ต้องอาศัยผู้อื่นช่วยเหลือเป็นส่วนใหญ่คนวัยเด็วจะกินน้อยลง จะใช้จ่ายเงินไปกับเรื่องสุขภาพเกือบทั้งหมด

กิจกรรมที่เหมาะสม

- จำเป็นต้องมีผู้คอยดูแล ซึ่งหากมีครอบครัวลูกหลานก็จะลดค่าใช้จ่ายไปได้มาก การเตรียมพร้อมด้านการเงินช่วงสุดท้ายนี้ จึงจะต้องเตรียมไว้สำหรับเรื่องสุขภาพเป็นหลัก

(สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน, 2526) ได้แบ่งวัยผู้ใหญ่ออกเป็น 3 ช่วงวัย ดังนี้

1. ผู้ใหญ่วัยต้น (อายุ 18 - 35 ปี)
2. ผู้ใหญ่วัยกลางคน (อายุ 35 – 60 ปี)
3. ผู้ใหญ่วัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป)

(อუნตา นพคุณ, 2527) ได้แบ่งช่วงวัยของการเป็นผู้ใหญ่ออกเป็น 4 ช่วงวัย ดังนี้

1. ผู้ใหญ่ปฐมวัย (อายุ 17 – 25 ปี)
2. ผู้ใหญ่วัยเข้มแข็งสร้างตัว (อายุ 25 – 40 ปี)
3. ผู้ใหญ่วัยมัชฌิมวัย (อายุ 40 – 60 ปี)
4. ผู้ใหญ่วัยปัจฉิมวัย (อายุ 60 ปีขึ้นไป)

(ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2549) ได้การแบ่งช่วงอายุของผู้สูงอายุออกเป็น 4 ช่วง โดยใช้เกณฑ์ลักษณะทางชีวจิตสังคมของผู้สูงอายุ ดังนี้ 1. ผู้สูงอายุช่วงต้น (The young-old) อายุ 60 – 69 ปี เป็นช่วงวัยที่ผู้สูงอายุต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่เป็นภาวะวิกฤตในหลาย ๆ ด้าน เช่น เกษียณอายุ การจากไปของเพื่อน คู่ครอง มีรายได้ลดลง และการสูญเสียตำแหน่งทางสังคม ซึ่งโดยทั่วไปผู้สูงอายุในช่วงวัยนี้ยังเป็นบุคคลที่แข็งแรง แต่อาจต้องพึ่งพิงผู้อื่นบ้าง ยังเป็นช่วงที่สมรรถภาพในด้านต่าง ๆ ยังอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับคนหนุ่มสาว ยังเข้าร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมได้ 2. ผู้สูงอายุช่วงกลาง (The middle-aged old) อายุ 70 – 79 ปี เป็นช่วงวัยที่เริ่มมีปัญหาทางสุขภาพ เพื่อนหรือคนในวัยเดียวกัน อาจเริ่มล้มหายตายจากมากขึ้น มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมน้อยลง 3. ผู้สูงอายุช่วงปลาย (The old-old) อายุ 80 – 90 ปี เป็นช่วงวัยที่ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ยาก เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในช่วงวัยนี้ต้องมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ไม่มีความวุ่นวาย แต่ก็ต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการกระตุ้นความมีสมรรถภาพในแง่ต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้สูงอายุในช่วงวัยนี้ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากกว่าผู้สูงอายุช่วงวัยที่ผ่านมา และเริ่มนึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตมากขึ้น 4. ผู้สูงอายุช่วงสุดท้าย (The very old) อายุ 90 – 99 ปี เป็นช่วงวัยที่ผู้สูงอายุจะมีอายุยืนถึงช่วงวัยนี้ค่อนข้างน้อย ความรู้ต่าง ๆ ด้านชีววิทยาสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุในวัยนี้ยังไม่มีการศึกษามากนัก แต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงวัยที่มีปัญหาสุขภาพ ซึ่งผู้สูงอายุในวัยนี้ควรทำกิจกรรมที่ไม่ต้องมีการแข่งขัน ไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่ต้องทำให้เสร็จ และเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุมีความสะดวกใจ มีความอยากทำในชีวิต

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการจำแนกกลุ่มของผู้สูงอายุ โดยการกำหนดอายุของผู้สูงอายุ จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุหมายถึงผู้ใหญ่ในวัยสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยจะแบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 3 ช่วงตามความสามารถในการใช้ชีวิต คือ วัยเริ่มต้น (วัยหัว), วัยกลาง (วัยหด), วัยยอด (วัยเหี่ยว) ตามลำดับ

2.3 สถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมที่สำคัญที่สุดในศตวรรษที่ 21 คือการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรสูงอายุ หลายประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญกับการเติบโตอย่างรวดเร็วของจำนวนผู้สูงอายุซึ่งเกิดจากหลายปัจจัย เช่น อัตราการเกิดของประชากรทั่วโลกมีแนวโน้มลดลง ประชากรมีอายุยืนขึ้น เนื่องจากการรักษาพยาบาลมีประสิทธิภาพมากขึ้น และประชากรที่เกิดในยุค Baby Boomers ได้เข้าสู่วัยสูงอายุ โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว อย่างเช่น ประเทศฝรั่งเศส สวีเดน ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ฯลฯ จากข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) ได้มีการคาดการณ์ว่าจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 3 ต่อปี ซึ่งในปี พ.ศ. 2560 จำนวนผู้สูงอายุทั่วโลกมีจำนวนประมาณ 963 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรทั่วโลก โดยในปี พ.ศ. 2573 คาดว่าจะมี

จำนวนประชากรสูงอายุมากถึงประมาณ 1.4 พันล้านคนและจะเพิ่มขึ้นถึง 2 พันล้านคน ในปี พ.ศ. 2593 และทวีปเอเชียจะมีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก โดยคาดว่าสัดส่วนผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในทวีปเอเชียจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่นซึ่งถือเป็นประเทศที่มีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลกและถือเป็นประเทศแรก ๆ ของโลกที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว (Super-aged Society) โดยมีสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดในประเทศ และในปี พ.ศ. 2573 ประชากรผู้สูงอายุในญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 30,000 คนต่อเดือนซึ่งคาดว่าจะมีมากถึงร้อยละ 37.3 ของประชากรทั้งหมดในประเทศ ประเทศเกาหลีใต้เผชิญกับสถานการณ์คล้ายคลึงกับประเทศญี่ปุ่นโดยคาดว่าในปี พ.ศ. 2573 ประชากรผู้สูงอายุจะมีจำนวนอยู่ที่ร้อยละ 31.4 ของจำนวนประชากรทั้งหมดซึ่งถือเป็นอันดับสองในเอเชียรองจากประเทศญี่ปุ่น ประเทศมหาอำนาจอย่างประเทศจีนเองก็กำลังเผชิญหน้ากับปัญหาสังคมผู้สูงอายุที่เกิดจากนโยบายลูกคนเดียว (One-child Policy) ซึ่งทำให้จำนวนประชากรรุ่นใหม่มีจำนวนน้อยลง โดยอัตราประชากรสูงอายุของจีนจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 15.2 ในปี พ.ศ. 2558 เป็นร้อยละ 25.3 ในปี พ.ศ. 2573 ในขณะที่ประเทศกัมพูชา ปากีสถาน และลาวยังคงเป็นประเทศที่มีประชากรสูงวัยน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชีย โดยคาดว่าในปี พ.ศ. 2573 จะมีประชากรผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 10.4 ร้อยละ 8.4 และร้อยละ 8.1 ตามลำดับ ซึ่งจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยมีตัวเลขเทียบเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศซึ่งถือว่ามีอัตราการเติบโตเป็นอันดับสามในทวีปเอเชียรองมาจากประเทศเกาหลีใต้ และประเทศญี่ปุ่น โดยประเทศไทยนั้นได้เข้าใกล้สังคมสูงวัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 สำนักงานสถิติแห่งชาติได้คาดการณ์ว่า ในปี พ.ศ. 2559 จำนวนผู้สูงอายุในไทยจะมีมากถึง 11.3 ล้านคนจากประชากรทั้งหมด 67.66 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 16.7 ของประชากรทั้งหมดและจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวในปี พ.ศ. 2565 และในปี พ.ศ. 2573 ประเทศไทยจะมีสัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 26.9 ของประชากรไทย (สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ, 2562)

(สุวรรณชัย โลหะวัฒนกุล, 2562) กล่าวว่าการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยเป็นพลวัตสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง ทั้งต่อสังคมโลกและประเทศไทย โดยเฉพาะประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยตั้งแต่ปี 2548 ขณะที่สัดส่วนประชากรผู้สูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งผลให้ปี 2562 ประชากรผู้สูงวัยมีมากกว่าประชากรวัยเด็ก สะท้อนได้จากตัวเลขของกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธ.ค. 2561 พบว่าประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 66.4 ล้านคน เฉพาะผู้สูงอายุ 10,670,000 คน หรือร้อยละ 16.06 แบ่งเป็นผู้สูงอายุชาย 4,720,000 คน และผู้สูงอายุหญิง 5,950,000 คน โดยจังหวัดที่มี

ประชากรผู้สูงอายุมากที่สุด คือ กรุงเทพฯ มากกว่า 1 ล้านคน (ร้อยละ 17.98) รองลงมา นครราชสีมา เชียงใหม่ ขอนแก่น และอุบลราชธานี

สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย 77 จังหวัด

(กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) ได้สรุปข้อมูลสถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย 77 จังหวัด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2562 พบว่า ประชากรของประเทศไทยทั้งหมด 66,558,935 คน มีประชากรสูงอายุจำนวน 11,136,059 คน คิดเป็น 16.73% ของประชากรทั้งหมดของประเทศไทย เป็นประชากรสูงอายุเพศชายจำนวน 4,920,297 คน เป็นประชากรสูงอายุเพศหญิงจำนวน 6,215,762 คน โดยจำแนกออกเป็นแต่ละภาคดังนี้ ภาคกลางมีประชากรทั้งหมด 18,089,552 คน มีประชากรสูงอายุจำนวน 3,215,275 คน คิดเป็น 17.77% ของประชากรทั้งหมดในภาคกลาง เป็นประชากรสูงอายุเพศชายจำนวน 1,365,388 คน เป็นประชากรสูงอายุเพศหญิงจำนวน 1,849,887 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากรทั้งหมด 22,014,248 คน มีประชากรสูงอายุจำนวน 3,532,115 คน คิดเป็น 16.04% ของประชากรทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นประชากรสูงอายุเพศชายจำนวน 1,600,641 คน เป็นประชากรสูงอายุเพศหญิงจำนวน 1,931,474 คน ภาคเหนือมีประชากรทั้งหมด 12,119,572 คน มีประชากรสูงอายุจำนวน 2,287,470 คน คิดเป็น 18.87% ของประชากรทั้งหมดในภาคเหนือ เป็นประชากรสูงอายุเพศชายจำนวน 1,032,601 คน เป็นประชากรสูงอายุเพศหญิงจำนวน 1,254,869 คน ภาคใต้มีประชากรทั้งหมด 9,493,757 คน มีประชากรสูงอายุจำนวน 1,382,155 คน คิดเป็น 14.56% ของประชากรทั้งหมดในภาคใต้ เป็นประชากรสูงอายุเพศชายจำนวน 606,548 คน เป็นประชากรสูงอายุเพศหญิงจำนวน 775,607 คน ภาคตะวันออกมีประชากรทั้งหมด 4,841,806 คน มีประชากรสูงอายุจำนวน 719,044 คน คิดเป็น 14.85% ของประชากรทั้งหมดในภาคตะวันออก เป็นประชากรสูงอายุเพศชายจำนวน 315,119 คน เป็นประชากรสูงอายุเพศหญิงจำนวน 403,925 คน

ประชากรสูงอายุในจังหวัดกรุงเทพฯ มีมากที่สุดเป็นอันดับ 1 โดยมีประชากรทั้งหมด 5,666,264 คน เป็นประชากรสูงอายุจำนวน 1,063,871 คน คิดเป็น 18.75% ของประชากรทั้งหมดในจังหวัด รองลงมาเป็นอันดับ 2 คือจังหวัดนครราชสีมา มีประชากรทั้งหมด 2,648,927 คน เป็นประชากรสูงอายุ 453,388 คน คิดเป็น 17.12% ของประชากรทั้งหมดในจังหวัด รองลงมาเป็นอันดับ 3 คือจังหวัดเชียงใหม่ มีประชากรทั้งหมด 1,779,254 คน เป็นประชากรสูงอายุ 333,692 คน คิดเป็น 18.75% ของประชากรทั้งหมดในจังหวัด รองลงมาอันดับที่ 4 คือจังหวัดขอนแก่น มีประชากรทั้งหมด 1,802,872 คน เป็นประชากรสูงอายุ 312,933 คน คิดเป็น 17.36% ของประชากรทั้งหมดในจังหวัด รองลงมาอันดับที่ 5 คือจังหวัดอุบลราชธานี มีประชากรทั้งหมด 1,878,146 คน เป็นประชากรสูงอายุ 276,628 คน คิดเป็น 14.73% ของประชากรทั้งหมดในจังหวัด

สถิติจำนวนผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย

(กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) ได้สรุปข้อมูลสถิติจำนวนผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย ปี 2561 พบว่า มีประชากรสูงอายุในประเทศไทยทั้งหมด 10,666,803 คน เป็นประชากรสูงอายุเพศชายจำนวน 4,715,598 คน เป็นประชากรสูงอายุเพศหญิงจำนวน 5,951,205 คน ซึ่งเป็นประชากรสูงอายุที่มีอายุ 60 – 69 ปี จำนวน 6,068,469 คน คิดเป็น 56.9% ของประชากรสูงอายุทั้งหมด เป็นประชากรสูงอายุที่มีอายุ 70 - 79 ปี จำนวน 3,022,382 คน คิดเป็น 28.32% ของประชากรสูงอายุทั้งหมด เป็นประชากรสูงอายุที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป จำนวน 1,575,952 คน คิดเป็น 14.78% ของประชากรสูงอายุทั้งหมด

การทำงานของผู้สูงอายุ

การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุยังคงอยู่ในกำลังแรงงานให้นานที่สุด เป็นหนึ่งในแนวนโยบายสำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยรับมือกับการสูงวัยอย่างรวดเร็วของประชากรได้ ผู้สูงอายุที่ยังทำงานจะช่วยตนเองให้มีรายได้และมีคุณค่า ซึ่งเท่ากับจะเป็นการผ่อนภาระพึ่งพาต่อครอบครัวและรัฐ ทั้งยังช่วยลดแทนแรงงานของคนวัยทำงานที่จะลดน้อยลงอีกด้วย ในปี 2561 ข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า ประมาณร้อยละ 37 ของผู้สูงอายุไทยยังคงทำงานอยู่ คิดเป็นแรงงานสูงอายุประมาณ 4.4 ล้านคน จากผู้สูงอายุทั้งหมด 12 ล้านคน การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของประชากรไทยตามรายอายุในภาพรวมลดลงค่อนข้างรวดเร็ว ตั้งแต่อายุประมาณ 55 ปีขึ้นไป สัดส่วนของประชากรอายุ 55-59 ปี ที่ยังคงทำงานอยู่ลดต่ำลงจากที่สูงกว่าร้อยละ 80 ในช่วงอายุก่อนหน้านั้นเหลือร้อยละ 78 และเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ 60-64 ปี อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานได้ลดต่ำลง เหลือเพียงร้อยละ 59 ข้อมูลจากการสำรวจนี้ แสดงว่าผู้สูงอายุในช่วงอายุ 60-64 ปี ซึ่งส่วนมากยังมีสุขภาพและสมรรถนะด้านต่าง ๆ ที่น่าจะเอื้อต่อความสามารถในการทำงานต่อไปได้ มีจำนวนมากถึงร้อยละ 41 ที่ “ไม่ได้ทำงาน” หรือ “หยุดทำงาน” อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของประชากรสูงอายุ 60-64 ปี น่าจะใช้เป็นตัวชี้วัดเพื่อกำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ (บรรลุ ศรีพานิช, 2562)

2.4 ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ

จากการศึกษาสภาพและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของผู้สูงอายุสรุปความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของบุคคลเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุได้เป็น 3 ด้านหลัก ๆ ดังนี้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2540)

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ผู้สูงอายุนั้นอวัยวะต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่เสื่อมถอยลดประสิทธิภาพลงเมื่อเปรียบเทียบกับวัยหนุ่มสาว การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้แก่ ผิวหนังจะเหี่ยวย่น ตกกระ ไขมันใต้ผิวหนังลดจำนวนลง ทำให้ผิวหนังบางลง เล็บมีความเจริญเติบโตลดลงบางแตกเปราะง่าย กล้ามเนื้อจะลดความแข็งแรงลง กระดูกเปราะบาง เนื่องจากการดูดซึม

แคลเซียมจากอาหารได้น้อยลง มีโอกาสแตกหักง่าย ฟันจะผุและหลุดไปตามสภาวะของแต่ละบุคคล การไหลเวียนของเลือดน้อยลง เพราะผนังเส้นเลือดจะแข็งและหนาขึ้นอวัยวะรับความรู้สึกต่าง ๆ เช่น อวัยวะรับรสกลิ่นมีสมรรถภาพต่ำลง ตาพร่ามัวสามารถปรับต่อความมืดความสว่างได้น้อยลง หู สามารถได้ยินเสียงลดลงหรือมีเสียงอื้อในหู สมองจำนวนเซลล์สมองลดลง เนื่องจากมีเซลล์สมองตาย เลือดไปเลี้ยงสมองลดลง ประสาทรับส่งความรู้สึกเสื่อมสมรรถภาพเหล่านี้มีผลกระทบต่อความจำ เสื่อมหลงลืม สับสน อารมณ์แปรปรวน ความรู้สึกต่าง ๆ ซ้ำลง อัตราการเต้นของหัวใจช้าลง ความดันโลหิตเปลี่ยนแปลง สมรรถภาพในการหายใจการยึดหดของปอดลดลง ระบบทางเดินอาหารเสื่อม ระบบการย่อยการดูดซึมน้อยลง ตับมีสมรรถภาพในการทำลายพิษที่เข้าสู่ร่างกายได้น้อยลง ระบบทางเดินปัสสาวะลดสมรรถภาพไปตามอายุ ความสามารถในการกำจัดของเสียลดลง ระบบต่อมไร้ท่อจะมีการลดการหลั่งฮอร์โมนต่าง ๆ ลง มีผลทำให้กล้ามเนื้อลีบ กระดูกผุเปราะ อ่อนเพลีย การทรงตัวการเคลื่อนไหวช้าลง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุเกิดจากสาเหตุหลายประการด้วยกันซึ่งอาจสรุปได้ ดังนี้

1) เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ความเปลี่ยนแปลงของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายดังกล่าวมาข้างต้น มีผลกระทบต่อภาวะของจิตใจ เช่น ความเปลี่ยนแปลงของเซลล์สมอง มีผลทำให้ความจำเสื่อม ความนึกคิดต่าง ๆ แปรปรวนไป อารมณ์แปรปรวน บางรายมีอาการซึมเศร้า ความรู้สึกต่าง ๆ ซ้ำลง การลดการหลั่งของฮอร์โมนลง ทำให้มีผลต่ออารมณ์ต่อจิตใจ เป็นต้น

2) เกิดจากความเครียดทางจิตใจทางสภาวะสังคมที่มากกระทบการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่แก่ลงไป เสื่อมสมรรถภาพลงไป ทำให้สภาวะทางจิตใจห่อเหี่ยว เกิดความรู้สึกไม่แข็งแรง ไม่กระฉับกระเฉงเหมือนเดิม สภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ที่มากกระทบทำให้เกิดการเหงาวิตกกังวล หวาดระแวง

3) เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น เคยทำงานหรือประกอบอาชีพตลอดทั้งวัน แต่เมื่อเป็นผู้สูงอายุ ต้องเกษียณจากราชการหรือลดงานลงทำให้มีเวลามากขึ้น เกิดความเหงา การพบปะเพื่อนฝูงน้อยลง เพื่อนฝูงคู่ชีวิตตายจากไป ทำให้เกิดความว่าเหว่ซึมเศร้า ทางด้านครอบครัวบุตรธิดาแต่งงานแยกครอบครัวไป โดยเฉพาะในสภาพสังคมปัจจุบันผู้สูงอายุต้องอยู่ลำพัง ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเจ็บเหงาเดียวดาย เกิดอาการน้อยใจท้อแท้ ต้องการที่พึ่งต้องการคนเข้าใจคนให้กำลังใจ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจพิจารณาจากการที่ผู้สูงอายุลดบทบาทภาระหน้าที่จากงาน ครอบครัว เพื่อนฝูงและชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับอาชีพการงานจากเคยมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานตลอดทั้งวันและมีหน้าที่เป็นผู้นำของครอบครัว เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุผู้สูงอายุจำนวนมากต้องพักจากงานประจำไปสู่การมีเวลาว่างมากขึ้น กิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตลดลงเสมือนตนเองหมดความสำคัญลง

2) การเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ จากการที่เคยทำงานมีรายได้ เมื่อเป็นผู้สูงอายุถ้าเป็นข้าราชการก็ต้องเกษียณอายุราชการ ถ้าเป็นประชาชนทั่วไปพละกำลังในการทำงานก็ถดถอยลงจากการที่เคยหารายได้ได้มาก ก็อาจจะน้อยลงหรือไม่มีรายได้เลย ก็ได้ทำให้ผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแลต้องอยู่อย่างลำบากในเรื่องอาหารการกินและที่อยู่อาศัย

3) การเปลี่ยนแปลงกับสมาชิกในครอบครัว เมื่ออยู่ในวัยทำงานบุคคลมักจะมีภาระการงานที่ต้องรับผิดชอบมากมาย ใช้เวลาแต่ละวันอยู่นอกบ้าน แต่เมื่อสูงอายุหรือพักจากงานแล้วทำให้มีเวลาว่างอยู่กับบ้านมาก ทำให้ผู้สูงอายุต้องปรับตัวกับเวลาว่างและเมื่อต้องอยู่กับครอบครัวจำเจบางครั้งเกิดความหงุดหงิดเกิดความขัดแย้ง ถ้าไม่มีงานอดิเรกทำก็จะทำให้รู้สึกเบื่อหน่ายเหมือนตนเองไม่มีคุณค่า

4) การเปลี่ยนแปลงในด้านการสังคมกับเพื่อนร่วมงาน เมื่อเป็นผู้สูงอายุและพักจากหน้าที่การงานแล้วทำให้ขาดการร่วมสังคมกับเพื่อนร่วมงาน การยอมรับนับถือเมื่อครั้งยังมีตำแหน่งหน้าที่ก็ลดลง ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเองลดลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอาชีพการงานและสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุแต่ละคน

5) การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม เนื่องจากสภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมความเป็นอยู่ของครอบครัวจะอยู่ในลักษณะครอบครัวขยาย ลูกหลาน ญาติ พี่น้อง พี่ป้า น้าอา ปู่ย่า ตายาย จะอยู่ในครอบครัวเดียวกัน แต่ปัจจุบันนี้สภาพเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนแปลงไปบุคคลจะมีครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว ผู้สูงอายุมักจะอยู่ตามลำพังไม่ได้อยู่ร่วมกับลูกหลาน ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกถูกทอดทิ้งเดียวดาย นอกจากนั้นการเลียนแบบสังคมตะวันตกยังทำให้เยาวชนคนหนุ่มสาวมีความคิดว่าผู้สูงอายุควรอยู่เฉพาะผู้สูงอายุเพราะเป็นผู้ที่ล้าสมัยไม่ทันเหตุการณ์ยิ่งทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยมากขึ้น

(Butler & Lewis, 1973) ได้อธิบายถึงภาวะความเป็นผู้สูงอายุและสุขภาพจิต โดยชี้ให้เห็นคุณลักษณะบางประการที่เป็นลักษณะธรรมชาติของผู้สูงอายุมิดังนี้

1. ความปรารถนาที่จะละทิ้งสิ่งที่มีคุณค่าไว้ให้คนรุ่นหลัง มนุษย์ต้องการที่จะละทิ้งบางสิ่งบางอย่างของตนเอง เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าการมีชีวิตอยู่ของตนเป็นสิ่งที่มีความหมายสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ บุคคลในครอบครัว เช่น เด็กหรือผู้สืบทอดมรดกของตน ธุรกิจการเงิน ความสำเร็จในวิชาชีพหรือการประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์ทางศิลปะ เป็นต้น

2. การแสดงหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้สูงอายุมากกว่า ผู้สูงอายุมีนิสัยโดยธรรมชาติที่ชอบแบ่งปัน ความฉลาดและความรู้ให้กับผู้ที่อ่อนอายุกว่า ซึ่งเป็นความเกี่ยวพันของคนรุ่นต่าง ๆ ในแต่ละรุ่นและ เมื่อผู้ที่มีอายุอ่อนกว่ามีความสนใจในสิ่งที่พวกเขาได้รับทราบนับเป็นการเพิ่มคุณค่าและเพิ่มการนับถือตนเองให้กับผู้สูงอายุ การสื่อสารและการติดต่อกันระหว่างคนแต่ละรุ่นนั้น ในบางครั้งอาจจะเกิด ปัญหาจากการไม่ยอมรับไม่เชื่อการขาดความอดทนและเบื่อหน่ายต่อผู้สูงอายุจึงทำให้การสื่อสารไม่ได้ผลเท่าที่ควร

3. การแสดงความรู้สึกผูกพันกับสิ่งของบางอย่างนั้นมีคุณค่าในทางจิตใจสำหรับผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก เช่น รูปภาพ เสื้อผ้า เฟอร์นิเจอร์ เขามักจะสะสมไว้ด้วยความหวงแหนและเป็นการเพิ่มคุณค่าแก่ชีวิต การสูญเสียความเป็นเจ้าของจะก่อให้เกิดความรู้สึกสูญเสียเป็นอย่างมากและส่งผลให้เกิดความไม่มั่นคงต่อชีวิตในอนาคตของผู้สูงอายุด้วย

4. การเปลี่ยนแปลงความรู้สึกเกี่ยวกับเวลา ผู้สูงอายุจะไม่สนใจเกี่ยวกับเวลาและพยายามจะ สร้างความรู้สึกเกี่ยวกับ “เวลานี้และที่นี่” อยู่ตลอดเวลาและมักจะไม่มีการวางแผนสำหรับอนาคต

5. ผู้สูงอายุที่มีความรู้สึทางด้านจิตใจและอารมณ์ที่รุนแรง มักจะเลือกสิ่งที่สำคัญในชีวิตของเขาและพยายามให้คงอยู่ต่อไป สำหรับสิ่งที่ไม่สำคัญเขาจะพยายามทิ้งไปอย่างไม่แยแส

6. ความรู้สึกเกี่ยวกับวงจรชีวิต ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ส่วนตัวที่ผ่านเข้ามาในวงจรชีวิตแต่ละช่วงและมักจะพัฒนาเป็นความสนใจเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนาความรู้สึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และภาพพจน์ของมนุษยชาติจะเป็นคุณลักษณะของผู้สูงอายุมากกว่าผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว

7. ความคิดสร้างสรรค์ ความอยากรู้อยากเห็นและความประหลาดใจเป็นสิ่งที่ยังคงมีในช่วงชีวิตของผู้สูงอายุมีคนเป็นจำนวนมากที่กลายเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในวัยสูงอายุ เช่น ศิลปินที่มีชื่อเสียง นักการทูต นักธุรกิจ บุคคลเหล่านี้ยังคงมีความคิดสร้างสรรค์และเป็นผู้สร้างผลิตผลที่ดีเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

8. ความรู้สึกในการประสบความสำเร็จในชีวิต การประสบความสำเร็จในด้านวัตถุนั้นไม่ได้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการสมปรารถนาในชีวิต เขาอาจจะละทิ้งสิ่งนี้ไปได้

2.5 แนวคิดทฤษฎีเรื่องความต้องการของผู้สูงอายุ

สำหรับความหมายของความต้องการนั้นมีผู้อธิบายถึงความต้องการไว้อย่างน่าสนใจหลายท่านดังนี้

(กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2525) กล่าวถึงความต้องการของผู้สูงอายุโดยอาศัยแนวคิดของคลาร์ก (Clark) ซึ่งสรุปว่าผู้สูงอายุมีความต้องการในสิ่งต่อไปนี้

1. ต้องการให้ตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม
2. ต้องการเป็นส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับหรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

3. ต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์หรือเกิดความพึงพอใจทุกวิถีทาง
4. ต้องการเข้าร่วมสนุกกับเพื่อนตามปกติ
5. ต้องการยอมรับนับถือ
6. ต้องการแสดงออกในผลสำเร็จของตนเอง
7. ต้องการการดูแลและป้องกันสุขภาพที่ดี
8. ต้องการการดูแลทางด้านจิตใจที่ดี
9. ต้องการครอบครัวที่อบอุ่น
10. ต้องการความสงบทางจิตใจ

สรุปว่าความต้องการของผู้สูงอายุ คือ การต้องการดูแลสุขภาพกายจิตใจเพื่อทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม

(สุพัตรา สุภาพ, 2525) ได้สรุปความต้องการของผู้สูงอายุออกเป็น 2 ประการคือ

1. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ คือ ความต้องการได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากบุตรหลานหรือญาติพี่น้องอาจทำให้การเลี้ยงดูตามสมควรแก่อัตภาพ แต่ถ้ากล่าวถึงความมั่นคงก็ต้องเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องมีการสร้างและสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ
2. ความต้องการในด้านที่อยู่อาศัย โดยให้ผู้สูงอายุได้มีที่พักพิง เช่น อาศัยอยู่ในบ้านของตนเองหรือลูกหลานญาติพี่น้องหรือในสถานสงเคราะห์ของรัฐหรือเอกชน ดังนั้นความต้องการของผู้สูงอายุคือการได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลาน การได้รับการบริการสวัสดิการตามหน้าของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ

(ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2534) กล่าวว่า ผู้สูงอายุต้องการปัจจัยจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปต้องการการได้รับการยอมรับการดูแลสุขภาพสุขทางใจ โดยทั่วไปสามารถจัดประเภทของความต้องการของผู้สูงอายุไว้ 3 ประเภทดังนี้ คือ

1. ความต้องการทางกายและจิตใจ (Physical and psychological needs)
2. ความต้องการทางสังคม (Social needs)
3. ความต้องการทางเศรษฐกิจ (Economical needs)

(มาลินี วงษ์สิทธิ์ และ ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2544) ได้เสนอว่า ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุที่สำคัญแบ่งเป็นสองประการด้วยกัน คือ ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาสุขภาพ แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าความต้องการของผู้สูงอายุไทยประกอบด้วย

1. ความต้องการด้านสุขภาพกาย เช่น ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านการมองเห็น ปัญหาในการได้ยิน ปัญหาการเคลื่อนไหวของร่างกาย เป็นต้น จึงเป็นที่มาของความต้องการเหล่านี้

2. ความต้องการด้านสุขภาพใจ กล่าวคือ ผู้สูงอายุมักรู้สึกว่ามีเหงาและเกิดจากบทบาททางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น จากคนทำงานมาอยู่เฉยๆ หรือทำงานลดน้อยลงกว่าเดิม

3. ความต้องการด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงต้องการมีรายได้และที่สำคัญค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพสุขภาพและค่ารักษาพยาบาล ดังนั้นผู้สูงอายุจึงมีความต้องการจำเป็นในเชิงเศรษฐกิจและเกี่ยวข้องกับงาน เพื่อหารายได้มาชดเชยกับส่วนที่เคยมีหรือขาดหายไป

4. ความต้องการด้านการศึกษาและฝึกอบรม ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งยังต้องการการฝึกอบรมการพัฒนาทักษะเพื่อใช้ดูแลสุขภาพกายสุขภาพจิตรวมถึงทักษะในการประกอบอาชีพเสริมอีกด้วย

ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นจากปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสุขภาพส่วนหนึ่งมาจากความต้องการที่จะพัฒนาทักษะความสามารถของตนไปพร้อมกับการพัฒนาจิตใจ

2.6 ทฤษฎีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

(ทวิศักดิ์ สว่างเมฆ, 2548) กล่าวว่ากิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้สูงอายุ ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีทั้งร่างกาย และจิตใจ การที่ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าเป็นบุคคลที่มีคุณค่า เป็นที่ยอมรับของสังคม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทจะทำให้พฤติกรรมของผู้สูงอายุเปลี่ยนไป ซึ่งถูกกำหนดโดยโครงสร้างของสังคม เช่น การออกจากงาน การเกษียณอายุ ทำให้อำนาจหน้าที่ บทบาท การได้รับการยกย่องจากสังคมลดน้อยลง ดังนั้นจึงควรมีการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ซึ่งจะมีผลต่อสภาพร่างกาย และจิตใจ กิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว ไม่ใช้กำลังมากจนเกินไปและควรมีช่วงเวลาหยุดพักผ่อนเพื่อผ่อนคลาย การทำงานอดิเรกที่ผู้สูงอายุได้ทำจะช่วยให้เกิดการปรับตัว

(Taylor, 1994) ได้แบ่งกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุไว้ 6 ด้าน ดังนี้

1. อาชีวะบำบัด (Occupation therapy) เป็นการจัดกิจกรรมสำหรับส่งเสริมสุขภาพและป้องกันความพิการที่อาจเกิดขึ้นได้ อาชีวะบำบัดจะเป็นกิจกรรมทางงานฝีมือ งานแกะสลัก งานช่างไม้ และงานสวน

2. นันทนาการบำบัด (Recreation therapy) เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างให้มนุษย์ทุกคนให้มีร่างกายที่แข็งแรงเหมาะสมตามวัย มีจิตใจที่แจ่มใส ก่อให้เกิดความสุข ความเพลิดเพลินไม่ฟุ้งซ่าน และยังช่วยขจัดความยุ่งยาก ความน่าเบื่อหน่ายต่าง ๆ ได้แก่ การวาดรูป การทำงานหัตถกรรม ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือ ดูกีฬา พบปะสังสรรค์ เดินรำ

3. กิจกรรมบำบัดด้วยหนังสือ (Bibles therapy) เป็นการใช้หนังสือในการส่งเสริมให้ผู้อ่านมีการยอมรับคุณค่าในตนเอง และพัฒนาให้เกิดวุฒิภาวะทางอารมณ์ ซึ่งจะช่วยให้มีสุขภาพจิตที่ดี นอกจากนี้ยังสามารถช่วยให้ทราบถึงความเป็นไปของโลกทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินสนุกสนาน เกิดการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ

4. กิจกรรมการออกกำลังกาย (Physical exercise) เป็นกิจกรรมที่ใช้พลังงานเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การออกกำลังกายจะทำให้มีอายุที่ยืนยาว มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงขึ้น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน

5. กิจกรรมทางศาสนา (Religion activity) ศาสนาเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้สูงอายุผ่อนคลายจากความเครียด แก้ปัญหาชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยศาสนามีผลต่อผู้สูงอายุอย่างมาก ช่วยลดความวิตกกังวลในชีวิต เนื่องจากได้รับแนวการปฏิบัติที่ดีจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

6. กิจกรรมการเป็นอาสาสมัคร (Volunteering) เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุมองว่าตนเองเป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อสังคม ได้ใช้เวลาทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม โดยผู้สูงอายุนั้นจะไม่คำนึงถึงผลตอบแทน

จะเห็นได้ว่ามีกิจกรรมหลายด้านที่สามารถให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเข้าร่วม เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับบทบาทตามวัย โดยกิจกรรมจะกระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีความเพลิดเพลินและเป็นประโยชน์ต่อสภาพร่างกาย จิตใจของผู้สูงอายุ

2.7 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่รวบรวมสื่อ กระบวนการ และกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนตามจุดประสงค์ ซึ่งจุดเด่นของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยมีมีผู้อธิบายถึงความหมายของชุดกิจกรรมไว้หลายท่านดังนี้

(ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2537) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมไว้ว่า เป็นสื่อการเรียนรู้แบบผสมที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่องที่จะสอน โดยมีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาหรือหัวเรื่อง รวมทั้งวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(ภพ เลหาไพบูลย์, 2542) ได้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมไว้ว่า เป็นการรวบรวมสื่อการเรียนรู้ นำมาพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

ชุดกิจกรรม เป็นการนำเอาสื่อการสอนที่หลากหลายมาพัฒนาให้มีความสมบูรณ์และสัมพันธ์กันอย่างมีระบบ เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่แต่ละสื่อส่งเสริมหรือสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ จนนำไปสู่การบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (วรกิต วัดเข้าหลาม, 2540) ; (วาสนา พรหมสุรินทร์, 2540)

สรุปได้ว่าชุดกิจกรรม คือ การนำสื่อที่หลากหลายมาผสมผสานกันอย่างเป็นระบบ และมีความสอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้ เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ไปสู่ผู้เรียนได้ ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมการเรียนรู้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การเน้นการทำกิจกรรมและเรียนรู้ในกระบวนการ โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ด้วยตนเอง

(ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2537) ได้จำแนกแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการสร้างชุดกิจกรรมไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล

การนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด รวมไปถึงความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งในแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันในหลายด้าน เช่น ความสามารถ สติปัญญา ความสนใจ ความสมบูรณ์ของร่างกาย ความรู้สึกภายในจิตใจ หรือแม้แต่บริบททางสังคม ซึ่งวิธีการที่เหมาะสมมากที่สุดคือการจัดการเรียนการสอนรายบุคคลหรือการศึกษาตามสภาพ การเรียนแบบอิสระ และการศึกษาด้วยตนเอง เหล่านี้ล้วนเป็นวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนตามความสนใจ โดยมีผู้คอยให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้

- การเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมได้ด้วยตนเอง รับรู้ถึงผลสำเร็จจากการเข้าร่วมกิจกรรมทันที นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้ไปทีละขั้นตอนตามศักยภาพ ความสามารถ ความสนใจ และมีการเสริมแรงที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการกระทำพฤติกรรมนั้น ๆ ซ้ำ

- การนำสื่อที่หลากหลายมาสัมพันธ์กันให้เกิดการส่งเสริมซึ่งกันและกัน ซึ่งการใช้สื่อประสม จะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์จากหลายทาง ทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบวิธีการที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการได้ด้วยตนเองมากขึ้น

- การนำเอากระบวนการกลุ่มมาใช้ เพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิด และเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น

ประเภทของชุดกิจกรรม

(บุญเกื้อ ควรรหาเวช, 2543) ได้แบ่งชุดกิจกรรมออกเป็น 3 ประเภท ไว้ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมประกอบคำบรรยาย เป็นชุดกิจกรรมสำหรับปูพื้นฐานให้กับผู้เรียนส่วนใหญ่ให้ได้รับรู้และเข้าใจในเวลาเดียวกัน มุ่งเน้นการสร้างความคิดให้กับเนื้อหา ชุดกิจกรรมลักษณะนี้จะช่วยลดภาระผู้สอนในการอธิบายเนื้อหา โดยสื่อที่ใช้ได้แก่ รูปภาพ แผนภูมิ ฯลฯ

2. ชุดกิจกรรมแบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุดกิจกรรมสำหรับผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน โดยใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในแต่ละชุดกิจกรรม โดยมุ่งที่จะฝึกทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียน และช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้

3. ชุดกิจกรรมแบบรายบุคคลหรือชุดกิจกรรมตามเอกัตภาพ เป็นชุดกิจกรรมสำหรับศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ ผู้เรียนจะต้องศึกษาหาความรู้ตามศักยภาพและความสนใจของตนเอง สามารถประเมินผลการเรียนได้ด้วยตนเอง ชุดกิจกรรมลักษณะนี้จะเป็นหน่วยของการสอนย่อยหรือโมดูล

(ระพีพันธ์ โปธิศรี, 2545) ได้แบ่งชุดกิจกรรมออกเป็น 2 ประเภท ไว้ดังนี้

1. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปศึกษาได้ด้วยตนเองโดยไม่มีผู้สอน เช่น บทเรียนสำเร็จรูป ชุดการเรียนผ่านระบบออนไลน์

2. ชุดการเรียนการสอน คือ ชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นโดยมีผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ เช่น ชุดฝึกอบรมหรือชุดการสอนต่าง ๆ

จากการแบ่งประเภทของชุดกิจกรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมมีอยู่ 2 ประเภท คือ ชุดกิจกรรมที่ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองและชุดกิจกรรมที่ผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน

องค์ประกอบของชุดกิจกรรม

(ระพีพันธ์ โปธิศรี, 2545) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของชุดกิจกรรมไว้ดังนี้

1. ต้องมีจุดประสงค์ปลายทางที่ชัดเจน ระบุทั้งเนื้อหา ความรู้ และระดับทักษะ กล่าวคือจะต้องมีจุดประสงค์ประจำชุดกิจกรรมที่ระบุไว้ชัดเจนว่าเมื่อจบชุดกิจกรรมแล้วผู้เรียนจะได้ะไรจากการทำกิจกรรม

2. ระบุกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนว่าชุดกิจกรรมดังกล่าวสร้างขึ้นสำหรับใคร

3. มีองค์ประกอบของจุดประสงค์ที่เป็นเหตุและผล มีการเชื่อมโยงกันระหว่างจุดประสงค์หลักหน่วยและจุดประสงค์รอง

4. ต้องมีคำชี้แจง เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์

5. ในกรณีที่ทำเป็นชุดการสอน ต้องมีคู่มือที่อธิบายวิธีการหรือเงื่อนไขในการใช้ชุดกิจกรรม รวมไปถึง การเฉลยข้อคำถามทั้งหมดในกิจกรรมและประเมินผล

ประโยชน์ของชุดกิจกรรม

(บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2543) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมที่มีต่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. ลดปัญหาการขาดแคลนครูและช่วยลดภาระของผู้สอน
3. ช่วยให้ผู้เรียนส่วนใหญ่ได้รับความรู้แบบเดียวกัน
4. ช่วยให้ผู้สอนสามารถดำเนินการสอนได้ตรงตามวัตถุประสงค์
5. ช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ
6. ช่วยให้ผู้สอนวัดและประเมินผลผู้เรียนได้ตามวัตถุประสงค์
7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มศักยภาพ
8. ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง
9. ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักเคารพ นับถือ ความคิดเห็นของผู้อื่น

(ธงชัย ต้นทัพไทย, 2548) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมที่มีต่อการเรียนการสอนไว้ว่าเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมของผู้สอน และยังส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติ ได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ทักษะตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

(อภิญา เคนบุปผา, 2546) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดกิจกรรมไว้ว่าเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสามารถของแต่ละบุคคล ทำให้ไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง

สรุปได้ว่าประโยชน์ของชุดกิจกรรม นอกจากสามารถสอนได้ตรงตามเนื้อหาวิชาและจุดประสงค์แล้ว ยังสามารถช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียนรู้ มีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติ ได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ทักษะตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

2.8 การออกแบบการเรียนการสอน

การออกแบบการเรียนการสอน เป็นกระบวนการวางแผนการเรียนการสอนอย่างมีระบบ โดยมีการวิเคราะห์องค์ประกอบการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนการสอน สื่อกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ รวมถึงการประเมินผล เพื่อให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการออกแบบการเรียนการสอนไว้ดังนี้

(Dick et al., 2001) ได้ให้ความหมายของการออกแบบการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นกระบวนการวางแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเรียนการสอนที่ต้องการ โดยสามารถตอบได้ว่าจะสอนอะไร ต้องสอนอย่างไร ถึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ และจะทราบได้อย่างไรว่าบรรลุวัตถุประสงค์แล้ว

(Seels & Glasgow, 1990) ได้ให้ความหมายของการออกแบบการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบที่อาศัยการนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีการสอนมาพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ

(Shambaugh & Magliaro, 2001) ได้ให้ความหมายของการออกแบบการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ใช้ในการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน เพื่อจัดหาสิ่งที่จะช่วยให้สามารถสร้างสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้

(Smith & Ragan, 2004) ได้ให้ความหมายของการออกแบบการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นกระบวนการในการนำหลักการเรียนรู้และหลักการสอนมาวางแผนสำหรับการเตรียมสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการเรียนการสอน

(Gagne et al., 2005) ได้ให้ความหมายของการออกแบบการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นการนำหลักการเรียนรู้ไปออกแบบเหตุการณ์อันประกอบด้วย กิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์

สรุปได้ว่าการออกแบบการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่ถูกนำมาใช้ในระบบของการเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน รวมไปถึงปัญหาทางการเรียน การออกแบบการเรียนการสอนนั้นเป็นการแก้ปัญหาในการเรียนการสอน โดยปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้วหรือสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งอาศัยหลักการเรียนรู้และหลักการสอนในการดำเนินการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านการเรียนรู้เป็นสำคัญ

หลักการพื้นฐานในการออกแบบการเรียนการสอน

ในการออกแบบการเรียนการสอนมีหลักการพื้นฐานที่ต้องคำนึงถึง 7 ประการหลัก เพื่อช่วยให้การออกแบบการเรียนการสอนมีคุณภาพ ดังนี้ (Gagne et al., 2005) และ (Smith & Ragan, 2004) ประกอบด้วย

1. คำนึงถึงผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้มากกว่ากระบวนการสอน โดยจะต้องพิจารณาถึงผลของการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการจัดการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. คำนึงถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เวลาที่ใช้ในการเรียน คุณภาพการสอน รวมไปถึงเจตคติและความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. รู้จักประยุกต์ใช้หลักการเรียนการสอน วิธีการสอน รูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ มีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา และจิตใจในกิจกรรมการเรียนการสอน
4. มีวิธีการและสื่อที่หลากหลาย โดยเลือกใช้สื่อที่ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้
5. มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเรียนการสอนที่มีคุณภาพควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากการวางแผน การนำไปทดลองใช้จริง และนำผลการทดลองและข้อเสนอแนะจากผู้เรียนมาปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีคุณภาพมากขึ้น
6. มีการประเมินผลที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผลผู้เรียน เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และนำเสนอมากขึ้น ซึ่งการประเมินผลผู้เรียนไม่ควรมีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อทราบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเท่านั้น แต่ควรให้ได้ข้อมูลที่น่าไปพัฒนาผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ได้
7. องค์ประกอบการเรียนการสอนที่มีความสัมพันธ์กัน เช่น วัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดประเมินผล ควรมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน

รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการออกแบบการเรียนการสอน (instructional design model) เป็นเครื่องมือหรือแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่ออธิบายถึงองค์ประกอบของการทำงานในขั้นตอนของกระบวนการทำงาน และใช้ตรวจสอบการดำเนินงาน ซึ่งรูปแบบการออกแบบการเรียนการสอนที่เป็นพื้นฐานของการออกแบบการเรียนการสอนเชิงระบบที่มีผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางมีดังนี้

1. ADDIE model

การออกแบบการเรียนการสอนตามรูปแบบ ADDIE model ประกอบด้วยการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ (analyze) 2) การออกแบบ (design) 3) การพัฒนา (develop) 4) การนำไปใช้ (implement) 5) และการประเมินผล (evaluate) ซึ่งมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับกระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหา การนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา การเตรียมการแก้ปัญหา การทดลองการแก้ปัญหา และสุดท้ายประเมินแนวทางการแก้ปัญหาว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้หรือไม่ ตามลำดับ รูปแบบ ADDIE model เป็นรูปแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบการเรียนการสอนในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง เช่น การออกแบบชุดการเรียนการสอน การออกแบบบทเรียนแบบโปรแกรม เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ (การออกแบบการเรียนการสอน, 2559)

2. Dick and Carey's instructional design model

การออกแบบการเรียนการสอนตามรูปแบบ Dick and Carey's instructional design model ประกอบด้วยการดำเนินงาน 10 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ประเมินความต้องการเพื่อใช้ในการกำหนดเป้าหมาย 2) วิเคราะห์การเรียนการสอน 3) วิเคราะห์ผู้เรียนและบริบทการเรียนรู้ 4) เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์การเรียนการสอน 5) พัฒนาเครื่องมือในการประเมินผล 6) พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน 7) พัฒนาและเลือกใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน 8) ออกแบบและประเมินความก้าวหน้า 9) ปรับปรุงการสอน 10) การประเมินผลสรุป (Dick et al., 2001)

3. KEMP model

การออกแบบการเรียนการสอนตามรูปแบบ KEMP model ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งสามารถนำไปใช้ออกแบบและพัฒนาบทเรียนได้เป็นอย่างดี ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ระดับ แบ่งออกเป็น 10 ขั้นตอนย่อย โดยพิจารณาจากวงรีส่วนในออกมาสู่ส่วนนอก (ระบบการสอนของ *Jerrold Kemp Model*, 2558) ดังภาพที่ 1

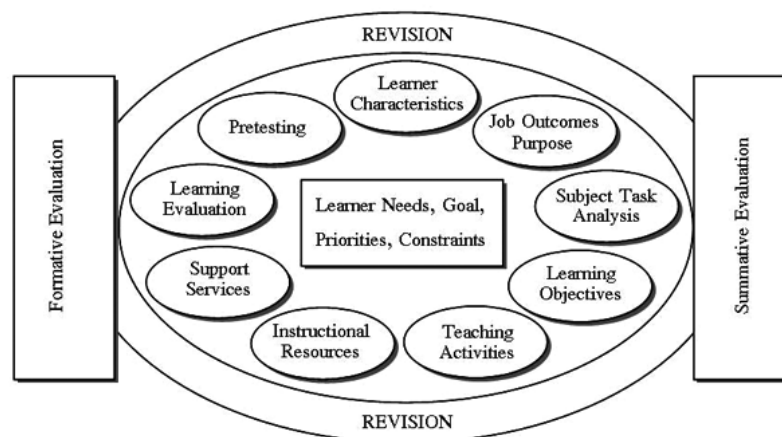

Figure 1 KEMP model (ระบบการสอนของ *Jerrold Kemp Model*, 2558)

1. ระดับในสุด เป็นองค์ประกอบของบทเรียนและผู้เรียน
2. ระดับถัดออกมา ประกอบด้วย 9 ขั้นตอนย่อย
3. ระดับที่สาม เป็นการปรับปรุงแก้ไขบทเรียน
4. ระดับนอกสุด เป็นการประเมินผล ได้แก่ การประเมินผลระหว่างดำเนินการ และการประเมินผลสรุปรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนย่อย ๆ มีดังนี้
 - 1) ความต้องการของผู้เรียน เป้าหมาย การเรียงลำดับ และข้อจำกัด (Learner Needs, Goal, Priorities, Constraints) เป็นส่วนที่พิจารณาเกี่ยวกับความต้องการ เป้าหมาย และข้อจำกัดหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ของผู้เรียนและการใช้บทเรียน
 - 2) คุณสมบัติของผู้เรียน (Learner Characteristics) เป็นการพิจารณาคุณสมบัติของผู้เรียนที่จะเป็นผู้ใช้ระบบการสอนหรือบทเรียนที่พัฒนาขึ้น
 - 3) เป้าหมายของงานที่ได้รับ (Job Outcomes Purpose) เป็นการพิจารณาเป้าหมายของงานที่ผู้เรียนจะได้รับหลังจบบทเรียนแล้ว เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้งานต่อไป
 - 4) การวิเคราะห์งานหรือภารกิจรายวิชา (Subject Task Analysis) เป็นการวิเคราะห์งานหรือภารกิจที่ผู้เรียนจะต้องแสดงออกในรูปของการกระทำที่วัดได้

5) วัตถุประสงค์การเรียนรู้ (Learning Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของบทเรียน โดยพิจารณาจากผลของการวิเคราะห์งานที่ได้จากขั้นตอนที่ผ่านมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบบทเรียนและการประเมินผลบทเรียน

6) กิจกรรมการสอน (Teaching Activities) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนสอนในกระบวนการเรียนการสอน โดยพิจารณาผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียนและความสนใจของผู้เรียน

7) แหล่งทรัพยากรการเรียนการสอน (Instructional Resources) เป็นการพิจารณาเลือกสื่อการเรียนการสอนจากแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

8) สิ่งสนับสนุนบริการ (Support Services) เป็นการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ

9) การประเมินผลการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการสร้างเครื่องมือวัดผลและดำเนินการวัดผล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของบทเรียนหรือระบบการสอนที่พัฒนาขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขบทเรียนต่อไป

10.) การทดสอบก่อนบทเรียน (Pretesting) เป็นการทดสอบผู้เรียนก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์เดิม และมีการเพิ่มเติมความรู้ใหม่ก่อนศึกษาบทเรียนหรือหาแนวทางช่วยเหลือผู้เรียนต่อไป

4. ASSURE Model

การออกแบบการเรียนการสอนตามรูปแบบ ASSURE Model ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนดังนี้ (การใช้สื่อการสอนอย่างเป็นระบบโดยใช้แบบจำลอง, 2560)

1. Analyze learners (การวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียน)
2. State objectives (การกำหนดวัตถุประสงค์)
3. Select instructional methods, media, and materials (การเลือก ดัดแปลงหรือออกแบบสื่อใหม่)
4. Utilize media and materials (การใช้สื่อ)
5. Require learner participation (การกำหนดการตอบสนองของผู้เรียน)
6. Evaluate and revise (การประเมินการใช้สื่อ)

2.9 การรับมือกับสังคมสูงวัยของประเทศไทย

(ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์, 2563) กล่าวว่า การรับมือกับสังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบของประเทศไทยในอนาคตอันใกล้ (Complete Aged Society) เป็นประเด็นท้าทายที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กันทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล และการเตรียมความพร้อมเชิงระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยมีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล

1.1 ให้ความสำคัญการเตรียมความพร้อมตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก วัยทำงาน เพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึงการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านทัศนคติและพฤติกรรม ตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ที่จะสะท้อนไปเป็นศักยภาพ สุขภาพ และความสุขของผู้สูงอายุในที่สุด โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริม 4H ได้แก่ Heart (จิตใจ/ทัศนคติดี = คนดี), Head (สมองดี = คนเก่ง), Hand (ทำตัวอย่างฉลาด ใช้ชีวิตสมดุล = ลงมือทำอย่างสมดุล), Health (สุขภาพกาย/ใจดี)

ทั้งนี้ควรขับเคลื่อนร่วมกันตั้งแต่วัยเด็กโดยใช้กลไกของ “บวร” คือ “บ้าน วัด โรงเรียน” และวัยทำงานผ่าน “สถานที่ทำงาน” เพื่อสร้างสุขในวัยทำงาน (Work Life Balance) รวมทั้งสนับสนุนการสร้างความตระหนักผ่าน “สื่อสาระณะ” ที่เข้าถึงทุกคน ทุกกลุ่มวัยได้ง่ายเพื่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนและประเทศรวมทั้งการสนับสนุน และส่งเสริมการเป็น “ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและมีความสุข” โดยมีสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ สังคมที่ดี มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ การออม การลงทุน โดยจะเป็นการเตรียมวางแผนการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุตั้งแต่อยู่ในวัยทำงาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.2 การส่งเสริมภาวะการเจริญพันธุ์ด้วยการส่งเสริมการมีบุตรของคนไทย

อัตราการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ของคนไทยอย่างต่อเนื่องในทศวรรษที่ผ่านมา กำลังเป็นความท้าทายด้านประชากรที่กำลังถูกหยิบยกและขับเคลื่อน เพื่อให้เป็นนโยบายสำคัญ ขณะนี้กระทรวงสาธารณสุขได้มีการรณรงค์ให้สตรีไทยวัยเจริญพันธุ์ช่วยเพิ่มประชากรให้กับประเทศไทยด้วยการส่งเสริมการแต่งงาน และการมีบุตร

การสนับสนุนเรื่องการมีบุตรจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อให้ประชากรอยากสร้างครอบครัวและมีบุตร ขณะเดียวกันควรสนับสนุนมาตรการและแรงจูงใจด้านต่าง ๆ เพิ่มเติมด้วย เพื่อส่งเสริมให้มีประชากรวัยเด็กเพิ่มมากขึ้น ซึ่งประชากรวัยเด็กเหล่านี้จะกลายเป็นกำลังแรงงานที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในอนาคต และจะช่วยทำให้สัดส่วนผู้สูงอายุต่อประชากรรวมลดลงในระยะยาวด้วย

จากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ยังมีความท้าทายในเรื่องการส่งเสริมภาวะการเจริญพันธุ์ของประเทศ โดยเฉพาะเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันที่ส่งผลให้คนไทยครองตัวเป็นโสดมากขึ้น หรือแต่งงานแล้วไม่ต้องการมีบุตร หรือมีบุตรเพียงคนเดียว ดังนั้นจึงควรมีการกำหนดนโยบายและเป้าหมายด้านประชากรทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยการสนับสนุน และสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ครอบครัวไทยมีบุตรอย่างน้อย 2 คน โดยเน้นคุณภาพในการตั้งครรรภ์ การเกิดและการเลี้ยงดูเป็นสำคัญ เพื่อให้เด็กที่เกิดมาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

1.3 การส่งเสริมผู้สูงอายุปัจจุบันและอนาคตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ยาวนานที่สุด

การพึ่งพาตนเองได้อย่างอิสระ (Independent Living) เป็นความปรารถนาที่สำคัญของสูงอายุทุกคน แต่ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะแต่งงานช้าลงหรือครองตัวเป็นโสดมากขึ้น รวมถึงการย้ายถิ่นไปทำงาน และการแยกครอบครัวจากพ่อแม่ ทำให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มอยู่ลำพังมากขึ้น ดังนั้นการส่งเสริมผู้สูงอายุยุคใหม่ให้ดูแลสุขภาพกายใจให้แข็งแรง ให้สามารถใช้ชีวิต “ลำพังแต่สุขใจ” เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ลำพังได้อย่างมีความสุขกับตนเองและชุมชนรอบตัว โดยสามารถสื่อสารกับคนในครอบครัวได้อย่างใกล้ชิด แม้ว่าจะอยู่ห่างไกลกัน ผ่านการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร (Social media) เช่น ผ่านโทรศัพท์มือถือ (Smart phone) เครื่องคอมพิวเตอร์ เข้าอินเทอร์เน็ต สังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Line, Twitter เพื่อให้ผู้สูงอายุก้าวทันโลกสมัยใหม่ (Smart Older) เข้าสังคมและใกล้ชิดกับลูกหลานและเพื่อนฝูงได้มากขึ้นเทคโนโลยีเหล่านี้จะช่วยทำให้ผู้สูงอายุมีความสะดวกสบายในการสื่อสารระหว่างบุคคลกันได้อย่างต่อเนื่องทันเวลา และทำให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุในยุค Digital ได้อย่างกลมกลืนร่วมกับคนอื่น ๆ (Digital Ageing)

นอกจากนี้ผู้สูงอายุควรสร้างเสน่ห์ให้กับตนเองด้วยการมีทัศนคติเชิงบวกและมีพฤติกรรมสูงวัยเชิงสร้างสรรค์ เพื่อที่จะได้เป็นที่รักและดึงดูดลูกหลานให้อยากเข้ามาหาและอยู่ใกล้ชิด ในขณะที่ลูกหลานก็ควรมีความรัก ความกตัญญู รู้หน้าที่ มีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และให้การดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุ ยังสามารถเป็นผู้สูงวัยหัวใจวัยรุ่น (Young Heart) ด้วยการเปิดรับสิ่งใหม่ ๆ ได้ตลอดเวลาและเป็น ผู้สูงวัยที่เปี่ยมพลัง หรือพัฒนาพลัง (Active Aging) โดยดูแลสุขภาพภาวะตัวเองทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและ มีความกระฉับกระเฉงอยู่เสมอ

1.4 การส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาผู้สูงอายุ

โดยที่ผู้สูงอายุในปัจจุบันมีแนวโน้มอายุยืนมากขึ้น และผู้สูงอายุส่วนใหญ่หรือประมาณเกือบ ร้อยละ 80 เป็นผู้สูงอายุที่สุขภาพดี และยังสามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือที่เรียกว่า “กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม” ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้ส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง แม้ว่าอาจมีโรคประจำตัว แต่ว่ายังคงสามารถทำงานหรือประกอบอาชีพได้ รวมทั้งสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้

พรบ.ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11 (3) ระบุว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม ซึ่งควรมีการนำข้อมูล ผู้สูงอายุด้านความรู้ความสามารถและศักยภาพของผู้สูงอายุมาศึกษา วิเคราะห์ เพื่อวางแผนกำหนด ลักษณะของงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ลักษณะงานต้องเป็นงานที่ไม่ เหนื่อยล้าจนเกินไป และเหมาะสมกับสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยมุ่งให้ผู้สูงอายุได้ คลายเหงา ด้วยการมี กิจกรรมผ่านการทำงานและสร้างความภูมิใจและความสุขให้ผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ในขณะที่ด้วยกัน ผู้สูงอายุก็ได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยผู้สูงอายุอาจจะมี ค่าตอบแทนเป็นรายได้หรือสิ่งตอบแทนอื่นประกอบด้วย แนวคิดการส่งเสริมและขยายโอกาสในการ ทำงานของผู้สูงอายุเป็นกระแสสากลทั่วโลกและกำลังได้รับความสนับสนุนในระดับนโยบายจาก รัฐบาล แต่ยังคงจำเป็น ที่จะต้องได้รับความร่วมมือและความสนับสนุนจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะภาคธุรกิจและภาคบริการ เพื่อให้โอกาสกับผู้สูงอายุในการร่วมเป็นกำลังผลิตและร่วม ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2. การเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบ

2.1 ด้านสุขภาพอนามัย

(1) พัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุระยะยาว

โดยจัดบริการที่ครอบคลุมบริการด้านการดูแลระยะกลาง ระยะยาว และ ระยะสุดท้ายภายใต้ระบบบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ที่เป็นบริการทั้งในสถานพยาบาล เชื่อมต่อ ถึงการให้บริการที่บ้านของผู้สูงอายุและการให้บริการในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานในการดูแลสนับสนุนให้มีการเพิ่มขีดความสามารถในการดูแลโดยครอบครัว (Home Health Care) ทั้งในภาวะปกติ และภาวะฉุกเฉิน โดยให้ความสำคัญการพัฒนาระบบการ ดูแลผู้สูงอายุระยะยาวทั้งในเขตเมือง และชนบท

(2) การพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ เพื่อรองรับการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว

การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของจำนวนผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสูงวัย อย่างเต็มรูปแบบ จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบุคลากรเพื่อทำหน้าที่ให้การดูแลผู้สูงอายุ ระยะยาว ทั้งบุคลากรสายอาชีพ กึ่งอาชีพและอาสาสมัคร โดยกำหนดให้มีหลักสูตรมาตรฐานในการ ฝึกอบรม ทั้งหลักสูตรระยะสั้น ที่เป็นการให้ความรู้และทักษะพื้นฐาน และหลักสูตรระยะยาวที่เน้น ความเป็นมืออาชีพในการทำหน้าที่ให้การดูแล ขณะเดียวกันควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิก ครอบครัวของผู้สูงอายุด้วย เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวผู้สูงอายุมีความรู้และทักษะในการร่วมทำ หน้าที่ให้การดูแลผู้สูงอายุอย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมภาพลักษณ์และสร้าง

แรงจูงใจในการจ้างงานและประกอบอาชีพด้านผู้ดูแลรวมไปถึงการให้ทุนการศึกษาแก่คนในพื้นที่ เพื่อให้กลับมาทำงานในชุมชนของตนเองในอนาคต

(3) การจัดทำและรับรองมาตรฐานสถานดูแล และบุคลากรด้านผู้สูงอายุ

เพื่อให้เกิดการคุ้มครอง ดูแลผู้สูงอายุที่ใช้บริการสถานดูแลผู้สูงอายุทั้งในเรื่องบริการที่ได้รับ บุคลากรที่ทำหน้าที่ให้การดูแล อาคาร สถานที่ ความปลอดภัย รวมทั้งระบบส่งต่อผู้สูงอายุในกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็นที่ต้องไปใช้บริการที่โรงพยาบาล ตลอดจนการควบคุมด้านราคา ค่าบริการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดระบบและกลไกภาครัฐในการควบคุมคุณภาพและกำกับดูแลบริการของสถานดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้รับการยอมรับและสร้างความน่าเชื่อถือทั้งในระดับชาติและระดับสากล

2.2 การสร้างหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ

ผลการสำรวจประชากรสูงวัยในปี 2557 พบว่ามีผู้สูงวัยเพียงร้อยละ 4 เท่านั้นที่มีรายได้หลักในการดำรงชีพจากเงินออมดอกเบีย ผู้สูงวัยส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพิงเงินเกื้อหนุนจากบุตรหรือญาติพี่น้องในการดำรงชีพ อีกทั้งจำนวนเบี้ยยังชีพที่รัฐบาลจ่ายให้กับผู้สูงอายุก็เป็นเพียงรายได้พื้นฐานที่ไม่เพียงพอ เพื่อการยังชีพของผู้สูงอายุในแต่ละเดือน ดังนั้นการสร้างหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ จึงควรรณรงค์ให้มีการเตรียมความพร้อมเรื่องการออมตั้งแต่อยู่ในวัยทำงาน เพื่อให้เงินออมเป็นแหล่งรายได้ที่ยั่งยืนในวัยสูงอายุ โดยเฉพาะแรงงานที่อยู่นอกระบบ เพื่อสร้างหลักประกันรายได้ในวัยสูงอายุ โดยเร่งระดมการเพิ่มจำนวนสมาชิก ที่อยู่ในวัยทำงานให้กับ “กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)” ด้วยการเร่งประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ ให้เข้าถึงทุกภาคีเครือข่าย เพื่อให้ประชาชนรับทราบ เข้าใจ โดยเน้นการสร้างความตระหนักในเรื่องของการออมเพื่อยามชราภาพผ่านกองทุนการออมแห่งชาติ ทั้งนี้ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ตลอดจนสถาบันการเงินและการลงทุนต่าง ๆ ควรมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมความรู้เรื่องการออมและการลงทุนที่เหมาะสมตามช่วงอายุ ให้แก่ประชาชนทุกช่วงวัยด้วย

2.3 การขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ

คนไทยในปัจจุบันมีสุขภาพดี และทำให้อายุยืนกว่าในอดีตที่ผ่านมา แนวคิดที่จะขยายอายุการทำงานเพื่อช่วยเศรษฐกิจของประเทศกำลังเป็นประเด็นที่รัฐบาลได้มี มติคณะรัฐมนตรีสนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุในสถานประกอบการ (มติครม.เมื่อ 8 พฤศจิกายน 2559) อย่างไรก็ตาม การขยายอายุการทำงานเป็นทางเลือกหนึ่งในภาวะที่มีปัญหาขาดแคลนแรงงานรุนแรงมากขึ้น แต่อาจพิจารณาในบางอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพที่ใช้กำลังหรืออาศัยความแข็งแรงของร่างกายในการทำงาน การขยายอายุการทำงานของอาชีพเหล่านี้จะทำให้ประสิทธิภาพโดยรวมลดลง ซึ่งต่างจากผู้สูงอายุที่ทำงานวิชาการหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความชำนาญเฉพาะด้าน ควรได้รับการพิจารณาให้ระยะเวลา

เกษียณอายุแล้วแต่กรณีตามความเหมาะสม เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ยังเป็นทรัพยากรที่สำคัญและยังสามารถสร้างประโยชน์ให้กับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้

2.4 การจัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุและคนทุกวัย

โดยส่งเสริมแรงจูงใจและสร้างมาตรการจูงใจให้มีการนำแนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างครอบคลุมทั่วถึงโดยเฉพาะในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งพรบ.ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11(5) ได้กำหนดว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครองการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่น โดยการใช้ Universal Design หรือการออกแบบสำหรับทุกคนในสังคม มาเป็นมาตรฐานในการออกแบบสิ่งก่อสร้างและจัดสภาพแวดล้อมในสังคม โดยเฉพาะบริการสาธารณะ เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ทั้งเด็ก สตรีมีครรภ์ ผู้สูงอายุ คนพิการ ทั้งนี้ “ภาครัฐเป็นต้นแบบ” เริ่มจาก จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคนในสถานที่ราชการและพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้ “ภาคเอกชนร่วมดำเนินการ” โดยการสนับสนุนความรู้และแรงจูงใจขอความร่วมมือ การเป็นที่ปรึกษา ช่วยในการออกแบบ การมีมาตรการจูงใจทางภาษี การให้รางวัลยกย่องเชิดชู เป็นต้น โดยเฉพาะภาคเอกชนที่จัดบริการในพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล โรงแรม ฯลฯ

2.5 การใช้เศรษฐกิจกระตุ้น และสนับสนุนสังคมสูงวัย (Silver Economy)

ส่งเสริมให้มีการใช้เศรษฐกิจกระตุ้น และตอบสนองต่อสังคมสูงวัย และสนับสนุนให้ภาคธุรกิจและการบริการ ร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงเรื่องผู้สูงอายุกับสินค้าและบริการ โดยการผลิตและคิดค้นออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อจะได้มีสินค้าหรือบริการใหม่ๆที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันภายในบ้าน เฟอร์นิเจอร์ที่เหมาะสมและปลอดภัยกับผู้สูงอายุ ที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โชนสำหรับผู้สูงอายุในภาคธุรกิจบริการต่าง ๆ บริการด้านศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ บริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งบริการเหล่านี้สามารถรองรับได้ทั้งผู้สูงอายุคนไทยและต่างชาติ

2.6 การพัฒนาระบบข้อมูลผู้สูงอายุ

ด้วยการจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุที่ครอบคลุมและมีความละเอียด เป็นการเฉพาะโดยมีการแยกแยะกลุ่มผู้สูงอายุ (Segmentation) ตามระดับอายุ หรือระดับการพึ่งพา (ติดสังคม ติดบ้าน ติดเตียง) เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนรองรับผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม อาทิ การแบ่งผู้สูงอายุตามระดับกลุ่มอายุ เพศ สถานะ การศึกษา สุขภาพ สภาพครอบครัว บุคลากรผู้ดูแลศักยภาพและความรู้ ความสนใจ ฯลฯ เพื่อใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและการวางแผน

สำหรับเสนอโครงการที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงตามข้อมูลผู้สูงอายุ โดยให้มีการนำฐานข้อมูลผู้สูงอายุไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ พิจารณากำหนดแนวทาง มาตรการให้สอดคล้องเหมาะสมกับผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม ขณะเดียวกันควรมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ช่วยในการสืบค้นหาข้อมูล และจัดกลุ่มผู้สูงอายุตามเกณฑ์ที่ต้องการ เพื่อที่จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการได้สะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

2.7 การเพิ่มขีดความสามารถและบทบาทขององค์กรบริหารท้องถิ่นในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยส่งเสริมความรู้ ทักษะในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุบนแนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ” มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงจุดพลัง “ท้องถิ่น ท้องที่ องค์กร ชุมชน และหน่วยงานของรัฐในชุมชน” ให้ร่วมกันขับเคลื่อนงานเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนให้มีระเบียบปฏิบัติที่เอื้อต่อการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการและดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

2.8 การสนับสนุนให้มีกฎหมายกตัญญู

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนค่านิยมในเรื่อง ความเอื้ออาทร และความกตัญญู ด้วยการมีระเบียบ มติคณะรัฐมนตรี หรือ กฎหมายที่ช่วยกระตุ้นค่านิยม และสนับสนุนให้ลูกหลานได้มีวันลา เพื่อกลับมาเยี่ยมเยียนครอบครัวและผู้สูงอายุ โดยการสร้างความตระหนักและการสร้างแรงจูงใจ ด้วยการพัฒนาให้มีกฎหมายกตัญญูเพิ่มเติมเป็นการเฉพาะ “หรือส่งเสริมให้มีมาตรการและสวัสดิการเพื่อให้ลูกหลานไปเยี่ยมครอบครัวหรือผู้สูงอายุ” เช่น มาตรการทางภาษี/ให้สิทธิวันลา/ให้ส่วนลดค่าเดินทาง แก่ลูกหลานที่กลับไปเยี่ยมครอบครัวหรือผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ภาคเอกชนและสื่อมวลชนจัดรายการพิเศษสำหรับลูกหลานที่พาผู้สูงอายุมาซื้อสินค้าหรือใช้บริการ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยและความเอื้ออาทรของสมาชิกครอบครัวต่อผู้สูงอายุ (Intergenerational Solidarity)

2.9 ส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาเพื่อรองรับสังคมสูงวัย

โดยการส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการศึกษา วิจัย ค้นคว้า พัฒนาความรู้ และนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องสุขภาพอนามัย ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอกบ้าน อาทิ หุ่นยนต์ช่วยดูแลผู้สูงอายุ อุปกรณ์ป้องกันการหกล้มในผู้สูงอายุ อุปกรณ์เพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน อาทิ ยานพาหนะสำหรับผู้สูงอายุ และสุขภัณฑ์ อุปกรณ์ไฟฟ้าต่าง ๆ ตลอดจนผลิตภัณฑ์อาหารเครื่องดื่มที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาวะ

(ประเวศ วะสี, 2551) ได้กล่าวว่า สุขภาพ คือ สุขภาพคือสุขภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา สุขภาวะแต่ละด้านอาจมีองค์ประกอบด้านละ 4 รวมเป็นสุขภาวะ 16 ดังนี้

1. สุขภาวะทางกาย

ประกอบด้วย ร่างกายแข็งแรง ปลอดภัย มีสัมมาชีพ

2. สุขภาวะทางจิต

ประกอบด้วย ความดี ความงาม ความสวย ความมีสติ

3. สุขภาวะทางสังคม

ประกอบด้วย สังคมสุสัมพันธ์ สังคมเข้มแข็ง สังคมยุติธรรม สังคมสันติ

4. สุขภาวะทางปัญญา

ประกอบด้วย ปัญญาารู้รอบรู้เท่าทัน ปัญญาทำเป็น ปัญญาอยู่ร่วมกันเป็น ปัญญาบรรลุ

อิสรภาพ

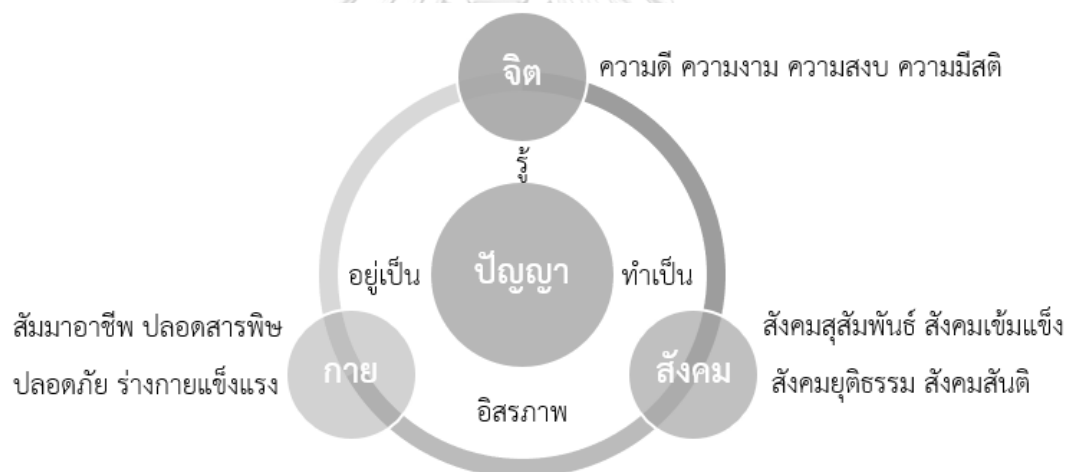

Figure 2 ความสัมพันธ์ของสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน (ประเวศ วะสี, 2551)

ทั้งหมดรวมกัน 4 ด้าน 16 ประการ เป็นสุขภาวะที่สมบูรณ์ สุขภาวะเกิดจากการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เพื่อการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน การเรียนรู้ต้องเอาชีวิตเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่เอาวิชาเป็นตัวตั้งอย่างการศึกษาโดยทั่วไป

(Hansen-Kyle, 2005) กล่าวว่า การสูงวัยอย่างมีสุขภาวะนั้น เป็นกระบวนการลดตัวลงทางด้านร่างกายและการรู้คิดพร้อมกับที่ร่างกายจะทำการปรับตัวและนำสิ่งอื่นมาช่วยชดเชยกระบวนการปรับตัวที่ไม่สมบูรณ์ให้เกิดการทำหน้าที่ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและมีความสัมพันธ์กับทุกส่วนภายในร่างกาย เพื่อให้เกิดการคงไว้ซึ่งการทำหน้าที่ของร่างกายการรู้คิดสังคมและจิตวิญญาณ

(Adams et al., 1997) ได้กล่าวถึงการมีสุขภาวะหรือสุขภาพที่ดี โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. สุขภาวะด้านร่างกาย (Physical wellness) หมายถึง การรับรู้ในแต่ละบุคคลว่าตนเองมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ตามวัย มีความต้องการให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและมีการส่งเสริมให้ตนเองมีพฤติกรรมดูแลตนเอง เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารตามหลักโภชนาการอย่างเหมาะสม ไม่มีความเจ็บป่วยทางร่างกาย

2. สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ (Spiritual wellness) หมายถึง การรับรู้ในแง่บวกของความต่องานในชีวิต การมีชีวิตอยู่อย่างมีเป้าหมาย การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีสิ่งที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง

3. สุขภาวะด้านปัญญาและการรู้คิด (Intellectual wellness) หมายถึง มีความคิดที่เป็นเหตุผล มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ เปิดให้โอกาสตนเองได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

4. สุขภาวะด้านสังคม (Social wellness) หมายถึง การรับรู้ถึงการสนับสนุนจากเพื่อนหรือครอบครัว หรือการตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับและผู้อื่น รับรูว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

5. สุขภาวะด้านอารมณ์ (Emotional wellness) หมายถึง การมีอารมณ์ที่มั่นคง มีความเคารพนับถือในตนเอง สามารถจัดการอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม รวมไปถึงความตระหนักและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น

6. สุขภาวะด้านจิตใจ (Psychological wellness) หมายถึง การรับรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประสบการณ์เชิงบวกในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตหรือการเห็นคุณค่าในตนเอง มองโลกในแง่ดี และเชื่อมั่นในความสามารถที่ตนมีอยู่

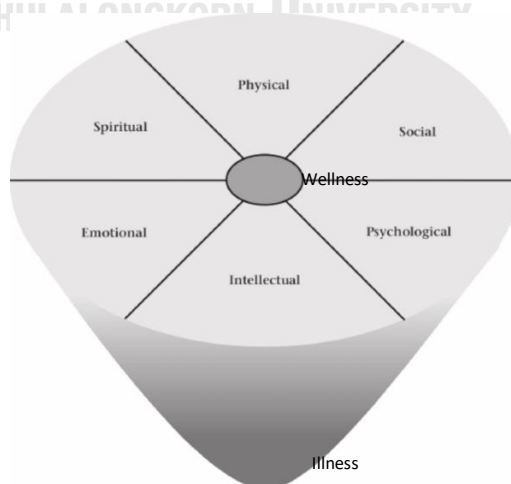

Figure 3 โมเดลสุขภาวะ (The perceived wellness model) (Adams et al., 1997)

(Myers et al., 2000) ได้กล่าวถึงการมีสุขภาวะหรือสุขภาพที่ดี โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านจิตวิญญาณ สามารถตระหนักรู้ถึงการดำรงอยู่ของตนเองและสามารถเชื่อมโยงตนกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้
2. ด้านการมีทิศทางของตนเอง และการมีเป้าหมายชีวิต สามารถดำเนินชีวิตในแต่ละวันได้อย่างมีเป้าหมาย โดยเข้าใจถึงคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น การเห็นคุณค่าในตนเอง การรับรู้ในความสามารถของตนเอง ความเชื่อบนพื้นฐานของความเป็นจริงในปัจจุบัน การตระหนักรู้ในอารมณ์ การแก้ไขปัญหาที่ตนได้เผชิญอย่างสร้างสรรค์ การมีอารมณ์ขันสามารถจัดการกับความเครียดได้ การมีภาวะโภชนาการที่ดีมีการออกกำลังกายดูแลตนเองอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น
3. ด้านการทำงานและการใช้เวลาว่าง มีรายได้ที่เหมาะสมกับหน้าที่การงาน รับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน มีความพึงพอใจกับภาระงานที่ได้รับมอบหมาย อีกทั้งการมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงาน รวมไปถึงการใช้เวลาว่างในการร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง
4. ด้านมิตรภาพ มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น มีการสนับสนุนทางสังคม มีการติดต่อสื่อสารกันทั้งระหว่างบุคคลและชุมชนที่นอกเหนือจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัว
5. ความรัก การมีความรู้สึกว่าเป็นที่รักของบุคคลรอบข้างและการมีความสัมพันธ์หรือความผูกพันใกล้ชิด

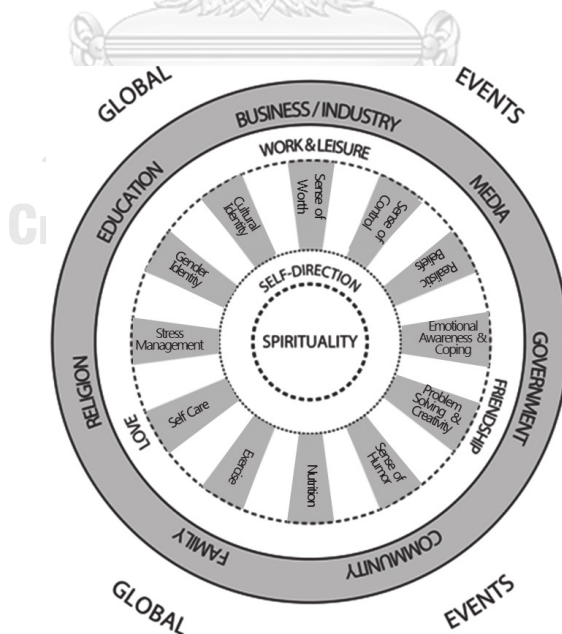

Figure 4 กล้องสุขภาพ (The Wheel of Wellness) (Myers et al., 2000)

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548) ได้กล่าวถึงการมีสุขภาวะหรือสุขภาพที่ดีแบบองค์รวมตามแนวพุทธ เนื่องมาจากการพัฒนาตามหลักภาวะนา 4 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กายภาวะนา เป็นการพัฒนาร่างกายให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพรอบตัวในทางเป็นคุณประโยชน์ รู้จักบริโภคปัจจัยสี่อย่างเหมาะสม เห็นคุณค่าในสิ่งที่มีอยู่รอบตัว มีความซาบซึ้งและเกิดความสุขจากการได้อยู่กับธรรมชาติ มีการบริโภคใช้สอยเพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์ให้เกิดความพอดี และการใช้อินทรีย์ โดยเน้นการใช้ประสาทตาและหูเป็นหลัก ใช้ในการดูแลเอาใจใส่ในสุขภาพร่างกายอย่างมีสติ

2. ศิลภาวะนา เป็นการพัฒนากายและวาจาให้มีพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม คือ การไม่เบียดเบียน ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น รู้จักสงเคราะห์เกื้อหนุน เพื่อให้เกิดมิตรและความสามัคคีในหมู่คณะ มีความสุจริตในการประกอบอาชีพ มีความเคารพในกฎกติกาของสังคม

3. จิตภาวะนา เป็นการพัฒนาจิตใจให้มีความสมบูรณ์ มีสุขภาพจิตที่ดี คือ การมีความศรัทธา มีความเพียรพยายาม และมีสติควบคุมให้อยู่ในทางดีไม่ให้หันเหไปในทางเสื่อม ก่อให้เกิดความร่าเริง เบิกบาน สดชื่น แจ่มใส

4. ปัญญาภาวะนา เป็นการพัฒนาบุคคลให้รู้จักการคิด พิจารณา ไตร่ตรองใช้วิจารณ์ญาณในการแก้ไขปัญหา และดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญา รู้หน้าที่ของตน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น

องค์ประกอบของสุขภาวะ

แนวคิดสุขภาวะ (ประเวศ วะสี, 2543) เป็นแนวคิดสุขภาพที่สอดคล้องกับนิยามสุขภาพขององค์การอนามัยโลกในบริบทของคนไทยมีองค์ประกอบ 4 มิติ คือ สุขภาวะทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณประกอบด้วยสุขภาวะใน 4 มิติ คือ

1. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึง ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงคล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นเพียงพอ มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ คำว่า กาย ในที่นี้หมายถึง กายภาพด้วย

2. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต หมายถึง จิตใจที่มีความสุขรื่นเริงคล่องแคล่ว ไม่ติดขัด มีความเมตตา สัมผัสกับความงามของสรรพสิ่ง มีสติมีสมาธิมีปัญหา รวมถึงการลดความเห็นแก่ตัวลงไปด้วย เพราะตราบดีที่ยังมีความเห็นแก่ตัวก็จะมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตไม่ได้

3. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี มีครอบครัวที่อบอุ่น มีชุมชนเข้มแข็งสังคม มีความยุติธรรม มีความเสมอภาค มีภราดรภาพ มีสันติภาพ มีความเป็นประชาสังคม มีระบบบริการที่ดีและระบบบริการเป็นกิจกรรมทางสังคม

4. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ หมายถึง สุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อได้กระทำความดีหรือจิตสัมผัสกับสิ่งที่มีคุณค่าสูงส่ง เช่น การเสียสละ การมีความเมตตากรุณา การได้เข้าถึงพระรัตนตรัยหรือการเข้าถึงพระเจ้า เป็นต้น เป็นสุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์หลุดพ้นจากความมีตัวตน จึงมีอิสระภาพมีความผ่อนคลายอย่างยิ่งเบาสบายมีความปิติแผ่ซ่านทั่วไป มีความสุขอันประณีตและล้ำลึกหรือความสุขอันเป็นทิพย์สบายตัวอย่างยิ่งสุขภาพตัวอย่างยิ่งมีผลดีต่อสุขภาพทางกายทางจิตและทางสังคม

(Butler, 2001) ได้กล่าวถึง สุขภาวะ ไว้ว่าสุขภาวะเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic process) สามารถบอกระดับของสุขภาวะในแต่ละมิติได้สุขภาวะของ Butler มีองค์ประกอบ 5 มิติ ดังนี้คือ

1. สุขภาวะทางกาย (Physical health) หมายถึง การปราศจากโรคและความพิการ การผสมผสานกันในการทำหน้าที่ของร่างกายทั้งทางด้านกายภาพ สรีรวิทยาและชีวเคมี รวมทั้งลักษณะของร่างกาย รูปร่าง การรับรู้ความรู้สึก ความเสี่ยงต่อการเกิดโรคและความผิดปกติและความสามารถในการฟื้นหายจากการเจ็บป่วยนอกจากนั้นบุคคลยังสามารถประพฤติปฏิบัติให้เพิ่มระดับสุขภาวะทางกายได้โดยการออกกำลังกาย การควบคุมน้ำหนัก การรับประทานอาหารที่เพียงพอ การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ส่งผลเสียต่อสุขภาวะทางกาย เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มแอลกอฮอล์

2. สุขภาวะทางอารมณ์ (Emotional health) หมายถึง ความสามารถแสดงออกถึงความรู้สึกของตนเองได้อย่างเหมาะสม การรับความรักความรู้สึก ประสบความสำเร็จในเป้าหมายของชีวิตและมีความเข้มแข็งด้านจิตใจการที่บุคคลจะมีสุขภาวะทางอารมณ์ได้ ควรจะต้องเข้าใจอารมณ์ของตนเอง อ อ ง ต น เ อ ง รู้วิธีการเผชิญกับปัญหา มีความอดทนอดกลั้นต่อความเครียดในชีวิต มีความสุขสนุกสนานกับการทำกิจกรรม ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง เกิดความสามารถในการยอมรับตนเอง ควบคุมตนเองและสามารถแสดงความรู้สึกร่วมกับบุคคลอื่นได้

3. สุขภาวะทางสังคม (Social health) เป็นความสามารถในการทำบทบาทตามความคาดหวังในฐานะสมาชิกของกลุ่มหรือสถาบัน รวมถึงการทำหน้าที่ตามบทบาทของบุตร เพื่อน เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงานด้วยความยินดี โดยปราศจากความเสียหายต่อบุคคลอื่น เป็นการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการรักษาความใกล้ชิดสนิทสนม การอดทนอดกลั้น ความพึงพอใจที่การแสดงออกถึงการให้เกียรติความเป็นเจ้าของสังคมและสามารถให้การสนับสนุนช่วยเหลือครอบครัวและชุมชน การทำหน้าที่ตามความคาดหวังด้วยความรับผิดชอบ มีผลต่อผู้อื่นและมีความสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลในการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ความรัก ความใกล้ชิด สนิทสนม

ความปลอดภัย ความเป็นมิตรและความร่วมมือร่วมใจในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อทำกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์กับผู้อื่น

4. สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (Spiritual health) เป็นศูนย์รวมของทุกมิติ ซึ่งประกอบด้วย การมีความหมายและเป้าหมายในชีวิต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต จริยธรรมในการดำเนินชีวิตที่ทำให้บุคคลไม่เห็นแก่ตัวและเป็นความเชื่อความศรัทธาในอำนาจและเหตุผลที่เหนือธรรมชาติ

5. สุขภาวะทางจิตใจ (Mental health) เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย ความมีเหตุผล การวิเคราะห์ การประเมินผล ความอยากรู้อยากเห็น ความซื่อสัตย์สุจริต ความตื่นตัว ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รวมทั้งความสามารถในการคิดและตัดสินใจ ความพยายามต่อสู้ดิ้นรน บุคคลที่จะมีสุขภาพภาวะทางจิตใจเป็นบุคคลที่อยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง ไม่ทำในสิ่งที่ต้องการแต่แตกต่างจากความต้องการของผู้อื่น มีความสดชื่นสดใสเมื่ออยู่ด้วย สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ใฝ่หาความรู้สึกละ อารมณ์ของตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์และมีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย

โดยสรุปนิยามสุขภาพนั้นส่วนใหญ่ให้นิยามสุขภาพว่า เป็นความสมบูรณ์ คือ ไม่มีการเจ็บป่วยหรือความบกพร่อง อันจะก่อให้เกิดการมีสุขภาพดี มีความสุข ในลักษณะที่เป็นองค์รวมและมองสุขภาพในเชิงบวก ซึ่งในประเทศไทยใช้คำว่า สุขภาวะ ในความหมายเช่นเดียวกับสุขภาพบ่งบอกถึงการให้ความสำคัญของการมีสุขภาพดีมีความสุข

การประเมินสุขภาพ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ มีดังนี้

(ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินสุขภาพ พบวิธีการประเมิน 2 วิธี คือ การประเมินโดยตรง เป็นการประเมินที่วัดจากผู้รับการประเมินโดยตรง เช่น การวัดความดันโลหิต การวัดระดับน้ำตาลในเลือด การวัดระดับไขมันในเลือด การตรวจความสามารถในการมองเห็น เป็นต้น และการประเมินทางอ้อม เป็นการประเมินผ่านทางกรรับรู้ของผู้เข้ารับการประเมิน เช่น ความรู้สึกนึกคิด ความเห็นความอ่าน สอดคล้องกับ (เปรมฤดี ดำรงค์, 2545) ที่ได้ให้ข้อสรุปในการประเมินสุขภาพผ่านการรับรู้ของผู้เข้ารับการประเมินไว้ดังนี้ 1. สุขภาวะทางร่างกาย สามารถประเมินได้จากความคิด ความรู้สึก และการทำกิจกรรมของบุคคลนั้น ๆ ที่มีต่อร่างกายของตนเอง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับขนาดของร่างกาย รูปร่างที่สมส่วน ไม่พอมหรืออ้วนจนเกินไป อีกทั้งความสามารถในการทำงานของระบบประสาททางร่างกาย ไม่มีความผิดปกติหรืออาการเจ็บป่วยของสุขภาพร่างกาย มีความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวันและช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่าง

ปลอดภัยและปกติสุข 2. สุขภาวะทางจิตใจ สามารถประเมินได้จากความคิด ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อความสามารถในการเรียนรู้และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ มีการตอบสนองและจัดการกับอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีความเชื่อมั่นในการทำความดีและเห็นคุณค่าในตนเอง

3. สุขภาวะทางสังคม สามารถประเมินได้จากการปฏิบัติกิจกรรมได้เป็นปกติ การมีปฏิสัมพันธ์ มีสัมพันธภาพกับผู้อื่นที่แสดงถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและการมีแหล่งสนับสนุนทางสังคม

4. สุขภาวะทางปัญญา สามารถประเมินได้จากการมีเป้าหมายในชีวิตของแต่ละบุคคล ความรู้สึกของตนเองที่เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ธรรมชาติ ความพึงพอใจในชีวิต การให้เกียรติและการเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

(ลัดดา เถียมวงศ์ และคณะ, 2551) ได้สร้างแบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะขึ้น เพื่อใช้ในการประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะของผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยเป็นการประเมินที่ครอบคลุมสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ซึ่งแบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะนั้นได้ทำการสร้างขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกและการทบทวนวรรณกรรม หลังจากนั้นได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงของเนื้อหา รวมทั้งปรับปรุงข้อความให้ผู้สูงอายุเข้าใจได้ง่ายขึ้น แบ่งการประเมินออกเป็นปัจจัยทั้งหมด 9 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีกิจกรรมทางกาย 2) ด้านการบริหารความคิด 3) ด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม 4) ด้านการมีสัมพันธภาพและการสนับสนุนทางสังคม 5) ด้านการตระหนักรู้และการดูแลตนเอง 6) ด้านการยอมรับในการสูงวัย 7) ด้านการเป็นอยู่อย่างพอเพียงและการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย 8) ด้านการทำบุญและการทำความดี 9) ด้านการจัดการกับความเครียด

(สมพร รัตนพันธ์, 2551) ได้สร้างแบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะขึ้นจากแนวคิดของ Rowe and Kahn (1997) เพื่อประเมินพฤติกรรมที่ส่งผลให้เกิดการส่งเสริมสุขภาพที่ดีที่จะนำไปสู่การสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ แบ่งองค์ประกอบออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการหลีกเลี่ยงการเจ็บป่วยและความพิการ 2) ด้านการมีสมรรถนะที่ดีทางจิตใจ 3) ด้านการมีสมรรถนะที่ดีทางร่างกาย 4) ด้านการปฏิบัติกิจกรรมที่มีคุณค่าในชีวิต

สรุปได้ว่าแบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะนั้นได้มีการจัดทำขึ้นและพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุในสังคมไทย โดยแบบประเมินมีองค์ประกอบที่ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา

4. กิจกรรมศิลปะ

4.1 ความหมายของศิลปะ

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2530) ให้ความหมาย ศิลปะ คือผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจหรือความสะเทือนใจ อารมณ์ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือความเชื่อในลัทธิ ศาสนา โดยศิลปะสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วิจิตรศิลป์ (Fine Arts) และประยุกต์ ศิลป์ (Applied Art)

(ชลูด นิ่มเสมอ, 2531) กล่าวว่าศิลปะหมายถึง ความมีคุณภาพ หรือคุณค่าทางศิลปะของ ผลงาน เช่น นักวิจารณ์บางคนจะแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะชิ้นหนึ่งว่า “รูปนี้ไม่ใช่ศิลปะ” หรือ “ประติมากรรมนี้เป็นศิลปะที่แท้จริง” เป็นต้น ซึ่งก็หมายความว่า “รูปนี้ไม่มีคุณค่าดีพอทาง ศิลปะ” หรือ “ประติมากรรมชิ้นนี้มีคุณค่าทางศิลปะสูงนั่นเอง”

(วิรุณ ตั้งเจริญ, 2539) Art ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์ มาจากภาษาละตินว่า Ars ซึ่งมีความ หมายถึง ทักษะหรือความชำนาญหรือความสามารถพิเศษ ศิลปะทางภาษาจีนคำว่า “ยิซัน” หมายถึง การฝึกฝนทางทักษะเช่นกันส่วนคำว่า “ศิลปะ” ภาษาบาลีว่า “สิปป” มีความหมายว่า ฝีมือยอดเยี่ยม ซึ่งจากตัวอย่างข้างต้นจะพบว่า ศิลปะเกี่ยวข้องกับทักษะหรืองานฝีมือ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปได้ว่า ศิลปะ คือสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อความงาม และ ความพึงพอใจ เป็นการแสดงออกของมนุษย์ ด้านอารมณ์ ความรู้สึก สติปัญญา ทศนคติ และการ สร้างสรรค์ผลงานออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจหรือความ สะเทือนอารมณ์ตามอัจฉริยภาพ เป็นงานที่สื่อให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ นอกจากนั้นแล้วงานศิลปะที่ดี ควรมีคุณค่าทางความงาม ซึ่งเกิดจากการใช้องค์ประกอบของสุนทรียภาพ

4.2 ประเภทของศิลปะ

(ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2543) ได้สรุปเป็น 2 แนวคิดดังนี้ 1. วิจิตรศิลป์แต่เดิมเรียกว่า ประณีตศิลป์หมายถึง ผลงานศิลปะที่มุ่งเน้นคุณค่าทางความงาม (Aesthetic Value) เป็นสำคัญ เป็น ผลงานที่ตอบสนองด้านจิตใจมากกว่าประโยชน์ใช้สอยประกอบด้วยทัศนศิลป์ (Visual Art) เป็นผลงาน การสร้างสรรค์ทางศิลปะ เพื่อสนองการรับรู้ทางสายตาประกอบด้วย

1) จิตรกรรม (Painting) หมายถึง ผลงานการสร้างสรรค์โดยใช้เทคนิควาดเส้นระบายสี เพื่อให้เกิดรูปร่างรูปทรง ซึ่งในอดีตมักมีลักษณะเป็นงาน 2 มิติ โดยใช้กระดาษผ้าใบพู่กันแปรงและสี เป็นต้น แต่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาโดยมีลักษณะทั้ง 2 มิติและ 3 มิติ

2) ประติมากรรม (Sculpture) หมายถึง ผลงานศิลปกรรม 3 มิติ ที่เกิดจากการปั้น การแกะสลัก การหล่อการปะ การเคาะเชื่อมหรือการผสมผสานวิธีต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นต้น

3) ภาพพิมพ์ (Printing) หมายถึง งานศิลปะอันเกิดจากการออกแบบใช้เส้นลวดลายสีแสงเงารูปแบบ เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ลงบนแม่พิมพ์ จากนั้นจึงถ่ายทอดจากแม่พิมพ์ไปสู่กระดาษหรือพื้นรองรับ อื่น ๆ ผลงานภาพพิมพ์จึงต่างจากผลงานจิตรกรรมซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากการแสดงออกโดยตรงในขณะที่ผลงานภาพพิมพ์เป็นการถ่ายทอดขั้นที่สองจากแม่พิมพ์

4) ภาพถ่าย (Photography) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้เกิดภาพถ่ายขึ้นบนวัตถุไวแสง ด้วยการทำให้วัตถุไวแสงนั้นถูกกับแสงสว่างหรือถูกกับรังสีอัลตราไวโอเล็ต

5) ผลงานสื่อผสม (Mixed Media) หมายถึง งานศิลปกรรมสมัยใหม่ที่ผสมผสานระหว่างศิลปะหลาย ๆ แขนงโดยใช้วัสดุเป็นสื่อรองรับให้เป็นรูปแบบใหม่

6) ดุริยางคศิลป์ (Music) หมายถึง ดนตรีคือเสียงที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของมนุษย์ เป็นการร้อยเรียงกลุ่มเสียงเข้าหากันอย่างมีจังหวะ ลีลา มีทำนองหนึ่งหรือหลายทำนองประกอบซ้อนกัน อาจเป็นรูปการขับร้องประกอบการบรรเลงหรือในรูปของการบรรเลงด้วยดนตรีล้วน ๆ

7) นาฏศิลป์ (Dance) หมายถึง การรำและการเคลื่อนไหวไปมาอย่างมีจังหวะ ซึ่งมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความประณีต เกิดเป็นการเคลื่อนไหวที่สวยงามน่าชม สื่อความหมายสู่ผู้ชมเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันอาจจะเป็นอารมณ์สะท้อนใจ เศร้าใจ สุขใจ สนุกสนาน เพลิดเพลิน เป็นต้น

8) วรรณศิลป์ (Literature) หมายถึง บทประพันธ์อันประกอบด้วยศิลปะแห่งการนิพนธ์อันประณีตและเนื้อเรื่องมีอำนาจจิตใจให้เกิดเป็นความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ต่าง ๆ มิใช่เป็นหนังสือที่ให้เพียงความรู้อย่างเดียว ดังนั้นหนังสืออันเป็นตำราทางวิชาการ เช่น ตำราวิทยาศาสตร์ ตำราคณิตศาสตร์เหล่านี้ ไม่ได้เป็นวรรณกรรมเพราะแต่งขึ้นจากวัตถุประสงค์เพื่อค้นคว้ารวบรวมความรู้เป็นหมวดหมู่ ไม่ได้แต่งขึ้นโดยมุ่งเน้นถ้อยคำสละสลวย

9) สถาปัตยกรรม (Architecture) หมายถึง การออกแบบ ซึ่งเน้นความงามร่วมกับการจัดการพื้นที่ว่าง สามารถจัดอยู่ในงานทัศนศิลป์ได้เช่นกัน อาทิ อาคาร บ้านเรือน วัด โบสถ์ วิหาร สนามกีฬาและอนุสาวรีย์ เป็นต้น

2. ประยุกต์ศิลป์ หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์ใช้สอย ซึ่งประกอบด้วยความงามความประณีต ความแตกต่างประการสำคัญระหว่างประยุกต์ศิลป์กับจิตรศิลป์ คือ ประยุกต์ศิลป์มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นอันดับแรกในขณะที่จิตรศิลป์นั้นมุ่งเน้นคุณค่าด้านความงามเป็นสำคัญ งานประยุกต์ศิลป์มีทั้งลักษณะสองมิติและสามมิติประกอบด้วย

1) มัณฑนศิลป์ (Decorative Art) เป็นศิลปะตกแต่ง เช่น การออกแบบเครื่องเรือน ตกแต่งอาคารสถานที่โดยใช้วัสดุสีรูปแบบให้เหมาะสมกับสถานที่ประโยชน์ใช้สอยและจุดประสงค์ที่ใช้

2) อุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Art) เป็นงานศิลปะที่เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้โดยทั่ว ๆ ไป ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องตกแต่งบ้าน ตู้โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องปั้นดินเผาเคลือบ งานโลหะ งานไม้ งานจักสานและอื่น ๆ งานชนิดนี้ต้องการนำเอาหลักศิลปะมาใช้ตั้งแต่การวางรูปแบบออกแบบสร้าง ประกอบขึ้นตกแต่งให้สวยงามเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยและอาจใช้เพื่อการพาณิชย์ ซึ่งอาจจะผลิตด้วยเครื่องจักร เป็นต้น

3) พาณิชยศิลป์ (Commercial Art) เป็นงานศิลปะทางการค้า เช่น ป้ายโฆษณา การจัดตู้โชว์ การจัดตกแต่งอาคารร้านค้า เป็นต้น

4) หัตถศิลป์ (Crafts) คือ งานศิลปะที่นำไปใช้ในงานหัตถกรรม โดยใช้มือทำเป็นส่วนใหญ่ มีมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น เครื่องปั้นดินเผา งานแกะสลักไม้ งานถักทอ งานหวาย รวมถึงงานช่าง 10 หมู่ของไทย

5) งานออกแบบ (Design) เป็นการจัดส่วนประกอบต่าง ๆ ให้ลงตัว เป็นความกลมกลืน เพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะเจาะจง การออกแบบลายผ้า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ งานออกแบบถูกนำไปใช้มากในการประยุกต์ศิลป์ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและให้เกิดประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า ศิลปะสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ วิจิตรศิลป์ หมายถึง ผลงานศิลปะที่มุ่งเน้นคุณค่าทางความงามเป็นสำคัญ เป็นผลงานที่ตอบสนองด้านจิตใจมากกว่าประโยชน์ใช้สอยและประยุกต์ศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่ตอบสนองด้านร่างกายวิถีชีวิตและเศรษฐกิจ โดยถือเอาคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ ซึ่งประกอบด้วยความงาม ความประณีต ความแตกต่างประการสำคัญระหว่างประยุกต์ศิลป์กับวิจิตรศิลป์คือ ประยุกต์ศิลป์มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นอันดับแรก ในขณะที่วิจิตรศิลป์นั้นมุ่งเน้นคุณค่าด้านความงามเป็นสำคัญ

4.3 คุณค่าของศิลปะ

คุณค่าของศิลปะคุณค่าและความสำคัญของศิลปะต่อการดำรงชีวิตมนุษย์มีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกันสามารถสรุปประเด็นคุณค่าของศิลปะได้ดังนี้

(วิรุณ ตั้งเจริญ, 2542) ได้กล่าวถึง คุณค่าของศิลปะสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. เพื่อการพักผ่อนและระบายความรู้สึกนึกคิด โดยมีการระบายความรู้สึกนึกคิดข้างในจิตใจออกมา เพราะมนุษย์นั้นมีความรู้สึกสุข ความทุกข์ ความเจ็บปวด ความฝัน ความหวัง ความรู้สึกเหล่านี้สามารถระบายออกมาได้ โดยส่งผ่านศิลปะอย่างอิสระและอาจทำให้ค้นพบตัวตนที่แท้จริงของตนเองผู้สร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ จึงควรส่งเสริมและเปิดโอกาสในการแสดงความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล นอกจากนั้นแล้วยังช่วยผ่อนคลายความรู้สึกของตนเอง

2. เพื่อพัฒนาจิตใจ ความสำคัญของศิลปะในแง่ของการพัฒนานั้น เป็นส่วนหนึ่งของการที่ทำให้มนุษย์มีความคิดละเอียดละออในการรับรู้และเข้าใจถึงความงาม ความประณีต การทำงานศิลปะช่วยพัฒนากระบวนการคิดของมนุษย์ ทำให้เกิดความคิดยืดหยุ่นรอบด้าน รวมถึงยังรู้จักการยอมรับ เข้าใจในความแตกต่างของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังสามารถทำให้ผู้สร้างสรรค์ศิลปะได้อยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักการช่วยเหลือ การเสียสละ การมีน้ำใจและสามารถยอมรับความคิดเห็นคิดเห็นจากบุคคลรอบข้าง

3. เพื่อพัฒนาสังคมศิลปะ เป็นสื่อสำคัญที่จะช่วยในการสร้างสัมพันธ์อันดีภายในสังคมเพราะศิลปะเป็นตัวกลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่สังคมร่วมกับผู้อื่น

4. เพื่อพัฒนาร่างกาย ขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมศิลปะร่างกายมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นในการปฏิบัติกิจกรรมสามารถพบข้อบกพร่องทางร่างกายจากการทำงานศิลปะได้

5. เพื่อการบำบัด การบำบัดด้วยศิลปะ หมายถึงการใช้กิจกรรมศิลปะหรือผลงานศิลปะ เพื่อวิจัยข้อบกพร่องของบุคคลที่มีปัญหาทางด้านร่างกายหย่อนสมรรถภาพซึ่งมีสาเหตุมาจากความผิดปกติของจิตใจและใช้กิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมช่วยในการรักษาให้มีสภาพที่ดีขึ้น การนำเอาศิลปะบำบัดมาใช้ นั้น จะช่วยให้ผู้ที่มีปัญหาทางด้านจิตใจได้ระบายปัญหาอารมณ์ความรู้สึกที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในใจเป็นการปลดปล่อยด้านซ่อนเร้นของชีวิตและทำให้ไม่ต้องอดทนอดกลั้นไว้ในใจเพียงลำพัง

6. เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จะเห็นได้ว่าวิทยาศาสตร์ได้แบ่งการทำงานของสมองมนุษย์ ออกเป็น 2 ซีก คือ สมองซีกซ้ายมีประสิทธิภาพด้านภาษาและการวิเคราะห์ ส่วนสมองซีกขวาจะตอบสนองเรื่องของความรู้สึกสัมผัสต่าง ๆ ซึ่งสมองซีกขวานับว่าเป็นส่วนสำคัญในการใช้ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการกิจกรรมศิลปะ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการเพราะความคิดสร้างสรรค์ เป็นส่วนหนึ่งในความสามารถพิเศษของมนุษย์ ที่มีทั้งจินตนาการการเรียนรู้และการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาทางความคิดสร้างสรรค์

(ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2543) ได้ศึกษาถึงประโยชน์และคุณค่าของศิลปะต่อการดำรงชีวิตสามารถสรุปประเด็นคุณค่าของศิลปะได้ดังนี้

1. ศิลปะเพื่อการผ่อนคลายโดยการระบายความรู้สึกนึกคิดหรือความคับข้องใจออกมา เพราะความรู้สึกของมนุษย์นั้นมีทั้งความสุข ความทุกข์ ความเจ็บปวด ความฝันและความหวัง ความรู้สึกเหล่านี้สามารถระบายออกได้โดยผ่านสื่อทางศิลปะอย่างอิสระ

2. ศิลปะเพื่อการพัฒนาจิตใจ ความสำคัญของศิลปะในแง่การพัฒนาจิตใจนั้น ความชื่นชมยินดีในงานที่ทำมีความเอื้อให้เห็นอกเห็นใจผู้อื่นและไม่มีอารมณ์เครียดจนเกินไป

3. ศิลปะเพื่อพัฒนาสังคมศิลปะ เป็นสื่อสำคัญที่ช่วยให้สัมพันธ์ภาพของคนในสังคมดำเนินไปอย่างสงบสุข เพราะสามารถใช้ศิลปะเป็นตัวกลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

4. ศิลปะเพื่อการบำบัดความสำคัญของศิลปะในเรื่องของการบำบัดสารนุกรมศึกษาศาสตร์ ปี 2539 ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าบำบัดด้วยศิลปะ (Art Therapy) หมายถึง การใช้กิจกรรมศิลปะหรือผลงานศิลปะ เพื่อวิจัยหาข้อบกพร่องของบุคคลที่กลไกการทำของร่างกายหย่อนสมรรถภาพ ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากความผิดปกติบางประการของกระบวนการทางจิตและเพื่อใช้กิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมช่วยในการรักษาให้มีสภาพดีขึ้น

(ประสพ ลีเหลืองภัย, 2543) กล่าวว่าศิลปะเป็นสิ่งสวยงามอันสามารถล้อมเกล้าอารมณ์และจิตใจให้อ่อนโยนไม่หยาบกร้านได้ ศิลปะจึงกลายเป็นพื้นฐานทางศีลธรรมเป็นเหตุให้มนุษย์สร้างสรรค์ศิลปะก่อให้เกิดประโยชน์สำหรับผู้อื่นและตนเองดังนี้

1. ให้ความเพลิดเพลินศิลปะทุกแขนงต่างให้ความเพลิดเพลินทั้งแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภค คือ ทั้งศิลปินและผู้ชื่นชมต่างก็เพลิดเพลินกับผลงานศิลปะ

2. ให้ความปิติยินดี แม้จะเกิดขึ้นชั่วขณะหนึ่งแล้วสลายไป เมื่อเรารู้สิ่งใหม่เข้ามาแทนที่ แต่ภาวะที่มีคุณค่าต่อจิตใจเพราะความอึ้งใจปลื้มใจ ซึ่งเกิดจากการรับรู้ความสามารถของคนอื่น เป็นความไม่เห็นแก่ตัวไม่โอ้อวดไม่ริษยา หากเกิดขึ้นบ่อย ๆ สุขภาพจิตและกายก็ดีไปด้วย

3. ให้ความภาคภูมิใจผู้สร้างสรรค์ งานดีย่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญและชมเชยจากสังคม ผู้สร้างสรรค์ย่อมเกิดความภูมิใจ ความภูมิใจนี้เองเป็นบรรทัดฐานควบคุมการสร้างสรรคผลงานของศิลปิน เพื่อความภูมิใจครั้งต่อไปอีก

4. ให้ความสะดวกสบาย คือ การนำประยุกต์ศิลปะมาใช้กับสิ่งแวดล้อมประจำวันให้เกิดประโยชน์ใช้สอย มีความงาม และมีความสะดวกสบายเมื่อใช้สอย

5. ให้ผลทางเศรษฐกิจ ศิลปะทุกสาขาใช้สร้างสรรค์ประกอบเป็นอาชีพได้ โดยอาศัยการผลิตเป็นสินค้าเพื่อขายหรือแลกเปลี่ยนหรือค่าตอบแทนในการแสดง

6. ให้ความรู้ด้านข่าวสารข้อมูลการสร้างสรรคศิลปะ แม้จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจบันทึกหรือสื่อความหมายเลยก็ตาม ผลงานศิลปะแต่ละยุคสมัยก็สามารถสะท้อนความเจริญ ความเสื่อมถอย ความเชื่อ ค่านิยม ความสามารถและสติปัญญาในคนรุ่นอื่นหรือสังคมอื่นได้ นอกเหนือไปจากการบันทึกด้วยอักษร

สรุปได้ว่า ศิลปะมีคุณค่าและประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ทำให้เกิดการพัฒนาด้านจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความอ่อนโยนทางอารมณ์ เกิดสุนทรียภาพและความประทับใจ เกิดการผ่อนคลายระบายความรู้สึกนึกคิด ช่วยพัฒนาจิตใจอารมณ์และเกิดการพัฒนาด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม นอกจากนี้ยังส่งผลทางด้านร่างกายอีกด้วย

4.4 ความหมายของกิจกรรมศิลปะ

(ธนุ จีระเดชากุล, 2541) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่จะช่วยเป็นแนวทางในการแสดงความสามารถความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมาในรูปของกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นอาจแสดงอยู่ในรูปวัตถุ สิ่งของ หรือรูปภาพ ที่ช่วยส่งเสริมให้ได้เกิดการค้นคว้าทดลองและสื่อความคิดของตนเองให้แก่ผู้อื่นและสิ่งที่อยู่รอบตัว เป็นการพัฒนาความคิดการสังเกตเพิ่มพูนทักษะการเรียนรู้เกิดการพัฒนาระบบกล้ามเนื้อระบบประสาทมีความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะร่างกายและสมอง

(วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527) ให้ความหมายว่า กิจกรรมศิลปะ หมายถึง การจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะทัศนคติความคิดและรูปแบบพฤติกรรมที่มุ่งส่งเสริมลักษณะนิสัยไปในทางที่ดีพร้อม ๆ กันในทุก ๆ ด้านมีความเจริญงอกงามในทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุดและส่งเสริมความเจริญเติบโตตามวุฒิภาวะ

(เกษร ธิตะจारी, 2543) ให้ความหมายของกิจกรรมศิลปะว่า กิจกรรมศิลปะ หมายถึง งานศิลปะที่จะต้องปฏิบัติทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อฝึกให้เกิดความชำนาญทั้งด้านฝีมือและความคิด การเรียนศิลปะจะขาดการฝึกปฏิบัติไม่ได้เลย ดังนั้นทุกครั้งที่เรียนเนื้อหาหนึ่งจนจบก็ต้องปฏิบัติกิจกรรมออกมา เพื่อแสดงให้เห็นว่าเข้าใจเนื้อหาหนึ่งโดยแสดงออกมาเป็นผลงาน

สรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะ เป็นอีกแนวทางในการแสดงออกทางความสามารถทางศิลปะ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะทัศนคติความคิดและสร้างสรรค์ออกมาผ่านผลงานศิลปะ รวมถึงเกิดการพัฒนาระบบกล้ามเนื้อระบบประสาทมีความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะร่างกายและสมอง

4.5 ประเภทของกิจกรรมศิลปะ

การจัดกิจกรรมศิลปะให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงเกิดทักษะในการใช้วัสดุอุปกรณ์และเทคนิคการปฏิบัติงานที่หลากหลาย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้รวบรวมความคิดจินตนาการประสบการณ์และความคิดสร้างสรรค์แสดงออกมาโดยผ่านสื่อทางศิลปะออกมา เป็นผลงานศิลปกรรมศิลปะปฏิบัติมีความจำเป็นมากในกระบวนการศึกษาทางศิลปะ เพราะผลงานศิลปะที่เป็นรูปธรรม ทำให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็นอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เป็นระบบระเบียบและเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งจะเชื่อมโยงต่อไปจนเป็นนิสัยทำให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคม

(วุฒิ วัฒนสิน, 2541) จำแนกแกนศิลปะปฏิบัติหรือประเภทของกิจกรรมศิลปะดังนี้

1. กิจกรรมศิลปะประเภทจิตรกรรมเป็นการสร้างสรรค์ผลงานโดยใช้เทคนิควาดเส้นระบายสี เพื่อให้เกิดรูปร่างรูปทรง ซึ่งในอดีตมักมีลักษณะเป็นงาน 2 มิติ โดยใช้กระดาษฟู่กันแปรงและสี เป็นต้น แต่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาโดยมีลักษณะทั้งมิติและ 3 มิติ

2. กิจกรรมศิลปะประเภทการพิมพ์ ภาพงานศิลปะอันเกิดจากการออกแบบใช้เส้นสวดลายสี แสงเงารูปแบบเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ลงบนแม่พิมพ์ จากนั้นจึงถ่ายทอดจากแม่พิมพ์ไปสู่กระดาษหรือพื้นรองรับอื่น ๆ ผลงานภาพพิมพ์จึงต่างจากผลงานจิตรกรรม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากการแสดงออกโดยตรง ในขณะที่ผลงานภาพพิมพ์เป็นการถ่ายทอดขั้นที่สองจากแม่พิมพ์

3. กิจกรรมศิลปะประเภทประติมากรรม ผลงานศิลปกรรม 3 มิติ ที่เกิดจากการปั้น การแกะสลัก การหล่อการปะ การเคาะเชื่อม หรือการผสมผสานวิธีต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นต้น

4. กิจกรรมศิลปะประเภทการประดิษฐ์ เป็นการแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างผลงานมีรูปแบบทั้ง 2 มิติและ 3 มิติ ผสมผสานเทคนิคต่าง ๆ ออกมา เป็นผลงานศิลปะประดิษฐ์ กิจกรรมต่าง ๆ ครอบคลุมในส่วนของทัศนศิลป์ อันได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์และงานประดิษฐ์

4.6 แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ

สภาพการจัดกิจกรรมศิลปะให้แก่ผู้สูงอายุในปัจจุบัน โดยแนวทางหนึ่งที่มีความนิยมคือ รูปแบบศิลปะบำบัดเป็นสื่อกลางสำหรับการบำบัด การให้อิสระในวิธีการการแสดงออกของศิลปะโดยธรรมชาติมีรากฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยที่เปลี่ยนแปลงในการบำบัดโรคและให้กำลังใจมันเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ การรักษาขึ้นอยู่กับพัฒนาของความสัมพันธ์กับเปลี่ยนแปลงที่มีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะได้รับการแปลความหมายหรือวินิจฉัยของผู้ป่วยเองในการออกแบบเชิงสัญลักษณ์หรือผลิดภาพ เป็นรูปแบบของการสื่อสารระหว่างผู้ป่วยและนักบำบัดโรค พบว่าศิลปะบำบัดมีรูปแบบแตกต่างกันไปในผู้รับการบำบัดแต่ละคนที่มีสภาพปัญหาแตกต่างกัน เทคนิคที่ใช้ เช่น ปั้นดิน วาดภาพ ระบายสี ถักทอ กิจกรรมทางดนตรี เล่นละคร หรือบทบาทสมมติ โดยนักศิลปะบำบัดจะพิจารณาเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคล การเลือกใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และรูปแบบที่หลากหลายเหล่านี้ เพื่อเป็นทางเลือกที่จะระบายความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจตนเอง และจัดการกับความรู้สึกได้ตามความเหมาะสมของผู้เข้ารับการบำบัดแต่ละคน ทั้งนี้พบว่าการนำทฤษฎีการผสมผสานการรับรู้ความรู้สึก (Sensory Integrative Theory) มาประยุกต์ใช้เพื่อกระตุ้นระบบการรับรู้ความรู้สึกของผู้สูงวัยให้มีการพัฒนาที่ดีขึ้น (ทักษิณา สุขพทธิ, 2559)

1. ศิลปะบำบัดแนวทาง Art for All โดยอาจเป็นผู้ที่ไม่ได้จบตรงเป็นผู้สอนศิลปะ มีประสบการณ์ด้านศิลปะ แต่ไม่ได้จบทางศาสตร์การบำบัดโดยตรง โดยแนวทางนี้มีแนวคิด ไม่เชื่อทฤษฎีเก่า ๆ โดยนำส่วนที่ขาดหายไปเติมเต็มให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะ คือ หนทางแห่งการปลดปล่อยอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ตามความต้องการของแต่ละบุคคล โดยมีสิทธิ มีเสรีภาพ

ที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตนเองอย่างมีความสุขและต้องการโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านการเรียน การเล่น และการแสดงออกต่าง ๆ จึงถือเป็นศาสตร์ในการพัฒนาอย่างหนึ่ง

2. ศิลปะบำบัดแนวทางมนุษยและปรัชญา เป็นแนวทางเฉพาะและศึกษามาโดยตรงเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเจ็บป่วยทางกายหรือทางจิต จนมีผลทำให้สภาพทางจิตใจขาดสมดุล ไม่ว่าจะ เป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หรือแม้แต่ผู้สูงอายุ การให้ผู้รับการบำบัดสัมผัสกับสี เส้น เสียง รูปทรง พื้นที่ ความว่าง ความเคลื่อนไหว และความงามอย่างใดอย่างหนึ่งที่สัมพันธ์กับโรคภัยและสภาพจิตใจ ย่อมจะทำให้ประสบการณ์ภายในของบุคคลนั้น ๆ ถูกพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนเกิดความสมดุล ทั้งนี้ศิลปะบำบัดเน้นที่กระบวนการ (Process) มากกว่าตัวผลงานเนื่องจากศิลปะบำบัดใช้ได้กับเด็ก ไปจนถึงผู้สูงอายุโดยมีหลักการ เช่น สีในการบำบัด หลักจิตวิทยาเพื่อให้เกิดความรู้สึกด้านอารมณ์

การดำเนินกิจกรรมถือเป็นหัวใจสำคัญของผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรมหรือกลุ่มผู้สูงอายุ เพราะ กิจกรรมจะนำผู้สูงอายุไปสู่การพบปะสังสรรค์ ได้ประโยชน์ทั้งร่างกายและจิตใจ กิจกรรมของผู้สูงอายุ มีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม (บรรลุ ศิริพานิช, 2542) ซึ่งสามารถ ประมวลกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. กิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม จัดขึ้นตามวันสำคัญทางศาสนาและตาม ประเพณีนิยมของแต่ละท้องถิ่นเป็นกิจกรรมที่นิยมกันมากโดยเฉพาะผู้สูงอายุในชมรมหรือท้องถิ่น
2. กิจกรรมนันทนาการจัดขึ้น เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงตามแต่โอกาสและความพึงพอใจ ของสมาชิก กิจกรรมนี้มักรวมไปถึงการร่วมรับประทานอาหาร การแสดงเล็ก ๆ น้อย ๆ และร่วมกัน ร้องเพลงตามอัธยาศัย
3. กิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ได้แก่ การเชิญแพทย์พยาบาลหรือผู้เชี่ยวชาญมาบรรยาย ในหัวข้อต่าง ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพที่น่าสนใจ
4. กิจกรรมกีฬาหรือการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องหรือวันเว้นวัน กิจกรรมประเภทนี้ เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพผู้สูงอายุมากที่สุด ทั้งนี้ต้องมีผู้ดำเนินการที่เหมาะสม
5. กิจกรรมเสริมรายได้ เป็นกิจกรรมที่กลุ่มผู้สูงอายุร่วมกันประดิษฐ์สิ่งของแล้วนำไปจำหน่าย
6. กิจกรรมศิลปะต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนใจของผู้สูงอายุ เช่น วาดภาพ การเล่นเกมดนตรี เหมาะ สำหรับผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและมีใจรักด้านศิลปะ
7. กิจกรรมท่องเที่ยว เนื่องจากผู้สูงอายุมีเวลาว่างมาก การจัดหมู่คณะออกไปท่องเที่ยว นอกจากเสริมความสามัคคียังได้ความรู้เท่าทันโลกอีกด้วย
8. กิจกรรมการกุศล เช่น การบำเพ็ญบุญกุศลแก่สมาชิกที่ถึงแก่กรรม เป็นการเอื้ออาหาร ต่อกัน

จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุมีความต้องการด้านกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มและสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ดังนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมที่เป็นไปในลักษณะที่ส่งเสริมศักยภาพและความสามารถของผู้สูงอายุในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีประโยชน์และมีคุณค่าต่อสังคม เพื่อให้กิจกรรมมีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแท้จริง ควรเลือกกิจกรรมที่มีประโยชน์และสอดคล้องกับวัยผู้สูงอายุ (สุภาวดี พุฒหน้อย และคณะ, 2546) โดยอาศัยแนวคิดด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องความต้องการของผู้สูงอายุ ความต้องการของมนุษย์แต่ละวัยนั้นมีความต้องการที่มีลักษณะร่วมกันอยู่หลายประการในด้านความต้องการพื้นฐานในเรื่องปัจจัยสี่สำหรับประชากรผู้สูงอายุก็เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีความต้องการสนองตอบต่อบทบาทสภาพชีวิตประจำวัน

2. แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สูงอายุแนวคิดนี้มองว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีพลังความคิดมีความสามารถและมีประสบการณ์สูงในการพัฒนาตนเองและสังคมส่วนรวมแนวคิดนี้อาจกล่าวได้โดยสรุปคือ 1) ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ควรได้รับการยกย่องนับถือและยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งในสังคม 2) ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่จะต้องได้รับการดูแลและเอาใจใส่ด้านสุขภาพและใช้ความรู้ประสบการณ์ของคนเป็นประโยชน์ต่อสังคม 3) ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ต้องมีโอกาสเข้าทำงานหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมตามกำลังและตามความสามารถของตน

(จารุพรรณ ทรัพย์ปรุง, 2542) กล่าวว่า นักวิชาการทางด้านการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ศึกษาวิจัยพบว่า กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นกิจกรรมที่เน้นความเพลิดเพลินเพื่อผลทางด้านจิตใจ
2. เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีการเคลื่อนไหวอย่างอิสระ
3. เป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องใช้กำลังมากเกินไป
4. เป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องนั่งหรือยืนนาน ๆ
5. เป็นกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความผิดปกติของโครงสร้างและสภาพของร่างกาย
6. เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสนใจและสามารถปฏิบัติกิจกรรมนั้นได้ เพราะการจัดกิจกรรมตามความสนใจและความสามารถจะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการปรับตัวทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งช่วยกระตุ้นให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับความเพลิดเพลินได้

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้เกิดความเชื่อในศักยภาพของผู้สูงอายุว่าควรมีการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพในตนเองออกมาโดยนำเอาทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลพึงพอใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของตนกิจกรรมจึงมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุทั้งทางร่างกายจิตใจทำให้เกิดความพึงพอใจ เพราะการที่ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมใดนั้นหมายถึงการมีบทบาทในสังคมทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าคุณค่า

และเป็นที่ยอมรับจากสังคมศิลปศึกษา ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจและมีความมั่นใจในตนเองรวมทั้ง ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มเดียวกัน เนื่องจากอายุของบุคคลมิได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ (Thorndike et al., 1928)

(ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2545) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะมีประโยชน์ต่อจิตใจของทั้งผู้ สร้างสรรค์งานศิลปะและผู้ชมงานศิลปะเป็นอย่างมากเนื่องจากศิลปะเป็นเรื่องของความงามความรู้สึก และอารมณ์ดังนั้น ในขณะที่ศิลปินสร้างสรรค์งานศิลปะจิตใจของผู้สร้างก็จะได้รับการขัดเกลาให้มี จิตใจที่อ่อนโยนอ่อนไหวต่อความรู้สึกและอารมณ์ สำหรับผู้ชมงานศิลปะนั้นถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นผู้ สร้างสรรค์ผลงานขึ้นก็ตามแต่การได้มีโอกาสรับรู้ความหมายอารมณ์ความรู้สึกก็สามารถทำให้ผู้ชมเกิด ความรู้สึกซาบซึ้งอ่อนไหวและกล่อมเกลาจิตใจให้คล้อยตามได้เช่นกัน

(อุดม เพชรสังหาร, 2548) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะ ก่อให้เกิดการพัฒนาจินตนาการของ มนุษย์ ก่อให้เกิดความอ่อนโยนด้านอารมณ์ เกิดสุนทรียภาพและความประทับใจ นอกจากนี้ยังทำให้ อยุ่ส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมเกิดการเคลื่อนไหว

แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุศิลปะมีบทบาทสำคัญต่อผู้สูงอายุในด้านการ สนับสนุนกระบวนการพัฒนาความสามารถทางความคิดการสร้างความรู้สึกและอารมณ์และการรับรู้ การวิเคราะห์รวมทั้งช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดทักษะ ความภาคภูมิใจ ความพึงพอใจ ความมั่นใจในตนเอง ความนับถือตนเอง ความรู้สึกอ่อนโยนและมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ขึ้น (จารุพรรณ ทรัพย์ปรุง, 2542) ดังนั้นการเลือกกิจกรรมศิลปะให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กิจกรรมศิลปะที่ เลือกลงมาให้ผู้สูงอายุควรมีลักษณะดังนี้คือ

1. เป็นกิจกรรมที่ให้ประโยชน์แก่ผู้สูงอายุทั้งทางด้านร่างกายจิตใจอารมณ์และสังคม
2. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกสดชื่นกระฉับกระเฉงและสนใจต่อสิ่งรอบตัวมากขึ้น
3. เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นหรือท้าทายความสามารถของผู้สูงอายุ
4. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการค้นพบตัวเองของผู้สูงอายุ
5. เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมที่เลือกปฏิบัติจะต้อง คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ
6. เลือกกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยคำนึงถึงเพศวัยและความสนใจ เนื่องจากบางกิจกรรมสามารถปฏิบัติได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่บางกิจกรรมผู้สูงอายุผู้ชายอาจไม่ทำให้ ความสนใจ เช่น กิจกรรมแต่งหน้าเค้ก
7. เลือกกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่น อีกทั้งคำนึงและ เคารพในความเชื่อส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ

ทั้งนี้การเลือกกิจกรรมศิลปะและช่วงเวลาขึ้นอยู่กับความสนใจความสมัครใจและความพร้อมของผู้สูงอายุตลอดจนสถานการณ์และบรรยากาศของกลุ่มผู้สูงอายุในขณะนั้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ากิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง (Liebmann, 2004) โดยเมื่อผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมศิลปะจะส่งผลดีต่อจิตใจ คือ เป็นช่องทางให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจตนเอง โดยแสดงออกความรู้สึกนึกคิดผ่านการทำกิจกรรมศิลปะ โดยเฉพาะสิ่งที่ไม่สามารถบรรยายหรือสื่อสารด้วยภาษาพูด ช่วยให้ผู้สูงอายุมีการรับรู้ความรู้สึกของตนเอง และส่งเสริมทักษะในการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้สูงอายุยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนได้ (Proulx, 2003) และ (Weiss, 2013) ในด้านร่างกาย กิจกรรมศิลปะช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงให้กับกล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหว การกระตุ้นประสาทสัมผัส การฝึก ทักษะความชำนาญ และการประสานงานกัน ระหว่างสายตากับมือ (Leitner & Leitner, 1996) ในด้านอารมณ์และสติปัญญา พบว่า กิจกรรมศิลปะสามารถใช้เป็นกิจกรรม เพื่อส่งเสริมศักยภาพสมองด้านกระบวนการทางสติปัญญาในผู้สูงอายุ (ฉัญญ์นรี วราวงศ์จารุรัตน์, 2559) และในด้านสังคมนั้น การเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะเป็นการเปิดโอกาสให้มีโอกาสพบปะสื่อสารกับผู้อื่น เกิดทักษะในการสร้างสัมพันธภาพ เรียนรู้ทักษะการสื่อสาร เกิดความรู้สึกว่าได้รับการยอมรับและเอาใจใส่จากผู้อื่น (Jones et al., 2013) จะเห็นได้ว่ากิจกรรมศิลปะนั้นเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ มีความหวัง สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขในช่วงปัจฉิมวัย ดังนั้น เมื่อผู้สูงอายุได้ลงมือทำงานศิลปะ กระบวนการของกิจกรรมศิลปะ ทำให้ผู้สูงอายุมีอิสระ ผ่อนคลาย มองเห็นจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง และมองเห็นคุณค่าในตัวเอง เรียนรู้การปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ไม่แยกตัวหรือใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยว แต่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น

วิธีการส่งเสริมการสร้างสรรคทางศิลปะของผู้สูงอายุ

การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะและเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างต่อเนื่องถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่ง (จารุพรรณ ททรัพย์ปรง, 2542) ได้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมการสร้างสรรคทางศิลปะของผู้สูงอายุไว้ดังนี้คือ

1. ให้ผู้สูงอายุได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระจะทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสรู้จักศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ กิจกรรมศิลปะที่จัดให้ผู้สูงอายุควรจะให้และส่งเสริมผู้สูงอายุในการตัดสินใจและการแสดงออกด้วยตนเอง
2. เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เกิดการเรียนรู้ โดยการมองเห็นความสัมพันธ์ของโลกกับประสบการณ์ของตน

3. มีการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะกับผู้สูงอายุ
4. ให้เสรีภาพในการทำงานศิลปะโดยให้อิสระในการเลือกวิธีการและวัสดุในการทำงาน
5. ช่วยเสนอแนะและกระตุ้นให้สร้างสรรค์อย่างอิสระเต็มศักยภาพ
6. ให้ทำงานร่วมกับผู้อื่นมีเสรีภาพในการช่วยกันคิดช่วยกันวางแผนและช่วยกันสร้างสรรค์
7. หลีกเลี่ยงการใช้คำพูดในเชิงตำหนิ แต่ควรให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้สูงอายุอย่างให้เกียรติ

ข้อควรคำนึงในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ

เนื่องจากด้วยวัยสูงอายุเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นในการจัดกิจกรรมศิลปะให้กับผู้สูงอายุจึงมีข้อควรคำนึงและมีแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุจากการศึกษาของ (Wikström, 2004) และ (Leitner & Leitner, 1996) สามารถสรุปได้ดังนี้

1. สสำรวจสภาพและความสนใจของผู้สูงอายุ โดยคำนึงถึงความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญ
2. เลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับเพศวัยความสนใจและประสบการณ์ของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ กิจกรรมที่เลือกให้ผู้สูงอายุปฏิบัติจะต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่ง่ายจนเกินไป เพราะจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและกิจกรรมต้องไม่ยากหรือซับซ้อนจนเกินไป เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้ขณะปฏิบัติกิจกรรม
3. หาแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ
4. จัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ให้พร้อมคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้สูงอายุเป็นหลัก
5. ก่อนการเริ่มกิจกรรม ควรสร้างความคุ้นเคยกับผู้สูงอายุพูดคุยสร้างความรู้สึกเป็นกันเอง และคำนึงถึงการแสดงออกที่อ่อนน้อมเคารพยกย่องและให้เกียรติแก่ผู้สูงอายุ
6. สำหรับการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ ควรมีการอธิบายขั้นตอนหรือข้อกำหนดข้อตกลงให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจตรงกัน พร้อมทั้งมีการสาธิตแนวทางการปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้สูงอายุการจัดกลุ่มกิจกรรมที่เหมาะสมจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดสมาธิและมีความตั้งใจในกิจกรรมที่ปฏิบัติ
7. ควรมีการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทดลองปฏิบัติก่อนการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น อีกทั้งการใช้อุปกรณ์ที่มีสีที่สดใสจะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกสดชื่นและอุปกรณ์ที่ใช้มีขนาดไม่ใหญ่หรือเล็กจนเกินไปจะทำให้ผู้สูงอายุปฏิบัติกิจกรรมได้ง่ายขึ้น
8. ระหว่างดำเนินกิจกรรมหมั่นสังเกตแนะนำและให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ผู้สูงอายุทุกคนสามารถร่วมกิจกรรมได้อย่างทั่วถึงและปลอดภัย

9. สรุปคุณค่าประโยชน์ที่ได้รับในแต่ละกิจกรรม การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีการแสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมที่ทำจะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจให้กันและกันระหว่างผู้สูงอายุในกลุ่ม

4.7 รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

(ระวี สัจจโสภณ, 2551) กล่าวถึงความหมายของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบ เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับบริการ และมีวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดการและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ค่อนข้างยืดหยุ่นตามสภาพความต้องการ รวมไปถึงศักยภาพการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น

2. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ ตามโอกาส รวมไปถึงความพร้อมและศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

(มธุรส จันทรแสงศรี, 2540) กล่าวว่ากิจกรรมเป็นรูปแบบของการกระทำใด ๆ หรืองานต่าง ๆ ที่สนใจนอกเหนือจากการทำงานเพื่อดำรงชีวิตและกิจกรรมแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ

1. กิจกรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal Activity) เป็นกิจกรรมภายในของบุคคลในครอบครัว ญาติ เพื่อน เพื่อนบ้าน เช่น การช่วยเหลืองานของสมาชิกในครอบครัว

2. กิจกรรมแบบเป็นทางการ (Formal Activity) เป็นกิจกรรมที่ทำนอกบ้าน โดยทำร่วมกับผู้อื่นในสังคม ในรูปแบบของสมาคม การเป็นอาสาสมัคร การเข้าร่วมชมรมต่าง ๆ

3. กิจกรรมที่ทำตามลำพัง (Solitary Activity) เป็นกิจกรรมที่ทำในยามว่าง เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ

(มธุรส จันทรแสงศรี, 2540) ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขใจมี 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางสังคม (Social participation) หมายถึง การที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ กับสมาชิกขององค์กรที่ตนเป็นสมาชิก โดยแบ่งเป็นการมีส่วนร่วมทางสังคมภายในครอบครัว และสมาคมต่าง ๆ ที่ตนเป็นสมาชิก

2. การมีงานอดิเรก (Hobby) หมายถึง กิจกรรมในเวลาว่าง อาจเป็นการพักผ่อนหรือกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้โดยลำพัง

3. การทำงานที่มีรายได้ (Work) หมายถึง กิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ ไม่ว่าจะเป็นงานประจำ งานชั่วคราว หรืองานพิเศษต่าง ๆ

หลักการจัดกิจกรรมและขอบข่ายของกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ สามารถกำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับช่วงวัย สามารถยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ โดยมีผู้จัดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุโดยใช้ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแตกต่างกันออกไปดังนี้

(รุ่ง โรจนัสัจจา, 2559) ได้จัดกิจกรรมศิลปะภาพถ่ายที่มีค่าการเห็นคุณค่าในตนเองในผู้สูงอายุ ดังนี้

1. กิจกรรม Let's take photo with mobile phone เป็นเวลา 1 ชั่วโมง
2. กิจกรรมนิทรรศการ “ถ่ายกับมือ(ถือ)” เป็นเวลา 2 ชั่วโมง

(คานธีชา บุญยยาว, 2554) ได้จัดกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุเป็นเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 25 – 30 นาที รวม 24 ครั้ง

(ชววิทย์ รัตนพลแสนย์ และคณะ, 2552) ได้จัดกิจกรรมศิลปะบำบัดกับภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ ดังนี้

1. กิจกรรม “ปฐมนิเทศและสร้างสัมพันธ์ภาพ” เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที
2. กิจกรรม “การเปิดใจกว้างเพื่อรับประสบการณ์” เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที
3. กิจกรรม “การวาดแบบขีดเขียน” เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที
4. กิจกรรม “บ้าน” เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที
5. กิจกรรม “ความภูมิใจ” เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที
6. กิจกรรม “ความประทับใจ” เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที
7. กิจกรรม “ความสุข” เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที
8. กิจกรรม “การวาดภาพโดยอิสระ” เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที
9. กิจกรรม “อำลา” เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที

(ญาดารัตน์ บาลจ่าย, 2549) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลการใช้โปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มต่อความว่าเหวของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่ม สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที เป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์

(Fling, 1982) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการเสริมสร้างสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุโดยใช้ศิลปะและจิตวิทยา โดยใช้เวลาในการทำกิจกรรม วันละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 10 สัปดาห์

(Wilson, 1983) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเพิ่มความท้าทายต่อผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมศิลปะ โดยใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติกิจกรรม 6 เดือน สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง

จากการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ พบว่าระยะเวลาในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ เฉลี่ยอยู่ที่ 1 ชั่วโมง 30 นาที

5. ภาพพิมพ์

5.1 ความหมายของภาพพิมพ์

(วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527) ได้ให้ความหมายของภาพพิมพ์ไว้ว่า ศิลปะภาพพิมพ์เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์ด้วยวัสดุอุปกรณ์ผ่านเทคนิคต่าง ๆ ลงบนแผ่นพิมพ์ แม่พิมพ์ เป็นตัวบันทึกการแสดงออกโดยตรงและถ่ายทอดต่อไปยังกระดาษ หรือพื้นรองรับอื่น ๆ อีกทอดหนึ่ง ภาพพิมพ์จึงแตกต่างจากภาพเขียนตรงที่ภาพเขียนได้รับการถ่ายทอดจากการแสดงออกโดยตรง ไม่ได้เป็นการถ่ายทอดชั้นที่สองเหมือนกับภาพพิมพ์

(อัศนีย์ ชูอรุณ, 2543) ได้ให้คำจำกัดความและความหมายของคำว่าศิลปะภาพพิมพ์ดังนี้ ภาพพิมพ์ หมายถึง เฉพาะภาพพิมพ์ต้นฉบับจากการสร้างสรรค์ของศิลปินซึ่งเป็นผลงานของศิลปินที่เลือกใช้กรรมวิธีในทางการทำภาพพิมพ์ (Printmaking) แสดงความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวออกมาแทนที่การแสดงออกด้วยปากกระบายสี หรือสีแฉะสลัก จึงมักนิยมเรียกภาพพิมพ์ประเภทนี้ว่า ศิลปะภาพพิมพ์หรือภาพพิมพ์ทางจิตรศิลป์ (Fine Print)

(สน วัฒนสิน, 2554) กล่าวว่า ภาพพิมพ์คือผลงานทัศนศิลป์ที่เป็นข้อความ รูปภาพ สัญลักษณ์ อันเกิดจากกระบวนการขีดเขียน หรือแกะสลักลงบนวัสดุที่เป็นแม่พิมพ์ และจึงนำแม่พิมพ์ไปกดทับลงบนกระดาษหรือวัสดุต่าง ๆ ที่ต้องการพิมพ์

(ประสงค์ ทรัพย์ผดุงชนม์ และนฤมล แซ่หุ้น, 2534) กล่าวว่า เป็นกระบวนการกด ทับ พันทา ฉาบสี ผ่านวัสดุชนิดหนึ่งให้ปรากฏลงบนวัสดุอีกชนิดหนึ่ง สามารถทำให้เกิดภาพซ้ำกัน จำนวนมากได้ไม่จำกัดขึ้นอยู่กับวัสดุและเครื่องมือที่ใช้ทำการพิมพ์ สรุปได้ว่า ภาพพิมพ์คือ การถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก จินตนาการหรือความคิด สร้างสรรค์ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดร่องรอย ลวดลายลงบนวัสดุที่เป็นแม่พิมพ์ แล้วถูกกดทับลงบนกระดาษหรือวัสดุอื่น ๆ ที่ต้องการ จนเกิดเป็นภาพผลงานภาพพิมพ์

5.2 ประเภทของภาพพิมพ์

จากการศึกษาพบว่า ภาพพิมพ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ โดยแต่ละประเภทมีกระบวนการที่แตกต่างกันได้แก่

1. ภาพพิมพ์จากส่วนนูน (Relief Process) เป็นกระบวนการหนึ่งของภาพพิมพ์โดยสร้างร่องรอยลงบนแม่พิมพ์โดยการแกะ เซาะร่อง หรือการกระทำใด ๆ ที่ทำให้พื้นที่ที่ไม่ต้องการให้ปรากฏภาพ ถูกเซาะออกไปไม่ให้ติดสีหมึกพิมพ์ ซึ่งจะเหลือส่วนนูนที่เป็นภาพที่ต้องการเพื่อกลิ้งสีและทำการพิมพ์

2. ภาพพิมพ์ร่องลึก (Intaglio Process) เป็นกระบวนการที่สร้างร่องรอยลงบนแม่พิมพ์ โดยเกิดจากการขีด ขีด หรือกดจนเกิดเป็นเส้นหรือภาพ จากนั้นอัดสีหมึกพิมพ์ลงไปให้สีหมึกพิมพ์ขังอยู่ในร่องรอยที่สร้างไว้ ทำการเช็ดหมึกที่อยู่บนผิวหน้าแม่พิมพ์ให้สะอาดโดยเหลือสีหมึกพิมพ์ที่ขังในร่องรอยที่ขีด ขีดไว้แล้วเข้าแทนพิมพ์ ภาพที่สำเร็จออกมาจะเป็นภาพที่ทำร่องรอยไว้

3. ภาพพิมพ์พื้นราบ (Planographic Process) เป็นกระบวนการพิมพ์บนพื้นผิวแบน ๆ เช่น แผ่นโลหะ แผ่นหิน ตะแกรงไหม เป็นต้น โดยไม่สร้างร่องรอย แกะหรือกัดกรดลงบนแม่พิมพ์ นอกจากนี้ยังมีภาพพิมพ์พื้นราบที่เกิดจากกระบวนการง่าย ๆ นั่นคือ ภาพพิมพ์เทคนิค Monoprint เป็นการสร้างสรรค์งานภาพพิมพ์ โดยพิมพ์จากแม่พิมพ์ที่สร้างขึ้น สามารถมีได้หลายแม่พิมพ์ในชุดผลงานเดียวกันจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อย และภาพพิมพ์ครั้งเดียว (Monotype) เป็นการพิมพ์ภาพจากแม่พิมพ์ได้เพียงครั้งเดียวไม่สามารถทำซ้ำให้เหมือนกันทุกภาพได้เมื่อทำการพิมพ์แล้วจะต้องสร้างแม่พิมพ์ขึ้นใหม่ วิธีการสร้างแม่พิมพ์คือ การนำสีพิมพ์หรือสีน้ำมัน สร้างภาพลงบนแผ่นโลหะ กระดาษ หรือแผ่นพลาสติก

4. ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk Screen) เป็นการพิมพ์ที่เจาะ ฉลุ แม่พิมพ์ให้เป็นช่อง ให้เป็นลวดลายตามต้องการ แล้วพ่น ทาสี หรือใช้ไม้ปาดสีรดเนื้อสีผ่านตะแกรงเนื้อละเอียดลงมาสู่วัสดุที่ต้องการ ผ่านแม่พิมพ์ลงบนกระดาษหรือวัสดุที่ใช้รองรับ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527), (สน วัฒนสิน, 2554) และ (อัศนีย์ ชูอรุณ, 2543)

5.3 วัสดุในท้องถิ่นและอุปกรณ์ภาพพิมพ์

วัสดุในท้องถิ่น

(วิมล สำราญวานิช, 2532) ได้ให้ความหมายของวัสดุในท้องถิ่นว่า วัสดุท้องถิ่นเป็นสิ่งที่หาได้ง่าย และราคาไม่แพงตลอดจนวัสดุเหลือใช้ใกล้ตัวที่พบในท้องถิ่น

(โช สาลีฉัตร, 2534) ได้ให้ความหมายของวัสดุในท้องถิ่นไว้ว่า เป็นวัสดุที่มีในธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีวัสดุแตกต่างกัน

(อุไรรัสมิ์ ฉิ่งเล็ก, 2547) ได้ให้ความหมายของวัสดุในท้องถิ่นไว้ว่า เป็นสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสิ่งของที่มนุษย์สามารถประดิษฐ์ขึ้นเองซึ่งอยู่ในท้องถิ่นนั้น

สรุปได้ว่าวัสดุในท้องถิ่นเป็นวัสดุที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นซึ่งสามารถหาได้ทั่วไปรอบ ๆ ตัว อาจเป็นวัสดุเหลือใช้มีความแตกต่างกันไปตามท้องที่

อุปกรณ์ภาพพิมพ์

1. กระดาษ

ประเทศจีนเป็นประเทศที่สร้างสรรค์งานภาพพิมพ์อย่างจริงจังมาก่อน โดยเริ่มจากการประดิษฐ์กระดาษขึ้นจากเยื่อปอ เปลือกไม้ และเศษผ้า

ในปัจจุบันมีกระดาษมากมายที่ถูกผลิตออกมา และถูกปรับปรุงคุณภาพให้สามารถรองรับความต้องการของผู้สร้างสรรค์งานเลือกใช้ทั้งกระดาษเนื้อละเอียดหรือเนื้อหยาบ ผู้สร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์แกะไม้จึงสามารถเลือกใช้ได้อย่างหลากหลายทั้งแบบบางและแบบหนาตามแต่ต้องการ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527)

2. สี หมึกพิมพ์

แบ่งตามประเภทเนื้อสีที่นิยมใช้ทั่วไป ได้แก่ หมึกเขื่อน้ำมัน เนื้อสีจะทึบและมัน เนื้อสีสามารถแข็งตัวได้หากเก็บไว้นานหรือปิดฝาไม่มิดชิด ประเภทที่สองหมึกเขื่อน้ำ เป็นสีที่ศิลปินญี่ปุ่นใช้มาแต่โบราณ สำหรับภาพพิมพ์แกะไม้

จำนวนสีที่ใช้ขึ้นอยู่กับศิลปินที่จะสร้างสรรค์ผลงาน แต่การพิมพ์บางประเภท เช่น การพิมพ์สีเดียวนิยมใช้สีดำ เพราะสีดำเป็นสีที่มีน้ำหนักเข้มสุด หมึกพิมพ์ที่ใช้พิมพ์ภาพพิมพ์จะต้องมีความข้นและเหนียวพอเหมาะ เพราะหมึกพิมพ์จะสามารถเกาะอยู่บนผิวแม่พิมพ์ได้โดยไม่ไหล อาจใช้สีอื่นแทนได้บ้าง การลงหมึกบนผิวแม่พิมพ์ ส่วนนูนนี้สามารถทำได้โดยใช้ลูกกลิ้ง หรือลูกประคบบนแม่พิมพ์ไม้ (อัศนีชัย ชูอรุณ, 2517) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การใช้ลูกกลิ้งหรือลูกประคบจะเป็นการเกลี่ยสีสามารถเน้นสีเฉพาะบางส่วนหรือเกลี่ยให้สม่ำเสมอทั่วทั้งแม่พิมพ์ได้ตามความต้องการ (อัศนีชัย ชูอรุณ, 2543)

3. เครื่องมือ

เครื่องมือภาพพิมพ์จะแตกต่างกันออกไปตามแต่เทคนิคที่ใช้ ตัวอย่างเช่น ภาพพิมพ์ผิวนูน เครื่องมือที่ใช้แกะทั่วไปนิยมใช้เครื่องมือที่เป็นเหล็กกล้า เพราะมีความทนทานและสามารถรักษาความคมไว้ได้นาน เช่น มีดแกะ สิว สิวโค้ง สิวมุมแหลม และหินลับมีด เป็นต้น ลูกกลิ้ง ลูกกลิ้งที่ใช้สำหรับกลิ้งสีพิมพ์จากแท่นพิมพ์ นำมากลิ้งบนสีและนำมากลิ้งบนผิวหน้าแม่พิมพ์เพื่อเตรียมที่จะพิมพ์ เครื่องมือถูการพิมพ์ผิวนูนที่ไม่ใช่แท่นพิมพ์ จะต้องเตรียมเครื่องมือไว้ทางด้านหลังภาพ หลังจากที่น่ากระดาษพิมพ์ทาบลงบนแม่พิมพ์แล้ว เครื่องมืออาจเป็นเหล็ก ไม้ หรือช้อนทานอาหารก็ได้ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527)

แท่นพิมพ์เป็นองค์ประกอบสำคัญในการช่วยให้สีที่ฉาบอยู่บนแม่พิมพ์ประทับลงบนฉากรองรับการพิมพ์อย่างแนบแน่นมากขึ้น แท่นพิมพ์ที่เหมาะสมควรมีขนาดใหญ่กว่าภาพพิมพ์ที่ต้องการพิมพ์ โดยปกติผู้สร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์สามารถใช้แรงกดแทนแท่นพิมพ์ (ประสงค์ ทรัพย์ผดุงชนม์ และนฤมล แซ่หุ้ย, 2534)

5.4 กิจกรรมภาพพิมพ์

Table 1 ตารางแสดงเทคนิคการพิมพ์แบบต่าง ๆ โดยแบ่งตามกระบวนการหลัก 4 ประเภท
ที่มา: (ธงชัย ยุคันตพรพงษ์, 2551)

Relief Process แม่พิมพ์ผิวขน	Intaglio Process แม่พิมพ์ร่องลึก	Planographic Process แม่พิมพ์ผิวระนาบ	Serigraphy Process แม่พิมพ์ตะแกรงไหม
Wood cut	Dry point	Lithograph	Silk screen
Lino cut	Engraving	Photo lithograph	Stencil
Japanese Wood block print	Aquatint	Wood lithograph	
Stamp print	Hard ground		
Roller print	Soft ground		
Rubbing	Relief, Open bite		
Paper block*	Photo etching		
Mono print*	Mezzotint		
Collagraph*	Collagraph*		
Wood engraving*	Wood engraving*		

หมายเหตุ

* Paper block, Mono print อยู่ในกระบวนการพิมพ์แบบผิวขน ทั้งที่แม่พิมพ์ทั้ง 2 แบบนี้มีลักษณะแบนราบเรียบ แต่เนื่องจากกระบวนการพิมพ์แบบผิวระนาบจะมีหลักของการเกิดภาพจากการแยกตัวไม่เข้ากันของน้ำและหมึกพิมพ์น้ำมัน ซึ่งเป็นกระบวนการเฉพาะของเทคนิค Lithograph และได้พัฒนาต่อมาเป็นการพิมพ์ในระบบออฟเซ็ท (Offset) ในปัจจุบัน

* Etching เป็นการเรียกภาพพิมพ์โลหะในเทคนิคที่มีการกัดกรุด เช่น Aquatint

* Collagraph, Wood engraving แม่พิมพ์ทั้ง 2 แบบนี้ สามารถทำการพิมพ์ได้ทั้ง 2 กระบวนการ คือ การพิมพ์แบบผิวขนและการพิมพ์แบบร่องลึก

จากตารางแสดงเทคนิคการพิมพ์แบบต่าง ๆ โดยแบ่งตามกระบวนการหลัก 4 ประเภท มีปัจจัยสำคัญด้านวัสดุอุปกรณ์ที่มีความจำเป็นต้องใช้ในกระบวนการพิมพ์ได้ ดังนี้

1. ใช้อุปกรณ์แทนพิมพ์
2. ใช้หมึกพิมพ์น้ำมัน
3. ใช้สารเคมี กรด และน้ำมันชนิดต่าง ๆ
4. ใช้วัสดุอุปกรณ์เฉพาะที่หาได้ยากต้องมีการนำเข้าจากต่างประเทศ
5. ใช้กระดาษเฉพาะสำหรับการทำภาพพิมพ์

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความจำเป็นในการ “ใช้” หรือ “ไม่ใช้” จากปัจจัยทั้ง 5 ข้อ พบว่าเทคนิคการพิมพ์ส่วนใหญ่มีความจำเป็นต้องใช้ปัจจัยทั้ง 5 ข้อ ในกระบวนการทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มีเพียงการพิมพ์แบบเบื้องต้นบางเทคนิค และการทำภาพพิมพ์แกะไม้แบบญี่ปุ่น ที่มีความเป็นไปได้ในการหลีกเลี่ยงจากปัจจัยที่ได้กล่าวถึงข้างต้น

Table 2 ตารางแสดงการเปรียบเทียบการใช้หรือไม่ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นปัจจัย
ในเทคนิคการทำภาพพิมพ์แบบต่าง ๆ ที่มา: (ธงชัย ยุคันตพรพงษ์, 2549)

เทคนิคการทำภาพพิมพ์แบบต่าง ๆ	ใช้อุปกรณ์แทนพิมพ์	ใช้หมึกพิมพ์น้ำมัน	ใช้สารเคมี กรด และน้ำมันชนิดต่าง ๆ	ใช้วัสดุอุปกรณ์เฉพาะที่หาได้ยากต้องมีการนำเข้าจากต่างประเทศ	ใช้กระดาษเฉพาะสำหรับการทำภาพพิมพ์
Wood cut	●	■	○	○	●
Lino cut	●	■	○	○	●
Japanese Wood block print	○	○	○	○	●
Stamp print	○	○	○	○	○
Roller print	○	○	○	○	○
Rubbing	○	○	○	○	○
Paper block	●	●	○	○	■
Mono print	●	●	○	○	●
Collagraph	■	■	■	○	■
Wood engraving	■	■	■	■	■
Dry point	■	■	■	○	■
Engraving	■	■	■	■	■
Aquatint	■	■	■	■	■
Hard ground	■	■	■	■	■
Soft ground	■	■	■	■	■
Relief, Open bite	■	■	■	■	■
Photo etching	■	■	■	■	■
Mezzotint	■	■	○	■	■
Lithograph	■	■	■	■	■
Photo lithograph	■	■	■	■	■
Wood lithograph	■	■	■	■	■
Silk screen	○	●	■	○	●
Stencil	○	○	○	○	○

- จำเป็นต้องใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่เป็นปัจจัยหลักอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้
- สามารถหลีกเลี่ยงไปใช้วิธีการหรือวัสดุและอุปกรณ์อื่นทดแทนได้
- ไม่มีความจำเป็นในการใช้วัสดุหรืออุปกรณ์

ศิลปะภาพพิมพ์เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่มีความหลากหลายแปลกใหม่ ซึ่งจะทำให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้ มีกระบวนการที่ไม่ตายตัว สามารถทดลองหาวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ได้อย่างไม่จำกัด ทำให้สามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับ (White, 2002) ที่ได้วิเคราะห์ข้อดี และข้อเสียของการทำศิลปะภาพพิมพ์ไว้ดังตารางที่ 3

Table 3 ตารางแสดงการเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียในการทำศิลปะภาพพิมพ์

ที่มา: (White, 2002)

ข้อดีและข้อเสียของศิลปะภาพพิมพ์	
ข้อดี	ข้อเสีย
1. มีความเข้าใจในศิลปะภาพพิมพ์มากขึ้น	1. ต้องมีการเรียนรู้จากการทำงานโดยตรง เนื่องจากเนื้อหาบางส่วนไม่สามารถทำความเข้าใจได้จากการอ่านหนังสือ
2. ได้ฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบ	2. มีขั้นตอนที่ยุ่งยาก และซับซ้อน
3. สามารถใช้วัสดุที่หาได้ง่ายมาสร้างสรรค์ผลงาน	3. บางกระบวนการต้องใช้วัสดุที่เฉพาะเจาะจง
4. มีกระบวนการทางศิลปะที่ไม่คุ้นเคย	4. มีกระบวนการทางศิลปะที่ไม่คุ้นเคย
5. ได้ฝึกควบคุมการใช้วัสดุอุปกรณ์	5. บางกระบวนการต้องอาศัยความละเอียดอ่อนมากเป็นพิเศษ
6. เป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับบุคคลหลายกลุ่มอายุ	6. เป็นเรื่องยากที่จะสามารถทำได้ดีในครั้งแรก
7. สามารถประยุกต์ให้ง่ายสำหรับบุคคลที่ไม่มีพื้นฐานได้	7. บางกระบวนการต้องอาศัยความอดทนทางร่างกายสูง
8. สร้างสรรค์ผลงานจากรอยเประหรือรอยเปื้อนได้	8. อาจเกิดรอยเประหรือรอยเปื้อนในบางส่วนที่ไม่ต้องการให้เกิดได้ง่าย
9. สามารถทดลองนำวัสดุใหม่ ๆ มาสร้างสรรค์ผลงานได้	9. วัสดุบางชนิดอาจนำมาพิมพ์ได้ไม่ดี
10. สามารถนำมาสร้างสรรค์ใหม่ได้หรือทำซ้ำได้	10. บางกระบวนการต้องอาศัยความชำนาญในการทำ เนื่องจากต้องมีการควบคุมเวลา
11. ในหนึ่งกระบวนการ สามารถแยกย่อยเพื่อให้สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย	11. มีกระบวนการหลายขั้นตอน
12. สามารถแบ่งหรือพักระหว่างกระบวนการได้	12. บางกระบวนการต้องใช้เวลามาก

ข้อดีและข้อเสียของศิลปะภาพพิมพ์	
ข้อดี	ข้อเสีย
13. สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้โดยง่าย	13. อาจมีปัญหาในการทำซ้ำ หากแม่พิมพ์เคลื่อน
14. บางกระบวนการไม่ต้องอาศัยทักษะการวาด	14. หลายกระบวนการต้องอาศัยทักษะการวาด
15. สามารถนำวัสดุที่ใช้แล้วมาสร้างสรรค์ใหม่และใช้ซ้ำได้	15. การนำวัสดุที่ใช้แล้วบางอย่างมาใช้ซ้ำ อาจเป็นไปได้ยากในบางกระบวนการ
16. มีกระบวนการพื้นฐานที่ทุกคนสามารถทำได้	16. บางกระบวนการมีความยากและเหมาะกับบุคคลเพียงบางกลุ่ม
17. พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา	17. บางกระบวนการต้องอาศัยทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะทาง จึงไม่เหมาะกับผู้เริ่มต้น
18. สามารถสร้างสรรค์ผลงานให้มีความสวยงาม และนำไปใช้ประโยชน์ได้	18. ไม่สามารถระบุประเภทของผลงานได้ เนื่องจากอาจมีการใช้กระบวนการที่หลากหลายในการสร้างสรรค์ผลงาน
19. เสริมสร้างศักยภาพ และการเห็นคุณค่าในตนเอง	19. หากเกิดความผิดพลาดในกระบวนการพิมพ์ อาจทำให้เกิดความผิดหวัง
20. ในกระบวนการสร้างสรรค์ อาจทำให้เกิดการพัฒนาด้านพฤติกรรม	20. กระบวนการในการทำมีขั้นตอนชัดเจน ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้
21. วัสดุมีราคาไม่แพง	21. วัสดุเฉพาะ (กระดาษ) มีราคาแพง
22. เข้าใจการซ้อนทับของภาพ สี น้ำหนัก	22. เมื่อผ่านกระบวนการพิมพ์ภาพแล้วจะไม่สามารถแก้ไขได้
23. กระบวนการมีความยากง่ายต่างกัน	23. กระบวนการมีความยากง่ายต่างกัน
24. สร้างความอึดอ้อมใจได้นาน เนื่องจากสามารถเพลิดเพลินกับการทำซ้ำได้ โดยที่ไม่ต้องเริ่มใหม่	24. เป็นการสร้างสรรค์ผลงาน 2 ชั้น คือ ใช้แม่พิมพ์ เป็นตัวบันทึกการแสดงออกโดยตรงและถ่ายทอดต่อไปยังกระดาษอีกทอดหนึ่ง
25. ได้เห็นแนวทางหรือวิธีการใหม่ที่สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดได้	25. ผลงานที่ทำออกมาอาจไม่ตรงกับในความคิดเสมอไป

5.5 ภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

สำหรับศิลปะภาพพิมพ์นั้นได้มีการพัฒนากรรมวิธีและกระบวนการทางเลือกต่าง ๆ ในการทำงานศิลปะภาพพิมพ์ที่ปลอดภัยมากกว่ากรรมวิธีและกระบวนการการทำศิลปะภาพพิมพ์แบบดั้งเดิม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีหรือน้ำมันระเหยชนิดต่าง ๆ จากกระบวนการการทำงานศิลปะภาพพิมพ์ และมีการอธิบายถึงภาพพิมพ์ปลอดสารพิษไว้ดังนี้

(Chalfin, 2009) ได้กล่าวถึงวิธีการที่ง่ายที่สุดคือในการทำศิลปะภาพพิมพ์ให้ปลอดสารพิษ คือ การไม่ใช้สารเคมีหรือตัวทำละลายในการทำความสะดวก ไม่ว่าจะใช้น้ำมันสน ทินเนอร์และการทำความสะอาดหมึกสีที่มีเขื่อน้ำมัน สามารถทำความสะอาดได้โดยใช้น้ำมันพืช ส่วนสิ่งตกค้างที่เหลืออยู่สามารถทำความสะอาดได้ด้วยสบู่หรือน้ำยาทำความสะอาด

(Natural Earth Paint, 2021) ได้กล่าวถึงการทำหมึกพิมพ์จากธรรมชาติที่ปลอดสารพิษ จากข้าวหรือธัญพืชที่ให้สีจากธรรมชาติ แมกนีเซียมคาร์บอเนต ($MgCO_3$) หรือเกลืออนินทรีย์สีขาว ไม่มีกลิ่น ไม่มีพิษและแอลกอฮอล์ ซึ่งแอลกอฮอล์และแมกนีเซียมคาร์บอเนตจะทำให้หมึกสีติดกระดาษได้ดี ไม่ซีดจางและติดคงทนถาวร โดยได้แนวความคิดทฤษฎีมาจาก Moku Hanga หรือ Woodblock Print ของญี่ปุ่น โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ผสมแอลกอฮอล์และน้ำในอัตราส่วน 1:1
2. ผสมธัญพืชกับแอลกอฮอล์ที่ผสมน้ำแล้วในอัตราส่วน 2:1 เพื่อให้ได้เนื้อสีที่มีความเข้มข้นซึ่งสามารถปรับความเข้มข้นได้ตามต้องการ
3. ผสมข้าวบดกับส่วนผสมอื่นในอัตราส่วน 1-2:1
4. ผสมแมกนีเซียมคาร์บอเนตในอัตราส่วน $1 \frac{1}{2} : 1$ เพื่อเพิ่มความหนืดให้กับเนื้อสี
5. ผสมจนกว่าจะเป็นเนื้อสีเดียวกันไม่เป็นเม็ด

นอกจากนี้ยังมีกระบวนการสกัดและการทำสีพิมพ์จากธรรมชาติ โดยไม่ใช้สารเคมี คือ การพิมพ์ออร์แกนิก (Organic Print) คือการสร้างภาพพิมพ์โดยอาศัยสีที่สกัดได้จากวัตถุดิบจำพวก พืช สัตว์ และแร่ธาตุต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นตามกระบวนการธรรมชาติ แหล่งวัตถุดิบของสีธรรมชาติสามารถหาได้จาก ต้นไม้ ใบไม้ ผล แก่น ราก และจากส่วนต่าง ๆ ของสัตว์บางชนิดหรือแมลงบางชนิด ซึ่งสามารถให้สีตามต้องการและหลากหลายด้วยกรรมวิธีสกัดสีที่แตกต่างกันออกไป ทำให้ได้สีที่มีความสวยงามที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (ญาณวิทย์ กุญแจทอง, 2548) ; (มนตรี เลากิตติศักดิ์, 2557) ; (ชญัตว์ อินทร์ชา, 2561) โดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. กระบวนการสกัดสีจากธรรมชาติ

ขั้นเตรียมวัตถุดิบ นำวัตถุดิบมาทำการตัด หั่น บดหรือป่น เพื่อให้มีขนาดเล็กลงเมื่อนำไปต้มสี จะสามารถละลายออกจากเนื้อวัสดุได้ง่าย

ขั้นตอนการสกัดสีจากวัตถุดิบ ใช้ความร้อน โดยใช้น้ำเป็นตัวทำละลายสีจากวัตถุดิบออกมา เป็นของเหลว แล้วคั้นน้ำออกจากตัวสี เพื่อให้เกิดความเข้มข้นที่เหมาะสมกับการนำมาทำเป็นสีพิมพ์

2. กระบวนการทำสีพิมพ์จากธรรมชาติ

การทำแป้งพิมพ์ และสีพิมพ์ วัตถุดิบที่นำมาใช้ทำแป้งพิมพ์หรือสารชั้น ควรพิจารณาแป้งที่จะใช้ให้มีลักษณะดังนี้ มีความหนืดเหมาะสมกับการควบคุมลวดลายได้ ขนาดของแป้งพิมพ์จะต้องมีความละเอียดสามารถผสมให้เป็นเนื้อเดียวกันกับตัวสีได้ ราคาถูก เตรียมการไม่ยุ่งยาก บูดเน่าไม่ง่าย จนเกินไป หาได้ง่ายตามท้องถิ่นและไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนการทำแป้งพิมพ์ และสีพิมพ์

1. นำเกลือละลายน้ำที่เตรียมไว้ (น้ำในที่นี้จะใช้ที่สกัดได้จากการสกัดวัตถุดิบ)
2. เมื่อเกลือละลายดีแล้วนำสารส้มที่เตรียมไว้มาตำจนละเอียดละลายในน้ำให้หมด
3. นำแป้งที่เตรียมไว้ใส่ภาชนะที่ใช้ต้ม
4. เทน้ำสีที่ละลายเกลือและสารส้มลงในแป้งแล้วคนให้ละลายเข้ากัน
5. นำขึ้นตั้งไฟ คนอย่างสม่ำเสมอไม่ให้แป้งติดกันภาชนะ
6. เมื่อน้ำเริ่มร้อนและมีควันแล้วให้ยกลงไม่ต้องให้แป้งสุก
7. คนต่อไปจนแป้งเริ่มจับตัวข้นขึ้น คนจนมีความข้นเหนียวพอที่จะสามารถนำไปใช้พิมพ์ได้

(แฉล้ม สถาพร, 2555) ได้นำสีธรรมชาติจากพืชมาใช้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์ เป็นการผลิตวัสดุศิลปะที่พึ่งพาตนเองจากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ลดการใช้สารเคมีจากหมึกพิมพ์เขื่อน้ำมัน ลดการนำหมึกพิมพ์จากต่างประเทศ และการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องพืชให้สี เพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะและประโยชน์ด้านอื่น และอาจส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

(สมพงษ์ ลีระศิริ, 2562) ได้ศึกษาการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ที่เป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม โดยใช้น้ำหมึกชีวภาพเป็นสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์ด้วยกระบวนการที่ใช้สื่อที่เป็นมิตรกับสุขภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วยการทดลองนำเอา EM (น้ำชีวภาพ) นำมาสร้างสรรค์ผลงาน โดยใช้เทคนิคภาพพิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์ครั้งเดียว (Monoprint) สร้างสรรค์เป็นงานศิลปะมีคุณค่าทางความงามทั้งวิธีคิดและส่งผลดีต่อสุขภาพ รวมถึงสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกถึง

ความรู้สึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่ง EM (น้ำยาชีวภาพ) ได้รับการพิสูจน์ว่าปลอดภัย ไม่ก่อให้เกิดอันตรายใด ๆ ต่อมนุษย์และสัตว์

5.6 คุณค่าของศิลปะภาพพิมพ์ หลักการและจุดเด่นของแต่ละเทคนิค

สำหรับศิลปะภาพพิมพ์ในประเทศไทยนั้น ระยะเวลาเริ่มแรกทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเชิงพาณิชย์ศิลป์ โดยพิมพ์เป็นภาพประกอบหนังสือและหนังสือเป็นส่วนใหญ่ หลังจากนั้นได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นงานภาพพิมพ์ ระยะเวลาต่อมาในระบบการศึกษาทางคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้บุกเบิกการเรียนการสอนทางด้านภาพพิมพ์เป็นแห่งแรก และมีสถาบันอื่น ๆ เปิดตามมา จนกระทั่งปัจจุบันภาพพิมพ์ของศิลปินไทยเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ

การพิมพ์ภาพเป็นงานที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากการวาดภาพ ซึ่งการวาดภาพไม่สามารถสร้างผลงาน 2 ชั้น ที่มีลักษณะเหมือนกันทุกประการได้ จึงมีการพัฒนาภาพพิมพ์ขึ้นมา โดยจีนถือว่าเป็นชาติแรกที่น่าเอาวิธีการพิมพ์มาใช้อย่างแพร่หลายมานานนับพันปี จากนั้นจึงได้แพร่หลายออกไปในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก ส่วนชาติตะวันตกถือเป็นผู้พัฒนาการพิมพ์ภาพแบบสมัยใหม่ มีการนำเอาเครื่องจักรกลต่าง ๆ เข้ามาช่วยในการพิมพ์ทำให้การพิมพ์มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

ในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้พบหลักฐานเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับวิธีการแกะสลักอันเป็นพื้นฐานของการสร้างภาพพิมพ์ เช่นการนำภาพแกะสลักขนาดเล็กไปกดลงบนดินให้เกิดให้เกิดเป็นรอยในแถบลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรทีสหรือดินแดนเมโสโปเตเมีย และได้พัฒนาจนเกิดอักษรรูปเล่ม (cuneiforms) ขึ้นมาทางแถบเอเชีย จีนเป็นชนชาติแรกที่ยังรู้จักสร้างสรรค์งานภาพพิมพ์มาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยต้นพุทธกาล เช่น การรู้จักแกะสลักตราประทับบนวัตถุต่าง ๆ ตั้งแต่เมื่อประมาณ 1,800 ปีล่วงมาแล้ว

นอกจากนี้ชาวจีนยังรู้จักภาพพิมพ์นูน คือ การพิมพ์ภาพที่ต้องใช้แม่พิมพ์ที่มีผิวนูน โดยนำกระดาษวางทาบบนแม่พิมพ์และใช้ผ้าแตะลงบนกระดาษ ส่วนนูนของแม่พิมพ์จะทับกระดาษให้ติดสีซึ่งจะได้ภาพงานศิลปะที่ต้องการ ศิลปะการพิมพ์ภาพที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยโบราณ ไม่จำกัดว่าจะจะเป็นภาพหรืออักษรเพียงอย่างเดียว แต่มีการใช้ภาพและอักษรผสมกันด้วย ในประเทศจีนมีการแกะแม่พิมพ์ไม้เป็นตัวอักษรและภาพประกอบสำหรับพระพุทธรูปมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 - 6 สำหรับการพิมพ์ภาพในประเทศไทยมีมานานแล้ว ดังปรากฏการพิมพ์ภาพบนผนังถ้ำ เิงผาในจังหวัดอุดรธานีและกาญจนบุรี มีการค้นพบภาชนะดินเผาที่มีรอยพิมพ์จากลูกกลิ้ง และลูกกลิ้งดินเผาที่นำมาพิมพ์เป็นภาพต่อเนื่องได้อย่างสวยงาม และยังมีการใช้เชือกพิมพ์บนภาชนะดินเผาอีกด้วย ในด้านของสิ่งที่นำมาใช้สีจากยางไม้ เปลือกไม้ แร่ ดิน (การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์, 2559)

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศิลปะภาพพิมพ์สามารถสรุปหลักการและจุดเด่นของแต่ละเทคนิคได้ดังตารางที่ 4

Table 4 หลักการและจุดเด่นของศิลปะภาพพิมพ์แต่ละเทคนิค ที่มา: (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557)

ประเภทของศิลปะภาพพิมพ์	หลักการ	จุดเด่น
ภาพพิมพ์ผิวขน (Relief Printing)	กระบวนการพิมพ์ที่พิมพ์จากผิวส่วนที่อยู่สูงบนแม่พิมพ์ ดังนั้นส่วนที่ถูกแกะเซาะออกไปหรือส่วนที่เป็นร่องลึกลงไปจะไม่ถูกพิมพ์ ซึ่งแม่พิมพ์ในลักษณะนี้ เช่น แม่พิมพ์แกะไม้ แม่พิมพ์แกะยาง แม่พิมพ์กระดาษแข็ง แม่พิมพ์วัสดุ เมื่อเวลาพิมพ์แม่พิมพ์เหล่านี้จะใช้เครื่องมือประเภทลูกกลิ้ง ลูกประคบหนัง ทาหมึกลงบนส่วนนูนของแม่พิมพ์ แล้วนำไปพิมพ์ลงบนกระดาษอาจจะพิมพ์ ด้วยมือหรือแท่นพิมพ์ หมึกก็ติดกระดาษเกิดเป็นรูปขึ้นมา	ส่วนลึกและนูนที่เกิดจากการหรือวิธีการอื่นใดก็ได้ หลังจากนั้นนำสีไปทาหรือกลิ้งผ่านส่วนบนสุดที่นูนของแม่พิมพ์ แล้วนำแม่พิมพ์ไปกดแนบกับสิ่งที่ต้องการจะพิมพ์จะได้ภาพพิมพ์ที่ต้องการ และต้องคำนึงถึงลักษณะของภาพที่จะเกิดขึ้นด้วย คือ "จะกลับจากซ้ายไปขวา" การออกแบบจึงควรคำนึงถึงปรากฏการณ์กลับซ้ายขวาของพื้นรองรับว่า จะออกแบบภาพลวดลายอย่างไรจึงจะได้ภาพที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์งานแต่ละลักษณะ
ตัวอย่างผลงาน		
		

<p>ภาพพิมพ์ร่องลึก (Intaglio Printing)</p>	<p>กระบวนการพิมพ์ที่พิมพ์จากส่วนที่อยู่ลึกเป็นร่องของแม่พิมพ์ ซึ่งแม่พิมพ์จะมีส่วนที่นูนและร่องเหมือนกับแม่พิมพ์ผิวเรียบ แต่เวลาพิมพ์ต้องอุดหมึกลงไป ในร่องลึกและเช็ดบริเวณที่ไม่ต้องการจะพิมพ์ออก แล้วนำกระดาษเปียกน้ำหมาด ๆ วางลงบนแม่พิมพ์ จากนั้นพิมพ์ด้วยแท่นพิมพ์ที่มีแรงกดสูงเพื่อกดกระดาษให้ไปดูดซับหมึกขึ้นมา ซึ่งกลวิธีที่รวมอยู่ภายใต้กระบวนการนี้ ได้แก่ ภาพพิมพ์ภาพถ่าย ภาพพิมพ์มีซิมมรงค์ ภาพพิมพ์อย่างสีน้ำ ภาพพิมพ์จารเข้ม ภาพพิมพ์แกะลายเส้น ภาพพิมพ์กัศกรด ภาพพิมพ์แบบเขียนถ่าน ภาพพิมพ์กัศกรดพื้นนูน ภาพพิมพ์กัศกรดรูปนูน</p>	<p>เป็นเทคนิคการพิมพ์ที่ตรงกันข้ามกับเทคนิคแม่ผิวพิมพ์นูน คือ แม่พิมพ์ผิวเรียบนั้น ภาพพิมพ์จะเกิดจากส่วนนูนของแม่พิมพ์ติดสีพิมพ์และประทับรอยลงบนพื้นผิวที่รองรับ แต่เทคนิคแม่พิมพ์ร่องลึกเป็นการสร้างแม่พิมพ์โดนใช้ส่วนที่เป็นร่องของแม่พิมพ์เป็นตัวพิมพ์ เป็นการพิมพ์ให้ติดเป็นภาพจากหมึกพิมพ์ที่ขังอยู่ตามส่วนที่ต่ำกว่าพื้นผิวของแผ่นแม่พิมพ์ และต้องคำนึงถึงลักษณะของภาพที่จะเกิดขึ้นด้วย คือ "จะกลับจากซ้ายไปขวา" การออกแบบจึงควรคำนึงถึงปรากฏการณ์กลับซ้ายไปขวาของพื้นรองรับว่า จะออกแบบภาพลวดลายอย่างไรจึงจะได้ภาพที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์งานแต่ละลักษณะ</p>
<p>ตัวอย่างผลงาน</p>		
		

<p>ภาพพิมพ์พื้นราบ (Planographic Printing หรือ Lithograph)</p>	<p>กระบวนการพิมพ์ที่พิมพ์จากพื้น แบนราบ ส่วนที่ถูกพิมพ์และส่วนที่ ไม่ต้องการพิมพ์นั้นจะอยู่ในระนาบ แม่พิมพ์ บริเวณทั้งสองจะต่างกัน เพียงส่วนที่ต้องการพิมพ์จะเป็นไขมัน หรือน้ำมัน แต่อีกส่วนที่ไม่ต้องการ พิมพ์จะชุ่มด้วยน้ำ เมื่อเวลาพิมพ์ จะใช้ลูกกลิ้งที่มีหมึกเชื่อน้ำมันติด อยู่ กลิ้งลงบนแม่พิมพ์ที่มีน้ำหมาด ๆ เมื่อกลิ้งหมึกซึ่งเป็นไขมันไปบน แม่พิมพ์ หมึกเชื่อน้ำมันจะติดลง บนส่วนที่เป็นไขมันของแม่พิมพ์ เท่านั้น จากนั้นนำเอากระดาษมา ปิดทับบนแม่พิมพ์ เพื่อรีดกดให้ หมึกติดกระดาษเกิดเป็นรูปภาพ ตามที่ต้องการ กลวิธีที่รวมอยู่ ภายใต้กระบวนการนี้ ได้แก่ ภาพ พิมพ์ครั้งเดียว และภาพพิมพ์หิน</p>	<p>เทคนิควิธีการพิมพ์ภาพ จะใช้วัสดุ ที่มีส่วนผสมของไขมัน นำมาเขียน ภาพบนแผ่นหิน ผิวหน้าเรียบ ชั้นตอนนี้อาศัยวิธีการทางเคมีเข้า ร่วมด้วย โดยใช้กาวยารบิกและ น้ำกรดดินประสิว เป็นต้น เพื่อช่วย ให้ไขมันเคลือบติดอยู่กับแม่พิมพ์ตาม ที่ต้องการ เวลาพิมพ์ก็ใช้น้ำเคลือบ ผิวหน้าของแผ่นหินแล้วกลิ้งหมึก หมึกจะติดเฉพาะส่วนไขมันที่เขียน เป็นลวดลาย ส่วนบริเวณอื่น ๆ หมึกจะไม่ติด เพราะมีน้ำเคลือบไว้ จากนั้นจึงทำการพิมพ์ด้วยเครื่อง รีดพิมพ์หิน และต้องคำนึงถึง ลักษณะของภาพที่จะเกิดขึ้นด้วย คือ "จะกลับจากซ้ายไปขวา" การ ออกแบบจึงควรคำนึงถึง ปรากฏการณ์กลับซ้ายไปขวาของ พื้นรองรับว่า จะออกแบบภาพ ลวดลายอย่างไรจึงจะได้ภาพที่ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของ การณ้สร้างสรรค์งานแต่ละลักษณะ</p>
<p>ตัวอย่างผลงาน</p>		
		

<p>ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk Screen)</p>	<p>กระบวนการพิมพ์ที่พิมพ์ โดยใช้ไม้ ปาดสีรีดเนื้อสีผ่านตะแกรงเนื้อละเอียดลงมาสู่วัสดุที่ต้องการพิมพ์ ซึ่งบริเวณที่ไม่ถูกพิมพ์จะเป็นบริเวณตะแกรง ที่ถูกกันเอาไว้ไม่ให้สีลอดผ่านลงมาสู่วัสดุที่ต้องการพิมพ์</p> <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY</p>	<p>ภาพพิมพ์ตะแกรงไหมเป็นกระบวนการพิมพ์แบบเดียวกับภาพพิมพ์ปรากฏตรงกับแม่พิมพ์ ไม่กลับซ้ายไปขวา การพิมพ์แบบนี้เป็นการพิมพ์ผ่านฉากพิมพ์ที่ปล่อยให้สีพิมพ์ผ่านจากด้านบนแม่พิมพ์ทะลุลงมายังพื้นรองรับข้างล่าง เป็นเทคนิคการพิมพ์ที่มีวิธีการต่างๆ มากมาย เช่น การพิมพ์กระดาษฉลุ การพิมพ์สีผ่านใบไม้หรือวัสดุไปจนถึงการพิมพ์ตะแกรงไหมการพิมพ์ตะแกรงไหมหรือที่นิยมเรียกกันว่า "ซิลค์กรีน" (Silk Screen) คือการใช้ผ้าไหม (Silk) ที่ผลิตขึ้นเพื่อการพิมพ์โดยเฉพาะนำมาซึ่งให้ตั้งบนกรอบไม้หรือกรอบโลหะแล้วสร้างภาพขึ้นบนผ้าไหม ซึ่งมีสภาพเป็นฉากพิมพ์ (Screen) ปิดกั้นส่วนที่ไม่ต้องการให้เกิดเป็นภาพที่บดบัง และปล่อยส่วนที่ส่วนต้องการให้เป็นภาพโปร่ง การปิดกั้นบนผ้าไหมมีหลายวิธี เช่น ระบายด้วยแชล็ค สีน้ำมันติดฟิล์มตลอดจนถึงการใช้ยาไวแสง เมื่อนำแม่พิมพ์ไปวางทาบลงบนสิ่งที่จะพิมพ์ เช่น กระดาษ ผ้า พลาสติก แก้ว หรือโลหะ โดยเทสีลงบนแม่พิมพ์ แล้วใช้ยางปาดที่มีผิวหน้าเรียบ ปาดสีให้ผ่านแม่พิมพ์ทะลุออกไปติดบนพื้นรองรับ ก็จะได้ภาพพิมพ์ตามที่ต้องการ</p>
--	--	--

ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม	ตัวอย่างผลงาน
(Silk Screen)	

การออกแบบสำหรับการพิมพ์ภาพเบื้องต้น

การออกแบบสำหรับการพิมพ์ภาพ หมายถึง การสร้างแนวทางในการพิมพ์ โดยเลือกและนำวัสดุต่าง ๆ อาจเป็นวัสดุธรรมชาติหรือวัสดุสังเคราะห์มาคิดรูปแบบหรือดัดแปลงรูปทรงของวัสดุ แล้วจัดวางตามหลักการออกแบบให้ได้ความงามตามหลักองค์ประกอบศิลป์ คือ มีความเป็นเอกภาพ มีความกลมกลืน และมีการสร้างจุดเด่นของภาพให้น่าสนใจ ซึ่งนอกจากจะใช้ความคิดสร้างสรรค์แล้วยังต้องอาศัยทักษะและวิธีการในการพิมพ์ตลอดจนการใช้เทคนิคต่าง ๆ ของกรรมวิธีการพิมพ์ภาพเบื้องต้นสามารถกระทำได้ ดังนี้ (การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์, 2559)

Table 5 การออกแบบสำหรับการพิมพ์ภาพเบื้องต้น (การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์, 2559)

<p>การออกแบบสำหรับการพิมพ์ภาพ จากวัสดุธรรมชาติ</p>	<p>- เป็นการออกแบบที่ใช้ตัววัสดุเป็นแม่พิมพ์ ซึ่งมีรูปทรงจากธรรมชาติ โดยต้องเลือกแล้วนำมาจัดองค์ประกอบ เช่น จะพิมพ์ภาพจากแม่พิมพ์ใบไม้ ในการออกแบบจะต้องเลือกสรรใบไม้ที่มีรูปทรง ขนาด หรือรูปร่างที่แปลกแตกต่างกัน หรืออาจเป็นใบไม้ที่มีรูหรือมีรอยแหว่ง เว้าจากการถูกหนอนเจาะ เมื่อเลือกได้แล้ว จึงนำมาจัดองค์ประกอบ</p>
	<p style="text-align: center;">ตัวอย่างผลงาน</p>
<p>การออกแบบสำหรับการพิมพ์ภาพ จากวัสดุสังเคราะห์</p>	<p>- วัสดุสังเคราะห์ คือ สิ่งที่มนุษย์ได้นำเอาวัสดุธรรมชาติมาดัดแปลงหรือใช้สารเคมีต่าง ๆ นำมาผสมผสาน หรือประกอบกันให้เกิดเป็นรูปทรงใหม่ เป็นวัสดุแบบใหม่ ซึ่งแต่ละชนิดจะมีลักษณะพื้นผิวที่แตกต่างกัน คือ ผิวเรียบ หยาบ ขรุขระ เป็นต้น</p> <p>- การพิมพ์ภาพจากวัสดุสังเคราะห์ เป็นการออกแบบโดยการเลือกสรรวัสดุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผ้า โลหะ พลาสติก กระดาษ เชือก หนังส ฯลฯ ที่มีรูปทรง ขนาด พื้นผิวที่เหมาะสม ซึ่งถ้ามีรูปทรงที่แปลกใหม่อาจนำมาจัดองค์ประกอบในการพิมพ์ภาพได้เลยโดยไม่ต้องดัดแปลง ทั้งนี้การออกแบบสร้างแม่พิมพ์จากวัสดุสังเคราะห์ อาจใช้วิธีหัก ตัด เจาะ เพื่อเปลี่ยนรูปทรงเดิมให้เข้ากับแบบและองค์ประกอบศิลป์ที่ต้องการ</p>

**การออกแบบสำหรับการพิมพ์ภาพ
จากวัสดุสังเคราะห์**

- การสร้างแม่พิมพ์จากวัสดุสังเคราะห์ควรสังเกตความแตกต่างด้านขนาดและด้านพื้นผิวจากนั้นนำมาจัดวางดูความเหมาะสมของตำแหน่งของวัสดุแต่ละชิ้น ตามความคิดที่ออกแบบไว้โดยใช้หลักมาจัดวางดูความเหมาะสมของตำแหน่งของวัสดุแต่ละชิ้น โดยใช้หลักของการจัดองค์ประกอบศิลป์

- ส่วนไม้ชนิดต่าง ๆ จะมีผิวสัมผัสที่แตกต่างกัน เช่น เรียบ หยาบ ขรุขระ เป็นต้น ลักษณะการนำไม้มาเป็นแม่พิมพ์ อาจนำมาออกแบบและแกะเป็นลวดลายหรือรูปภาพ จะได้แม่พิมพ์ที่มีรอยูนูน แล้วใช้รอยูนูนเป็นส่วนพิมพ์ให้ปรากฏเป็นภาพอย่างที่เรียกกันว่าภาพพิมพ์แกะไม้ แล้วจึงนำเข้าสู่กระบวนการพิมพ์ภาพต่อไป

ตัวอย่างผลงาน

5.7 รูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

จากตารางที่ 2 ตารางแสดงการเปรียบเทียบการใช้หรือไม่ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นปัจจัยในเทคนิคการทำภาพพิมพ์แบบต่าง ๆ ซึ่งจะมีภาพพิมพ์ผิวนูน ประกอบด้วย Woodcut, Lino cut, Stamp print, Roller print, Rubbing, Paper block, Lino cut ภาพพิมพ์ร่องลึก ประกอบด้วย Dry point ภาพพิมพ์พื้นราบ ประกอบด้วย Lithograph, Monoprint ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม ประกอบด้วย Stencil สามารถนำไปประยุกต์เป็นชุดกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้ โดยไม่ต้องใช้แท่นพิมพ์ ไม่ใช้สารเคมี กรด และน้ำมันระเหยชนิดต่าง ๆ ไม่ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ยากหรือต้องนำเข้าจากต่างประเทศ สามารถหลีกเลี่ยงการใช้หมึกสีที่มีส่วนผสมของสารเคมีได้ และไม่จำเป็นต้องใช้วัสดุเฉพาะสำหรับการทำศิลปะภาพพิมพ์ และจากตารางที่ 3 ตารางแสดงการเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียในการทำศิลปะภาพพิมพ์ โดยสามารถจัดเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับบุคคลในวัยต่าง ๆ ได้ดังนี้

Table 6 ตารางวิเคราะห์รูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์และระดับของผู้ทำกิจกรรม
ที่มา: (ผู้วิจัย, 2563)

รูปแบบกิจกรรม ช่วงวัยต่าง ๆ ของมนุษย์	ภาพพิมพ์ผิวนูน						ภาพพิมพ์ร่องลึก	ภาพพิมพ์พื้นราบ		ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม	
	Woodcut	Lino cut	Stamp print	Roller print	Rubbing	Paper block	Dry point	Lithograph	Monoprint	Silk screen	Stencil
วัยทารก (อายุ 0 - 1 ปี)											
วัยก่อนเรียน (อายุ 1 - 6 ปี)			•	•							•
วัยเรียน (อายุ 6 - 12 ปี)			•	•	•						•
วัยรุ่น (อายุ 12 - 20 ปี)	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
วัยผู้ใหญ่ (อายุ 20 - 60 ปี)	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
วัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป)		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•

แบ่งช่วงวัยตามหลักสูตรศึกษา (Health Education) การเจริญเติบโตและพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย

จากตารางตารางที่ 6 ตารางวิเคราะห์รูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์และระดับของผู้ทำกิจกรรมพบว่า มีกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์จำนวน 9 เทคนิค โดยครอบคลุมภาพพิมพ์ทั้ง 4 ประเภทและมีหลักการที่สามารถนำไปประยุกต์เป็นชุดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุได้ โดยการสังเคราะห์จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังตารางที่ 7

Table 7 เทคนิคของภาพพิมพ์ที่เหมาะสมสำหรับการจัดกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุ ที่มา: (ผู้วิจัย, 2563)

ประเภท/เทคนิค	หลักการ
Lino cut	เป็นกระบวนการทำภาพพิมพ์ที่สร้างแม่พิมพ์โดยการแกะให้เป็นร่องลึกเข้าไป และใช้ผิวบนของส่วนนูน เป็นที่สร้างให้เกิดรูป ในการพิมพ์ต้องใช้ลูกกลิ้ง ที่กลิ้งหมึกแล้วมากลิ้งผ่านไปบนแม่พิมพ์ หมึกพิมพ์จากลูกกลิ้งจะติดเฉพาะผิวบนของส่วนนูนเท่านั้น ส่วนที่ลึกลงไปจะไม่ติดหมึก แล้วใช้กระดาษทาบปิด ลงไปบนแม่พิมพ์ และกดอัดด้วยเครื่องมือ หรือแท่นพิมพ์ หมึกก็ติดกระดาษเกิดเป็นรูปขึ้นมา
Stamp print	ภาพพิมพ์ประเภทการพิมพ์กดประทับ ด้วยการใช้วัสดุจากธรรมชาติและวัสดุสังเคราะห์ชนิดต่าง ๆ ที่มีรูปทรงและพื้นผิวที่น่าสนใจนำมาระบายด้วยสีน้ำหรือสีโปสเตอร์ จากนั้นนำมากดทับลงบนกระดาษ ให้เกิดเป็นภาพผลงานที่มีองค์ประกอบของรูปทรงจากวัสดุต่าง ๆ ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ วัสดุสังเคราะห์ที่มีผิวมันอาจจะไม่ติดกับสีน้ำให้ใช้กระดาษทรายขัดผิวให้มีพื้นผิวหยาบเล็กน้อยก่อนจึงจะใช้ในการพิมพ์ได้
Roller print	ภาพพิมพ์ลูกกลิ้งนี้พัฒนามาจากการพิมพ์แบบกดประทับ โดยได้แบบอย่างมาจากลูกกลิ้งดินเผาในสมัยโบราณ ที่ใช้สำหรับพิมพ์ลายลงบนผ้าหรือเครื่องปั้นดินเผา การทำภาพพิมพ์ลูกกลิ้งได้ประยุกต์วิธีทำแม่พิมพ์ลูกกลิ้งขึ้นอย่างง่าย ซึ่งอาจจะเป็นลายเรขาคณิตง่าย ๆ ต่อเนื่องกันระบายด้วยสีน้ำบนลายนูนโดยรอบลูกกลิ้งนำมาดกกลงบนกระดาษ จะปรากฏลวดลายที่ต่อเนื่องซ้ำกันไปเป็นทางยาวตามแบบลายที่แกะสลักไว้บนผิวลูกกลิ้ง
Rubbing	ภาพพิมพ์ประเภทนี้ จัดอยู่ในกระบวนการพิมพ์แบบผิวนูน ซึ่งมีวิธีการทำที่เรียบง่าย ไม่ต้องพึ่งพาอุปกรณ์ใด ๆ มากนักใช้เพียงแท่งดินสอดำหรือลูกประคบ และหมึกหรือผงลงบนกระดาษที่วางทาบอยู่บนพื้นผิวร่องรอยหรือลวดลายที่นูนบนวัสดุชนิดต่าง ๆ รูปทรงและพื้นผิวของวัสดุที่นูนจะสัมผัสติดนำหมึกดำจากแท่งดินสอดำหรือลูกประคบปรากฏเป็นรูปขึ้นบนกระดาษได้เหมือนจริงตามรูปลักษณะของวัสดุนั้น ๆ วิธีการพิมพ์นี้มีความคล้ายกับการวาดเส้นอยู่มากกว่าเป็นการวาดและฝนดินสอดำบนกระดาษผ่านพื้นผิวของวัสดุโดยตรง

Paper block	แม่พิมพ์กระดาษในเทคนิคนี้มีวิธีทำแม่พิมพ์โดยใช้กระดาษการ์ดและกระดาษพื้นผิวลายนูนต่าง ๆ เช่น กระดาษลูกฟูกนำมาตัดฉลุให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ ประติดด้วยกาวชนิดที่กันน้ำได้ลงบนแม่พิมพ์ ซึ่งทำจากกระดาษแข็งหนาในการพิมพ์จะใช้หมึกจีนหยอดลงบนแม่พิมพ์แล้วเกลี่ยหมึกด้วยแปรงให้ทั่วผิวหน้าแม่พิมพ์พอให้หมาด จากนั้นใช้กระดาษ บรู๊ฟปิดทับและพิมพ์กดด้วยลูกประคบที่ทำจากแผ่นไม้หรืออาจใช้แปรงซักผ้าพลาสติกประคบก็ได้ กระดาษที่ตัดปะเป็นรูปทรงนูนบนแม่พิมพ์จะปรากฏเป็นภาพขึ้นในกระดาษพิมพ์
Dry point	เป็นกระบวนการพิมพ์ร่องลึกด้วยเครื่องมือที่มีปลายแหลมขูดหรือขีดลงบนแม่พิมพ์ซึ่งเป็นแผ่นพลาสติกให้เป็นเส้น เส้นจะมีลักษณะเป็นร่อง ภาพที่พิมพ์จะมีเส้นที่ดูนุ่มนวล โดยน้ำหนักของสีจะขึ้นอยู่กับความลึกของร่อง
Lithograph	กระบวนการพิมพ์ที่พิมพ์จากพื้นแบนราบ ส่วนที่ถูกพิมพ์และส่วนที่ไม่ต้องการพิมพ์นั้นจะอยู่ในระนาบแม่พิมพ์ บริเวณทั้งสองจะต่างกันเพียงส่วนที่ต้องการพิมพ์จะเป็นดินสอสีที่สามารถละลายน้ำได้ เมื่อเวลาพิมพ์ให้ฉีคน้ำให้กระดาษชุ่มทั่วกันทั้งแผ่น แล้วนำมาปิดทับบนแม่พิมพ์ เพื่อรีดกดให้สีละลายติดกระดาษเกิดเป็นรูปภาพตามที่ต้องการ
Monoprint	เป็นการพิมพ์โดยให้สีติดอยู่บนผิวหน้าที่ราบเรียบของแม่พิมพ์โดยไม่ต้องขูดหรือแกะพื้นผิวของเพลทให้ลึกลงไป แต่ใช้สร้างร่องรอยเฉพาะส่วนที่เป็นเนื้อสีโดยการขูด ขีด เขียนประทับ
Stencil	ภาพพิมพ์ฉากและฉลุหรือสแตนซิล (Stencil) เป็นวิธีการพิมพ์ที่ได้ถูกพัฒนาไปเป็นเทคนิคซิลค์สกรีน (Silk Screen) มีวิธีทำโดยใช้แปรงขนาดเล็กจุ่มสีน้ำหรือสีโปสเตอร์พอหมาดแล้วใช้นิ้วติดขนแปรงให้เกิดละอองสีลงไปบนตัวลายแม่พิมพ์ที่ทำจากกระดาษตัดเจาะฉลุเป็นลวดลาย ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นฉากแม่พิมพ์ทำให้เกิดรูปภาพบนกระดาษ การทำละอองสีอาจใช้กระบอกฉีคน้ำขนาดเล็กฉีดพ่นสีให้เป็นละอองก็ได้

5.8 กิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

ในปัจจุบันการจะนำกิจกรรมภาพพิมพ์มาใช้กับผู้สูงอายุนั้น ยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่หลายอย่าง รวมถึงความเสี่ยงจากการสัมผัสและสูดดมไอระเหยของสีหรือสารเคมีที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพ จึงจำเป็นต้องนำมาประยุกต์เพื่อให้เข้ากับบริบทของผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถสังเคราะห์การจัดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุได้ดังตารางที่ 8

Table 8 ตารางวิเคราะห์กิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ ที่มา: (ผู้วิจัย, 2563)

วิเคราะห์กิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ	
ภาพพิมพ์ทั่วไป	<ul style="list-style-type: none"> ● เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการที่ยุ่งยาก ซับซ้อน มีความต้องการพึ่งพาวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ยาก ต้องสั่งทำขึ้นเฉพาะพิเศษหรือต้องนำเข้าจากต่างประเทศ บางชนิดเป็นครุภัณฑ์ที่มีราคาแพงเกินกว่าจะมีไว้ใช้เอง เช่น แท่นพิมพ์สำหรับแม่พิมพ์โลหะและแม่พิมพ์หิน ในบางกระบวนการมีความซับซ้อนสูง ต้องใช้เวลาอย่างมากในขั้นตอนการทำเพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญ สิ่งที่สำคัญคือความเสี่ยงจากการสัมผัสและสูดดมไอระเหยของสีหรือสารเคมีและน้ำมันชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง จนมีโอกาสสะสมเข้าสู่ร่างกายและมีผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจ ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพในระยะยาว
ภาพพิมพ์ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> ● กระบวนการ ลดทอนขั้นตอนที่ซับซ้อนของศิลปะภาพพิมพ์ ไม่ใช้สารเคมี ไม่ใช้แท่นพิมพ์ สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์หรือไม่ก็ได้ ● วัสดุอุปกรณ์ ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นทั้งวัสดุธรรมชาติ วัสดุสังเคราะห์ มีราคาถูก ● เวลาที่ใช้ในกิจกรรม ใช้เวลา 1 ชั่วโมง – 1 ชั่วโมง 30 นาที ● ใช้แรงในการทำกิจกรรมไม่มาก ไม่ต้องนั่งหรือยืนนาน ๆ ● ได้ใช้ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ถ่ายทอดผ่านกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงาน ● สามารถแบ่งปันผลผลิตจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ การทำด้วยตนเองให้กับผู้อื่นได้ ● เกิดประสบการณ์จากการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ เช่น ความสนุก ความน่าตื่นเต้นที่ได้เห็นผลงานที่จะได้จากการพิมพ์แบบ Monoprint ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าการใช้สี การขีด การขีดที่ได้กระทำลงบนแม่พิมพ์ เมื่อพิมพ์ออกมาแล้วจะได้ผลงานแบบไหน เป็นต้น ● สามารถนำไปประยุกต์ทำเป็นของที่ระลึก สมุดทำมือ ที่คั่นหนังสือ ฯลฯ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์

งานวิจัยในประเทศ

(สมาพร คล้ายวิเชียร, 2545) ได้ศึกษาผลของการสอนวิชาภาพพิมพ์พื้นฐานโดยใช้โมเดลชิปปาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับปริญญาตรีสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ซึ่งโมเดลชิปพานั้นเป็นรูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางประกอบด้วย

1. C (Construct) การสร้างความรู้ตามแนวคิด Constructivism
2. I (Interaction) การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว
3. P (Physical Participation) การให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ
4. P (Process Learning) การเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

5. A (Application) การนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้

(เพิ่มศรี ชูวิเชียร, 2549) ได้ศึกษาการพัฒนาด้านการเขียนของเด็กประถมวัย โดยใช้ศิลปะการวาดต่อเติมจากภาพพิมพ์ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ใช้ประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับจินตนาการที่เกิดขึ้นจากการพิมพ์ภาพที่เป็นส่วนประกอบที่หายไป แล้ววาดต่อเติมให้สมบูรณ์ จากการวาดภาพพัฒนาไปสู่การเขียนชื่อภาพ และท้ายที่สุดเด็กสามารถขีดเขียนและสะกดได้ด้วยตนเอง ถือว่าเป็นการจัดกิจกรรมที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ ส่งผลให้เด็กมีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในชีวิตจริงของเด็ก ซึ่งเด็กประถมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะการวาดภาพต่อเติมจากภาพพิมพ์มีพัฒนาการที่ดีขึ้น

(วาสนี สุขแล้ว, 2558) ได้นำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับนักเรียน ระดับประถมศึกษาโดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นและเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของวัสดุรอบตัว ซึ่งกิจกรรมภาพพิมพ์เป็นอีกกิจกรรมที่มีความหลากหลายและแปลกใหม่สำหรับเด็ก ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ เพราะกระบวนการการทำภาพพิมพ์นั้นไม่ตายตัว เด็กสามารถทดลองหาวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ได้ไม่จำกัด ทำให้สามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย เนื่องจากการสอนวิชาศิลปะระดับชั้นประถมศึกษาในประเทศไทยครูศิลปะส่วนมากจะคิดว่ากิจกรรมภาพพิมพ์นั้นมีความยุ่งยาก ซับซ้อน ปฏิบัติยาก ไม่มีอุปกรณ์ และมีปัญหาด้านครูผู้สอนไม่มีความถนัดในการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์

(ชัยพร ระวีศิริ, 2560) ได้ศึกษาและพัฒนางานศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์ครั้งเดียว (Monoprint) ทั้งทางด้านวัสดุและวิธีการสร้างสรรค์ รวมไปถึงความเป็นมาของการสร้างสรรค์ผลงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ แล้วทำการแบ่งการสร้างสรรคผลงานตามลักษณะของการสร้างผลงานออกตามวัสดุการพิมพ์ได้ 2 ประเภท คือผลงานที่พิมพ์ออกมาด้วยสีที่มีส่วนผสมของน้ำมันหรือเรียกว่าสีเขื่อน้ำมัน (Oil Base) และสีที่มีส่วนผสมของน้ำหรือเรียกว่าสีเขื่อน้ำ (Water Base) ซึ่งในการทำงานในแต่ละเทคนิคจะมีวิธีการทำงานที่ไม่ซับซ้อนมากนัก แต่ก็มีวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายและมีวิธีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่แตกต่างและให้ผลของการสร้างผลงานที่ต่างกันไป ซึ่งเป็นการเพิ่มทางเลือกในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์ที่จะเป็นการพัฒนาการสร้างสรรคของวงการศิลปะต่อไป

งานวิจัยต่างประเทศ

(Ghalamzan, 2004) ได้ศึกษาความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการทำภาพพิมพ์ที่สอดคล้องกับกระบวนการรับรู้ทางความคิดและอารมณ์ ทักษะและประสบการณ์ในการออกแบบทางทัศนศิลป์ ความเข้าใจและประสบการณ์ในการสร้างสรรคงานศิลปะและวิธีการของศิลปะขั้นพื้นฐาน โดยใช้ประสบการณ์จากการสอน

(Balsley, 2015) ได้นำเสนอการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับเด็กนักเรียนในชั้นเรียนที่เน้นกระบวนการในการเรียนรู้ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเด็ก นอกจากจะได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อมัดเล็กและการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับสายตาแล้ว กิจกรรมศิลปะยังสอดคล้องกับแบบแผนการเรียนรู้ของสมอง หรือที่เรียกว่า Brain Base Learning (BBL) โดยเด็กจะได้ฝึกปฏิบัติจริง มีประสบการณ์ตรง เรียนรู้ผ่านการสังเกตและฝึกกิจกรรมอย่างหลากหลาย เพื่อพัฒนาจุดเชื่อมต่อของใยประสาท ภายใต้อสภาพแวดล้อมที่ผ่อนคลาย มีอิสระทางความคิด โดยมีแนวทางในการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ดังนี้ 1. Radial Printmaking ให้นักเรียนออกวาดลายให้สมมาตรกับขนาดของแม่พิมพ์ โดยเมื่อพิมพ์ออกมาแล้วจะนำมาวางเรียงต่อกันเป็น แพทเทิร์นหรือรูปแบบรัศมีให้มีความต่อเนื่องกันของผลงาน โดยจุดประสงค์ของกิจกรรมนี้ คือ ต้องการให้นักเรียนเข้าใจถึงการนำผลงานศิลปะวาดลายเดียวกันแต่หลายชิ้นมาสร้างสรรคเป็นผลงานใหม่ 2. Architectural Reflection Prints ให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักการสะท้อนของวัตถุกับสิ่งที่สะท้อนเงาของวัตถุได้อย่างเช่น น้ำ เพื่อให้นักเรียนได้ทำความเข้าใจในเบื้องต้นกับการเรียนภาพพิมพ์ เนื่องจากภาพพิมพ์ต้องคำนึงถึงลักษณะของภาพที่จะเกิดขึ้นด้วย คือ "จะกลับจากซ้ายไปขวา" การออกแบบจึงควรคำนึงถึงปรากฏการณ์กลับซ้ายไปขวาของพื้นรองรับว่า จะออกแบบภาพวาดลายอย่างไรจึงจะได้ภาพที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์งานแต่ละลักษณะ 3. Panoramic Prints ให้นักเรียนได้ทำภาพพิมพ์ที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติ โดยวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้คือ เพื่อให้นักเรียนได้แสดง

ความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่โดยสร้างสรรค์จากสิ่งที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์

4. Quilt Prints ให้นักเรียนได้เรียนรู้ศิลปะภาพพิมพ์แบบ Reduction process คือให้ทำภาพพิมพ์โดยใช้แม่พิมพ์แม่พิมพ์เดียว เรียนรู้การซ้อนกันของสี ควรใช้สีไหนก่อน ได้ฝึกการคิดอย่างเป็นระบบเพื่อให้ผลงานที่สร้างสรรค์ออกมาตรงกับความต้องการของตนเอง

5. Fantasy Creature Prints ให้นักเรียนสร้างแม่พิมพ์จากเส้นด้ายหรือเส้นเชือกหลากหลายขนาด โดยนำไปติดลงบนกระดาษแข็งเพื่อไม่ให้เส้นด้ายหรือเส้นเชือกขยับเขยื้อน และตรงตามความคิดตามรูปแบบที่ต้องการ นอกจากนี้ยังให้สร้างสรรค์ออกมาเป็นเรื่องราวของสัตว์ในจินตนาการของตนเอง

จากการศึกษาบทความและงานวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์จำนวน 6 เรื่อง พบว่าศิลปะภาพพิมพ์เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการที่ยุ่งยาก ซับซ้อน วัสดุอุปกรณ์หาได้ยาก กระบวนการมีความซับซ้อนสูง ต้องใช้เวลาอย่างมากในขั้นตอนการทำเพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญ สิ่งที่สำคัญคือความเสี่ยงจากการสัมผัสและสูดดมไอระเหยของสีหรือสารเคมี ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ไม่เหมาะสมที่จะจัดเป็นกิจกรรมศิลปะสำหรับบุคคลทั่วไป จึงมีการนำมาประยุกต์กับศิลปะประเภทอื่นรวมทั้งปรับกระบวนการให้ไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน สามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สามารถหาได้จากท้องถิ่นและปลอดภัย เนื่องจากศิลปะภาพพิมพ์มีข้อดีสำหรับการนำมาจัดเป็นกิจกรรม เช่น เกิดการเคลื่อนไหวร่างกาย ได้ฝึกการใช้อุปกรณ์ขณะทำกิจกรรม ช่วยกล่อมเกลารมณณ์และจิตใจให้อ่อนโยน ให้ความเพลิดเพลิน นอกจากนี้แล้วศิลปะภาพพิมพ์สามารถทำซ้ำได้ครั้งละจำนวนมาก ๆ โดยสามารถแบ่งปันสิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมภาพพิมพ์ให้กับผู้อื่นได้ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการทำกิจกรรม กล่าวคือเกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ได้ใช้ประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับจินตนาการที่เกิดขึ้นในขณะที่ร่วมทำกิจกรรมภาพพิมพ์ โดยมีจุดประสงค์ในการทำกิจกรรมภาพพิมพ์ ดังนี้ เพื่อการพักผ่อน ได้ระบายความรู้สึกนึกคิด อีกทั้งยังช่วยพัฒนาจิตใจ พัฒนาสังคม พัฒนาร่างกาย และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ประเด็นเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

งานวิจัยในประเทศ

(ญาณวิทย์ กุญแจทอง, 2548) ได้ศึกษาการสกัดและสังเคราะห์สีจากธรรมชาติ แล้วนำมาสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์แบบ Process Art ซึ่งสร้างผลงานศิลปะด้วยวัสดุที่ไม่ถาวร เช่น น้ำแข็ง น้ำ หญา ขี้ผึ้งและไขมัน วัสดุเหล่านี้จะค่อย ๆ แปรเปลี่ยน และเสื่อมสภาพไปตามธรรมชาติ โดยนำเสนอกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเป็นผลงานภาพพิมพ์ ต่อมาได้พัฒนามาสู่การพิมพ์ออร์แกนิก (Organic Print) คือการสร้างภาพพิมพ์โดยอาศัยสีจากเปลือกไม้ ดอกไม้ นำมาคั้นสี และใช้กระบวนการทำภาพพิมพ์ครั้งเดียว (Monoprint) ซึ่งรวมทั้งการทำปฏิกิริยาของสีเมื่อสัมผัสกับอากาศ (Oxidation) สีในชิ้นงานบางสีจะเกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งความเข้ม ความสด ความชัดของสี อาจเลือนรางหรือซีดจางลงไป และบางสีอาจจะยังคงความเข้ม ความสด และความชัดไว้ได้

(ธงชัย ยุคันตพรพงษ์, 2551) ได้ศึกษาการทำศิลปะภาพพิมพ์โดยใช้วัสดุที่ได้ในท้องถิ่น และปลอดสารพิษ มีจุดประสงค์เพื่อค้นคว้าและทดลองหาความเป็นไปได้ในการทำศิลปะภาพพิมพ์ ที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาวัสดุและอุปกรณ์จากต่างประเทศที่หาได้ยาก มีราคาแพง และต้องใช้สารเคมี ซึ่งหากไม่ระวังป้องกันจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพ รวมทั้งก่อให้เกิดมลภาวะต่อสภาพแวดล้อม โดยมีแนวทางในการวิเคราะห์กรรมวิธีทำศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน มาทำการประเมินเปรียบเทียบหาเทคนิคที่มีความเหมาะสม สำหรับการประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่หาได้จากท้องถิ่น

(แฉล้ม สถาพร, 2555) ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ โดยมีแนวความคิด มีแรงบันดาลใจจากท้องถิ่น ซึ่งจังหวัดนครศรีธรรมราชมีพืชหลายชนิดที่สามารถนำมาย้อมผ้าบาติก และผ้าทอได้ และนำมาทดลองจนสามารถนำพืชมาสกัดสีเพื่อพิมพ์ภาพได้ รวมทั้งนำเสนอแนวความคิดและการนำรูปทรงที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต และศิลปกรรมท้องถิ่นของภาคใต้มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน เห็นถึงคุณประโยชน์จากพืชในท้องถิ่น ซึ่งนำมาใช้ประโยชน์ทางศิลปะได้ และยังเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมได้อีกทางหนึ่ง

(พงศ์เดช ไชยคุตร, 2560) ได้ศึกษาการทำภาพพิมพ์ร่องลึกโดยไม่ใช้กรดในการกัดแม่พิมพ์ แต่ใช้กระแสไฟฟ้าในการกัดแม่พิมพ์แทน สำหรับการทำให้แม่พิมพ์โดยใช้กระแสไฟฟ้าที่ระลอกในเรื่องของสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และเพื่อเป็นการลดความเสี่ยงในการทำงานภาพพิมพ์ให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง เป็นนวัตกรรมที่มีความเป็นไปได้ เนื่องจากมีการใช้กระแสไฟฟ้าในกระบวนการทำภาพพิมพ์ มีกระบวนการที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและไม่ต้องใช้อุปกรณ์ราคาแพง ใช้ไฟฟ้าจากแบตเตอรี่รถยนต์ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการสร้างร่องลึกบนแม่พิมพ์บนผิวหน้าโลหะได้ โดยการใช้อัตราละลายโลหะซัลเฟตแทนการใช้กรด ส่วนสารที่ใช้เคลือบในการกัดกล่อนของกรดจะถูกแทนที่ด้วยสีเขื่อน้ำมัน

(สมพงษ์ ลีระศิริ, 2562) ได้ศึกษาการสร้างสรรคศิลปะภาพพิมพ์ที่เป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม โดยใช้น้ำหมักชีวภาพเป็นสร้าสรคผลงานศิลปะภาพพิมพ์ด้วยกระบวนการที่ใช้สีที่เป็นมิตรกับสุขภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วยการทดลองนำเอา EM (น้ำชีวภาพ) นำมาสร้าสรคผลงาน โดยใช้เทคนิคภาพพิมพ์เทคนิคภาพพิมพ์ครั้งเดียว (Monoprint) สร้าสรคเป็นงานศิลปะมีคุณค่าทางความงามทั้งวิธีคิดและส่งผลดีต่อสุขภาพ รวมถึงสิ่งแวดล้อม

(ชญุตว์ อินทร์ชา, 2561) ได้นำเสนอรูปแบบศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคเพลทแม่พิมพ์เจลาตินด้วยการใช้สีธรรมชาติในท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด เพื่อแก้ปัญหาการไม่มีอุปกรณ์หรือแม่พิมพ์ที่จำเป็นในการสร้าสรคผลงานภาพพิมพ์ และการใช้สีจากธรรมชาติที่มีภูมิปัญญาความรู้ในส่วนผสมต่าง ๆ เช่น ประเภทที่มาของสีให้เป็นสีที่ใช้เฉพาะกับเทคนิคภาพพิมพ์ โดยไม่มีสารจากเคมีสังเคราะห์ผสม หรือน้อยที่สุดและใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น

งานวิจัยต่างประเทศ

(Green, 2002)) และ(Winczek & Winczek, 2018) ได้ทำการศึกษาถึงอันตรายและผลเสียของวิธีการทำภาพพิมพ์ร่องลึกแบบดั้งเดิม รวมไปถึงวิธีการทดแทนวัสดุอุปกรณ์ในกระบวนการการทำภาพพิมพ์ รูปแบบวิธีการพิมพ์แม่พิมพ์ร่องลึกแบบดั้งเดิมจะใช้สารเคมีในการสร้าสรคร่องรอย เช่น กรดไนตริก กรดไฮโดรคลอริก เฟอร์ริกคลอไรด์ ไนตริกเฟอริกคลอไรด์ ผงยางสน น้ำมันสน ทินเนอร์ วานิช สารเคมีเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย เป็นอันตรายต่อดวงตา ปอด จมูก เยื่อหุ้มผิวหนัง ทำให้เกิดอาการระคายเคือง คลื่นไส้ อาเจียน และเป็นสารก่อมะเร็ง วิธีการทดแทนในกระบวนการทำร่องรอยจะใช้กระแสไฟฟ้าแทนกรด (กระบวนการอิเล็กโทรโบท) ใช้หมึกพิมพ์เคลือบผิวแม่พิมพ์แทนวานิช ซึ่งสามารถทำความสะอาดได้โดยไม่ต้องใช้น้ำมันสนหรือทินเนอร์ แต่สามารถใช้น้ำมันพืชแทนได้

(Sabour, 2017) ได้ศึกษาแนวทางในการสอนศิลปะภาพพิมพ์การพิมพ์ด้วย Solar plate ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายและปลอดภัยกว่าขั้นตอนของภาพพิมพ์แม่พิมพ์แบบร่องลึกปกติ เนื่องจากเดิมใช้แผ่นสังกะสีหรือแผ่นทองแดง จึงต้องใช้กรดในการสร้างแม่พิมพ์ให้เกิดเป็นร่อง แต่การใช้ Solar plate ที่พื้นผิวเป็นโพลีเมอร์ที่มีความไวต่อแสง จะใช้แสงอาทิตย์และน้ำในการสร้างแม่พิมพ์ให้เกิดร่องแทนกรด ซึ่งเป็นวิธีการที่ง่าย เป็นธรรมชาติ ปลอดภัยและประหยัดกว่ากระบวนการแบบเดิม

จากการศึกษาบทความและงานวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ จำนวน 10 เรื่อง พบว่าการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ที่เป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม ส่วนใหญ่จะมีการนำสีจากธรรมชาติ โดยไม่มีสารจากเคมีสังเคราะห์ผสมหรือน้อยที่สุด และใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น คือการสร้างภาพพิมพ์โดยอาศัยสีจากเปลือกไม้ ดอกไม้ นำมาคั้นสี และมีจุดประสงค์เพื่อค้นคว้าและทดลองหาความเป็นไปได้ในการทำศิลปะภาพพิมพ์ ที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาวาสตุและอุปกรณ์ที่หาได้ยาก มีราคาแพง และต้องใช้สารเคมี ซึ่งหากไม่ระวังป้องกันจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพ รวมทั้งก่อให้เกิดมลภาวะต่อสภาพแวดล้อม โดยมีแนวทางในการวิเคราะห์กรรมวิธีทำศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน มาทำการประเมินเปรียบเทียบหาเทคนิคที่มีความเหมาะสม สำหรับการประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่หาได้จากท้องถิ่น

ประเด็นเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้อายุ

งานวิจัยในประเทศ

(ญาดารัตน์ บาลจ่าย, 2549) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มต่อความเข้าใจของผู้สูงอายุ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีกิจกรรมของผู้สูงอายุ (Activity theory) ตามรูปแบบของ McClelland (1982) แนวคิดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุของ Leitner and Leitner (2004) และแนวทางการทำกลุ่มกับผู้สูงอายุของ Corey and Corey (2006) ใช้การวิจัยแบบ Pre-experimental design ชนิดกลุ่มเดียว วัดซ้ำ 4 ครั้ง โดยทำการวัดก่อนการทดลอง 2 ครั้ง ห่างกัน 4 สัปดาห์และหลังการทดลอง 2 ครั้งห่างกัน 4 สัปดาห์ กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่พักอาศัยในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุวาสนะเวศม์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 29 คน ที่ได้มาจากการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด จัดกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มให้แก่ผู้สูงอายุทั้ง 29 คน โดยแบ่งกลุ่มย่อย (กลุ่มละ 8,10,11 คนตามลำดับ) เพื่อให้ผู้วิจัยดูแลการทำกิจกรรมได้อย่างทั่วถึง ผู้สูงอายุเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่ม สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 - 1½ ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้นกลุ่มละ 12 ครั้ง ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1.ค่าเฉลี่ยคะแนนความเข้าใจหลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มลดลงต่ำกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.ค่าเฉลี่ยคะแนน

ความว่าเหวก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มครั้งที่ 1 และก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มครั้งที่ 2 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3.ค่าเฉลี่ยคะแนนความว่าเหวหลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มครั้งที่ 1 และหลังการเข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มครั้งที่ 2 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

(ซูวิทย์ รัตนพลแสนย์ และคณะ, 2552) ได้ศึกษาผลของการใช้ศิลปะบำบัดที่มีต่อภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า กรุงเทพมหานคร สิ่งที่พบได้เสมอในผู้สูงอายุคือการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ สำหรับทางร่างกายจะอยู่ในรูปของการเสื่อมถอยมากกว่าการเจริญเติบโต แต่จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เนื่องจากเป็นวัยที่ต้องพบการสูญเสียต่าง ๆ เช่น ตำแหน่ง หน้าที่การงาน รายได้ที่ลดน้อยลง ความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ลดลงหรือสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุนี้ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความเครียด มีอารมณ์โกรธ น้อยใจ รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า ไม่มีประโยชน์ต่อสังคม ต้องการสิ่งใดก็ไม่ได้สมตามความปรารถนา เนื่องจากไม่มีเงินหรือสุขภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องพึ่งพาลูกหลาน แต่ไม่มีใครอยากดูแลเอาใจใส่ ไม่มีใครเข้าใจตนเอง รู้สึกว่าตนเองสูญเสียทุกอย่าง ก็จะมีภาวะซึมเศร้า ซึ่งการช่วยเหลือบุคคลที่มีภาวะซึมเศร้าหรือมีอารมณ์เศร้านั้น สามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น การให้คำปรึกษา เกสซ์บำบัด ชุมชนบำบัด ดนตรีบำบัด เป็นต้น และศิลปะบำบัด (Art Therapy) ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่น่าจะนำมาใช้ได้ผลดี ทั้งนี้เนื่องจากการวาดภาพช่วยให้ผู้รับการบำบัดได้แสดงความรู้สึกนึกคิดออกมาขณะเดียวกันก็ช่วยให้นักศิลปะบำบัดได้มีโอกาสปกป้องผู้รับการบำบัดจากการกระทำที่รุนแรงแทนที่จะปล่อยให้ผู้รับการบำบัดคิดและทำตามลำพัง บทบาทและหน้าที่ของนักศิลปะบำบัดในการทำงานกับผู้รับการบำบัดที่มีปัญหา คือ การให้ผู้รับการบำบัดได้ระบายความคิดความรู้สึกออกมาทางงานศิลปะ โดยวิธีการวาดภาพเหตุการณ์ที่ผ่านมาแล้วจึงนำงานศิลปะที่ได้เชื่อมโยงไปสู่การอุปมาอุปไมยในอารมณ์ความรู้สึกที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ผู้รับการบำบัดเรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเองจากงานศิลปะ ไม่เพียงแต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตนเองเท่านั้น แต่ยังได้เรียนรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วย

(คานธีชา บุญยาว, 2554) ได้ศึกษาการออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่พักอาศัยในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุบ้านบางแค จำนวน 37 คน แบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 4 ช่วงวัย ได้แก่ 1) ผู้สูงอายุ อายุ 60-69 ปี 2) ผู้สูงอายุ อายุ 70-79 ปี 3) ผู้สูงอายุ อายุ 80-89 ปี และ 4) ผู้สูงอายุ อายุ 90-99 ปี ระยะเวลาในการทดลอง 5 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย จำนวน 17 แผ่น ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีกระบวนการทำงานศิลปะของ John A. Michael ทฤษฎีการเห็นคุณค่าใน

ตนเองของ Coopersmith แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ ทุกช่วงวัยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปว่ากิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย การจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองให้ได้ดั่งนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศิลปะ การเห็นคุณค่าในตนเอง รวมถึงสมรรถภาพของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย เพื่อให้สามารถสร้างกิจกรรมที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสนใจของผู้สูงอายุ บรรยากาศขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะควรมีความสนุกสนานและเป็นกันเอง ทั้งต่อผู้สอนกับผู้สูงอายุ หรือผู้สูงอายุภายในกลุ่มเอง เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกผ่อนคลายรวมถึงกล้าแสดงความคิดเห็น ร่วมกัน รวมถึงการจัดนิทรรศการศิลปะเพื่อจัดแสดงผลงานของผู้สูงอายุมีความสำคัญมากเพราะเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

(นฤมล อินทหมื่น, 2556) ได้ศึกษาการใช้ศิลปะบำบัดในการรักษาผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้า ซึ่งศิลปะบำบัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำจิตบำบัดที่ใช้ศิลปะเป็นสื่อในการแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึก ความขัดแย้ง และความต้องการที่ซ่อนอยู่ในจิตใจ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเข้าใจตนเองของผู้สูงอายุผ่านการทำศิลปะบำบัด โดยศิลปะที่นำมาเป็นสื่อในการบำบัดรักษา ผู้สูงอายุควรมีขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อน และเหมาะสมกับความสามารถ ประสบการณ์ของผู้สูงอายุ การใช้ศิลปะบำบัดช่วยเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเอง ลดความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุได้

(สิริพร คีนมาเมือง, 2557) ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านพักคนชราในจังหวัดเชียงใหม่ด้วยกิจกรรมศิลปะบำบัด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทสถานภาพ ลักษณะทางกายภาพของผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านพักคนชราและเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านพักคนชราด้วยกิจกรรมศิลปะบำบัด สำหรับชุดกิจกรรมศิลปะบำบัดสำหรับผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านร่างกายอารมณ์สังคมประกอบด้วย

ชุดที่ 1 กิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาการเคลื่อนไหวร่างกายของผู้สูงอายุ ได้แก่ กิจกรรมมัดย้อมกระดาษสา

ชุดที่ 2 กิจกรรมเพื่อพัฒนาด้านอารมณ์จิตใจของผู้สูงอายุ ได้แก่ กิจกรรมกระเป๋ากกระดาษมัดย้อม

ชุดที่ 3 กิจกรรมพัฒนาด้านสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ กิจกรรมต้นสลาก (กิจกรรมกลุ่ม)

(ธีรประภา ทองวิเศษ, 2558) ได้ศึกษาปัญหาสุขภาพจิตและการพัฒนารูปแบบกิจกรรมภายใต้ตัวแบบกระบวนการเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ กิจกรรมสร้างคุณค่า กิจกรรมสร้างความสุข กิจกรรมสมาธิ กิจกรรมศิลปะพาสูขต่างส่งผลต่อจิตใจของผู้สูงอายุ โดยมุ่งให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจจากการเป็นผู้ให้ และตระหนักถึงการมีคุณค่าในตนเองจากการที่ได้อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น และเกิดมุมมองต่อการใช้ชีวิตในเชิงบวก ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดจากการทำกิจกรรมคือทำให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายและมีสมาธิจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ ทำให้เกิดความสุขหรือภาพช่วยในเรื่องของความสมดุลของสมองทั้งสองซีก และเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีความปิติเบิกบาน มีจิตใจประณีตงดงาม อันนำไปสู่สุขภาพจิตที่ดี

(ทวิรัตน์ พรหมรัตน์ และคณะ, 2559) ได้ศึกษาการใช้ศิลปะบำบัดกับผู้ติดสารเสพติดเนื่องจากสารเสพติดส่งผลกระทบต่อมาสู่ตัวผู้ติดสารเสพติดโดยตรง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย สมอง และจิตใจ ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ เช่น อาการหงุดหงิด ตื่นตกใจ วุ่นวายใจ หวาดระแวง มีอาการเจ็บป่วย จากปัญหาดังกล่าวจะพัฒนารุ่นแรงจนกลายเป็นความเครียด ที่ก่อให้เกิดแรงกดดันที่มีผลต่อร่างกายและจิตใจ ในส่วนของการดำเนินกิจกรรมศิลปะบำบัดจะช่วยเยียวยาทั้งร่างกาย สมอง และพฤติกรรม ได้ทำงานศิลปะที่มีความอิสระ และสะดวกต่อการใช้อุปกรณ์ทางศิลปะ ศิลปะจึงเป็นสื่อกลางที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างใช้ถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกออกมา เพราะการถ่ายทอดงานศิลปะจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ เมื่อถูกถ่ายทอดออกมาผ่านอารมณ์ความรู้สึกและที่สำคัญเมื่อได้แสดงความบริสุทธิ์ใจออกมา เป็นทางนำไปสู่การค้นพบจุดแข็งและจุดอ่อนในการแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ค้นพบ ช่วยสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพความน่าสนใจ

(เมธี วงศ์วีระพันธ์, 2559) ได้ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับผู้สูงอายุต้นแบบ และนำไปใช้ในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิตที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ ทำให้มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ผู้สูงอายุที่สามารถดำรงกิจกรรมทางสังคมไว้ได้จะเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจสูง มีภาพลักษณ์ที่ดี จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการของการเพิ่มสมรรถนะให้ควบคุมปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดสุขภาพกายและพัฒนาสุขภาพจิตของตนเอง ส่งผลให้มีสุขภาพจิตดีขึ้น รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพในการควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพจิตได้ สามารถดูแลตนเองได้ นอกจากนี้การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมก่อให้เกิดประโยชน์ ทำให้สุขภาพทางด้านจิตใจดีขึ้น

(ทักษิณา สุขพัทธ์, 2559) ได้ศึกษาแนวทางศิลปกรรมบำบัดสำหรับผู้สูงวัยที่มีภาวะซึมเศร้า และแบ่งเป็น 4 ลักษณะโดยการทำกิจกรรมนั้นควรแยกกลุ่มโดยจำแนกผู้สูงวัยและรูปแบบกิจกรรมแต่ละประเภท ดังนี้

1. กิจกรรมผู้สูงวัยที่มีภาวะซึมเศร้า หลักการจัดกิจกรรมของผู้สูงวัยที่มีอาการซึมเศร้า คือ การเพิ่มกิจกรรม ให้ทำกิจกรรมต่อเนื่องไม่ให้หยุดนิ่ง เพิ่มกิจกรรมให้ปลดปล่อยระบายอารมณ์ เพื่อให้สามารถจัดการอารมณ์ตัวเองได้ดีขึ้น ใช้ลักษณะการทำศิลปะแบบกลุ่ม เข้าไป กล่าวคือ เพิ่มสังคมเข้าไป เพื่อไม่ให้แยกตัวให้อยู่คนเดียว โดยใช้ศิลปะเป็นสื่อในการเพิ่มกิจกรรมเหล่านี้เข้าไป
2. กิจกรรมสำหรับผู้สูงวัยที่มีภาวะความจำเสื่อม เป็นเรื่องของการฝึกความคิด ฝึกความจำ ฝึกการใช้สมอง ได้ทำแบบฝึกหัด จำเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อชะลอการเสื่อมของสมอง สามารถใช้ศิลปะเป็นสื่อในการดึงความรู้สึก ความทรงจำ และความรู้ออกมาโดยอาศัย กิจกรรมศิลปะเพื่อให้มีอารมณ์ร่วมและความรู้สึกที่ดีขึ้น ไม่ดึงเครียดและให้ความเพลิดเพลิน
3. กิจกรรมสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานทางศิลปะ ควรคำนึงถึงลักษณะกิจกรรมให้เหมาะสมกับอายุ และสุขภาพร่างกาย สายตา การเคลื่อนไหวของมือ
4. กิจกรรมสำหรับกลุ่มที่ไม่มีพื้นฐานทางศิลปะ ควรจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับอายุ และสุขภาพร่างกาย สายตา การเคลื่อนไหวของมือ โดยแต่ละกิจกรรมต้องมีลักษณะการจัดการ คือ 1) บำบัดเป็นรายบุคคล 2) ร่วมกิจกรรมศิลปะทั้งกลุ่มและเดี่ยว แต่เน้นเป็นกลุ่มจะทำให้ผู้รับการบำบัดรู้สึกดีกว่าการนั่งทำงานศิลปะเพียงคนเดียว

ผลงานการค้นคว้าวิทยานิพนธ์

(ภาวิณี ศิริโรจน์, 2559) ได้ศึกษาถึงปัญหาในการทำงานศิลปะประดิษฐ์สำหรับผู้สูงอายุ และจากการสัมภาษณ์ชมรมผู้สูงอายุสวนสมเด็จ และศูนย์บริการสาธารณสุข พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการทำกิจกรรมในด้านงานอดิเรก คือ ศิลปะประดิษฐ์ ที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทำในยามว่าง และงานศิลปะประดิษฐ์หรืองานฝีมือในปัจจุบันไม่ได้เป็นที่รองรับผู้สูงอายุมากนัก เพราะงานศิลปะประดิษฐ์ส่วนใหญ่เหมาะสำหรับบุคคลทั่วไป ที่ไม่ได้คำนึงถึงข้อจำกัดทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุ ด้วยเหตุนี้จึงนำศิลปะประดิษฐ์มาใช้ในการออกแบบชุดผลิตภัณฑ์ศิลปะประดิษฐ์ เพื่อเป็นงานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อช่วยให้สูงอายุเกิดความเพลิดเพลินในการทำกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์ที่สามารถทำได้ด้วยตนเองหรือทำร่วมกับสมาชิกในครอบครัว ได้ผลงานศิลปะประดิษฐ์ที่มีความสวยงามและประโยชน์ใช้สอย ช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจในตนเองมีสุขภาพจิตที่ดี ส่งผลให้สุขภาพร่างกายดีขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

(เพ็ชรี ฐปะวิเชตร์ และพลอยไพลิน ฐปะวิเชตร์, 2561) ได้ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการ และกลยุทธ์ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาภาวะพหุคูณ โดยต้องตระหนักว่าผู้สูงอายุมี ภูมิภาวะ สามารถเรียนรู้แบบนำตนเองได้ด้วย ผู้สูงอายุแต่ละคนมีประสบการณ์ชีวิตมากมายและมี แรงขับภายในที่มีต่อการใฝ่เรียนรู้แตกต่างกัน ในการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่นั้น ควรจัดบรรยากาศของ การเรียนรู้เพื่อให้ผู้ใหญ่ได้เกิดความรู้สึกว่าตนได้รับการยอมรับการเคารพ การนับถือซึ่งกันและ ผู้สูงอายุแต่ละคนมีประสบการณ์ติดตัวมาด้วยจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสภาพหน้าที่ที่เคยปฏิบัติอยู่ และมีความเชื่อ ความศรัทธา ค่านิยมทางสังคมติดตัวมาด้วย การจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุอาจพบว่า ผู้ใหญ่บางคนอาจจะไม่มีความต้องการในสิ่งที่จัดให้ หรือมีความต้องการเพียงเล็กน้อย แต่ด้วยเหตุผล ที่มาเรียนหรือมาร่วมกิจกรรมอาจเป็นด้วยความต้องการทางสังคม เช่น ต้องการออกจากบ้าน ต้องการไปพบปะผู้คน

(ญาดารัตน์ บาลจ่าย และคณะ, 2561) ได้ศึกษาการใช้ศิลปะบำบัดกับผู้สูงอายุ ควรต้องมีการวางแผนเป้าหมายให้สอดคล้องกับปัญหาของ ผู้สูงอายุ โดยต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และทักษะในการสื่อสารของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง นักศิลปะบำบัดและผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นพื้นฐานรองรับการทำศิลปะบำบัด การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ ระบายความรู้สึกผ่านกระบวนการสร้างสรรค์อย่างอิสระ ปรับสมดุลของชีวิตและสามารถถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิดและตัวตนภายในออกมา โดยอาศัยกระบวนการทางศิลปะบำบัดเป็นเครื่องมือ ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการทำศิลปะบำบัดกับผู้สูงอายุ คือความกลัวที่ต้องเริ่มต้นสิ่งใหม่ ๆ ที่ ไม่คุ้นเคย นอกจากนี้ผู้สูงอายุมักคิดว่าการทำงานศิลปะเป็นเรื่องไร้สาระ มีกรอบแนวคิดและคาดหวัง ผลลัพธ์ของกิจกรรมที่มีประโยชน์ใช้สอย การทำศิลปะบำบัดกับผู้สูงอายุ จึงต้องมีความยืดหยุ่นให้ เวลาในการปรับตัว และเคารพในการตัดสินใจ รวมทั้งคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่า เทียม

งานวิจัยต่างประเทศ

(Hoffman, 1981) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ศิลปะที่เป็นอันตรายต่อผู้สูงอายุและแนวทางการจัดการห้องปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เนื่องจากในวันเกษียณของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญทั้งด้านร่างกาย จิตใจ โดยอาศัยศิลปะด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ เซรามิก งานประดิษฐ์ งานฝีมือ ฯลฯ เป็นสื่อกลางในการระบายอารมณ์ความรู้สึกของตนเองไปยังผลงาน ได้เคลื่อนไหวร่างกายขณะสร้างสรรค์ผลงาน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ร่วมกิจกรรมในวัย เดียวกัน แต่มีปัญหาในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็น เป็นปัญหาหมอกควันทางอากาศ ที่เกิดจากการใช้สีสเปรย์, แล็คเกอร์, สารเคลือบเงาต่าง ๆ ส่งผลต่อ

ระบบทางเดินหายใจ เป็นอันตรายต่อดวงตา ผิวหนัง เนื่องจากสารบางชนิดมีการระเหย โดยอาจสูดดมเข้าไปโดยไม่รู้ตัว ก่อให้เกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน แสบตา ปัญหาการปนเปื้อนสารพิษในอาหาร เกิดจากการไม่แบ่งพื้นที่ในการทำงานกับพื้นที่สำหรับรับประทานอาหาร สารเคมีที่ลอยไปตามอากาศ อาจตกค้างอยู่บนอาหารหากไม่มีการปิดฝาภาชนะให้สนิท ปัญหาเรื่องวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นวัตถุไวไฟ เช่น ผลิตภัณฑ์สีเชื่อน้ำมัน, น้ำมันสน, ลินสีด จึงมีการจัดการกับปัญหาเหล่านี้ โดยใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมกับงานศิลปะแต่ละประเภท เช่น พื้นที่สำหรับจิตรกรรมสีน้ำมัน ควรเป็นห้องที่มีเพดานดานสูงหรือมีพัดลมสำหรับระบายอากาศ เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก มีตู้สำหรับเก็บวัสดุอุปกรณ์ โดยแยกประเภทและควรเก็บให้ห่างจากความร้อน รวมไปถึงหากมีความจำเป็นในการใช้สารเคมีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ควรสวมชุดป้องกัน ใส่หน้ากากอนามัย ถุงมือ เพื่อป้องกันการสูดดมและสัมผัสสารเคมี และไม่นำอาหารเข้าไปรับประทานในสตูดิโอ เนื่องจากอาหารจะปนเปื้อนของสารพิษที่อยู่ในอากาศ

(Aissen Crewett, 1987) ได้ศึกษาเรื่องการฝึกฝนผู้สูงอายุในกิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะ กลุ่มตัวอย่างคือกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกฝนงานด้านศิลปะ เป็นศิลปะอย่างง่าย เริ่มต้นด้วยการให้ความรู้ด้านศิลปะแก่ผู้สูงอายุ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สร้างสรรค์ผลงานอย่างเต็มที่ด้วยตนเอง และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อผลงานภายในกลุ่ม จากผลการศึกษาพบว่า เป็นการสร้างประสบการณ์ในด้านบวกให้กับผู้สูงอายุ เกิดการเรียนรู้วิธีการและเทคนิค เกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น มีความมั่นคงทางอารมณ์ และการใช้ศิลปะบำบัดเป็นแนวทางการรักษาที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะซึมเศร้า ว้าวุ่น และแยกตัวเองจากสังคม

(Wilson, 1983) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเพิ่มสิ่งท้าทายต่อผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประโยชน์ที่แท้จริงของศิลปะ ช่วยกระตุ้นผู้สูงอายุให้เกิดความรู้สึที่อ่อนโยน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุซึ่งอยู่ประจำในสถานพยาบาล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ Cattle Depression Scale และแบบบันทึกการประเมิน วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยปฏิบัติกิจกรรมศิลปะสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมง เป็นเวลา 6 เดือน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะช่วยยับยั้งความกดดันภายในใจของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และมโนทัศน์เฉพาะตัวของผู้สูงอายุกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

(Wikström, 2004) ศึกษาผลของศิลปะต่อผู้สูงอายุที่เน้นความสำคัญด้านสุนทรียศาสตร์ ในบ้านปลายชีวิตกลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุในประเทศสวีเดนอายุระหว่าง 65 - 89 ปี จำนวน 166 คน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ความคิดเห็น ผลการศึกษาพบว่า ดนตรี การเต้นรำ การอ่านหนังสือ และกิจกรรมด้านทัศนศิลป์ (Visual arts) ทำให้ผู้สูงอายุเกิดสุนทรียภาพในชีวิตและส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกาย อีกทั้งการทำกิจกรรมทางศิลปะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเพลิดเพลิน ได้ใช้เวลาว่างอย่างเป็นประโยชน์ และศิลปะยังทำให้ผู้สูงอายุเกิดสุนทรียภาพ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสุข คลายความเหงา ว้าเหว่ และทำให้ผู้สูงอายุแยกตัวออกจากสังคมลดน้อยลง

(Hansen-Kyle, 2005) ได้ทำการศึกษาการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ ประกอบด้วยมิติที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และปัจจัยทางสังคมจากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบของการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะ เริ่มต้นจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกเพศทุกวัย เพื่อชะลอการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ บุคคลจึงต้องมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่องให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อให้คงไว้ซึ่งการทำหน้าที่ได้อย่างปกติ ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพนี้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ส่งผลให้การทำงานของร่างกายเสื่อมถอยลงจากเดิม เมื่อมีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามวัย จะนำไปสู่การมีสุขภาพจิตที่ดี อีกทั้งการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในที่นี้คือการยังคงเป็นสมาชิกชุมชน โดยการเป็นอาสาสมัครและสมาชิกองค์กรทางการเมือง เป็นสิ่งที่เสริมสร้างความสามารถทางด้านร่างกาย การรู้คิดและทางด้านสังคม นอกจากนี้ยังพบว่าการประเมินตนเองอย่างต่อเนื่องเป็นจุดแข็งอย่างหนึ่งที่ช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต จากการศึกษาข้างต้นเป็นหลักการของการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะดังนั้น Hansen-Kyle จึงได้ทำการแบ่งออกเป็น 7 องค์ประกอบดังนี้

- 1) การปรับตัวต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่มีอย่างต่อเนื่อง
 - 2) การกระทำตามความพอใจของตนเอง
 - 3) การชะลอกระบวนการทางด้านร่างกาย
 - 4) การยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามวัยและการเผชิญกับความตาย
 - 5) ความต้องการที่จะคงไว้ซึ่งการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม
 - 6) ความสามารถในการทำหน้าที่ทางด้านร่างกายด้านความรู้คิดและด้านสังคม
 - 7) การประเมินและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดการดูแลตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ
- ซึ่งองค์ประกอบของการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะเหล่านี้ได้นำไปสู่ผลลัพธ์คือการทำสิ่งต่าง ๆ

ด้วยตนเองได้อย่างอิสระและการประสบความสำเร็จในวัยสูงอายุ

จากการศึกษาบทความและงานวิจัยในประเด็นกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 16 เรื่อง พบว่า กิจกรรมศิลปะไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมสร้างสรรค์ที่มีไว้ผ่อนคลายหรือเพื่อความเพลิดเพลินเท่านั้น แต่ยังสามารถนำศิลปะมาเยียวยาปัญหาด้านจิตใจ ทำให้ได้เคลื่อนไหวร่างกาย เป็นการออกกำลังกายไปในตัว ได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้เชื่อมโยงประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่เข้ากับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ และฝึกสมองได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในผู้สูงอายุ การที่เราส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรม เช่น วาดภาพระบายสี จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถลืมความเครียด ความกังวลใจ ทันทึเมื่อลงมือระบายสี อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความผ่อนคลาย เสริมสร้างสมาธิ และกระตุ้นความคิด เมื่อมีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องสม่ำเสมอ ผู้สูงอายุจะเห็นถึงประโยชน์จากการที่เข้าร่วมและเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยตัวเอง แต่ในการจัดกิจกรรมกับผู้สูงอายุ ควรต้องมีการวางแผนเป้าหมายให้สอดคล้องกับปัญหาของผู้สูงอายุ โดยต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และทักษะในการสื่อสารของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้จัดกิจกรรมและผู้สูงอายุซึ่งเป็นพื้นฐานรองรับการทำกิจกรรมศิลปะ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการทำกิจกรรมศิลปะกับผู้สูงอายุ คือ ความกลัวที่ต้องเริ่มต้นสิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่คุ้นเคย นอกจากนี้ผู้สูงอายุมักคิดว่าการทำงานศิลปะเป็นเรื่องไร้สาระ มีกรอบแนวคิดและคาดหวังผลลัพธ์ของกิจกรรมที่มีประโยชน์ใช้สอย ดังนั้นการทำกิจกรรมศิลปะกับผู้สูงอายุจึงต้องมีความยืดหยุ่น ให้ความสำคัญในการปรับตัว และเคารพในการตัดสินใจ รวมทั้งคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม

ในการศึกษานี้ได้รวบรวมวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้ศิลปะในการสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2010 – 2020 ที่ตีพิมพ์และปรากฏในฐานข้อมูลออนไลน์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้คำสำคัญ (Keywords) ที่สืบค้น คือ ผู้สูงอายุ, สุขภาวะ, สุขภาวะครอบครัว, สุขภาวะชุมชน, ศิลปะ, ศิลปะประยุกต์, ภาพพิมพ์, กิจกรรมทางกาย, สุขภาพจิต, Art, Well-being, Elderly, Older adults, Aging health, Printmaking, Applied arts, Nontoxic, Art therapy โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย (Inclusion criteria) ดังนี้

1. เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการวิจัยและรูปแบบผลลัพธ์ของการใช้ศิลปะสร้างสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

2. เป็นงานวิจัยที่มาจากฐานข้อมูลต่อไปนี้ คือ THAIJO, สสส., กรมกิจการผู้สูงอายุ, Google Scholar, Taylor & Francis Online, Science Direct และ Oxford Academic ซึ่งได้คัดสรรวรรณกรรมด้วยการใช้ตัวกรองอย่างเป็นระบบโดยเน้นการค้นหายุทธศาสตร์วิจัยเป็นหลักที่เน้นกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์และสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ ได้บทความวิจัยเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ทั้งหมด 1,573,890 เรื่อง ที่ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานคือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อวารสาร ปีที่พิมพ์ ลักษณะตัวอย่าง และข้อมูลเฉพาะที่มาตอบคำถามการวิจัย จากนั้นจึงตัดบทความที่ไม่เกี่ยวกับศิลปะออก คงเหลือบทความเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะศึกษา (ทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์) เพื่อสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ จำนวน 94,974 เรื่อง แล้วทำการตัดบทความที่ไม่ใช่ทัศนศิลป์เพื่อสร้างสุขภาวะออก คงเหลือบทความเกี่ยวกับทัศนศิลป์สำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 17,234 เรื่อง แล้วจึงทำการตัดบทความที่ไม่ใช่บทความวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ สุขภาวะผู้สูงอายุออก คงเหลือบทความวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 20 เรื่อง ตามแผนภูมิที่ 1

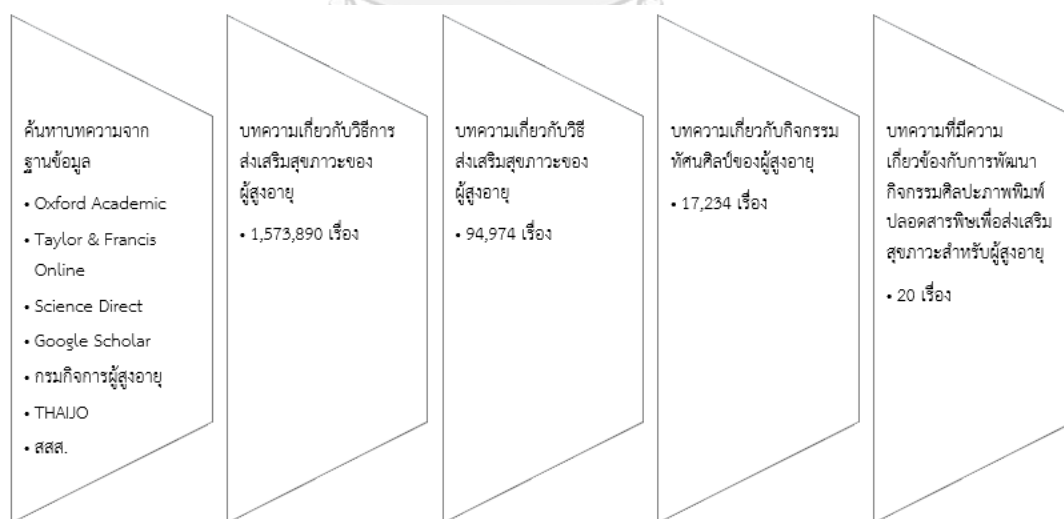

Table 9 แสดงจำนวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ ที่มา: (ผู้วิจัย, 2563)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ พบว่า กิจกรรมศิลปะสามารถนำมาเป็นสื่อในการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกิจกรรมที่นิยมนำมาใช้ประกอบด้วย กิจกรรมวาดภาพระบายสี ปั้น กิจกรรมศิลปะประดิษฐ์ แต่จะสังเกตได้ว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ ยังไม่เป็นที่นิยมนำมาสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุทั้งที่มีจุดเด่นของลักษณะกิจกรรมที่เหมาะสมจะนำมาใช้กับผู้สูงอายุ เช่น การเป็นกิจกรรมที่ทำงาน ไม่จำเป็นต้องมีทักษะพื้นฐานทางศิลปะ กระบวนการในการทำงานไม่ซับซ้อน สามารถทำซ้ำได้ กระบวนการในการทำภาพพิมพ์จะช่วยให้ผู้สูงอายุได้ใช้งานกล้ามเนื้อมัดเล็ก ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษของกิจกรรมที่สอดคล้องต่อการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุได้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน

ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้หลักการออกแบบกิจกรรมตามแบบจำลอง ADDIE Model ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ขั้นตอน คือ 1. การวิเคราะห์ (Analysis) 2. การออกแบบ (Design) 3. การพัฒนา (Development) 4. การนำไปใช้ (Implementation) 5. การประเมินผล (Evaluation) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์ (Analysis)

1.1 การกำหนดหัวเรื่อง และวัตถุประสงค์

ศิลปะภาพพิมพ์เป็นกิจกรรมทางเลือกอีกกิจกรรมหนึ่ง กิจกรรมภาพพิมพ์เปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมโยงบุคคลกับการสร้างสรรค์งานศิลปะ ให้สามารถสร้างสรรค์ได้ง่ายกว่าศิลปะประเภทอื่น เนื่องจากศิลปะภาพพิมพ์จะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับงานฝีมือ ทำให้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่หรือแม้แต่ผู้สูงอายุเองสามารถสร้างสรรค์ผลงานตามที่ตนเองต้องการออกมาได้ จากการประยุกต์ให้ง่ายสำหรับบุคคลที่ไม่มีพื้นฐานด้านศิลปะ และสามารถนำเอาวัสดุที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ได้อย่างอิสระ ไม่จำเป็นต้องใช้วัสดุหรือเครื่องมือที่มีราคาแพง

1.2 การวิเคราะห์ผู้เรียน

เนื่องจากผู้เรียนคือผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 - 79 ปี ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล จึงมีข้อควรระวังในการทำกิจกรรมเช่น ต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ไม่ใช้ระยะเวลาในการทำกิจกรรมนานจนเกินไป ไม่เกินกำลังของผู้สูงอายุหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย และต้องเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่ก็ได้ตามความสมัครใจ ไม่มีการบังคับขู่เข็ญให้เข้าร่วมกิจกรรม

1.3 การวิเคราะห์วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

ผู้สูงอายุเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ทั้ง 4 กระบวนการ คือ ภาพพิมพ์ผิวนูน ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์พื้นราบ ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม ซึ่งแต่ละกระบวนการมีขั้นตอนการทำที่แตกต่างกันออกไป

1.4 การวิเคราะห์เนื้อหา

เนื้อหาของกิจกรรมเป็นเรื่องของการพิมพ์ภาพด้วยกระบวนการต่าง ๆ ของศิลปะภาพพิมพ์ และกิจกรรมถูกประยุกต์ให้ง่ายต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ

2. การออกแบบ (Design)

2.1 การศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์

ในการทำกิจกรรมจะเริ่มจากเนื้อหาพื้นฐานของแต่ละกระบวนการของศิลปะภาพพิมพ์ และมีการสาธิตให้ผู้สูงอายุได้ใช้เป็นแนวปฏิบัติก่อนเริ่มทำกิจกรรม

2.2 การออกแบบการเรียนการสอน

- วางแผนการสอน โดยเริ่มจากเนื้อหาพื้นฐานไปจนทำกิจกรรมสำเร็จ
- ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ทุกกระบวนการต้องมีคู่มือหรือแบบเรียนที่ผู้สูงอายุสามารถใช้เป็นแนวปฏิบัติได้นอกเหนือจากการสาธิต

3. การพัฒนา (Development)

3.1 การเตรียมการ

- เตรียมเนื้อหาที่จะใช้ในการทำกิจกรรม
- ออกแบบกิจกรรม

3.2 สร้างกิจกรรม

- เตรียมเนื้อหาและภาพสำหรับใช้ประกอบการสอน

3.3 จัดทำเอกสารหรือคู่มือประกอบการทำกิจกรรม

- รายละเอียดพร้อมวิธีใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในแต่ละกิจกรรม
- ผลงานตัวอย่าง

4. การนำไปใช้ (Implementation)

4.1 การปฏิบัติภาคสนาม

จากการวางแผน และรูปแบบการทำกิจกรรมต้องทำให้ผู้สูงอายุ บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมให้ได้

4.2 การเผยแพร่

หากชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยนี้ ผู้สูงอายุสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่ายและสามารถส่งเสริมสุขภาพะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาได้ดี ชุดกิจกรรมนี้ก็จะสามารถใช้เป็นข้อมูลและถูกพัฒนารูปแบบให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

5. การประเมิน (Evaluation)

- มีแบบประเมิน แบบสำรวจ และแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุ หลังการทำกิจกรรม ทั้ง 5 กิจกรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาชุดกิจกรรมต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ 2) เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะภาพพิมพ์ ด้านการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ ด้านการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการสร้างชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ระยะที่ 2 การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยการนำข้อมูลจากระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อสร้างชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ และนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้กับผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อปรับให้เหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุ

ระยะที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรม ศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

การวิจัยในระยะที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะภาพพิมพ์ ด้านการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ ด้านการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการสร้างชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ มีรายละเอียดการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากทั้งงานวิจัย บทความวิจัย บทความวิชาการ ฐานข้อมูลออนไลน์และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์ ความหมายของศิลปะภาพพิมพ์ ประเภทของศิลปะภาพพิมพ์ ขั้นตอนการทำงานศิลปะภาพพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์ ประโยชน์ของศิลปะภาพพิมพ์ กิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์
2. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ การใช้วัสดุในท้องถิ่น การใช้วัสดุธรรมชาติในการสร้างศิลปะ
3. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ความหมายของผู้สูงอายุ การแบ่งช่วงวัยของผู้สูงอายุ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ สถานการณ์ปัจจุบัน ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ
4. ศึกษารูปแบบการสอนแบบต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ
5. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างสุขภาวะผ่านกิจกรรมศิลปะรูปแบบต่าง ๆ
6. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับชุดกิจกรรมการเรียนรู้
7. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการออกแบบการเรียนการสอน

2. กำหนดกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย

ประชากร

1. ประชากรในการศึกษาแนวทาง คือ อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ ศิลปภาพพิมพ์ ผู้จัดการกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์ คนชราและผู้ดูแลผู้สูงอายุ

2. ประชากรในการทดลองใช้กิจกรรม คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 - 79 ปี โดยใช้เกณฑ์ลักษณะทางชีวจิตสังคมของผู้สูงอายุ ที่ยังมีร่างกายแข็งแรง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยไม่จำแนกเพศในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาแนวทางเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ ที่มีประสบการณ์ในสอนมากกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน ศิลปินภาพพิมพ์ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน ผู้จัดการกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา จำนวน 1 คน ผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน

2. กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้กิจกรรม คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 - 79 ปี โดยใช้เกณฑ์ลักษณะทางชีวจิตสังคมของผู้สูงอายุ ที่ยังมีร่างกายแข็งแรง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยไม่จำแนกเพศในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยการประกาศรับสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจและสมัครใจ และมีคุณสมบัติครบถ้วนตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ จำนวน 20 คน

3. พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ระยะที่ 1

งานวิจัยนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ สำหรับอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ ศิลปินภาพพิมพ์ ผู้จัดการกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา ผู้ดูแลผู้สูงอายุ สร้างจากรอบแนวคิดที่มีข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ รูปแบบการสอน วิธีการสอน การนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและมีลักษณะเจาะลึก (In Depth Interview) เป็นการสนทนาแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Conversation) และลักษณะคำถามแบบปลายเปิด โดยมีประเด็นหลักในการเก็บข้อมูลดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 บทบาทของอาจารย์ผู้สอนวิชาภาพพิมพ์

2.1 หน้าที่และความรับผิดชอบในปัจจุบัน

2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์

2.3 ข้อคิดเห็นในการเป็นอาจารย์สอนวิชาภาพพิมพ์

2.4 แนวทางในการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์ในการเรียนการสอน

2.5 ประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์

2.6 ข้อคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

2.7 เกียรติประวัติและผลงานวิชาชีพครู

1.2 แบบสัมภาษณ์ศิลปินภาพพิมพ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 บทบาทของการเป็นศิลปินภาพพิมพ์

2.1 เกียรติประวัติและผลงานภาพพิมพ์ที่ได้รับรางวัล

2.2 ประสบการณ์และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 3 การใช้วัสดุในท้องถิ่นและวัสดุธรรมชาติในการทำงานภาพพิมพ์

3.1 แนวทางในการสร้างผลงานภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

1.3 แบบสัมภาษณ์ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 บทบาทของการเป็นผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ

2.1 เกียรติประวัติและผลงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ

2.2 ประสบการณ์และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุ

2.3 แนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

1.4 แบบสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 บทบาทของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

2.1 ประสบการณ์และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในสถานสงเคราะห์คนชรา

2.2 แนวทางในการจัดกิจกรรมกับผู้สูงอายุ

2. แบบสอบถามสำหรับผู้สูงอายุ

2.1 แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

2.2 แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมสุขภาพ
สำหรับผู้สูงอายุ

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพ
สำหรับผู้สูงอายุ

2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

3. แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และ
ปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์

2.1 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

4. แบบบันทึกผลการทดลองใช้กิจกรรม เป็นการจดบันทึกในการทดลองเทคนิค
ภาพพิมพ์ โดยใช้วัสดุที่หาได้ง่ายรอบตัว และปลอดสารพิษ เพื่อวิเคราะห์กิจกรรมที่เหมาะสม
สำหรับการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

5. แผนการจัดการเรียนรู้ศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้
สูงอายุ ครอบคลุมทั้ง 4 เทคนิค ได้แก่ ภาพพิมพ์ผิวนูน ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์พื้นราบ
และภาพพิมพ์ตะแกรงไหม โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

4. ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือวิจัย ระยะที่ 1

ทดสอบประสิทธิภาพเครื่องมือ โดยการนำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม
แบบบันทึกผลการทดลองใช้กิจกรรม ไปขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปศึกษา
และมีผลงานวิชาการ หนังสือ ตำรา เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity)
จำนวน 3 ท่าน

5. ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน ระยะที่ 1

เครื่องมือที่ขอรับพิจารณาจริยธรรมในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ แบบสัมภาษณ์ศิลปินภาพพิมพ์ แบบสัมภาษณ์ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ แบบสัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2564 เลขที่อนุมัติ 002/2564

6. เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ระยะที่ 1

เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สอบถามและบันทึกผลการทดลองจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

การสัมภาษณ์สำหรับอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ ที่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 5 ปี ศิลปินภาพพิมพ์ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 5 ปี ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 5 ปี ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง และมีลักษณะการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In Depth Interview) มีขั้นตอนต่างดังนี้

- ขั้นเตรียมการ ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายในการสัมภาษณ์ให้ชัดเจน ติดต่อนัดหมายกับผู้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องวัน เวลา สถานที่ โดยเตรียมเครื่องมือที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ เช่น เครื่องบันทึกเสียง แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูล เป็นต้น

- ขั้นเริ่มการสัมภาษณ์ แนะนำตนเองและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ว่าจะนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างไร หากมีการบันทึกเสียงควรแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบก่อน

- ขั้นสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ถามไปที่ละประเด็น โดยไม่ควรใช้คำถามเชิงชี้นำ ไม่ชวนคุยนอกประเด็น จดบันทึกตามข้อเท็จจริงที่ได้

- ขั้นสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อคำถาม และปิดการสัมภาษณ์โดยกล่าวขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์

ระยะที่ 2 การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

การวิจัยในระยะที่ 2 เป็นการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากระยะที่ 1 มาทำการสรุปเพื่อสร้างชุดกิจกรรมไปทดลองใช้กับผู้สูงอายุ เพื่อนำผลมาปรับปรุงชุดกิจกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีรายละเอียดในการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1. พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ระยะที่ 2

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์เพื่อสร้างเป็นชุดกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน สามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สามารถหาได้จากท้องถิ่นและปลอดสารพิษ โดยยังคงรักษากรรมวิธีการพิมพ์ของผลงานภาพพิมพ์ที่มีจำนวนพิมพ์ไว้หรือไม่ก็ได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

- 1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ เพศ ประสบการณ์ทำงาน วุฒิการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ สถานที่ทำงาน ทำการวิเคราะห์แล้วนำเสนอในรูปแบบความเรียง
- 2) บทบาทในด้านหน้าที่ความรับผิดชอบ ประสบการณ์ ข้อคิดเห็น แนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ทำการวิเคราะห์แล้วนำเสนอในรูปแบบความเรียง

2. ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือวิจัย ระยะที่ 2

ทดสอบประสิทธิภาพเครื่องมือ โดยการนำชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้น ไปขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศิลปศึกษา และมีผลงานวิชาการ หนังสือ ตำรา เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) จำนวน 3 ท่าน

3. ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน ระยะที่ 2

เนื่องจากทำวิจัยกับกลุ่มเปราะบาง ซึ่งเครื่องมือที่ขอรับพิจารณาจริยธรรมในครั้งนี้ ได้แก่ ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้น แบบสอบถามสำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจระดับสุขภาพในผู้สูงอายุ และแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2565 เลขที่อนุมัติ 213/2565

4. เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ระยะที่ 2

ผู้วิจัยนำชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษไปจัดกิจกรรมกับผู้สูงอายุในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล แล้วทำการสัมภาษณ์ สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่จัดขึ้น โดยรวบรวมข้อมูลจดบันทึกในแบบบันทึกผลการทดลองใช้กิจกรรม เพื่อวัดความเหมาะสมของกิจกรรม โดยอาศัยเครื่องมือดังต่อไปนี้

- 1) แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาพผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์
- 2) แบบสอบถามสำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจระดับสุขภาพในผู้สูงอายุ
 - ก่อนทำกิจกรรม แนะนำตนเองและชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย
 - หลังทำกิจกรรม ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำแบบสอบถามจะนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างไร ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อความ และกล่าวขอบคุณผู้ทำแบบสอบถาม
- 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
- 4) แบบบันทึกผลการทดลองใช้กิจกรรม

นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงชุดกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

- 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ แหล่งรายได้
- 2) ระดับสุขภาวะในผู้สูงอายุ

นำมาวิเคราะห์ โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และผลของการใช้ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบความเรียง

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

- 1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ เพศ อายุ และเคยร่วมทำกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุมาก่อนหรือไม่
 - 2) ความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์
- นำมาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปแบบความเรียง

5. สรุปผล อภิปรายผล และเผยแพร่

นำข้อมูลจากการทดลองมาสรุปผลการวิจัย เพื่อนำเสนอชุดกิจกรรมที่เป็นผลจากโครงการวิจัย

แผนภูมิกระบวนการทำวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

- ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- กำหนดกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย
- พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ระยะที่ 1
- ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือวิจัย ระยะที่ 1
- ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน ระยะที่ 1
- เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ระยะที่ 1

ระยะที่ 2 การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

- พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ระยะที่ 2
- ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือวิจัย ระยะที่ 2
- ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน ระยะที่ 2
- เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ระยะที่ 2
- สรุปผล อภิปรายผล และเผยแพร่

แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

ขั้นตอนการดำเนินการ	2563										2564						2565										
	๕ ธ	๖ ค	๗ เม	๘ เม	๙ มิ	๑๐ มิ	๑๑ ก	๑๒ ก	๑๓ ธ	๑๔ ธ	๑๕ ธ	๑๖-๑๗ ธ	๑๘	๑๙	๒๐	๒๑	๒๒	๒๓	๒๔	๒๕	๒๖	๒๗	๒๘	๒๙	๓๐		
เขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์	•																										
สอบโครงร่างปริญญาโท																											
สร้างเครื่องมือวิจัย ระยะที่ 1																											
ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ระยะที่ 1																											
ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน ระยะที่ 1*																											
เก็บข้อมูลวิจัย ระยะที่ 1																											
สร้างเครื่องมือวิจัย ระยะที่ 2																											
ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ระยะที่ 2																											
ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน ระยะที่ 2**																											
เก็บข้อมูลวิจัย ระยะที่ 2																											
สรุปผลการวิจัยและเขียนรายงาน การวิจัย																											
สอบวิทยานิพนธ์																											
ส่งวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์																											

หมายเหตุ

* ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน ครั้งที่ 1 แบบลดขั้นตอน (Expedited) เพราะทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีการระบุตัวตนบุคคล แต่ข้อมูลไม่เสี่ยง (ใช้เวลาประมาณ 2 สัปดาห์)

** ขอรับพิจารณาจริยธรรมในคน ครั้งที่ 2 แบบลดขั้นตอน (Expedited) เพราะทำการเก็บข้อมูลกับผู้สูงอายุ อายุ 60-79 ปี ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้หรือมีความทุพพลภาพใด ๆ (ใช้เวลาประมาณ 2 สัปดาห์)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน ศิลปินภาพพิมพ์ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน ผู้จัดการกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการทำงาน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา จำนวน 1 คน ผู้ดูแลผู้สูงอายุของสถานสงเคราะห์คนชรา จำนวน 2 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และพัฒนาเป็นชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยนำชุดกิจกรรมดังกล่าวไปทดลองกับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 79 ปี ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน 20 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ตอน ได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 2 ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 1 ลักษณะของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้งอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ ศิลปินภาพพิมพ์ ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา เพื่อสรุปเป็นชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษที่ส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพควรมีลักษณะอย่างไร และชุดกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษที่ส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะหรือกิจกรรมนันทนาการอื่น ๆ สำหรับผู้สูงอายุ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 คน ได้แก่ อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน ศิลปินภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา จำนวน 1 คน ผู้ดูแลผู้สูงอายุของสถานสงเคราะห์คนชรา จำนวน 2 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 สัมภาษณ์เชิงลึกอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์

(1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุรัชย์ เอกพลากร

อาจารย์ประจำภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปาริชาติ ศุภพันธ์

อาจารย์ประจำภาควิชาภาพพิมพ์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

(3) อาจารย์ ชญัตว์ อินทร์ชา

อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

1.1.2 สัมภาษณ์เชิงลึกศิลปินภาพพิมพ์

(1) นายจักรี คงแก้ว

(2) อาจารย์ กนต์ธร สัจจิกุล

ผู้ก่อตั้ง PPP Studio และเป็นผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่ม Thailand Printmaking

(3) รองศาสตราจารย์ สัญญา วงศ์อร่าม

อาจารย์สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.1.3 สัมภาษณ์เชิงลึกผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ

(1) รองศาสตราจารย์ พันตำรวจโทหญิง ดร.สุซอรุณ วงษ์ทิม
อาจารย์ประจำสาขาวิชาการแนะแนวและการศึกษาเชิงจิตวิทยา
ภาควิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

(2) อาจารย์ อนุพันธ์ พุกษ์พันธ์ขจี
จิตรกรและนักศิลปะบำบัด สตูดิโอศิลปะด้านใน (Art Inner Place) และ
ผู้อำนวยการสถาบันศิลปะบำบัดในแนวมนุษยปรัชญา (Therapeutikum)

(3) อาจารย์ ดร. ฐาปณีย์ สังสิทธิวงศ์
อาจารย์สาขาวิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1.1.4 สัมภาษณ์เชิงลึกผู้อำนวยการของสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ

(1) ดร. พิมพ์พันธุ์ ศรีพิพิธ
ผู้อำนวยการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ พิมพ์รัก เนิร์สซิงโฮม (Pimluck Senior Care
Nursing Home)

(2) คุณ ฌอญญา สาวิกาชยะกูร
กระบวนกร ผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มบุคคล เช่น กิจกรรมจิตต
ภาวนา ศูนย์ฝึกสมอง Cognitive Fitness Center ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์
สภากาชาดไทย ศิลปะฝึกสมาธิเพื่อผู้สูงอายุผู้มีอาการสมองเสื่อมร่วมกับมูลนิธิ
สหธรรมิกชน

(3) คุณ อังคณา บุญขวัญ นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการเทศบาลตำบลบางเมือง
จังหวัดสมุทรปราการ

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในด้านความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพ
พิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ผู้วิจัยนำมาสรุปข้อมูลได้ดังนี้

1.1.1 อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพ
สำหรับผู้สูงอายุในมุมมองของอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน
พบว่า กิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์เป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่สำหรับผู้สูงอายุ ควรเริ่มจาก
การสร้างความเข้าใจกับผู้สูงอายุได้เข้าใจถึงที่มาที่ไปของศิลปะภาพพิมพ์ก่อนในเบื้องต้น
บอกถึงวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับชุดกิจกรรมที่ทำว่าสามารถสนับสนุนหรือส่งเสริม
ต่อผู้สูงอายุไปในทางใด ซึ่งเทคนิคภาพพิมพ์ที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุ ได้แก่
Monoprint, Linocut, Woodcut, Stencil, Rubbing, Rubber Stamp, Eco print

โดยเน้นให้ผู้สูงอายุเกิดความสุข เกิดความเข้าใจผ่านกระบวนการสร้างสรรค์เป็นหลัก เนื่องจากศิลปะภาพพิมพ์เป็นกระบวนการที่ใช้ความเข้าใจ จึงจะสามารถทำออกมาได้ดี อีกทั้งสามารถทดลองโดยการนำวัสดุต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ร่วมกับเทคนิคได้อย่างหลากหลาย มีกระบวนการที่สามารถพลิกแพลงได้หลายรูปแบบ สามารถนำมาประยุกต์พัฒนาต่อยอดได้อย่างอิสระ และมีความลงตัวอยู่แล้วในแง่ของกิจกรรม ถ้าตัวผู้จัดการกิจกรรมไม่ได้สร้างความคาดหวังว่า ผลงานที่ออกมาจะต้องเลิศหรู และต้องมีการสาธิตตัวอย่าง บรรยายสอดแทรกถึงจุดเด่นของศิลปะภาพพิมพ์แต่ละเทคนิค เช่น การกลับซ้ายไปขวาของแม่พิมพ์, ผลสำเร็จที่ได้จากแต่ละกระบวนการ, การสร้างงานที่เหมือนกันได้หลายชิ้น เป็นต้น

ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยที่จะนำไปทำกิจกรรมกับผู้สูงอายุนั้น ควรมีการลดทอนกระบวนการหรือขั้นตอนที่ซับซ้อน และวัสดุ อุปกรณ์ วัสดุติดต่าง ๆ ควรเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายในท้องถิ่น หลีกเลียงกันใช้สารเคมีหรือหาวัสดุทดแทนที่มาจากธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันสามารถหาซื้อได้ง่ายผ่านร้านค้าออนไลน์ และมีบริการส่งถึงที่ นอกจากนี้ยังสามารถใช้อุปกรณ์เครื่องครัวมาทดแทนอุปกรณ์เฉพาะทางได้ เช่น ใช้ช้อนทัพพี หรือก้นขวดแทน บาเร้งได้ในขั้นตอนการพิมพ์ภาพด้วยมือ หรือแม้แต่การสร้างแม่พิมพ์จากพืช ผัก ผลไม้ที่มีอยู่ก็สามารถทำได้ และยังเป็นทางเลือกค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์ลง และสามารถส่งเสริมสุขภาพให้กับผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดีทั้งในด้านร่างกาย คือ ได้เคลื่อนไหวร่างกายขณะทำกิจกรรม ได้ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นการออกกำลังกายเบา ๆ ในด้านจิตใจก็ช่วยให้ผู้สูงอายุได้ระบายความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมาผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ ในด้านสังคมก็มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อาจมีการช่วยกันพิมพ์ผลงาน และในด้านสติปัญญาคือมีความเข้าใจในกระบวนการของศิลปะภาพพิมพ์ที่ได้สร้างสรรค์

1.1.2 ศิลปินภาพพิมพ์

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในมุมมองของศิลปินภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน พบว่า การจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุนั้นควรเน้นกระบวนการที่ทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจได้ง่าย และเกิดความสุขในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์ ซึ่งเทคนิคภาพพิมพ์ที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุ คือ เทคนิคที่ไม่ซับซ้อนและใช้สารเคมีให้น้อยที่สุดหรือไม่ใช้สารเคมีเลย เช่น Monoprint, Rubber Stamp, Stencil, Woodcut, Linocut โดยใช้สีเชื่อน้ำที่สามารถล้างออกหรือทำความสะอาดได้ง่ายอย่างสีน้ำ สีโปสเตอร์ สีอะคริลิก หรือแม้แต่สีจากธรรมชาติ

ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษที่จะนำไปทำกิจกรรมกับผู้สูงอายุนั้น ควรมีแบบแผนที่เป็นขั้นเป็นตอนชัดเจน เนื่องจากศิลปะภาพพิมพ์เป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับผู้สูงอายุ ต้องเตรียมทั้งแม่พิมพ์ที่ให้ผู้สูงอายุสามารถใช้สร้างสรรค์เองได้ และแม่พิมพ์ที่พร้อมใช้งาน เช่น หากมีการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์แกะไม้ ก็ควรมีแม่พิมพ์ที่แกะไว้เสร็จแล้ว พร้อมที่จะให้ผู้สูงอายุสามารถกลึงสีแล้วพิมพ์เป็นภาพผลงานได้เลย มีหลายลวดลายให้ผู้สูงอายุสามารถพิมพ์อย่างหลากหลายในผลงานชิ้นเดียว ซึ่งลวดลายเกิดได้จากทั้งวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบไม้ ใบหญ้า ผัก ผลไม้ เป็นต้น วัสดุสังเคราะห์ เช่น ส้อม เชือก ก้นขวด เป็นต้น หรือแม้แต่วาดภาพลงสีต่อเติมจากภาพพิมพ์ก็สามารถทำได้ เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และยังเป็นการเรียนรู้ว่าวัสดุต่าง ๆ สามารถนำมาเป็นผลงานศิลปะภาพพิมพ์ได้ รวมถึงมีความเข้าใจถึงจุดเด่นของศิลปะภาพพิมพ์ที่แตกต่างจากศิลปะประเภทอื่น ๆ คือ กระบวนการทำงานและเทคนิควิธีการที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่ออกมาเหมือนกันได้จำนวนหลายชิ้น

1.1.3 ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในมุมมองของผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน พบว่าการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุนั้น จะเป็นกิจกรรมในรูปแบบใดหรืออะไรก็ได้ทั้งที่เคยทำกิจกรรมมาแล้วในชีวิตหรือไม่เคยทำหรือมีประสบการณ์เลยก็ได้ โดยกิจกรรมนันทนาการควรเน้นให้ผู้สูงอายุเกิดความสนุกสนาน มีความเพลิดเพลิน ไม่หนักเกินขีดความสามารถของตัวผู้สูงอายุเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาที่ตนเองมีอยู่อย่างมีความสุข คลายความเครียดหรือความวิตกกังวลต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยไม่ถูกมองข้าม ซึ่งหลักการจัดกิจกรรมนันทนาการต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเน้นองค์รวม คือ มีผลดีต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา อีกทั้งต้องไม่มีการบังคับขู่เข็ญให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุสามารถเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่ก็ได้ตามอัธยาศัย โดยที่กิจกรรมที่จัดให้กับผู้สูงอายุสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม และข้อสำคัญที่ควรให้ความสำคัญในลำดับต้น คือ หลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ ต่าง ๆ ขณะทำกิจกรรมควรมีการสอดส่องดูแลอย่างสม่ำเสมอ การจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุนั้นไม่ว่าจะจัดในรูปแบบใด หากทำในช่วงเวลาและ

โอกาสที่เหมาะสมก็จะสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพให้ผู้สูงอายุได้มากที่สุดทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา

1.1.4 ผู้อำนวยการของสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในมุมมองของผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน พบว่า กิจกรรมศิลปะที่ถูกจัดขึ้นในสถานสงเคราะห์คนชราเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี โดยกิจกรรมศิลปะส่วนใหญ่ที่นิยมจัดให้กับผู้สูงอายุ ได้แก่ กิจกรรมวาดภาพระบายสี ปั้น กิจกรรมศิลปะประดิษฐ์ แต่ยังไม่มีการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ หากมีการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ให้กับผู้สูงอายุ ถือได้เป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับผู้สูงอายุ เกิดความน่าสนใจที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เนื่องจากกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์เป็นสิ่งแปลกใหม่ จึงควรมีสื่อประกอบการสอน ขั้นตอนกระบวนการที่ไม่ยุ่งยากหรือซับซ้อน สามารถเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งควรมีผลงานตัวอย่าง เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นภาพรวมของกิจกรรม และเป็นแรงบันดาลใจในการทำกิจกรรม โดยเน้นให้ผู้สูงอายุได้รับความสนุก ความเพลิดเพลิน คลายเครียด คลายเหงา ได้เชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ ในกลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงได้แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ในการทำกิจกรรมกับผู้สูงอายุนั้นควรมีการดูแลอย่างทั่วถึง ต้องคำนึงถึงการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ปลอดภัยกับผู้สูงอายุ เพื่อหลีกเลี่ยงอุบัติเหตุและเกิดความปลอดภัยในชีวิต นอกจากนี้ต้องไม่มีการบังคับให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ต้องให้ผู้สูงอายุสามารถเลือกทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจด้วยความสมัครใจ

1.2 ผลการวิเคราะห์ลักษณะการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุได้ดี ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงให้กับกล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหว การกระตุ้นประสาทสัมผัส เป็นช่องทางให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจตนเอง โดยแสดงออกความรู้สึกนึกคิดผ่านการทำกิจกรรมศิลปะ ช่วยให้ผู้สูงอายุมีการรับรู้ความรู้สึกของตนเอง และส่งเสริมทักษะในการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้สูงอายุยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนได้ เป็นสื่อสำคัญที่จะช่วยในการสร้างสัมพันธ์อันดีภายในสังคม เพราะศิลปะเป็นตัวกลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้อยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่น ช่วยส่งเสริมการนำความรู้จากประสบการณ์ไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่

ซึ่งศิลปะภาพพิมพ์เป็นกิจกรรมทางเลือกอีกกิจกรรมหนึ่ง กิจกรรมภาพพิมพ์เปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมโยงบุคคลกับการสร้างสรรค์งานศิลปะ ให้สามารถสร้างสรรค์ได้ง่ายกว่าศิลปะประเภทอื่น เนื่องจากศิลปะภาพพิมพ์จะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับงานฝีมือ ทำให้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ หรือแม้แต่ผู้สูงอายุเองสามารถสร้างสรรค์ผลงานตามที่ตนเองต้องการออกมาได้ จากการประยุกต์ให้่ง่ายสำหรับบุคคลที่ไม่มีพื้นฐานด้านศิลปะ ในการทำกิจกรรมภาพพิมพ์นั้นจะได้ฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบ สามารถใช้วัสดุที่หาได้ง่ายมาสร้างสรรค์ ได้ฝึกการใช้วัสดุอุปกรณ์ สามารถทดลองนำวัสดุใหม่ ๆ มาสร้างสรรค์ผลงานได้ สามารถนำมาสร้างสรรค์ใหม่หรือทำซ้ำได้ในปริมาณมากได้โดยง่าย และใช้เวลาน้อย บางกระบวนการไม่ต้องอาศัยทักษะการวาด พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา สามารถนำไปประยุกต์เป็นสินค้าสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ และสามารถแบ่งปันผลงานที่สร้างสรรค์ออกมาในรูปแบบของการประยุกต์ เช่น การพิมพ์ภาพบนสมุดทำมือแล้วให้ลูกหลานได้ นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมที่สามารถทำร่วมกันได้ในครอบครัว มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างการทำกิจกรรมเป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว

แต่การจะนำกิจกรรมภาพพิมพ์มาใช้กับผู้สูงอายุนั้นยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่หลายอย่าง เช่น วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ยาก ต้องสั่งทำขึ้นเฉพาะพิเศษหรือต้องนำเข้าจากต่างประเทศ บางชนิดเป็นครุภัณฑ์ที่มีราคาแพงเกินกว่าจะมีไว้ใช้เอง เช่น แท่นพิมพ์สำหรับแม่พิมพ์โลหะและแม่พิมพ์หิน กระบวนการบางขั้นตอนมีความซับซ้อนสูง ต้องใช้เวลาอย่างมาก เพื่อฝึกฝนให้เกิดทักษะความชำนาญ สิ่งที่สำคัญคือความเสี่ยงจากการสัมผัสและสูดดมไอระเหยของสีหรือสารพิษและน้ำมันชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง จนมีโอกาสสะสมเข้าสู่ร่างกายและมีผลกระทบต่อระบบการหายใจ ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพในระยะยาว

ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์หลักการและทฤษฎีเพื่อให้สามารถนำไปจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ในรูปแบบประยุกต์สำหรับผู้สูงอายุได้ดังนี้ ด้านกระบวนการ ลดทอนขั้นตอนที่ซับซ้อนของศิลปะภาพพิมพ์ ไม่ใช้สารเคมี ไม่ใช้แท่นพิมพ์ สามารถทำจำนวนพิมพ์ได้ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นทั้งวัสดุธรรมชาติ วัสดุสังเคราะห์ มีราคาถูก ใช้เวลาในการทำกิจกรรมสั้น โดยเป็นกิจกรรมที่เน้นกระบวนการมากกว่าตัวผลงาน ทำให้กิจกรรมภาพพิมพ์สามารถตอบโจทย์ในการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาได้ ทั้งนี้สามารถวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างสุขภาพของผู้สูงอายุที่จะเกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยที่พัฒนาขึ้นได้ดังตารางที่ 10

Table 10 ตารางวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างสุขภาวะของผู้สูงอายุ
ที่จะเกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ ที่มา: (ผู้วิจัย, 2563)

สุขภาวะที่ได้รับ การพัฒนา	องค์ประกอบของกิจกรรม ศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิษสำหรับผู้สูงอายุ	หลักฐานที่แสดงถึง การมีสุขภาวะ
1. ด้านร่างกาย	ผู้สูงอายุจะมีการเคลื่อนไหวร่างกาย ได้หยิบจับวัสดุอุปกรณ์ ในขณะที่ทำกิจกรรม ได้ฝึกการใช้อุปกรณ์ทำงานศิลปะภาพ พิมพ์ ด้วยการใช้ตาและมืออย่างมีสติ กล่าวคือ ดูเป็น ฟังเป็น ทำเป็น เป็นการพัฒนาประสาทสัมผัสทั้งห้าระหว่างตากับมือ ก่อให้เกิดความคล่องแคล่ว และมีความสามารถในการทำงาน	- สามารถหยิบจับอุปกรณ์ ได้อย่างมั่นคง คล่องแคล่ว - สามารถปฏิบัติผลงานได้ แล้วเสร็จ
2. ด้านจิตใจ	ช่วยกล่อมเกลาร่างกายและจิตใจให้อ่อนโยน ให้ความ เพลิดเพลิน ก่อให้เกิดความมั่นคงของจิตใจ ช่วยสงบนิ่ง มี สมาธิ จดจ่อกับการทำงาน ไม่วอกแวกหวั่นไหว มีสติไม่เลื่อน ลอย ไม่ทิ้งโอกาสที่จะสร้างสรรค์ มีความเพียรพยายาม อดทน รับผิดชอบ มีกำลังใจ ไร่เร่ง เบิกบาน สดชื่น แจ่มใส ผ่อนคลาย มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีสุนทรียภาพ มีความ มั่นใจ กล้าแสดงออก รวมทั้งสามารถควบคุมตัวเองได้ เหมาะสมกับวัย	- มีสมาธิในการทำผลงาน จนสำเร็จ - ยิ้ม หัวเราะ พูดคุยกัน อย่างร่าเริงแจ่มใส - สามารถอธิบายถึง ความรู้สึกที่มีต่อผลงาน ของตนเองและของเพื่อน
3.ด้านสังคม	เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุกันเอง กล่าวคือเกิด การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันหรือระหว่าง ผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว กล่าวคือผู้สูงอายุได้แบ่งปัน ความสำเร็จจากการร่วมทำกิจกรรมกับสมาชิกในครอบครัว โดยการให้ของขวัญ อันเนื่องมาจากผลที่ได้จากการทำ กิจกรรมภาพพิมพ์ตลอดสารพิษที่ได้ออกมาเป็นชิ้นงานที่มี ประโยชน์ใช้สอยได้ครั้งละมาก ๆ เช่น ปกสมุดทำมือที่ ผู้สูงอายุออกแบบวาดลายเอง ที่คั่นหนังสือ การ์ดอวยพร ของที่ระลึก ซึ่งทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี ไม่ก่อ ความเดือดร้อนต่อผู้อื่น รู้จักใช้วินัยในการดำรงชีวิต เคารพ กตিকা รักษากฎเกณฑ์ รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน เอาใจใส่ คิดดีและชื่นชมในผลงานของผู้อื่น มีพฤติกรรมดีงามใน ความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ ก่อให้เกิดมิตรและความ สามัคคี	- การพูดคุยกัน -การแบ่งปันอุปกรณ์ -การนำผลงานไปใช้ ประโยชน์ต่อไป

สภาวะที่ได้รับ การพัฒนา	องค์ประกอบของกิจกรรม ศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษสำหรับผู้สูงอายุ	หลักฐานที่แสดงถึง การมีสภาวะ
4. ด้านสติปัญญา	ได้ใช้ประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับจินตนาการที่เกิดขึ้น ในขณะร่วมทำกิจกรรมภาพพิมพ์ ทำให้ผู้สูงอายุมี ความสามารถทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ คิด วิเคราะห์ คิดหาเหตุผล คิดอย่างเป็นระบบ ช่วยพัฒนา ความจำ รู้จักสรุปความรู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และ สามารถนำความรู้ที่นำมาใช้ได้ ด้วยการคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และนำไปต่อยอดสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ในอนาคต	สามารถปฏิบัติ การ สร้างสรรค์ภาพพิมพ์ 4 เทคนิค ได้แก่ 1. ภาพพิมพ์ผิวนูน 2. ภาพพิมพ์ร่องลึก 3. ภาพพิมพ์พื้นราบ 4. ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า องค์ประกอบของศิลปะภาพพิมพ์
ปลอดสารพิษเพื่อช่วยสร้างสภาวะสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 79 ปี ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และ
ปริมณฑล จะประกอบด้วยชุดของกิจกรรมภาพพิมพ์จำนวน 4 เทคนิค ได้แก่ ภาพพิมพ์ผิวนูน ภาพ
พิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์พื้นราบ ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม จำนวน 4
สัปดาห์ มีกิจกรรมทั้งหมด 5 กิจกรรม จัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง 30 นาที
รายละเอียดมีดังนี้

- สัปดาห์ที่ 1 - กิจกรรมที่ 1 ทำสีพิมพ์
- กิจกรรมที่ 2 ภาพพิมพ์พื้นราบ “พิมพ์ภาพด้วยการพับ”

***เนื่องจากในการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์นั้นต้องใช้สีที่ทำขึ้นเอง
ซึ่งผู้วิจัยได้มีการตรวจวัตถุดิบที่ใช้บรรจุใส่ถุงซิปล็อคไว้แล้ว ผู้สูงอายุที่เข้าร่วม
กิจกรรมสามารถแกะวัตถุดิบออกจากถุงนำไปใช้ในการผสมทำเป็นสีพิมพ์ได้เลย ไม่
เสียเวลาในการเตรียมวัตถุดิบในการทำสีพิมพ์ และกิจกรรมภาพพิมพ์พื้นราบในชุด
กิจกรรมของผู้วิจัยนั้นเป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียบง่าย คือ ในการพิมพ์ผลงาน
จะใช้กระดาษเป็นแม่พิมพ์ โดยทำการแบ่งกระดาษออกเป็นสองส่วนแล้วจึงหยดสี
ระบายสี เป่าสี ลงบนกระดาษฝั่งใดฝั่งหนึ่งแล้วพับให้สีติดขึ้นมาบนผิวของกระดาษ
อีกฝั่งหนึ่ง จึงใช้เวลาไม่นานในการสร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สามารถทำทั้ง 2
กิจกรรมได้ใน 1 ครั้ง และสีสำหรับการพิมพ์ภาพที่เหลือจากการทำกิจกรรมใน
สัปดาห์นี้สามารถเก็บไปใช้ในการทำกิจกรรมสัปดาห์ถัดไปได้

- สัปดาห์ที่ 2 - กิจกรรมที่ 3 ภาพพิมพ์ผิวนูน “พิมพ์ภาพจากกระดาษลัง”
สัปดาห์ที่ 3 - กิจกรรมที่ 4 ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม “พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ”
สัปดาห์ที่ 4 - กิจกรรมที่ 5 ภาพพิมพ์ร่องลึก “พิมพ์ภาพจากร่องลึก”

โดยประยุกต์ใช้หลักการของการทำภาพพิมพ์แบบปลอดสารพิษ (Non-toxic Printmaking) ลดทอนขั้นตอนที่ซับซ้อนของศิลปะภาพพิมพ์ ไม่ใช่แท่นพิมพ์ สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์หรือไม่ก็ได้ ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นทั้งวัสดุธรรมชาติ วัสดุสังเคราะห์ มีราคาถูก ใช้แรงในการทำกิจกรรมไม่มาก ไม่ต้องนั่งหรือยืนนาน ๆ ได้ใช้ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ถ่ายทอดผ่านกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงาน สามารถแบ่งปันผลผลิตจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ การทำด้วยตนเอง ให้กับผู้อื่นได้ เกิดประสบการณ์จากการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ เช่น ความสนุก ความน่าตื่นเต้นที่ได้เห็นผลงานที่จะได้จากการพิมพ์แบบ Monoprint ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าการใช้สี การขีด การขีดที่ได้กระทำลงบนแม่พิมพ์ เมื่อพิมพ์ออกมาแล้วจะได้ผลงานแบบไหน เป็นต้น และสามารถนำไปประยุกต์ทำเป็นของที่ระลึก สมุดทำมือ ที่คั่นหนังสือ ฯลฯ

ผู้สูงอายุจะได้รับการพัฒนาทางสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน กล่าวคือ 1. ด้านร่างกาย ผู้สูงอายุจะมีการเคลื่อนไหวร่างกาย ได้หยิบจับวัสดุอุปกรณ์ในขณะที่ทำกิจกรรม ได้ฝึกการใช้อุปกรณ์ทำงานศิลปะภาพพิมพ์ ด้วยการใช้นิ้วและมืออย่างมีสติ 2. ด้านจิตใจ ช่วยกล่อมเกลาร่างกายและจิตใจให้อ่อนโยน ให้ความเพลิดเพลิน ก่อให้เกิดความมั่นคงของจิตใจ ช่วยสงบนิ่ง มีสมาธิ จดจ่อกับการทำงาน 3. ด้านสังคม เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุกันเอง กล่าวคือเกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันหรือระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว 4. ด้านสติปัญญา ได้ใช้ประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับจินตนาการที่เกิดขึ้นในขณะที่ร่วมทำกิจกรรมภาพพิมพ์ สามารถนำความรู้ที่นำมาใช้ได้ด้วยการคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และนำไปต่อยอดสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ในอนาคต สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีการมีสุขภาพพระที่ดี (ประเวศ วะสี, 2551; Hansen-kyle, 2005; Adams, 1997; Myer, 2000; ป.อ.ปยุตโต, 2548; Butler, 2001) ที่กล่าวถึงการมีสุขภาพพระที่ดี เมื่อมีการรับรู้ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพร่างกายที่ดี มีแข็งแรงสมบูรณ์ตามวัยจากการได้เคลื่อนไหวหรือออกกำลังกาย มีกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย มีสุขภาพใจที่ดี มีการรับรู้ในแง่บวกของความต้องการในชีวิต การมีชีวิตอยู่อย่างมีเป้าหมาย การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีสิ่งที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง มีความเพียรพยายาม มีสติควบคุมให้อยู่ในทางดีไม่ให้หันเหไปในทางเสื่อม ก่อให้เกิดความร่าเริง เบิกบาน สดชื่น แจ่มใส มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี มีครอบครัวที่อบอุ่น มีชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม มีความเสมอภาคกัน และมีสติปัญญาที่ดี รู้จักการคิด พิจารณา ไตร่ตรองใช้วิจารณญาณในการแก้ไขปัญหา และดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญา รู้หน้าที่ของตน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น

ลักษณะ: ขอบเขตกิจกรรมศิลปะ: ภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ เพื่อช่วยสร้างสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

ประกอบด้วยชุดของกิจกรรมภาพพิมพ์จำนวน 4 เทคนิค

 ผิวฉุน

 พื้นราบ

 ร่องลึก

 ตะแกรงไหม

โดยประยุกต์ใช้หลักการทำให้ภาพพิมพ์

สุขภาวะ: 4 ด้าน

ร่างกาย

จิตใจ

สังคม

สติปัญญา

ที่ได้รับการพัฒนา

ผู้สูงอายุที่มีสุขภาวะที่ดี

1. ด้านร่างกาย ผู้สูงอายุสามารถหยิบจับอุปกรณ์ได้อย่างมั่นคง คล่องแคล่ว สามารถปฏิบัติผลงานได้แล้วเสร็จ
2. ด้านจิตใจ สมารถในการทำผลงานจนสำเร็จ สามารถอธิบายถึงความรู้สึกที่มีต่อผลงานของตนเองและของเพื่อน
3. ด้านสังคม เกิดการพูดคุยกัน การแบ่งปันอุปกรณ์ การนำผลงานไปใช้ประโยชน์ต่อไป
4. ด้านสติปัญญา สามารถปฏิบัติการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ 4 เทคนิค

นำไปพัฒนาต่อยอด

ทำเป็นสินค้าสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ และสามารถแบ่งปันผลงานที่สร้างสรรค์ออกในรูปแบบของการประยุกต์ เช่น การพิมพ์ภาพบนปกสมุด ทำเป็นของที่ระลึก ไปสการ์ด ที่คั่นหนังสือ ฯลฯ

Figure 5 ลักษณะของชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ (ผู้วิจัย, 2563)

ตอนที่ 2 ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดของแผนการจัดการกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จำนวน 5 กิจกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้าจากการศึกษากิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุในบทความ วารสาร งานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ ศิลปินภาพพิมพ์ ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการและผู้ดูแลผู้สูงอายุของสถานสงเคราะห์คนชรา สามารถสรุปได้เป็น ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้น จำนวน 5 กิจกรรม โดยครอบคลุมกระบวนการของศิลปะภาพพิมพ์ทั้ง 4 เทคนิค ได้แก่ ภาพพิมพ์ผิวนูน ภาพพิมพ์พื้นราบ ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม โดยประยุกต์ใช้หลักการของการทำภาพพิมพ์แบบปลอดภัย (Non-toxic Printmaking) ลดทอนขั้นตอนที่ซับซ้อนของศิลปะภาพพิมพ์ ไม่ใช่แทนพิมพ์ สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์หรือไม่ก็ได้ ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นทั้งวัสดุธรรมชาติ วัสดุสังเคราะห์ มีราคาถูก ใช้แรงในการทำกิจกรรมไม่มาก ไม่ต้องนั่งหรือยืนนาน ๆ ได้ใช้ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ถ่ายทอดผ่านกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงาน สามารถแบ่งปันผลผลิตจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ การทำด้วยตนเองให้กับผู้อื่นได้ เกิดประสบการณ์จากการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ มีรายละเอียดที่มาของแนวความคิดของแต่ละกิจกรรมดังนี้

กิจกรรม	ที่มาของแนวคิด							
	1	2	3	4	5	6	7	8
<p>พิมพ์ภาพด้วยการพับ</p> <p><u>เทคนิค</u> ภาพพิมพ์พื้นราบ</p> <p><u>วัตถุประสงค์ของกิจกรรม</u></p> <p>ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้กระบวนการพิมพ์ภาพอย่างง่ายด้วยเทคนิคภาพพิมพ์พื้นราบ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ง่าย มีราคาถูก และมีขั้นตอนในการทำที่ไม่ซับซ้อน</p> <p><u>วัสดุที่ใช้</u></p> <p>1. สีพิมพ์ 2. กระดาษร้อยปอนด์แบบเรียบ 3. พู่กัน 4. ภาตรองสี 5. ถังใส่น้ำ</p>								
<p>พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลัง</p> <p><u>เทคนิค</u> ภาพพิมพ์ผิวนูน</p> <p><u>วัตถุประสงค์ของกิจกรรม</u></p> <p>ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้กระบวนการพิมพ์ภาพอย่างง่ายด้วยเทคนิคภาพพิมพ์พื้นราบ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ง่าย มีราคาถูก และมีขั้นตอนในการทำที่ไม่ซับซ้อน</p> <p><u>วัสดุที่ใช้</u></p> <p>1. กระดาษลัง 2. คัตเตอร์ 3. ฟองน้ำ 4. สีพิมพ์ 5. กระดาษร้อยปอนด์แบบเรียบ 6. ภาตรองสี 7. ถังใส่น้ำ 8. ภาพต้นแบบ 9. ชุดเครื่องเขียน ได้แก่ ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด</p>								
<p>พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ</p> <p><u>เทคนิค</u> ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม</p> <p><u>วัตถุประสงค์ของกิจกรรม</u></p> <p>ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้กระบวนการพิมพ์ภาพอย่างง่ายด้วยเทคนิคภาพพิมพ์พื้นราบ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ง่าย มีราคาถูก และมีขั้นตอนในการทำที่ไม่ซับซ้อน</p> <p><u>วัสดุที่ใช้</u></p> <p>1. สະดິง 2. ผ้าขาวบาง 3. สตี๊กเกอร์ 4. คัตเตอร์ 5. ฟองน้ำ 6. สีพิมพ์ 7. กระดาษร้อยปอนด์ 8. ภาตรองสี 9. ถังใส่น้ำ 10. ภาพต้นแบบ 11. ชุดเครื่องเขียน ได้แก่ ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด</p>								

Table 11 รายละเอียดที่มาของแนวความคิดของแต่ละกิจกรรม ที่มา: (ผู้วิจัย, 2564)

กิจกรรม	ที่มาของแนวคิด							
	1	2	3	4	5	6	7	8
พิมพ์ภาพจากร่องลึก								
<u>เทคนิค</u> ภาพพิมพ์ร่องลึก								
<u>วัตถุประสงค์</u> ของกิจกรรม								
ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้กระบวนการพิมพ์ภาพอย่างง่ายด้วยเทคนิคภาพพิมพ์พื้นราบ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ง่าย มีราคาถูก และมีขั้นตอนในการทำที่ไม่ซับซ้อน								
<u>วัสดุ</u> ที่ใช้								
1. กระดาษโฟโต้บอร์ด 2. กระดาษร้อยปอนด์แบบเรียบ 3. คัตเตอร์ 4. สีพิมพ์ 5. พู่กัน 6. ถาดรองสี 7. ถังใส่น้ำ 8. ภาพต้นแบบ 9. ชุดเครื่องเขียน ได้แก่ ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

***หมายเหตุ 1=วารสาร 2=งานวิจัย 3=หนังสือ 4=อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนภาพพิมพ์ 5=ศิลปินภาพพิมพ์ 6=ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ 7=ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์ และผู้ดูแลผู้สูงอายุ 8=อื่น ๆ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุทั้งจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หนังสือ บทความจากวารสารต่าง ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ ศิลปินภาพพิมพ์ ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชราและผู้ดูแลผู้สูงอายุ โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์พัฒนาเป็นชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสม และครอบคลุมกระบวนการศิลปะภาพพิมพ์ทั้ง 4 เทคนิค ได้แก่ ภาพพิมพ์ผิวเรียบ ภาพพิมพ์พื้นราบ ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม เทคนิคละ 1 กิจกรรม และกระบวนการทำสีสำหรับพิมพ์ 1 กิจกรรม ซึ่งแผนการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษสำหรับผู้สูงอายุฉบับสมบูรณ์อยู่ในภาคผนวก ง มีรายละเอียดโดยสังเขปดังตารางที่ 12

Table 12 แผนการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษสำหรับผู้สูงอายุโดยสังเขป ที่มา: (ผู้วิจัย, 2564)

กระบวนการทำสีพิมพ์ (Color Mixing with Pigment and Binder)		
ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	สิ่งที่คาดหวังจากกิจกรรม
ทำสีพิมพ์	<p>การทำสีพิมพ์ เป็นการทำสีสำหรับใช้พิมพ์ภาพโดยใช้รงควัตถุ (pigment) ที่ได้มาจากธรรมชาติ เช่น ใบเตย อัญชัน มันม่วง ฟักทอง บีทรูท เป็นต้น นำมาผสมกับสารช่วยติด (binder) ในการทำกิจกรรมนี้ผู้วิจัยเลือกใช้กาวลาเท็กซ์ที่สามารถหาได้ทั่วไป และผสมแป้งมันสำปะหลังเพื่อเพิ่มเนื้อสีซึ่งจะเป็นสีที่สามารถล้างทำความสะอาดได้โดยใช้น้ำเป็นตัวทำละลายสีที่ติดมือหรือติดโต๊ะที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติงาน และไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ใช้</p> <p>Figure 6 สีพิมพ์ ที่มา (ผู้วิจัย, 2564)</p>	<p>ด้านร่างกาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถหยิบจับอุปกรณ์ได้อย่างมั่นคง คล่องแคล่ว - สามารถปฏิบัติตามกระบวนการได้จนแล้วเสร็จ <p>ด้านจิตใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีสมาธิในการทำกิจกรรม <p>ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพูดคุยกัน - การแบ่งปันอุปกรณ์ - ช่วยเหลือกันระหว่างการทำกิจกรรม <p>ด้านสติปัญญา</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถทำสีพิมพ์ได้ด้วยความเข้าใจทั้งในเรื่องของวัสดุ และลำดับขั้นตอนในกระบวนการ

กระบวนการภาพพิมพ์พื้นราบ (Planographic Process)		
ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	สิ่งที่คาดหวังจากกิจกรรม
พิมพ์ภาพด้วยการพับ	<p>พิมพ์ภาพด้วยการพับ เป็นการพิมพ์ภาพแบบ Monoprint คือ เมื่อพิมพ์ภาพแล้ว ภาพงานที่ออกมาในแต่ละครั้งจะไม่เหมือนกัน ในการพิมพ์ผลงานจะใช้กระดาษเป็นแม่พิมพ์ โดยทำการแบ่งกระดาษออกเป็นสองส่วนแล้วจึงหยดสี ระบายสี เป่าสี ลงบนกระดาษฝั่งใดฝั่งหนึ่งแล้วพับให้สีติดขึ้นมาบนผิวของกระดาษอีกฝั่งหนึ่ง และการพิมพ์ด้วยการพับนี้จะไม่สามารถบอกได้ว่าผลงานที่ได้จะออกมาในรูปแบบใด จึงทำให้เกิดความสนุก ความน่าตื่นเต้นที่จะได้เห็นผลงานที่จะพิมพ์ออกมา</p> <p>Figure 7 พิมพ์ภาพด้วยการพับ ที่มา: (ผู้วิจัย, 2564)</p>	<p>ด้านร่างกาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถหยิบจับอุปกรณ์ได้อย่างมั่นคง คล่องแคล่ว - สามารถปฏิบัติผลงานได้แล้วเสร็จ <p>ด้านจิตใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีสมาธิในการทำผลงานจนสำเร็จ - ยิ้ม หัวเราะ พุดคุยกันอย่างร่าเริงแจ่มใส - สามารถอธิบายถึงความรู้สึกที่มีต่อผลงานของตนเองและของเพื่อน <p>ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพุดคุยกัน - การแบ่งปันอุปกรณ์ - การนำผลงานไปใช้ประโยชน์ต่อไป <p>ด้านสติปัญญา</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถปฏิบัติการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์พื้นราบได้

กระบวนการภาพพิมพ์ผิวขน (Relief Process)		
ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	สิ่งที่คาดหวังจากกิจกรรม
พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลัน	<p>พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลัน เป็นการสร้างแม่พิมพ์ผิวขนด้วยการตัดและนำเอาผิวหน้าของกระดาษลันส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติดออก จากนั้นใช้ฟองน้ำแตะให้สีติดพอสมควร แล้วจึงนำมาแตะให้ทั่วแม่พิมพ์กระดาษลัน วิธีการแตะสีในลักษณะนี้จะทำให้สีที่ติดบนแม่พิมพ์มีความสม่ำเสมอทั่วกันทั้งแม่พิมพ์ เมื่อสีบนแม่พิมพ์มีความสม่ำเสมอทั่วกันแล้วให้นำมาพิมพ์ลงบนกระดาษ และวิธีการนี้สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์ได้</p> <p>Figure 8 พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลัน ที่มา: (ผู้วิจัย, 2564)</p>	<p>ด้านร่างกาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถหยิบจับอุปกรณ์ได้อย่างมั่นคง คล่องแคล่ว - สามารถปฏิบัติผลงานได้แล้วเสร็จ <p>ด้านจิตใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีสมาธิในการทำผลงานจนสำเร็จ - ยิ้ม หัวเราะ พุดคุยกันอย่างร่าเริงแจ่มใส - สามารถอธิบายถึงความรู้สึกที่มีต่อผลงานของตนเองและของเพื่อน <p>ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพุดคุยกัน - การแบ่งปันอุปกรณ์ - การนำผลงานไปใช้ประโยชน์ต่อไป <p>ด้านสติปัญญา</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถปฏิบัติการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ผิวขนได้

กระบวนการภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk Screen Process)		
ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	สิ่งที่คาดหวังจากกิจกรรม
พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ	<p>พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ เป็นการสร้างแม่พิมพ์ด้วยการซึ่งผ้าขาวบางด้วยสแตมป์ จากนั้นนำสติกเกอร์มาฉลุเป็นลวดลายตามต้องการ แล้วนำไปติดบนผ้าขาวบาง ต่อมาให้แม่พิมพ์ไปวางบนกระดาษในตำแหน่งที่ต้องการ จากนั้นใช้ฟองน้ำแตะให้สีติดพอสมควร แล้วจึงนำมาแตะให้ทั่วลวดลาย เพื่อให้สีผ่านลวดลายไปติดลงบนกระดาษอย่างสม่ำเสมอแล้วจึงยกแม่พิมพ์ออกจะปรากฏลวดลายตามที่ได้ฉลุเปิดเป็นช่องสำหรับให้สีลอดผ่านไป และวิธีการนี้สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์ได้</p> <p>Figure 9 พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ ที่มา: (ผู้วิจัย, 2564)</p>	<p>ด้านร่างกาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถหยิบจับอุปกรณ์ได้อย่างมั่นคง คล่องแคล่ว - สามารถปฏิบัติผลงานได้แล้วเสร็จ <p>ด้านจิตใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีสมาธิในการทำผลงานจนสำเร็จ - ยิ้ม หัวเราะ พุดคุยกันอย่างร่าเริงแจ่มใส - สามารถอธิบายถึงความรู้สึกที่มีต่อผลงานของตนเองและของเพื่อน <p>ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพุดคุยกัน - การแบ่งปันอุปกรณ์ - การนำผลงานไปใช้ประโยชน์ต่อไป <p>ด้านสติปัญญา</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถปฏิบัติการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ตะแกรงไหมได้

กระบวนการภาพพิมพ์ร่องลึก (Intaglio Process)		
ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	สิ่งที่คาดหวังจากกิจกรรม
พิมพ์ภาพจากร่องลึก	<p>พิมพ์ภาพจากร่องลึก เป็นการสร้างแม่พิมพ์ร่องลึกด้วยการตัดและนำเอาผิวหน้าของกระดาษโพโต้บอร์ดออกเพื่อให้เกิดเป็นร่องที่สามารถใส่สีลงไปได้ จากนั้นใช้ฟู่กันระบายสีให้ทั่วบริเวณของร่องแม่พิมพ์ให้บางสม่ำเสมอทั่วทั้งร่อง วิธีการนี้จะช่วยไม่ให้สีล้นทะลักออกมาในขั้นตอนการพิมพ์ผลงาน เนื่องจากสีที่มากเกินไปความเหมาะสมเมื่อสีในร่องของแม่พิมพ์มีความสม่ำเสมอทั่วกันแล้วให้นำมาพิมพ์ลงบนกระดาษ และวิธีการนี้สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์ได้</p> <p>Figure 10 พิมพ์ภาพจากร่องลึก ที่มา: (ผู้วิจัย, 2564)</p>	<p>ด้านร่างกาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถหยิบจับอุปกรณ์ได้อย่างมั่นคง คล่องแคล่ว - สามารถปฏิบัติผลงานได้แล้วเสร็จ <p>ด้านจิตใจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีสมาธิในการทำผลงานจนสำเร็จ - ยิ้ม หัวเราะ พุดคุยกันอย่างร่าเริงแจ่มใส - สามารถอธิบายถึงความรู้สึกที่มีต่อผลงานของตนเองและของเพื่อน <p>ด้านสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพุดคุยกัน - การแบ่งปันอุปกรณ์ - การนำผลงานไปใช้ประโยชน์ต่อไป <p>ด้านสติปัญญา</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถปฏิบัติการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ร่องลึกได้

ตอนที่ 4 แผนการจัดกิจกรรมและผลการทดลองใช้ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

กิจกรรมที่ 1 “ทำสีพิมพ์”

Figure 11 ภาพของผู้สูงอายุขณะปฏิบัติกิจกรรม ที่มา: (ผู้วิจัย 2565)

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
ผู้จัดกิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> • บรรยายเนื้อหาพื้นฐานของกระบวนการทำสีสำหรับพิมพ์ภาพ • แสดงตัวอย่างผลสำเร็จพร้อมอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติ • ชี้แจงเรื่องเกณฑ์การประเมินและระยะเวลาในการปฏิบัติ • สรุปลิขกรรมร่วมกับผู้สูงอายุ วิเคราะห์ข้อดีหรือข้อควรปรับปรุง
ผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> • ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี • ส่วนใหญ่ชอบการบรรยายประกอบการสาธิต • เมื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการ ส่วนใหญ่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยตนเอง และมีผู้สูงอายุบางคนที่ต้องการคำแนะนำจากผู้จัดกิจกรรม • ผู้สูงอายุทุกคนทำแบบประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ สรรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ และให้ความเห็นเพิ่มเติมผ่านการสัมภาษณ์
วัสดุ และอุปกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> • ใช้รงควัตถุ (pigment) ที่ได้มาจากธรรมชาติ เช่น ใบเตย อัญชัน มันม่วง ฟักทอง บีทรูท (รูปแบบผง)

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
วัสดุ และอุปกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> ผู้จัดกิจกรรมได้มีการทวงวัตถุดิบที่ใช้บรรจุใส่ถุงซิปล็อคไว้แล้ว ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถแกะวัตถุดิบออกจากถุงนำไปใช้ในการผสมทำเป็นสีพิมพ์ได้เลย ไม่เสียเวลาในการเตรียมวัตถุดิบในการทำสีพิมพ์
ปัญหาที่พบ	-
แนวทางการแก้ไข	-
ข้อสังเกตเพิ่มเติม	<p>ผลด้านทักษะ</p> <ul style="list-style-type: none"> ผู้สูงอายุสามารถทำสีสำหรับไว้ใช้พิมพ์ภาพผลงานได้ ผู้สูงอายุสามารถอธิบายหลักการเกี่ยวกับการทำสีสำหรับพิมพ์ภาพผลงานได้ <p>ผลด้านความพึงพอใจของผู้สูงอายุ</p> <ul style="list-style-type: none"> ผู้สูงอายุสามารถทำสีสำหรับใช้ในการพิมพ์ภาพผลงานได้ โดยไม่ติดขัดในขั้นตอนใดเลย

กิจกรรมที่ 2 “พิมพ์ภาพด้วยการพับ”

Figure 12 ภาพของผู้สูงอายุขณะปฏิบัติกิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยการพับ ที่มา: (ผู้วิจัย 2565)

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
ผู้จัดกิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> • บรรยายเนื้อหาพื้นฐานของกระบวนการภาพพิมพ์พื้นราบ “พิมพ์ภาพด้วยการพับ” • แสดงตัวอย่างผลสำเร็จพร้อมอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติ • ชี้แจงเรื่องเกณฑ์การประเมินและระยะเวลาในการปฏิบัติ • สรุปลักษณะร่วมกับผู้สูงอายุ วิเคราะห์ข้อดีหรือข้อควรปรับปรุง
ผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> • ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี • ส่วนใหญ่ชอบการบรรยายประกอบการสาธิต • เมื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการ ส่วนใหญ่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยตนเอง และมีผู้สูงอายุบางคนที่ต้องการคำแนะนำจากผู้จัดกิจกรรม • ผู้สูงอายุทุกคนทำแบบประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ สสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ และให้ความเห็นเพิ่มเติมผ่านการสัมภาษณ์
วัสดุ และอุปกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> • วัสดุ และอุปกรณ์สามารถใช้สร้างสรรค์ในกระบวนการภาพพิมพ์พื้นราบได้เป็นอย่างดี เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน
ปัญหาที่พบ	-
แนวทางการแก้ไข	-

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
ข้อสังเกตเพิ่มเติม	<p>ผลด้านทักษะ</p> <ul style="list-style-type: none"> ผู้สูงอายุสามารถอธิบายหลักการเกี่ยวกับภาพพิมพ์พื้นราบ และสามารถสร้างผลงานศิลปะ โดยใช้เทคนิคภาพพิมพ์พื้นราบได้ <p>ผลด้านความพึงพอใจของผู้สูงอายุ</p> <ul style="list-style-type: none"> ผู้สูงอายุสามารถพิมพ์ภาพผลงานออกมาได้ดี โดยอยู่ในระดับที่ผู้สูงอายุพอใจกับผลงานของตนเอง

กิจกรรมที่ 3 “พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลั่ง”

Figure 13 ภาพของผู้สูงอายุขณะปฏิบัติกิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยกระดาษลั่ง ที่มา: (ผู้วิจัย 2565)

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
ผู้จัดกิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> • บรรยายเนื้อหาพื้นฐานของกระบวนการภาพพิมพ์ผิวนูน “พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลั่ง” • แสดงตัวอย่างผลสำเร็จพร้อมอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติ • ชี้แจงเรื่องเกณฑ์การประเมินและระยะเวลาในการปฏิบัติ • สรุปกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุ วิเคราะห์ข้อดีหรือข้อควรปรับปรุง
ผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> • ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี • ส่วนใหญ่ชอบการบรรยายประกอบการสาธิต • เมื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการ ส่วนใหญ่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง และมีผู้สูงอายุบางคนที่ต้องการคำแนะนำจากผู้จัดกิจกรรม • ผู้สูงอายุทุกคนทำแบบประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ สார்วจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ และให้ความเห็นเพิ่มเติมผ่านการสัมภาษณ์
วัสดุ และอุปกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> • วัสดุ และอุปกรณ์สามารถใช้สร้างสรรค์ในกระบวนการภาพพิมพ์ผิวนูนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการตัดชั้นกระดาษลั่งในส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีนั้นสามารถตัดและนำออกได้ง่าย

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
<p>ปัญหาที่พบ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ในกรณีการพิมพ์ซ้อนสีมากกว่า 1 สี หากพิมพ์สีซ้อนกัน โดยที่สีบนกระดาษยังไม่แห้ง สีจะติดกับแม่พิมพ์ และดึงหน้ากระดาษออกมาแทนที่จะมีสีอื่นติดเพิ่มบนกระดาษ <p>Figure 14 ปัญหาที่พบระหว่างทำกิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยกระดาษล้าง ที่มา: (ผู้วิจัย, 2565)</p>
<p>แนวทางการแก้ไข</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● จะต้องรอให้สีแห้งก่อนจึงพิมพ์สีอื่นซ้อนลงไปได้
<p>ข้อสังเกตเพิ่มเติม</p>	<p>ผลด้านทักษะ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สูงอายุสามารถสร้างแม่พิมพ์จากกระดาษล้างได้ ● ผู้สูงอายุสามารถอธิบายหลักการเกี่ยวกับภาพพิมพ์ผิวขนุน และสามารถสร้างผลงานศิลปะ โดยใช้เทคนิคภาพพิมพ์ผิวขนุนจากการสร้างแม่พิมพ์จากกระดาษล้างได้ <p>ผลด้านความพึงพอใจของผู้สูงอายุ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สูงอายุไม่คาดคิดมาก่อนว่าสามารถสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ได้ด้วยวัสดุที่มีอยู่ทั่วไป สามารถหาได้ง่าย และเป็นกิจกรรมศิลปะที่แปลกใหม่แตกต่างจากที่เคยรู้จักหรือทำมาก่อน ● ผู้สูงอายุสามารถพิมพ์ภาพผลงานออกมาได้ดี โดยอยู่ในระดับที่ผู้สูงอายุพอใจกับผลงานของตนเอง <p>อื่น ๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สูงอายุชอบการพิมพ์ภาพแบบสีเดียว (ไม่ซ้อนสี) มากกว่าการพิมพ์ซ้อนสี เนื่องจากขั้นตอนในการทำแม่พิมพ์มีความซับซ้อนน้อยกว่า

กิจกรรมที่ 4 “พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ”

Figure 15 ภาพของผู้สูงอายุขณะปฏิบัติกิจกรรมพิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ ที่มา: (ผู้วิจัย 2565)

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
ผู้จัดกิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> • บรรยายเนื้อหาพื้นฐานของกระบวนการภาพพิมพ์ตะแกรงไหม “พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ” • แสดงตัวอย่างผลสำเร็จพร้อมอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติ • ชี้แจงเรื่องเกณฑ์การประเมินและระยะเวลาในการปฏิบัติ • สรุปกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุ วิเคราะห์ข้อดีหรือข้อควรปรับปรุง
ผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> • ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี • ส่วนใหญ่ชอบการบรรยายประกอบการสาธิต • เมื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการ ส่วนใหญ่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยตนเอง และมีผู้สูงอายุบางคนที่ต้องการคำแนะนำจากผู้จัดกิจกรรม • ผู้สูงอายุทุกคนทำแบบประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิช สสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิช เพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ และให้ความเห็นเพิ่มเติมผ่านการสัมภาษณ์
วัสดุ และอุปกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> • วัสดุ และอุปกรณ์สามารถใช้สร้างสรรค์ในกระบวนการภาพพิมพ์ตะแกรงไหมได้ โดยการฉลุรูตลอดลายสติกเกอร์ให้เกิดเป็นช่องสำหรับให้สีลอดผ่านได้ง่าย ประกอบกับการนำไปแปะลงบนผ้าขาว แล้วจึงให้ตั้งด้วยสะดึง เพื่อใช้เป็นแม่พิมพ์

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
ปัญหาที่พบ	<ul style="list-style-type: none"> ● แม่พิมพ์เกิดการอุดตันจากเนื้อสีที่ตกค้าง
แนวทางการแก้ไข	<ul style="list-style-type: none"> ● หลังจากพิมพ์ภาพผลงานแล้ว ต้องล้างเนื้อสีที่ตกค้างอยู่บนแม่พิมพ์ออกให้หมดก่อนที่เนื้อสีจะแห้งอุดตันแม่พิมพ์ และสามารถนำมาใช้ซ้ำ
ข้อสังเกตเพิ่มเติม	<p>ผลด้านทักษะ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สูงอายุสามารถสร้างแม่พิมพ์ช่องฉลุด้วยสติ๊กเกอร์ได้ ● ผู้สูงอายุสามารถอธิบายหลักการเกี่ยวกับภาพพิมพ์ช่องฉลุ และสามารถสร้างผลงานศิลปะ โดยใช้เทคนิคภาพพิมพ์ช่องฉลุจากการสร้างแม่พิมพ์ช่องฉลุด้วยสติ๊กเกอร์ได้ <p>ผลด้านความพึงพอใจของผู้สูงอายุ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สูงอายุไม่คาดคิดมาก่อนว่าสามารถสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ได้ด้วยวัสดุที่มีอยู่ทั่วไป สามารถหาได้ง่าย และเป็นกิจกรรมศิลปะที่แปลกใหม่แตกต่างจากที่เคยรู้จักหรือทำมาก่อน ● ผู้สูงอายุสามารถพิมพ์ภาพผลงานออกมาได้ดี โดยอยู่ในระดับที่ผู้สูงอายุพอใจกับผลงานของตนเอง

กิจกรรมที่ 5 “พิมพ์ภาพจากร่องลึก”

Figure 16 ภาพของผู้สูงอายุขณะปฏิบัติกิจกรรมพิมพ์ภาพจากร่องลึก ที่มา: (ผู้วิจัย 2565)

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
ผู้จัดกิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> • บรรยายเนื้อหาพื้นฐานของกระบวนการภาพพิมพ์ร่องลึก “พิมพ์ภาพจากร่องลึก” • แสดงตัวอย่างผลสำเร็จพร้อมอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติ • ชี้แจงเรื่องเกณฑ์การประเมินและระยะเวลาในการปฏิบัติ • สรุปลักษณะร่วมกับผู้สูงอายุ วิเคราะห์ข้อดีหรือข้อควรปรับปรุง
ผู้สูงอายุ	<ul style="list-style-type: none"> • ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี • ส่วนใหญ่ชอบการบรรยายประกอบการสาธิต • เมื่อพบปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการ ส่วนใหญ่ต้องการคำแนะนำจากผู้จัดกิจกรรม • ผู้สูงอายุทุกคนทำแบบประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ สำนวณความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ และให้ความเห็นเพิ่มเติมผ่านการสัมภาษณ์
วัสดุ และอุปกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> • วัสดุ และอุปกรณ์สามารถใช้สร้างสรรค์ในกระบวนการภาพพิมพ์ร่องลึกได้ แต่มีความยุ่งยากในการตัดชิ้นกระดาษชานอ้อยหรือกระดาษไฟโต้บอร์ดออกเพื่อให้เกิดเป็นร่องสำหรับให้สีค้างอยู่ เนื่องจากเนื้อกระดาษค่อนข้างแข็งจึงทำให้ยากต่อการตัดสร้างร่องรอย

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
<p>ปัญหาที่พบ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ในการพิมพ์ด้วยกระบวนการนี้ โดยส่วนมากสีจะล้นออกมาจากแม่พิมพ์เป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีการมีสีตกค้างอยู่ในร่องเกินความพอดี <p>Figure 17 ปัญหาที่พบระหว่างการทำกิจกรรมพิมพ์ภาพจากร่องลึก ที่มา: (ผู้วิจัย, 2565)</p>
<p>แนวทางการแก้ไข</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● เพื่อให้สามารถพิมพ์ภาพผลงานได้ดี ผู้จัดกิจกรรมจึงได้เพิ่มกระบวนการ “พิมพ์ทิ้ง” ก่อนพิมพ์ภาพผลงานจริง เพื่อขจัดสีส่วนที่เกินความจำเป็นออก <p>Figure 18 ภาพผลงานหลังการพิมพ์ทิ้งแล้ว ที่มา: (ผู้วิจัย, 2565)</p>
<p>ข้อสังเกตเพิ่มเติม</p>	<p>ผลด้านทักษะ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สูงอายุสามารถสร้างแม่พิมพ์ร่องลึกจากกระดาษโฟโต้บอร์ดหรือชานอ้อยได้

หัวข้อ	ผลการทดลองใช้กิจกรรม
ข้อสังเกตเพิ่มเติม	<p>ผลด้านทักษะ</p> <ul style="list-style-type: none"> ผู้สูงอายุสามารถอธิบายหลักการเกี่ยวกับภาพพิมพ์ร่องลึก และสามารถสร้างผลงานศิลปะ โดยใช้เทคนิคภาพพิมพ์ร่องลึกจากการสร้างแม่พิมพ์ร่องลึกจากกระดาษโฟโต้บอร์ดหรือชานอ้อยได้ <p>ผลด้านความพึงพอใจของผู้สูงอายุ</p> <ul style="list-style-type: none"> ผู้สูงอายุไม่คาดคิดมาก่อนว่าสามารถสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ได้ด้วยวัสดุที่มีอยู่ทั่วไป สามารถหาได้ง่าย และเป็นกิจกรรมศิลปะที่แปลกใหม่แตกต่างจากที่เคยรู้จักหรือทำมาก่อน ผู้สูงอายุสามารถพิมพ์ภาพผลงานออกมาได้ดี โดยอยู่ในระดับที่ผู้สูงอายุพอใจกับผลงานของตนเอง

จากการทดลองชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้น จำนวน 5 กิจกรรม พบว่า ชุดกิจกรรมสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของผู้สูงอายุที่ไม่มีพื้นฐานทางด้านศิลปะ โดยผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในกิจกรรม และวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถให้ได้ทั่วไปในท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังได้ฝึกทักษะการพิมพ์ภาพในแต่ละกระบวนการทั้งกระบวนการภาพพิมพ์ผิวนูน กระบวนการภาพพิมพ์พื้นราบ กระบวนการภาพพิมพ์ร่องลึก กระบวนการภาพพิมพ์ตะแกรงไหม และได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาพรวมขององค์ความรู้ของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ที่พัฒนาขึ้น

ทั้งนี้ลักษณะเด่นของชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยพัฒนานั้นคือการนำวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ง่ายทั่วไปในท้องถิ่น โดยจะเป็นวัสดุธรรมชาติหรือวัสดุสังเคราะห์ก็ได้มาใช้ในการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ที่ครอบคลุมทั้ง 4 กระบวนการหลัก ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ได้ง่ายต่อการสร้างสรรค์ มุ่งเน้นไปที่ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ไม่หนักเกินขีดความสามารถของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังสามารถนำผลงานที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมไปต่อยอดทำเป็นสมุดทำมือ พวงกุญแจ โปสการ์ด หรือของที่ระลึกได้อีกด้วย

ผลการประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

ผู้วิจัยสร้างแบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะขึ้นจากแนวคิดของ (ลัดดา เกียมวงศ์ และคณะ, 2551) เพื่อใช้ในการประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ โดยเป็นการประเมินที่ครอบคลุมสุขภาวะทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ซึ่งแบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะนั้นได้ทำการสร้างขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการทบทวนวรรณกรรม

เกณฑ์การแปลความหมาย

ตามมาตรวัดของการประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ 16 ข้อ เป็นแบบ Rating Scale 4 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบดังนี้

ระดับการเห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ มากที่สุด ให้ 4 คะแนน

ระดับการเห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ มาก ให้ 3 คะแนน

ระดับการเห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ เพียงเล็กน้อย ให้ 2 คะแนน

ระดับการไม่เห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมาย เพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ย ในช่วงคะแนนดังต่อไปนี้

คะแนนเฉลี่ย 3.26 – 4.00 แปลความว่า ดีมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.25 แปลความว่า ดี

คะแนนเฉลี่ย 1.76 – 2.50 แปลความว่า ค่อนข้างดี

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.75 แปลความว่า ไม่ดี

ความกว้างของอันตรภาคชั้นของค่าเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 0.75 ซึ่งได้ค่ามาจากการคำนวณโดยใช้สมการทางคณิตศาสตร์ ดังนี้

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

จากผลการประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ ซึ่งการประเมินดังกล่าวเป็นการประเมินโดยให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมได้สำรวจตนเอง และประเมินเหตุการณ์ อารมณ์ ความคิดเห็น ความรู้สึกในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สรุปผล รวมถึงแปลความหมายได้ ดังตารางที่ 13

Table 13 ผลการประเมินสุขภาพของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

ผู้สูงอายุ	เพศ	อายุ	แหล่งรายได้	คะแนนรวมจากการประเมิน	คะแนนเฉลี่ยจากการประเมิน	แปลความหมาย	ฯ	S.D.	แปลความหมาย
1	ชาย	64	การทำงาน	54	3.38	ดีมาก	3.32	0.19	ผลการประเมิน ดีมาก ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าการกระจายตัวน้อย
2	หญิง	60	การทำงาน	57	3.56	ดีมาก			
3	หญิง	60	การทำงาน	48	3.00	ดี			
4	ชาย	79	บุตร	51	3.19	ดี			
5	หญิง	61	พี่น้อง/ญาติ	56	3.50	ดีมาก			
6	หญิง	63	การทำงาน	52	3.25	ดี			
7	ชาย	65	บำเหน็จ บำนาญ	50	3.13	ดี			
8	ชาย	60	การทำงาน	57	3.56	ดีมาก			
9	หญิง	76	บุตร	53	3.31	ดีมาก			
10	หญิง	60	การทำงาน	48	3.00	ดี			
11	หญิง	62	การทำงาน	58	3.63	ดีมาก			
12	หญิง	75	บุตร	54	3.38	ดีมาก			
13	หญิง	61	การทำงาน	52	3.25	ดี			
14	ชาย	60	การทำงาน	50	3.13	ดี			
15	หญิง	62	การทำงาน	56	3.50	ดีมาก			
16	หญิง	60	การทำงาน	54	3.38	ดีมาก			
17	หญิง	60	การทำงาน	52	3.25	ดี			
18	ชาย	62	การทำงาน	51	3.19	ดี			
19	หญิง	65	การทำงาน	57	3.56	ดีมาก			
20	หญิง	67	การทำงาน	53	3.31	ดีมาก			

จากตารางที่ 13 พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 20 คน เป็นเพศชาย 6 คน (ร้อยละ 30) เป็นเพศหญิง 14 คน (ร้อยละ 70) อยู่ในช่วงอายุ 60-69 ปี 16 คน (ร้อยละ 80) อยู่ในช่วงอายุ 70-79 ปี 4 คน (ร้อยละ 20) มีรายได้จากการทำงาน 15 คน (ร้อยละ 75) มีรายได้จากบุตร 3 คน (ร้อยละ 15) มีรายได้จากพี่น้อง/ญาติ 1 คน (ร้อยละ 5) มีรายได้จากบำเหน็จ/บำนาญ 1 คน (ร้อยละ 5) ผลการประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ อยู่ในระดับดี 9 คน (ร้อยละ 45) ผลการประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษอยู่ในระดับดีมาก 11 คน (ร้อยละ 55) ซึ่งผลการประเมินสุขภาวะของผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมากที่ 3.32 ($\bar{X}=3.32$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าการกระจายตัวน้อยอยู่ที่ 0.19 (S.D.=0.19) ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ในด้านร่างกาย ผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ได้โดยไม่ใช้กำลังมากจนก่อให้เกิดความเหนื่อยล้า ในด้านจิตใจ ผู้สูงอายุรู้สึกดีต่อการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ มีความเพลิดเพลิน สามารถจดจำกระบวนการเรียนรู้ทางศิลปะภาพพิมพ์ได้ และมีความพึงพอใจในผลงานของตนเอง ในด้านสังคม ผู้สูงอายุและลูกหลานหรือเพื่อนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ขณะทำกิจกรรม ในด้านสติปัญญา ผู้สูงอายุสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมได้ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะภาพพิมพ์ได้ทั้ง 4 กระบวนการได้ลุล่วง

ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปlostสารพิษ
เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

เกณฑ์การแปลความหมาย

ตามมาตรวัดของการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปlostสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ 13 ข้อ เป็นแบบ Rating Scale 4 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบดังนี้

ข้อความที่มีลักษณะทางบวก ได้แก่ข้อ 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13

ถ้าตอบว่า	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้ 4 คะแนน
	เห็นด้วย	ได้ 3 คะแนน
	ไม่เห็นด้วย	ได้ 2 คะแนน
	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้ 1 คะแนน

ข้อความที่มีลักษณะทางลบ ได้แก่ข้อ 2, 5, 6, 11

ถ้าตอบว่า	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้ 1 คะแนน
	เห็นด้วย	ได้ 2 คะแนน
	ไม่เห็นด้วย	ได้ 3 คะแนน
	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้ 4 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมาย เพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ย ในช่วงคะแนนดังต่อไปนี้

คะแนนเฉลี่ย	3.26 – 4.00	แปลความว่า	ดีมาก
คะแนนเฉลี่ย	2.51 – 3.25	แปลความว่า	ดี
คะแนนเฉลี่ย	1.76 – 2.50	แปลความว่า	ค่อนข้างดี
คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 1.75	แปลความว่า	ไม่ดี

ความกว้างของอันตรภาคชั้นของค่าเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 0.75 ซึ่งได้ค่ามาจากการคำนวณ โดยการใช้สมการทางคณิตศาสตร์ ดังนี้

$$\text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งการสำรวจดังกล่าวเป็นการประเมินโดยให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมได้สำรวจตนเอง และประเมินเหตุการณ์ อากาาร ความคิดเห็น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สรุปผลรวมถึงแปลความหมายได้ ดังตารางที่ 14

Table 14 ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ	คะแนนรวมจากการประเมิน	คะแนนเฉลี่ยจากการประเมิน	แปลความหมาย	\bar{x}	S.D.	แปลความหมาย
1	50	3.85	ดีมาก	3.56	0.22	ผลการประเมิน ดีมาก ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าการกระจายตัวน้อย
2	48	3.69	ดีมาก			
3	47	3.61	ดีมาก			
4	43	3.31	ดีมาก			
5	50	3.85	ดีมาก			
6	46	3.54	ดีมาก			
7	45	3.46	ดีมาก			
8	43	3.31	ดีมาก			
9	50	3.85	ดีมาก			
10	48	3.69	ดีมาก			
11	45	3.46	ดีมาก			
12	43	3.31	ดีมาก			
13	50	3.85	ดีมาก			
14	48	3.69	ดีมาก			
15	47	3.61	ดีมาก			
16	44	3.38	ดีมาก			
17	41	3.15	ดี			
18	49	3.77	ดีมาก			
19	45	3.46	ดีมาก			
20	43	3.31	ดีมาก			

จากตารางที่ 14 พบว่า ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ในการสำรวจดังกล่าวเป็นการประเมิน โดยให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมได้สำรวจตนเอง และประเมินเหตุการณ์ อารมณ์ ความคิดเห็น ซึ่งผู้สูงอายุมีความเห็นว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก 19 คน (ร้อยละ 95) มีความเห็นว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี 1 คน (ร้อยละ 5) โดยผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุเฉลี่ยอยู่ในระดับดีมากที่ 3.56 ($\bar{X}=3.56$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าการกระจายตัวน้อยอยู่ที่ 0.22 (S.D.=0.22) ซึ่งสามารถแปลผลได้ว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเข้าใจในกระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ อยากรู้ศึกษาเพิ่มเติม มีความสนใจในการสร้างสรรค์ มีความเห็นว่าวัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมมีความเหมาะสม สามารถทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำเร็จ ลุล่วง และมีความพึงพอใจกับผลงานที่ตนเองได้สร้างสรรค์ขึ้น นอกจากนี้ยังมีความยินดีที่จะแนะนำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ให้เพื่อนและคนในครอบครัวได้รู้จักอีกด้วย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อ สำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุหลังทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ จำนวน 20 คน พบว่า ผู้สูงอายุเกือบทั้งหมดไม่รู้จักศิลปะภาพพิมพ์มาก่อน ซึ่งมุมมองของผู้สูงอายุนั้นมองว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์เป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่สำหรับตนเอง เนื่องจากต้องมีการสร้างพิมพ์เพื่อใช้เป็นต้นแบบสำหรับพิมพ์ภาพผลงานชิ้นที่หลัง แตกต่างกับศิลปะประเภทอื่น ๆ อย่างเช่นการวาดภาพที่ผู้สูงอายุสามารถวาดลงบนกระดาษได้โดยตรง ทั้งนี้ยังได้เรียนรู้กระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ 4 กระบวนการด้วยกัน คือ การพิมพ์ภาพจากผิวแม่พิมพ์ส่วนนูน การพิมพ์ภาพจากผิวแม่พิมพ์ที่ราบเรียบ การพิมพ์ภาพจากสติ๊กเกอร์ที่มีการตัดออกให้เป็นช่องให้สีสามารถลอดผ่านไปได้ การพิมพ์ภาพจากร่องที่มีสีอยู่ และสิ่งที่ได้จากการทำกิจกรรมนอกจากความรู้แล้ว ผู้สูงอายุหลายท่านได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นลูกหลานหรือเพื่อนบ้าน ได้คุยได้ช่วยกันออกความคิดเห็น มีการอธิบายว่าตนสร้างสรรค์อะไรขึ้น ได้นำไปต่อยอดเป็นของที่ระลึก เช่น พวงกุญแจ สมุดทำมือ มีรูปไว้ใส่กรอบสวย ๆ ไปตกแต่งห้อง มีความเพลิดเพลิน และอยากจะเข้าร่วมทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์อีกเมื่อมีโอกาส

กิจกรรมศิลปะที่ผู้สูงอายุชื่นชอบคือ 1) การพิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ (ภาพพิมพ์ตะแกรงใหม่) 2) การพิมพ์ภาพจากกระดาษลึง (ภาพพิมพ์ผิวนูน) 3) การพิมพ์ภาพจากการพับ (ภาพพิมพ์พื้นราบ) 4) การพิมพ์ภาพจากร่องลึก (ภาพพิมพ์ร่องลึก) ตามลำดับจากมากไปหาน้อย โดยได้ให้เหตุผลว่า การพิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ (ภาพพิมพ์ตะแกรงใหม่) มีความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา และกระบวนการในการสร้างให้ได้มาซึ่งผลงานนั้นสามารถทำได้ง่ายกว่าอย่างเช่นขั้นตอนในการสร้างแม่พิมพ์ที่การตัดเปิดช่องสติ๊กเกอร์นั้นสามารถทำได้ง่ายกว่า การตัดกระดาษลึงส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีออกหรือการตัดเปิดร่องกระดาษชานอ้อย และกิจกรรมที่ได้รับความนิยมชื่อน้อยที่สุดคือ การพิมพ์ภาพจากร่องลึก เนื่องมาจากการตัดเปิดร่องกระดาษชานอ้อยหรือกระดาษโฟโต้บอร์ดนั้นต้องตัดได้ลึกพอจากนั้นจึงนำชิ้นผิวหน้าของกระดาษออกเพื่อให้เกิดเป็นร่องค่อนข้างยุ่งยาก นอกจากนี้ในขั้นตอนการพิมพ์ ถ้าหาสีลงในร่องแม่พิมพ์เยอะเกินไปตอนพิมพ์สีจะล้นทะลักออกนอกแม่พิมพ์ เกิดเป็นสีที่ติดในส่วนที่ไม่ต้องการ ถึงผู้วิจัยจะให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาคือให้ทำการพิมพ์ทิ้งไปก่อนหนึ่งครั้งเพื่อกำจัดสีส่วนที่เกินความต้องก็ตาม กิจกรรมนี้สำหรับผู้สูงอายุแล้วถือว่าค่อนข้างมีความซับซ้อนไปบ้าง

Figure 19 ภาพของผู้สูงอายุขณะปฏิบัติกิจกรรม (1) ทีมฯ: (ผู้วิจัย, 2565)

Figure 20 ภาพของผู้สูงอายุขณะปฏิบัติกิจกรรม (2) ที่มา: (ผู้วิจัย, 2565)

กิจกรรมพิมพ์ภาพจากการพับ “ตอนแรกก็กลัวที่จะลองทำนะหนู ไม่เคยทำกิจกรรมศิลปะมาก่อนเลย แต่พอได้ทำแล้วก็สนุกดี ไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมอะไรแบบนี้เพราะคิดว่ามันยาก แต่พอหนูบอกว่าไม่ต้องมีทักษะ พื้นฐานทางศิลปะมาก่อนก็ทำได้ ลุงก็อยากลองทำดู ทำไปก็เพลินดีแถมได้สมุดปกสวย ๆ ไว้อวดออร์เดอร์ชมด้วย” ผู้สูงอายุที่มีอายุ 62 ปี (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2565)

กิจกรรมพิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ “ป่าไม่รู้จักศิลปะภาพพิมพ์อะไรนี่หรอก คิดว่าศิลปะก็แค่วาดรูประบาย สีทำนองนี้ และคิดว่ามันยากด้วยทำอะไรผ่านช่องอะไรจะฉลุตลอดเลยยัง แต่อยากหาอะไรทำ แก่แล้วก็หา อะไรทำไปเรื่อย ตอนแรกก็กลัวทำไม่ได้เลยชวนลูกชายมานั่งทำด้วย ทำไปทำมาเริ่มสนุก ได้คุยกับลูกชาย ได้ช่วยกันคิด และก็ได้พวงกุญแจที่ทำด้วยกันกับลูกชายด้วย มันทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น” ผู้สูงอายุที่มีอายุ 63 ปี (สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2565)

กิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยกระดาษลัง “ลุงก็ไม่คิดว่ามันจะออกมาดีแบบนี้ เป็นรูปสวย ๆ จากการแค้ตัด กระดาษลังแล้วเอามาพิมพ์ง่าย ๆ พิมพ์ซ้ำก็ได้ ซ้อนก็ได้ พิมพ์เยอะ ๆ ก็ได้อีก ลุงทำได้ เยอะเลย เดี่ยวลุงจะใส่ กรอบไว้โชว์หลาน ๆ” ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี (สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2565)

กิจกรรมพิมพ์ภาพจากร่องลึก “กิจกรรมนี้พอเทียบกับกิจกรรมอื่น ๆ ที่ทำมาลุงว่าอันนี้ยากสุดเลย พิมพ์ยากมาก สีมันทะลักถ้ากะปริมาณสีไม่ดี ต้องอาศัยทำซ้ำทำบ่อย ๆ ถึงจะทำได้ดี” ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2565)

จากมุมมองของผู้สูงอายุที่ผ่านการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษนั้น สามารถสรุปได้ว่าในด้านกระบวนการที่ ถูกลดทอนขั้นตอนที่ซับซ้อนของศิลปะภาพพิมพ์ลง ไม่ใช่สารเคมี ไม่ใช่แท่นพิมพ์สามารถทำจำนวนพิมพ์ได้ หรือไม่ก็ได้ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นทั้งวัสดุธรรมชาติ วัสดุสังเคราะห์ มีราคาถูก ใช้เวลาในการทำกิจกรรมสั้น เป็นกิจกรรมที่เน้นกระบวนการมากกว่าตัวผลงาน ทำให้ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์นี้สามารถตอบโจทย์ในการส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ 2) เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยศึกษากิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุในบทความ วารสาร งานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน ประกอบด้วย อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน ศิลปินภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน ผู้จัดการกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการและผู้ดูแลผู้สูงอายุของสถานสงเคราะห์คนชรา จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์สำหรับอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ 2) แบบสัมภาษณ์สำหรับศิลปินภาพพิมพ์ 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้จัดการกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ 4) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ประสานงานสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ 5) ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ 6) แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ 7) แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ 8) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ 9) แบบบันทึกผลการทดลองสำหรับผู้วิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเป็น 2 ตอน ได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 2 ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 1 ลักษณะของกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะ

1.1 ลักษณะของการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

กิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์เป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่สำหรับผู้สูงอายุ ควรเริ่มจากการสร้างความเข้าใจให้กับผู้สูงอายุได้เข้าใจถึงที่มาที่ไปของศิลปะภาพพิมพ์ก่อนในเบื้องต้น บอกถึงวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับชุดกิจกรรมที่ทำว่าสามารถสนับสนุนหรือส่งเสริมต่อผู้สูงอายุไปในทางใด ซึ่งเทคนิคภาพพิมพ์ที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยเน้นให้ผู้สูงอายุเกิดความสุข เกิดความเข้าใจ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์เป็นหลัก เนื่องจากศิลปะภาพพิมพ์เป็นกระบวนการที่ใช้ความเข้าใจ จึงจะสามารถทำออกมาได้ดี อีกทั้งสามารถทดลองโดยการนำวัสดุต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ร่วมกับเทคนิคได้อย่างหลากหลาย มีกระบวนการที่สามารถพลิกแพลงได้หลายรูปแบบ สามารถนำมาประยุกต์พัฒนาต่อยอดได้อย่างอิสระ และต้องมีการสาธิตตัวอย่าง บรรยายสอดแทรกถึงจุดเด่นของศิลปะภาพพิมพ์แต่ละเทคนิค เช่น การกลับซ้ายไปขวาของแม่พิมพ์, ผลสำเร็จที่ได้จากแต่ละกระบวนการ, การสร้างงานที่เหมือนกันได้หลายชิ้น เป็นต้น

ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์นั้น ควรมีแบบแผนที่เป็นขั้นเป็นตอนชัดเจน เนื่องจากศิลปะภาพพิมพ์เป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับผู้สูงอายุ ต้องเตรียมทั้งแม่พิมพ์ที่ให้ผู้สูงอายุสามารถใช้สร้างสรรค์เองได้ และแม่พิมพ์ที่พร้อมใช้งาน เช่น หากมีการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ช่องฉลุ ก็ควรมีแม่พิมพ์ที่ฉลุไว้สำเร็จแล้วพร้อมที่จะให้ผู้สูงอายุสามารถพิมพ์เป็นภาพผลงานได้เลย

นอกจากนี้ต้องไม่มีการบังคับขู่เชิญให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุสามารถเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่ก็ได้ตามอัธยาศัย โดยที่กิจกรรมที่จัดให้กับผู้สูงอายุสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม และข้อสำคัญที่ควรให้ความสำคัญในลำดับต้น คือ หลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ ขณะทำกิจกรรมควรมีการสอดส่องดูแลอย่างสม่ำเสมอ

1.2 ความเหมาะสมของชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ศิลปะภาพพิมพ์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ปัญหาหรือบรรเทาปัญหาของผู้สูงอายุได้ ผ่านการสร้างสรรค์เพื่อความผ่อนคลาย ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ช่วยเสริมสร้างสมาธิ กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และฝึกสมองได้เป็นอย่างดี ซึ่งการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุศิลปะมีบทบาทสำคัญต่อผู้สูงอายุในด้านการสนับสนุนกระบวนการพัฒนาความสามารถทางความคิด การสร้างความรู้สึกละเอียดอ่อน และการรับรู้การวิเคราะห์รวมทั้งช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดทักษะ ความภาคภูมิใจ ความพึงพอใจ ความมั่นใจในตนเอง ความนับถือตนเอง ความรู้สึกอ่อนโยนและมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ขึ้น เป็นการสร้างเสริมสุขภาพทั้ง 4 ด้านให้กับผู้สูงอายุผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา โดยสามารถเห็นถึงความเหมาะสมของชุดกิจกรรมต่อการส่งเสริมสุขภาพในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

ด้านร่างกาย ผู้สูงอายุจะมีการเคลื่อนไหวร่างกาย ได้หยิบจับวัสดุอุปกรณ์ในขณะที่ทำกิจกรรม ได้ฝึกการใช้อุปกรณ์ทำงานศิลปะภาพพิมพ์ ด้วยการใช้ตาและมืออย่างมีสติ เป็นการพัฒนาประสาทสัมผัสระหว่างตากับมือ ก่อให้เกิดความคล่องแคล่ว มีความสามารถในการทำงาน

ด้านจิตใจ ช่วยกล่อมเกลาร่างกายและจิตใจให้อ่อนโยน ให้ความเพลิดเพลิน ก่อให้เกิดความมั่นคงของจิตใจ ช่วยสงบนิ่ง มีสมาธิ จดจ่อกับการทำงาน มีความเพียรพยายาม อดทน รับผิดชอบ มีกำลังใจ ร่าเริง เบิกบาน สดชื่น แจ่มใส ผ่อนคลาย มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีความมั่นใจ กล้าแสดงออก รวมทั้งสามารถควบคุมตัวเองได้เหมาะสมกับวัย

ด้านสังคม เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุกันเอง กล่าวคือเกิดการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันหรือระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว กล่าวคือผู้สูงอายุได้แบ่งปันความสำเร็จจากการร่วมทำกิจกรรมกับสมาชิกในครอบครัว โดยการให้ของขวัญ อันเนื่องมาจากผลที่ได้จากการทำกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษที่ได้ออกมาเป็นชิ้นงานที่มีประโยชน์ ใช้สอยได้ครั้งละมาก ๆ เช่น ปกสมุดทำมือที่ผู้สูงอายุออกแบบลวดลายเอง ที่คั่นหนังสือ การ์ดอวยพร ของที่ระลึก พวงกุญแจ ซึ่งทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี ไม่ก่อความเดือดร้อนต่อผู้อื่น รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน เอาใจใส่ คิดดีและชื่นชมในผลงานของผู้อื่น มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ ก่อให้เกิดมิตรและความสามัคคี

ด้านสติปัญญา ได้ใช้ประสบการณ์เดิมเชื่อมโยงกับจินตนาการที่เกิดขึ้นในขณะที่ร่วมทำกิจกรรมภาพพิมพ์ ทำให้ผู้สูงอายุมีความสามารถทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ คิดหาเหตุผล คิดอย่างเป็นระบบ ช่วยพัฒนาความจำ รู้จักสรุปความรู้ รู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และสามารถนำความรู้ที่นำมาใช้ได้ ด้วยการคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และนำไปต่อยอด

นอกจากนี้ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษนั้น ในด้านกระบวนการผลิตทอน ขั้นตอนที่ซับซ้อนของศิลปะภาพพิมพ์ลง ไม่ใช่สารเคมี ไม่ใช่แท่นพิมพ์สามารถทำจำนวนพิมพ์ได้หรือไม่ก็ได้ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นทั้งวัสดุธรรมชาติ วัสดุสังเคราะห์ มีราคาถูก ใช้เวลาในการทำกิจกรรมสั้น เป็นกิจกรรมที่เน้นกระบวนการมากกว่าตัวผลงาน ทำให้ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์นี้สามารถตอบโจทย์ในการส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างเหมาะสม

ตอนที่ 2 ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

2.1 ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้น

ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้นนั้น ประกอบด้วย 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) ทำสีพิมพ์ 2) พิมพ์ภาพด้วยการพับ 3) พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลัง 4) พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ 5) พิมพ์ภาพจากร่องลึก ผู้วิจัยสรุปเนื้อหาแต่ละกิจกรรมได้ดังนี้

1) กิจกรรมทำสีพิมพ์ (สูตรน้ำ) เป็นการทำสีสำหรับใช้พิมพ์ภาพโดยใช้รงควัตถุ (pigment) ที่ได้มาจากธรรมชาติ เช่น ใบเตย อัญชัน มันม่วง ฟักทอง บีทรูท เป็นต้น นำมาผสมกับสารช่วยติด (binder) ในการทำกิจกรรมนี้ผู้วิจัยเลือกใช้กาวลาเท็กซ์ที่สามารถหาได้ทั่วไป และผสมแป้งมันสำปะหลังเพื่อเพิ่มเนื้อสี ซึ่งจะเป็สีที่สามารถล้างทำความสะอาดได้โดยใช้น้ำเป็นตัวทำลายสีที่ติดมือหรือติดโต๊ะที่เป็นพื้นปฏิบัติงาน และไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ใช้

2) กิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยการพับ (ภาพพิมพ์พื้นราบ) เป็นการพิมพ์ภาพแบบ Monoprint คือ เมื่อพิมพ์ภาพแล้ว ภาพงานที่ออกมาในแต่ละครั้งจะไม่เหมือนกัน ในการพิมพ์ผลงานจะใช้กระดาษเป็นแม่พิมพ์ โดยทำการแบ่งกระดาษออกเป็นสองส่วนแล้วจึงหยดสี ระบายสี เป่าสี ลงบนกระดาษฝั่งใดฝั่งหนึ่งแล้วพับให้สีติดขึ้นมาบนผิวของกระดาษอีกฝั่งหนึ่ง และการพิมพ์ด้วยการพับนี้จะไม่สามารถบอกได้ว่าผลงานที่ได้จะออกมาในรูปแบบใด จึงทำให้เกิดความสนุก ความน่าตื่นเต้นที่จะได้เห็นผลงานที่จะพิมพ์ออกมา

3) กิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยกระดาษลัง (ภาพพิมพ์ผิวขรุขระ) เป็นการสร้างแม่พิมพ์ผิวขรุขระด้วยการตัดและนำเอาผิวหน้าของกระดาษลังส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติดออก จากนั้นใช้ฟองน้ำแตะให้สีติดพอสมควร แล้วจึงนำมาแตะให้ทั่วแม่พิมพ์กระดาษลัง วิธีการแตะสีในลักษณะนี้จะทำให้สีที่ติดบนแม่พิมพ์มีความสม่ำเสมอทั่วกันทั้งแม่พิมพ์ เมื่อสีบนแม่พิมพ์มีความสม่ำเสมอทั่วกันแล้วให้นำมาพิมพ์ลงบนกระดาษ และวิธีการนี้สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์ได้

4) กิจกรรมพิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ (ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม) เป็นการสร้างแม่พิมพ์ด้วยการฉีกรังผึ้งบางด้วยส้อมตึง จากนั้นนำสติ๊กเกอร์มาฉลุเป็นลวดลายตามต้องการ แล้วนำไปติดบนผ้าขาวบาง ต่อมาให้แม่พิมพ์ไปวางบนกระดาษในตำแหน่งที่ต้องการ จากนั้นใช้ฟองน้ำแตะให้สีติดพอสมควร แล้วจึงนำมาแตะให้ทั่วลวดลาย เพื่อให้สีผ่านลวดลายไปติดลงบนกระดาษอย่างสม่ำเสมอแล้วจึงยกแม่พิมพ์ออกจะปรากฏลวดลายตามที่ได้ฉลุเปิดเป็นช่องสำหรับให้สีลอดผ่านไป และวิธีการนี้สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์ได้

5) กิจกรรมพิมพ์ภาพจากร่องลึก (ภาพพิมพ์ร่องลึก) พิมพ์ภาพจากร่องลึก เป็นการสร้างแม่พิมพ์ร่องลึกด้วยการตัดและนำเอาผิวหน้าของกระดาษโฟโต้บอร์ดออกเพื่อให้เกิดเป็นร่องที่สามารถใส่สีลงไปได้ จากนั้นใช้ฟู่กันระบายสีให้ทั่วบริเวณของร่องแม่พิมพ์ให้บางสม่ำเสมอทั่วทั้งร่อง วิธีการนี้จะช่วยไม่ให้สีล้นทะลักออกมาในขั้นตอนการพิมพ์ผลงาน เนื่องจากสีที่มากเกินไปจะเหมาะสมเมื่อสีในร่องของแม่พิมพ์มีความสม่ำเสมอทั่วกันแล้วให้นำมาพิมพ์ลงบนกระดาษ และวิธีการนี้สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์ได้

2.2 ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะในมุมมองของผู้สูงอายุ

สำหรับชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์นั้น เป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากศิลปะภาพพิมพ์นั้นต้องสร้างแม่พิมพ์ให้เกิดเป็นรูปรอยก่อน แตะสี แล้วจึงนำไปกดให้ติดกับวัสดุรองรับอย่างกระดาษอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผู้สูงอายุไม่ทราบมาก่อนว่านอกจากการวาดภาพระบายสี ปั้น หัตถกรรม งานประดิษฐ์ ยังมีศิลปะภาพพิมพ์อีกด้วยทั้งทำสีพิมพ์ พิมพ์ภาพด้วยการพับ พิมพ์ภาพด้วยกระดาษ ลัง พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ พิมพ์ภาพจากร่องลึก ในแง่ของกิจกรรมนั้นสามารถตอบโจทย์ของผู้สูงอายุได้ดี ทำได้ง่าย ทำให้ได้เคลื่อนไหวร่างกาย ได้รู้ว่าตนเองยังสามารถทำงานศิลปะที่มีความประณีตได้ ได้คิดทบทวนถึงกระบวนการที่ผู้วิจัยได้ทำการสาธิตให้ดูก่อนทำกิจกรรม นอกจากนี้ผู้สูงอายุหลายคนได้สร้างสรรค์ผลงานต่อยอดไปเป็นพวงกุญแจ นำรูปไปใส่กรอบใช้สำหรับตกแต่งห้อง สมุดเอาไว้จัดบันทึกสิ่งต่าง ๆ และได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างห้อยกับกุญแจจักรยานยนต์ ห้อยกับกุญแจบ้าน ได้นำไปเป็นของที่ระลึกให้ลูกหลาน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ก่อนทำกิจกรรมผู้สูงอายุบางคนให้ข้อมูลว่าไม่เคยทำกิจกรรมศิลปะมาก่อนเลย นอกจากผู้วิจัยแล้ว จึงขอให้ลูกหลานเข้ามาเป็นคนคอยให้ความช่วยเหลือด้วยอีกแรงหนึ่ง จึงก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันกับบุคคลในครอบครัว ได้คุยกันมากขึ้น และผู้สูงอายุบางคนไม่ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมศิลปะมานานมาก และกิจกรรมศิลปะนี้ก็ทำให้ตนเองกลับมาใช้ความคิดสร้างสรรค์ ได้กระตุ้นสมอง อันเป็นหนึ่งในวิธีที่สามารถช่วยชะลอภาวะสมองเสื่อมในตนเองได้อีกด้วย

อภิปรายผล

การจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัย เป็นการประยุกต์ใช้หลักการของการทำภาพพิมพ์แบบปลอดภัย (Non-toxic Printmaking) ลดทอนขั้นตอนที่ซับซ้อนของศิลปะภาพพิมพ์ ไม่ใช่แทนพิมพ์ สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์หรือไม่ก็ได้ ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นทั้งวัสดุธรรมชาติ วัสดุสังเคราะห์ มีราคาถูก ใช้แรงในการทำกิจกรรมไม่มาก ไม่ต้องนั่งหรือยืนนาน ๆ ได้ใช้ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ถ่ายทอดผ่านกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงาน สามารถแบ่งปันผลผลิตจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ การทำด้วยตนเองให้กับผู้อื่นได้ เกิดประสบการณ์จากการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ เช่น ความสนุก ความน่าตื่นเต้นที่จะได้เห็นผลงานที่จะได้จากการพิมพ์แบบ Monoprint ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าการใช้สี การขีด การขีดที่ได้กระทำลงบนแม่พิมพ์ เมื่อพิมพ์ออกมาแล้วจะได้ผลงานแบบไหน เป็นต้น และสามารถนำไปประยุกต์ทำเป็นของที่ระลึก เข้าร่วมในกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ 1) เกิดสุขภาพทางกาย เกิดจากการได้ใช้นิ้ว มือ แขน ในการทำกิจกรรมภาพพิมพ์ ใช้สายตาในการสังเกตวัสดุ และผลงานที่สร้างสรรค์ 2) เกิดสุขภาพทางจิตใจ เกิดจากการได้ชื่นชมในความงามของผลงานภาพพิมพ์ของตนเองและของเพื่อน จิตใจมีความสุขรื่นเริง มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา 3) เกิดสุขภาพทางสังคม เกิดจากการได้ทำกิจกรรมศิลปะร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างการทำกิจกรรม เข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น 4) เกิดสุขภาพทางสติปัญญา เกิดจากการได้เรียนรู้การทำภาพพิมพ์ปลอดภัยทั้ง 4 เทคนิค ประกอบด้วย ศิลปะภาพพิมพ์พื้นราบ ศิลปะภาพพิมพ์ผิววน ศิลปะภาพพิมพ์ตะแกรงไหม และศิลปะภาพพิมพ์ร่องลึก ซึ่งการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยที่ใช้หลักการดังกล่าวได้ผลลัพธ์ที่ดีในการสร้างเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยค่าเฉลี่ยระดับสุขภาพของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับดีมาก โดยการประเมินดังกล่าวเป็นการประเมินโดยให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมได้สำรวจตนเอง และประเมินเหตุการณ์ อารมณ์ ความคิดเห็น ทั้งนี้ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ” ในด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์ของชุดกิจกรรม วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัย เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุนั้นได้มุ่งเน้นการช่วยส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในการจัดกิจกรรมศิลปะเป็นการสร้างกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมสังคม พบปะผู้คน ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้เปิดหูเปิดตา ได้ลองมองหาความสุขในชีวิตประจำวันของตนเอง โดยใช้กิจกรรมที่ทำได้ไม่ยาก มาสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงถึงมุมมองและความคิด เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และการสร้างศักยภาพในบุคคลทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา นอกจากนี้จากการทดลองใช้ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัย พบว่า ในด้านร่างกายผู้สูงอายุสามารถทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ได้โดยไม่ต้องกำลังมากจนก่อให้เกิดความเหนื่อยล้า ในด้าน

จิตใจ ผู้สูงอายุรู้สึกดีต่อการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ มีความเพลิดเพลิน สามารถจดจำกระบวนการเรียนรู้ทางศิลปะภาพพิมพ์ได้ และมีความพึงพอใจในผลงานของตนเอง ในด้านสังคม ผู้สูงอายุและลูกหลานหรือเพื่อนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันขณะทำกิจกรรม ในด้านสติปัญญา ผู้สูงอายุสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมได้ และสามารถปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะภาพพิมพ์ได้ทั้ง 4 กระบวนการได้ลุล่วง สอดคล้องกับ ญาดาร์ตัน บาลจ่าย และคณะ (2561) กล่าวว่า การนำกิจกรรมศิลปะมาใช้ในผู้สูงอายุนั้น สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมองเห็นคุณค่าในตนเอง สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่ขึ้นได้ทั้งทางด้านร่างกาย จิต อารมณ์ และสังคม สามารถช่วยบรรเทาและแก้ปัญหาก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงบวกต่อตัวของผู้สูงอายุเอง ด้วยกิจกรรมศิลปะนั้นเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เปิดกว้าง มีความยืดหยุ่น มีความลงตัวอยู่แล้วในแง่ของกิจกรรม จึงเป็นสื่อกลางที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถถ่ายทอดสิ่งที่คิดอยู่ภายในออกมาผ่านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้โดยไมยากจนเกินไป นอกจากนี้กระบวนการทางศิลปะ ยังเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถสร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีการเคลื่อนไหว ไม่จำเป็นต้องกำลังในการทำกิจกรรมมากเกินไป ความสามารถของผู้สูงอายุ และยังเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตได้อีกด้วย

2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้กระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ที่พัฒนาขึ้นเป็นกิจกรรมทางเลือก ประกอบด้วยกิจกรรมภาพพิมพ์จำนวน 4 เทคนิค ได้แก่ ภาพพิมพ์ ผิวนูน ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์พื้นราบ ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม โดยประยุกต์ใช้หลักการของการทำภาพพิมพ์แบบปลอดสารพิษ (Non-toxic Printmaking) ลดทอนขั้นตอนที่ซับซ้อนของศิลปะภาพพิมพ์ ไม่ใช่แทนพิมพ์ สามารถทำเป็นจำนวนพิมพ์หรือไม่ก็ได้ ใช้แรงในการทำกิจกรรมไม่มาก ไม่ต้องนั่งหรือยืนนาน ๆ ได้ใช้ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ถ่ายทอดผ่านกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงาน สามารถแบ่งปันผลผลิตจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ การทำด้วยตนเองให้กับผู้อื่นได้ เกิดประสบการณ์จากการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ เช่น ความสนุก ความน่าตื่นตึ่งที่ได้เห็นผลงานที่จะได้จากการพิมพ์แบบ Monoprint ที่ไม่สามารถบอกได้ว่าการใช้สี การชูด การขีดที่ได้กระทำลงบนแม่พิมพ์ เมื่อพิมพ์ออกมาแล้วจะได้ผลงานแบบไหน เป็นต้น และสามารถนำไปประยุกต์ทำเป็นของที่ระลึก สมุดทำมือ ที่คั่นหนังสือ ฯลฯ สอดคล้องกับ (พิมพ์พันธุ์ ศรีพิพิช, 2564 ; ญัญญา สาวิกาชยะกูร, 2564 ; อังคณา บุญขวัญ, 2564) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุนั้นจะเป็นกิจกรรมในรูปแบบใดหรืออะไรก็ได้ทั้งที่เคยทำกิจกรรมมาแล้วในชีวิตหรือไม่เคยทำหรือมีประสบการณ์เลยก็ได้ โดยกิจกรรมนั้นหนาควรเน้นให้ผู้สูงอายุเกิดความสนุกสนาน มีความเพลิดเพลิน ไม่น่าเบื่อหน่ายความสามารถของตัวผู้สูงอายุเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาที่ตนเองมีอยู่อย่างมีความสุข คลายความเครียดหรือความวิตกกังวลต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยไม่ถูกมองข้าม ซึ่งหลักการจัดกิจกรรม

นั้นหนา การต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเน้นองค์รวม คือ มีผลดีต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และเนื่องจากกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์เป็นสิ่งแปลกใหม่ จึงควรมีสื่อประกอบการสอน ขึ้นตอนกระบวนการที่ไม่ยุ่งยากหรือซับซ้อน สามารถเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งควรมีผลงานตัวอย่าง เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นภาพรวมของกิจกรรม เป็นแรงบันดาลใจในการทำกิจกรรม ในการทำกิจกรรมกับผู้สูงอายุนั้นควรมีการดูแลอย่างทั่วถึง ต้องคำนึงถึงการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ปลอดภัยกับผู้สูงอายุ เพื่อหลีกเลี่ยงอุบัติเหตุและเกิดความปลอดภัยในชีวิต

3. ด้านวัสดุ และอุปกรณ์ จากการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุนั้น พบว่า ศิลปะภาพพิมพ์ยังไม่เป็นที่นิยมในการนำมาจัดเป็นกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการยุ่งยาก มีความซับซ้อน ต้องใช้เวลาในการทำกิจกรรมเป็นเวลานาน แต่จากการที่ผู้วิจัยได้พัฒนาชุดกิจกรรมขึ้น ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการทำสีสำหรับพิมพ์ภาพอย่างง่ายขึ้น วัสดุ อุปกรณ์ที่สามารถหาได้ทั่วไปในท้องถิ่น และได้นำชุดไปทดลองทำกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุนั้น พบว่า วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ทำกิจกรรมนั้นสามารถก่อให้เกิดความน่าสนใจ เกิดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และต้องการจะสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากกระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ที่ใช้วัสดุรอบตัวที่หาได้ง่ายมาใช้ในการทำกิจกรรมต่อไป ซึ่งกล่าวได้ว่าในการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุนั้นประสบความสำเร็จในแง่ของความพึงพอใจในด้านวัสดุ และอุปกรณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุที่สามารถใช้ในกระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ ประเภทต่าง ๆ ได้ดี สอดคล้องกับ (สุรชัย เอกพลากร, 2564 ; ปาริชาติ ศุภพันธ์, 2564 ; ชญตวี อินทร์ชา, 2564) กล่าวได้ว่า วัสดุ อุปกรณ์ วัสดุติดต่าง ๆ ควรเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น หลีกเลียงกัน ใช้สารเคมีหรือหาวัสดุทดแทนที่มาจากธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันสามารถหาซื้อได้ง่ายผ่านร้านค้าออนไลน์ และมีบริการส่งถึงที่ นอกจากนี้ยังสามารถใช้อุปกรณ์เครื่องครัวมาทดแทนอุปกรณ์เฉพาะทางได้ เช่น ใช้ช้อน ทัพพี หรือก้นขวดแทนบาเร้งได้ในขั้นตอนการพิมพ์ภาพด้วยมือ หรือแม้แต่การสร้างแม่พิมพ์จากพืช ผัก ผลไม้ที่มีอยู่ก็สามารถทำได้ และยังเป็นทางเลือกค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์ลง นอกจากนี้ศิลปะภาพพิมพ์มีกระบวนการที่สามารถพลิกแพลงได้หลายรูปแบบ สามารถนำมาประยุกต์พัฒนาต่อยอดได้อย่างอิสระ

4. ด้านการวัดและประเมินผล

ในการวัดและประเมินผลการทำกิจกรรมนั้น จะไม่มุ่งเน้นว่าผลงานที่ออกมาจะต้องสวยงาม หรือสมบูรณ์แบบตามหลักการทางศิลปะ เนื่องจากความสวยงามสำหรับผู้สูงอายุแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน แต่จะมุ่งเน้นไปที่ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลิน ไม่หนักเกินขีดความสามารถของตัวผู้สูงอายุเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาที่ตนเองมีอยู่อย่างมีความสุข คลายความเครียดหรือความวิตกกังวลต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยไม่ถูกมองข้าม นอกจากนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเข้าใจใน

กระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ อยากรู้ศึกษาเพิ่มเติม มีความสนใจในการสร้างสรรค์ และมีความพึงพอใจกับผลงานที่ตนเองได้สร้างสรรค์ขึ้น สอดคล้องกับ โรงพยาบาลนวมารมย์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะนั้นสามารถช่วยรักษาและฟื้นฟูอาการเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ โดยมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง ซึ่งในกระบวนการต้องมีการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สร้างสรรค์ผลงาน โดยไม่ได้คำนึงถึงความสวยงามหรือหลักเกณฑ์ องค์ประกอบทางศิลปะใด ๆ แต่มุ่งเน้นไปยังการสำรวจอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ เป็นหลักแทน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ผู้ที่มีความประสงค์จะนำกิจกรรมไปใช้ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์โดยพื้นฐาน ทั้งขั้นตอน กระบวนการ รวมถึงฝึกปฏิบัติจนเกิดความเข้าใจ เนื่องจากกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ต้องอาศัยความเข้าใจจึงจะสามารถทำออกมาได้ดี และสามารถถ่ายทอดกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป การทำวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายประสงค์ในการพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรนำชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์นี้ไปทำการทดลองใช้เพิ่มเติมรูปแบบ

บรรณานุกรม

- เกษร ธิตะจारी. (2543). กิจกรรมศิลปะสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562). สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย 77 จังหวัด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2562.
- กองยุทธศาสตร์สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สยป. (2562). รายงานข้อมูลผู้สูงอายุของกรุงเทพมหานคร
จากฐานประชากรในระบบทะเบียนราษฎร ณ เดือนธันวาคม 2561
และเปรียบเทียบกับข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2560.
http://www.bangkok.go.th/upload/user/00000132/download/22_02_62_fullpaper.pdf
- กันติยา พวงสำลี และประเสริฐไชย สุขสะอาด. (2560). การจัดการคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขต
ภาษีเจริญกรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหิดล]. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- การใช้สื่อการสอนอย่างเป็นระบบโดยใช้แบบจำลอง. (2560).
edtechsaranya.blogspot.com/2017/04/the-assure-model.html
- การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์. (2559).
<https://sites.google.com/site/karsrangsrkphlnganthasnsilp/3-ka-rx-xkebeb-sahrab-kar-phimph-phaph-beuxng-tn>
- การออกแบบการเรียนการสอน. (2559). sites.google.com/site/bthreiy123/kar-xxkbaeb-kar-reiyn-kar-sxn
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2525). การพยาบาลผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: เจริญผล.
- คานธีชา บุญยาว. (2554). การออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง
ของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัญญา วงษ์พรหม. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. 8(3), 41-54.
- จามรี พระสุนิล และ เบญจมาศ เมืองเกษม. (2560). แกนนำการพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุ
ตำบลดงมะดะ อำเภอมะลาว จังหวัดเชียงราย นครสวรรค์ ครั้งที่ 13: วิจัยและนวัตกรรม
ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม.
- จารุพรรณ ทรัพย์ปรั่ง. (2542). จิตกรรมกับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์สถาบันราชภัฏ
สวนสุนันทา.
- แฉล้ม สถาพร. (2555). การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์ด้วยสีธรรมชาติจากพืชในจังหวัด
นครศรีธรรมราช. *Journal of Fine Arts, Chiang Mai University*, 3(1), 267-301.
- ชญัตว์ อินทร์ชา. (2561). การศึกษาศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคเพลทแม่พิมพ์เจลลาตินด้วยการใช้สี

- ธรรมชาติในท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ชลิต นาคพะวัน. (2561, 30 สิงหาคม 2561). ศิลปะบำบัดโบกมือลาความเหงา [Interview].
www.thaipost.net/main/detail/16438
- ชุลุด นิมเสมอ. (2531). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชัยพร ระวีศิริ. (2560). การสร้างสรรค์งานศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคภาพ พิมพ์ครั้งเดียว Creative of Mono Print in Graphic Art. วารสาร ศิลปกรรมศาสตร์ วิชาการ วิจัย และ งาน สร้างสรรค์, 4(2).
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2537). กระบวนการสันนิเวทยาการและระบบสื่อการสอน.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2543). การวิจัยทางศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2545). ศิลป์: ยิน ยล สัมผัส. กรุงเทพมหานคร: พอร์เมท เอส โซซิเอทส์.
- ชูวิทย์ รัตนพลแสนย์ และคณะ. (2552). ผลของการใช้ศิลปกรรมบำบัดที่มื่อภาวะซึมเศร้า
ในผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า.
- โซ สาลีฉิน. (2534). เทคโนโลยีพื้นฐาน: การประดิษฐ์ การสร้างอุปกรณ์การสอนและเครื่องมือทดลอง
ทางวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก.
- ญาณวิทย์ กุญแจทอง. (2548). ป่าสงวน ภาพพิมพ์สีธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้ง.
- ญาดารัตน์ บาลจ่าย. (2549). ผลของการใช้โปรแกรมกิจกรรมศิลปะแบบกลุ่มต่อความเข้าใจ
ของผู้สูงอายุ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ญาดารัตน์ บาลจ่าย และคณะ. (2561). ศิลปะเพื่อการบำบัดในผู้สูงอายุ. วารสารเกื้อการุณย์, ปีที่ 25
ฉบับที่ 2.
- ณัฐชนน มิคะนุช และคณะ. (2555). สุนทรียกับงานทัศนศิลป์
cg1-1.blogspot.com/p/reference.html
- ดนุ จีระเดชากุล. (2541). นันทนาการสำหรับเด็ก. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ทวีรัตน์ พรหมรัตน์ และคณะ. (2559). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อบำบัดความเครียดผู้ติดสาร
เสพติด. *Art and Architecture Journal Naresuan University*, 7(1), 69-83.
- ทวีศักดิ์ สว่างเมฆ. (2548). การศึกษาความต้องการการจัดกิจกรรมนันทนาการของผู้สูงอายุ
ในกรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. กรุงเทพมหานคร.
- ทักษิณา สุขพัทธี. (2559). การศึกษารูปแบบศิลปกรรมบำบัดสำหรับผู้สูงอายุเพื่อบำบัดภาวะซึมเศร้า.
Journal of Humanities and Social Sciences Valaya Alongkorn, 11(1), 11-22.
- ธงชัย ต้นทัพไทย. (2548). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และค่านิยมการบริโภค
อาหารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอนโดยใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้
ทางวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย.

- ธงชัย ยุคันตพรพงษ์. (2551). การทำศิลปะภาพพิมพ์โดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น และปลอดภัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉัญญ์นรี วรวงศ์จรรุรัตน์. (2559). ผลของศิลปะบำบัดต่อศักยภาพสมองด้านกระบวนการทางสติปัญญา ในผู้สูงอายุ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- ธีรประภา ทองวิเศษ. (2558). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมภายใต้ตัวแบบกระบวนการเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ปีที่ 9 ฉบับพิเศษ เมษายน 2558.
- นฤมล อินทหมื่น. (2556). ผลของศิลปะบำบัดต่อการลดภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้าระดับน้อยถึงปานกลาง. เวชศาสตร์ร่วมสมัย *Chula Med J*, Vol.57 No.6 November – December 2013.
- นิภา จวนโสม. (2550). การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการบริหารศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ ในชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บรรลุ ศิริพานิช. (2562). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561. นครปฐม: บริษัท พรินเตอร์ จำกัด.
- บรรลุ ศิริพานิช. (2542). ผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพมหานคร: สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย.
- บรรลุ ศิริพานิช. (2549). ปกิณกะ งานผู้สูงอายุ.
www.anamai.moph.go.th/advisor/202/20210.html
- บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2543). นวัตกรรมทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2537). การวัดสถานะทางสุขภาพ: การสร้างมาตราส่วนประมาณค่า และแบบสอบถาม. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ประเวศ วะสี. (2543). สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูปสุขภาพ.
- ประเวศ วะสี. (2551). นิตยสารหมอชาวบ้าน. ใน คุยกับผู้อ่าน (Vol. เล่มที่: 351 กรกฎาคม 2551).
- ประสงค์ ทรัพย์ผดุงชนม์ และนฤมล แซ่หุ้น. (2534). สนุกกับรอยพิมพ์มือ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทต้นอ้อจำกัด.
- ประสพ ลีเหลื่องภัย. (2543). ศิลปะนิยม. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรินติ้งเฮ้าส์.
- เปรมฤดี ดำรงค์. (2545). การศึกษาสุขภาพของผู้ป่วยจิตเวชในชุมชนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงศ์เดช ไชยคุตร. (2560). ชีวิต: ไม่กัดด้วยน้ำกรด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2548). สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- เพ็ชรี รูปะวิเชตร์ และพลอยไพไลน รูปะวิเชตร์. (2561). กลยุทธ์การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

เพื่อพัฒนาภาวะพลัดปลั่งในผู้สูงอายุ. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3.

เพ็ญแข ประจันปัจจนิก. (2554). คู่มือผู้สูงอายุและคนในครอบครัว : รู้จักผู้สูงอายุเหมือนรู้จักตนเอง.

ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เพิ่มศรี ชูวิเชียร. (2549). พัฒนาการด้านการเขียนของเด็กประถมวัยโดยใช้ศิลปะการวาดต่อเติมจากภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภพ เลหาไพบูลย์. (2542). แนวการสอนวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ภาวิณี ศิริโรจน์. (2559). ชุดผลิตภัณฑ์ศิลปะประดิษฐ์เพื่อเป็นงานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ

The Art Product Invent As for Hobby for The Elderly. Art and Architecture Journal Naresuan University, 7(2), 83-96.

มธุรส จันทร์แสงศรี. (2540). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การยอมรับภาวะสุขภาพ

และแรงสนับสนุนทางสังคมกับการปฏิบัติกิจกรรมของผู้สูงอายุแขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มนตรี เลากิตติศักดิ์. (2557). กระบวนการพิมพ์ผ้าด้วยสีธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. เชียงใหม่.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2557). ภาพพิมพ์ (*Printmaking*)

<https://sites.google.com/site/print1259/phaph-phimph/khwam-hmay-eleaphaph-phl-ngan>

มาลีนี วงษ์สิทธิ์ และ ศิริวรรณ ศิริบุญ. (2544). ประชาสัมพันธ์กับการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ:

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เมธี วงศ์วีระพันธุ์. (2559). การส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับผู้สูงอายุของชุมชนต้นแบบในจังหวัดเชียงใหม่.

วารสารจิตวิทยาคลินิก, 47(1): มกราคม - มิถุนายน 2559.

ระบบการสอนของ *Jerrold Kemp Model*. (2558).

krubanknadokmaischool.blogspot.com/p/kemp-model.html

ระพินทร์ โพธิ์ศรี. (2545). การวิจัยในชั้นเรียนสำหรับการจัดการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อุตรดิตถ์: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.

ระวี สัจจโสภณ. (2551). การวิเคราะห์บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมกิจกรรม

การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.

- กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งโรจน์ สัจจา. (2559). ผลการจัดกิจกรรมศิลปะภาพถ่ายที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองในผู้สูงอายุ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลัดดา เกียมวงศ์ และคณะ. (2551). การพัฒนาและทดสอบคุณสมบัติของเครื่องมือประเมินการสูงวัย
อย่างมีสุขภาวะ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรกิต วัดเข้าหลาม. (2540). ชุดการสอน. ใน ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์:
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วาทีณี บุญชะลิกษี และยุพิน วรสิริอมร. (2539). ผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วาสนา พรหมสุรินทร์. (2540). การสร้างชุดการสอนโดยวิธีวิเคราะห์ระบบเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการ
สำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วาสนี สุขแล้ว. (2558). รูปแบบการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับนักเรียนประถมศึกษาโดยใช้วัสดุ
ในท้องถิ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิฑูร แสงสิงแก้ว. (2534). รายงานเรื่องความก้าวหน้าของการดูแลผู้สูงอายุในประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย
ประเทศฝรั่งเศส และการเจรจากับองค์การอนามัยโลกเรื่องผู้สูงอายุที่เงินบำนาญ ประเทศ
สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ พ.ศ.2533 : และรายงานการเดินทางเพื่อศึกษางานเกี่ยวกับโครงการผู้สูงอายุ
ประเทศเดนมาร์ก สวีเดน สหรัฐอเมริกา พ.ศ.2525.
- วิมล สำราญวานิช. (2532). การสอนวิทยาศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2527). ศิลปะภาพพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2539). ทักษะศิลป์ศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ดันอ้อ แกรมมี่.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2542). ทักษะศิลป์สมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: ดันอ้อ แกรมมี่.
- วุฒิ วัฒนสิน. (2541). ศิลปะระดับมัธยมศึกษา.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2549). จิตวิทยาพัฒนาการทุกช่วงวัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2534). แนวทางการจัดบริการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ:
สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์. (2563). สังคมสูงวัย ความท้าทายประเทศไทย.
www.dop.go.th/th/know/3/276
- สน วัฒนสิน. (2554). ภาพพิมพ์เบื้องต้นสำหรับครูศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สมบุรณ์ ศาลยาชีวิน. (2526). จิตวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.

- สมพงษ์ ลีระศิริ. (2562). ศิลปะภาพพิมพ์ที่เป็นมิตรกับสภาพแวดล้อม: การสร้างสรรค์กระบวนการภาพพิมพ์โดยใช้น้ำหมักชีวภาพ: Eco-Graphic Arts: Creative Process Printing by Bio-fermentation EM. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ (*Fine Arts Journal*), 22(2), 84-97.
- สมพร รัตนพันธ์. (2551). การเข้าสู่สภาวะในภาวะสูงวัยของผู้สูงอายุเขตภาคใต้ของประเทศไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมาพร คล้ายวิเชียร. (2545). ผลของการสอนวิชาภาพพิมพ์พื้นฐานโดยใช้โมเดลชิปาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรินดา น้อยสุข. (2545). การสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุที่รับบริการในคลินิกจิตเวช.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) www.mua.go.th/users/bpp/main/download/plan/EducationPlan12.pdf
- สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ. (2562). ประชากรสูงวัยและแนวโน้มในอนาคต. intelligence.businesseventsthailand.com/th/insight/aging-trends-01-th
- สิริพร คีนมาเมือง. (2557). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านพักคนชราในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยกิจกรรมศิลปะบำบัด มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สุภัตรา สุภาพ. (2525). สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยมครอบครัว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภาวดี พุฒน้อย และคณะ. (2546). ผู้สูงอายุกับกิจกรรมบำบัด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2540). การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุโดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. นนทบุรี.
- สุวรรณชัย โลหะวัฒนกุล. (2562). “ปี 64 ไทยมีคนชรา 13 ล้าน เข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์ เน้นรัฐเพิ่มอำนาจ อปท. ดูแล”. www.isranews.org/isranews-news/77916-news-779161.html
- สุลียา ธีระธัญศิริกุล. (2559). เกษียณสุขอย่างไร แม่ไร้ทายาท. กรุงเทพฯ : ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- อภิญา เคนบุปผา. (2546). การพัฒนาชุดกิจกรรมการทดลองวิทยาศาสตร์เรื่อง สารและสมบัติของสาร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- อัศนีย์ ชูอรุณ. (2517). ทฤษฎีศิลปะภาพพิมพ์ไม้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุติมาการพิมพ์.
- อัศนีย์ ชูอรุณ. (2543). ความรู้เกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- อุดม เพชรสังหาร. (2548). ศิลปะกับการพัฒนาสมองมนุษย์. ใน วารสารหมอชาวบ้าน.
- อุ้นตา นพคุณ. (2527). การเรียนการสอนผู้ใหญ่เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

- อุไรธรรม์ ฉิ่งเล็ก. (2547). ผลของการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์โดยใช้สื่อวัสดุท้องถิ่นที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกพล จันทร์สถิตย์พร. (2551). การประเมินความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- Abidin, M. Z., Daud, W. S. A. W. M., & Rathi, M. R. M. (2013). Printmaking: Understanding the Terminology. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 90, 405-410.
- Adams, T., Bezner, J., & Steinhardt, M. (1997). The conceptualization and measurement of perceived wellness: Integrating balance across and within dimensions. *American Journal of health promotion*, 11(3), 208-218.
- Aissen Crewett, M. (1987). Esthetic training of the elderly with special reference to the therapeutic effects of pictorial creative activities. *Zeitschrift Fur Gerontologie*, 20(5), 314-317.
- Balsley, J. (2015). New Online Studio Class: Printmaking for Art Teachers!
<https://theartofeducation.edu/2015/09/10/new-online-studio-class-printmaking-for-art-teachers/>
- Butler, J. T. (2001). *Principle of health education & Health promoting*. Cengage Learning.
- Butler, R. N., & Lewis, M. I. (1973). *Aging & mental health: Positive psychosocial approaches*. CV Mosby.
- Chalfin, L. (2009). The Green Print Studio
<https://www.nontoxicprint.com/thegreenprintstudio.htm>
- Coopersmith, S. (1981). *The antecedents of self-esteem*. Consulting Psychologists Press.
- Dick, W., Carey, L., & Carey, J. (2001). The systematic design of instruction. 6th. *New York: Longmann*.
- Fling, S. (1982). Creative Health for Elders through Psychology and Art: A Pilot Study.
- Gagne, R. M., Wager, W. W., Golas, K. C., Keller, J. M., & Russell, J. D. (2005). Principles of instructional design. In: Wiley Online Library.
- Ghalamzan, M. (2004). A phenomenological approach to understanding printmaking processes and their applications to art education.
- Green, C. (2002). Green Prints.

- Hansen-Kyle, L. (2005). A concept analysis of healthy aging. *Nursing forum*,
- Hoffman, D. H. (1981). Toxic Art Materials and Their Effects on Older Adults. *Art Education*, 34(1), 35-36.
- Jones, M., Kimberlee, R., Deave, T., & Evans, S. (2013). The role of community centre-based arts, leisure and social activities in promoting adult well-being and healthy lifestyles. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 10(5), 1948-1962.
- Knowels, M. S. (1970). *The Modern Practice of Adult Education: Pedagogy versus Andragogy*. New York: Cambridge Books.
- Leitner, M. J., & Leitner, S. F. (1996). *Leisure in later life*. Haworth Press Binghamton, NY.
- Liebmann, M. (2004). *Art therapy for groups: A handbook of themes and exercises*. Psychology Press.
- Myers, J. E., Sweeney, T. J., & Witmer, J. M. (2000). The wheel of wellness counseling for wellness: A holistic model for treatment planning. *Journal of counseling & development*, 78(3), 251-266.
- Natural Earth Paint. (2021). Recipe: Natural Earth Printmaking Ink.
<https://naturalearthpaint.com/blogrecipe-natural-earth-printmaking-ink/>
- Proulx, L. (2003). *Strengthening emotional ties through parent-child-dyad art therapy: Interventions with infants and preschoolers*. Jessica Kingsley Publishers.
- Reynolds, F. (2010). 'Colour and communion': Exploring the influences of visual art-making as a leisure activity on older women's subjective well-being. *Journal of aging studies*, 24(2), 135-143.
- Sabour, W. A. (2017). *The Non-Toxic Contemporary Approach to Teaching Printmaking Art*.
- Seels, B., & Glasgow, Z. (1990). *Exercises in instructional design*. Merrill Publishing Company Bell & Howell Information Company.
- Shambaugh, N., & Magliaro, S. (2001). A reflexive model for teaching instructional design. *Educational technology research and development*, 49(2), 69-92.
- Smith, P. L., & Ragan, T. J. (2004). *Instructional design*. John Wiley & Sons.
- Taylor, C. M. (1994). *Essentials of psychiatric nursing*. The C.V. Mosby.
- Thorndike, E. L., Bregman, E. O., Tilton, J., & Woodyard, E. (1928). *Adult learning*.

- Touhy, T., & Jett, K. (2013). *Ebersole and Hess' Gerontological Nursing & Healthy Aging*, 4-th edition, St. In: Louis.
- Weiss, J. C. (2013). *Expressive therapy with elders and the disabled: Touching the heart of life*. Routledge.
- White, L. M. (2002). *Printmaking as therapy: Frameworks for freedom*. Jessica Kingsley Publishers.
- Wikström, B.-M. (2004). Older adults and the arts: the importance of aesthetic forms of expression in later life. In: SLACK Incorporated Thorofare, NJ.
- Wilson, H. (1983). *Increased Challenge with the Elderly*.
- Winczek, K., & Winczek, J. (2018). The ecological techniques and materials in artistic graphic art. E3S Web of Conferences,

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ปรับปรุงเนื้อหา แก้ไขสำนวนภาษาของเครื่องมือ ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรเทพ เลิศเทวศิริ
อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์
อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์ ดร. สรिता เจือศรีกุล
อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การวิเคราะห์แบบประเมินความสอดคล้องความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ของเครื่องมือวิจัย
การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

วิเคราะห์ค่า IOC โดยใช้สูตร
$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC คือ ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อความถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ คือ ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยค่า IOC ที่ยอมรับได้ต้องไม่ต่ำกว่า 0.5

เครื่องมือในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์สำหรับอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์
2. แบบสัมภาษณ์สำหรับศิลปินภาพพิมพ์
3. แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ
4. แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้อำนวยความสะดวกคนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ
5. ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ
6. แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาพผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ ปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ
7. แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ
8. แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
9. แบบบันทึกผลการทดลองสำหรับผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์สำหรับอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์

ใช้สัมภาษณ์อาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 5 ปี

ข้อความ	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์					
1. ชื่อ - นามสกุล	1	1	1	1	
2. เพศ ○ ชาย ○ หญิง	1	1	1	1	
3. อายุ	1	1	0	0.67	- เปลี่ยนข้อความเป็น มีประสบการณ์ในการทำงานกี่ปี (อ.ดร. สริตา เจือศรีกุล)
4. วุฒิการศึกษา ○ ปริญญาตรี ○ ปริญญาโท ○ ปริญญาเอก ○ อื่น ๆ	1	1	1	1	
5. สาขาวิชาที่จบการศึกษา	1	1	1	1	
6. ตำแหน่ง/หน้าที่	1	1	1	1	
7. ชื่อรายวิชาที่สอน	1	1	0	0.67	- ปรับสำนวนภาษาเป็น รายวิชาใน ความ รับผิดชอบ (อ.ดร. สริตา เจือศรีกุล)
8. ระดับชั้นปีที่ทำการสอน	1	1	1	1	
9. สถานที่ทำงาน	1	1	1	1	
บทบาทของอาจารย์ผู้สอนวิชาภาพพิมพ์					
1. ท่านสอนศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคใดบ้าง	1	1	1	1	
2. ท่านคิดว่าศิลปะภาพพิมพ์ที่มีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้สูงอายุได้หรือไม่ และเทคนิคใดที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุมากที่สุด	1	1	1	1	

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
บทบาทของอาจารย์ผู้สอนวิชาภาพพิมพ์ (ต่อ)					
3. ท่านคิดว่าจะสามารถพัฒนาศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณค่าและมีความน่าสนใจได้อย่างไร	0	1	1	0.67	- เพิ่มค่านิยมของคุณค่าและความน่าสนใจในบริบทของคำถามเพิ่มเติม (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
4. ท่านสอนศิลปะภาพพิมพ์โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ประเภทใดบ้างในแต่ละเทคนิค	1	1	1	1	- ปรับสำนวนภาษาใหม่ เป็นในการสอนศิลปะภาพพิมพ์แต่ละเทคนิค ท่านใช้วัสดุอุปกรณ์ ประเภทใดบ้าง (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
5. ท่านมีแนวทางที่จะสามารถประยุกต์การเรียนการสอนศิลปะภาพพิมพ์ในมหาวิทยาลัยให้ปลอดภัยเพื่อใช้สำหรับจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุหรือไม่อย่างไร	1	1	1	1	
6. ท่านมีขั้นตอนกระบวนการ วิธีในการสอนศิลปะภาพพิมพ์อย่างไร	1	1	1	1	- ผู้ สัม ภา ษ ณ์ ค ว ร สัมภาษณ์โดยการจำแนกประเด็นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทั้งขั้นตอนกระบวนการ และวิธีสอนศิลปะภาพพิมพ์ (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)
7. ท่านคิดว่าจุดเด่นของศิลปะภาพพิมพ์ที่แตกต่างกับศิลปะประเภทอื่นอย่างไร	0	1	1	0.67	
8. ท่านคิดว่าสิ่งที่คุณอายุจะได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์คืออะไร	1	1	1	1	
9. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สามารถส่งเสริมสุขภาพะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด	1	1	1	1	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ควรเรียงลำดับข้อคำถามใหม่ (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- เพิ่มข้อคำถาม ท่านคิดว่าศิลปะภาพพิมพ์ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรมีลักษณะอย่างไร (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)

แบบสัมภาษณ์สำหรับศิลปินภาพพิมพ์

ใช้สัมภาษณ์ศิลปินภาพพิมพ์ จำนวน 3 คน ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 5 ปี

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์					
1. ชื่อ - นามสกุล	1	1	1	1	
2. เพศ ○ ชาย ○ หญิง	1	1	1	1	
3. อายุ	1	1	0	0.67	- เปลี่ยนข้อคำถามเป็นมีประสบการณ์ในการทำงานกี่ปี (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
4. วุฒิการศึกษา ○ ปริญญาตรี ○ ปริญญาโท ○ ปริญญาเอก ○ อื่น ๆ	1	1	1	1	
5. สาขาวิชาที่จบการศึกษา	1	1	1	1	
บทบาทของการเป็นศิลปินภาพพิมพ์					
1. ท่านสามารถสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ประเภทใดได้บ้าง	1	1	1	1	
2. ท่านคิดว่าศิลปะภาพพิมพ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้สูงอายุได้หรือไม่ และเทคนิคใดที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุมากที่สุด	1	1	1	1	
3. ท่านคิดว่าจะสามารถพัฒนาศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณค่าและมีความน่าสนใจได้อย่างไร	0	1	1	0.67	- เพิ่มคำถามของคุณค่าและความน่าสนใจในบริบทของคำถามเพิ่มเติม (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
4. ท่านใช้วัสดุอุปกรณ์ประเภทใดบ้างในแต่ละเทคนิค เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะภาพพิมพ์	1	1	1	1	
5. ท่านมีแนวทางที่จะสามารถประยุกต์กระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ให้ปลอดภัยเพื่อใช้สำหรับจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุหรือไม่อย่างไร	1	1	1	1	

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
บทบาทของการเป็นศิลปินภาพพิมพ์ (ต่อ)					
6. ท่านมีขั้นตอนกระบวนการ วิธีการสอน ศิลปะภาพพิมพ์อย่างไร	1	1	0	0.67	- อาจปรับข้อคำถามให้เหมาะสมสำหรับการสัมภาษณ์ศิลปิน เนื่องจากศิลปินอาจไม่ได้มีสอนทำ ศิลปะภาพพิมพ์ ทุกคน (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
7. ท่านคิดว่าจุดเด่นของศิลปะภาพพิมพ์ที่แตกต่างกับศิลปะประเภทอื่นอย่างไร	1	1	1	1	
8. ท่านคิดว่าสิ่งที่ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์คืออะไร	1	1	1	1	
9. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สามารถส่งเสริมสุขภาวะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด	1	1	1	1	
การใช้วัสดุในท้องถิ่นและวัสดุธรรมชาติในการทำงานภาพพิมพ์					
1. ท่านคิดว่าจะสามารถนำวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นวัสดุสังเคราะห์หรือวัสดุธรรมชาติมาประยุกต์ในการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ที่ปลอดภัยปลอดภัยสารพิษสำหรับผู้สูงอายุได้หรือไม่ อย่างไร	1	1	1	1	- ผู้สัมภาษณ์ควรสัมภาษณ์โดยการจำแนกประเด็นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทั้งในด้านวัสดุ และกระบวนการ (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

-

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ

ใช้สัมภาษณ์ผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 5 ปี

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์					
1. ชื่อ - นามสกุล	1	1	1	1	
2. เพศ ○ ชาย ○ หญิง	1	1	1	1	
3. อายุ	1	1	0	0.67	- เปลี่ยนข้อคำถามเป็นมีประสบการณ์ในการทำงานกี่ปี (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
4. วุฒิการศึกษา ○ ปริญญาตรี ○ ปริญญาโท ○ ปริญญาเอก ○ อื่น ๆ	1	1	1	1	
5. สาขาวิชาที่จบการศึกษา	1	1	1	1	
6. ตำแหน่ง/หน้าที่	1	1	1	1	
7. สถานที่ทำงาน	1	1	1	1	
บทบาทของการเป็นผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ					
1. ท่านเคยจัดกิจกรรมนันทนาการรูปแบบใดบ้างกับผู้สูงอายุ	1	1	1	1	- ปรับสำนวนภาษาใหม่เป็นท่านเคยจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบใดบ้าง (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
2. ท่านมีขั้นตอนกระบวนการ วิธีในการจัดกิจกรรมนันทนาการอย่างไร	1	1	1	1	
3. ท่านคิดว่ากิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุมีคุณค่าและมีความน่าสนใจอย่างไร	0	1	1	0.67	- เพิ่มค่านิยมของคุณค่าและความน่าสนใจในบริบทของคำถามเพิ่มเติม (ผศ. พรเทพ เลิศเทเวศิริ)

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
บทบาทของการเป็นผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ (ต่อ)					
4. ท่านคิดว่าสิ่งที่สูงอายุจะได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมนันทนาการคืออะไร	1	1	1	1	
5. ท่านคิดว่ากิจกรรมนันทนาการสามารถส่งเสริมสุขภาพะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด	1	1	1	1	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- เพิ่มข้อคำถาม ชัดจำกัดและข้อจำกัดของการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุมีหรือไม่อย่างไร (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
- เพิ่มข้อคำถาม ในการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุมีข้อควรระวังอะไรบ้าง (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ใช้สัมภาษณ์ผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา จำนวน 1 คน ผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์					
1. ชื่อ - นามสกุล	1	1	1	1	
2. เพศ ○ ชาย ○ หญิง	1	1	1	1	
3. อายุ	1	1	0	0.67	- เปลี่ยนข้อคำถามเป็น มีประสบการณ์ในการ ทำงานกี่ปี (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
4. วุฒิการศึกษา ○ ปริญญาตรี ○ ปริญญาโท ○ ปริญญาเอก ○ อื่น ๆ	1	1	1	1	
5. สาขาวิชาที่จบการศึกษา	1	1	1	1	
6. ตำแหน่ง/หน้าที่	1	1	1	1	
7. สถานที่ทำงาน	1	1	1	1	
บทบาทของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ					
1. ในสถานสงเคราะห์คนชราเคยมีการจัด กิจกรรมนันทนาการรูปแบบใดบ้างให้กับ ผู้สูงอายุ	1	1	1	1	
2. ท่านคิดว่ากิจกรรมนันทนาการรูปแบบใดที่ เหมาะกับผู้สูงอายุมากที่สุด เพราะเหตุ ใด	1	1	1	1	
3. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะจะสามารถ ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ได้มากน้อยเพียงใด	1	1	1	1	
4. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับ ผู้สูงอายุมีคุณค่าและมีความน่าสนใจ อย่างไร	0	1	1	0.67	- เพิ่มค่านิยามของคุณค่า และความน่าสนใจในบริบท ของ คำถาม เพิ่ม เต็ม (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
5. ท่านคิดว่าสิ่งที่ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้จากการ ทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์คืออะไร	1	1	1	1	

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
บทบาทของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (ต่อ)					
6. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สามารถส่งเสริมสุขภาพะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด	1	1	1	1	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- เพิ่มข้อคำถาม มีกิจกรรมหรือการทำอะไรที่ผู้สูงอายุไม่ชอบทำหรือไม่ เพราะเหตุใด (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
- เพิ่มข้อคำถาม ในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุมีข้อควรระวังหรือจุดที่ควรระวังอะไรบ้าง (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)

ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

สำหรับผู้สูงอายุจำนวน 20 คน ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ ฯ และปริมณฑล ได้ร่วมทดลองทำกิจกรรม จำนวน 5 กิจกรรม

ข้อความ	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
กิจกรรมที่ 1 ทำสีพิมพ์					
1. วัตถุประสงค์	1	0	1	0.67	- ควรเป็นกิจกรรมให้ทดลองใช้สี จะได้ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 (อ.ดร.สรिता เจือศรีกุล)
2. สารของกิจกรรม	1	1	1	1	
3. สื่อการสอน	1	1	1	1	
4. วัสดุ และอุปกรณ์	1	1	1	1	
5. ขั้นตอนในการทำกิจกรรม	0	1	1	0.67	
6. การวัดประเมิน	1	0	1	0.67	- ควรระบุให้ชัดเจน เช่น ประเมินจากการสังเกตกระบวนการทำงานตัวสีที่ได้ (อ.ดร.สรिता เจือศรีกุล)

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ขั้นตอนการทำกิจกรรมมีการอธิบายขั้นตอนด้วยภาพถ่ายประกอบการสอนจริง และภาพขั้นตอนที่เขียนขึ้นแบบกราฟฟิกมีกระบวนการเหมือนกันหรือไม่ ถ้าเหมือนกันควรจะเลือกภาพถ่ายจริงเพียงอย่างเดียวจะดีกว่า (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
- ไม่อยากให้จบแค่ทำสี่ เพราะทำเสร็จแล้วผู้สูงอายุน่าจะอยากลองทดสอบดูว่าเป็นอย่างไร โดยสามารถให้ลองพิมพ์อะไรง่าย ๆ เช่น ใบไม้ จะได้ตรงกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 (อ.ดร.สริตา เจือศรีกุล)
- ขึ้นสรุป นอกจากสามารถอธิบายขั้นตอนแล้วสามารถทำอย่างอื่นได้อีก เช่น ให้ช่วยกันคิดว่าสามารถเอาไปทำอะไรได้บ้าง และสรุปปัญหาหรือแนวทางการแก้ไข เพื่อแบ่งปันความรู้สึที่ได้จากการร่วมกิจกรรม (อ.ดร.สริตา เจือศรีกุล)
- การประเมิน ควรเขียนให้ชัดเจนว่าประเมินด้วยวิธีการหรือเครื่องมือใด (อ.ดร.สริตา เจือศรีกุล)
- เพื่อให้ส่งเสริมด้านสังคมได้ชัดเจนขึ้น บางกิจกรรมอาจจะให้ทำร่วมกัน เช่น สลับแม่พิมพ์กันหรือทำเป็นกิจกรรมเป็นกลุ่ม (อ.ดร.สริตา เจือศรีกุล)
- ภาพถ่ายขั้นตอนการทำงานควรปรับค่าความสว่างเพิ่มขึ้น (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)
- กิจกรรมมีวัตถุประสงค์ให้เข้าใจถึงหลักการ ขั้นตอน รวมทั้งสามารถปฏิบัติตามได้ แล้วต้องการให้สร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยหรือไม่ เนื่องจากการทำตามแบบกับการสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้ต่างกัน ซึ่งหากพิจารณาประเด็นนี้แล้วหากต้องการให้สร้างสรรค์ได้ ควรเพิ่มประเด็นดังกล่าวในวัตถุประสงค์ (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
กิจกรรมที่ 2 พิมพ์ภาพด้วยการพับ					
1. วัตถุประสงค์	1	1	1	1	
2. สารของกิจกรรม	1	1	1	1	
3. สื่อการสอน	1	1	1	1	
4. วัสดุ และอุปกรณ์	1	1	1	1	
5. ขั้นตอนในการทำกิจกรรม	0	1	1	0.67	
6. การวัดประเมิน	1	0	1	0.67	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ขั้นตอนการทำกิจกรรมมีการอธิบายขั้นตอนด้วยภาพถ่ายประกอบการสอนจริง และภาพขั้นตอนที่เขียนขึ้นแบบกราฟฟิคมีกระบวนการเหมือนกันหรือไม่ ถ้าเหมือนกันควรจะเลือกภาพถ่ายจริงเพียงอย่างเดียวจะดีกว่า (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
- ควรใส่ภาพผลงานที่มีการแต่งเติมให้สวยงาม เป็น Product เช่น การ์ด จะได้เป็นการจูงใจผู้ร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น (อ.ดร.สรिता เจือศรีกุล)
- ขั้นสรุป นอกจากสามารถอธิบายขั้นตอนแล้วสามารถทำอย่างอื่นได้อีก เช่น ให้ช่วยกันคิดว่าสามารถเอาไปทำอะไรได้บ้าง และสรุปปัญหาหรือแนวทางการแก้ไข เพื่อแบ่งปันความรู้สึกที่ได้จากการร่วมกิจกรรม (อ.ดร.สรिता เจือศรีกุล)
- การประเมิน ควรเขียนให้ชัดเจนว่าประเมินด้วยวิธีการหรือเครื่องมือใด (อ.ดร.สรिता เจือศรีกุล)
- เพื่อให้ส่งเสริมด้านสังคมได้ชัดเจนขึ้น บางกิจกรรมอาจจะให้ทำร่วมกัน เช่น สลับแม่พิมพ์กันหรือทำเป็นกิจกรรมเป็นกลุ่ม (อ.ดร.สรिता เจือศรีกุล)
- ภาพถ่ายขั้นตอนการทำงานควรปรับค่าความสว่างเพิ่มขึ้น (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)
- กิจกรรมมีวัตถุประสงค์ให้เข้าใจถึงหลักการ ขั้นตอน รวมทั้งสามารถปฏิบัติตามได้ แล้วต้องการให้สร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยหรือไม่ เนื่องจากการทำตามแบบกับการสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้ต่างกัน ซึ่งหากพิจารณาประเด็นนี้แล้วหากต้องการให้สร้างสรรค์ได้ ควรเพิ่มประเด็นดังกล่าวในวัตถุประสงค์ (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
กิจกรรมที่ 3 พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลั่ง					
1. วัตถุประสงค์	1	1	1	1	
2. สารของกิจกรรม	1	1	1	1	
3. สื่อการสอน	1	1	1	1	
4. วัสดุ และอุปกรณ์	1	1	1	1	
5. ขั้นตอนในการทำกิจกรรม	0	1	1	0.67	
6. การวัดประเมิน	1	0	1	0.67	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ขั้นตอนการทำกิจกรรมมีการอธิบายขั้นตอนด้วยภาพถ่ายประกอบการสอนจริง และภาพขั้นตอนที่เขียนขึ้นแบบกราฟฟิกมีกระบวนการเหมือนกันหรือไม่ ถ้าเหมือนกันควรจะต้องเลือกภาพถ่ายจริงเพียงอย่างเดียวจะดีกว่า (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
- เครื่องมือช่วยเล็ง เหมือนเป็นภาษาพูด เปลี่ยนเป็นเครื่องมือช่วยกำหนดตำแหน่งพิมพ์ภาพจะดีกว่า (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- ควรใส่ภาพผลงานที่มีการแต่งเติมให้สวยงาม เป็น Product เช่น การ์ด จะได้เป็นการจูงใจผู้ร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- ขั้นสรุป นอกจากสามารถอธิบายขั้นตอนแล้วสามารถทำอย่างอื่นได้อีก เช่น ให้ช่วยกันคิดว่าสามารถเอาไปทำอะไรได้บ้าง และสรุปปัญหาหรือแนวทางการแก้ไข เพื่อแบ่งปันความรู้สึกที่ได้จากการร่วมกิจกรรม (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- การประเมิน ควรเขียนให้ชัดเจนว่าประเมินด้วยวิธีการหรือเครื่องมือใด (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- เพื่อให้ส่งเสริมด้านสังคมได้ชัดเจนขึ้น บางกิจกรรมอาจจะให้ทำร่วมกัน เช่น สลับแม่พิมพ์กันหรือทำเป็นกิจกรรมเป็นกลุ่ม (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- ภาพถ่ายขั้นตอนการทำงานควรปรับค่าความสว่างเพิ่มขึ้น (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)
- กิจกรรมมีวัตถุประสงค์ให้เข้าใจถึงหลักการ ขั้นตอน รวมทั้งสามารถปฏิบัติตามได้ แล้วต้องการให้สร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยหรือไม่ เนื่องจากการทำตามแบบกับการสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้ต่างกัน ซึ่งหากพิจารณาประเด็นนี้แล้วหากต้องการให้สร้างสรรค์ได้ ควรเพิ่มประเด็นดังกล่าวในวัตถุประสงค์ (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
กิจกรรมที่ 4 พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ					
1. วัตถุประสงค์	1	1	1	1	
2. สารของกิจกรรม	1	1	1	1	
3. สื่อการสอน	1	1	1	1	
4. วัสดุ และอุปกรณ์	1	1	1	1	
5. ขั้นตอนในการทำกิจกรรม	0	1	1	0.67	
6. การวัดประเมิน	1	0	1	0.67	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ขั้นตอนการทำกิจกรรมมีการอธิบายขั้นตอนด้วยภาพถ่ายประกอบการสอนจริง และภาพขั้นตอนที่เขียนขึ้นแบบกราฟฟิกมีกระบวนการเหมือนกันหรือไม่ ถ้าเหมือนกันควรจะเลือกภาพถ่ายจริงเพียงอย่างเดียวจะดีกว่า (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
- ควรใส่ภาพผลงานที่มีการแต่งเติมให้สวยงาม เป็น Product เช่น การ์ด จะได้เป็นการจูงใจผู้ร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น (อ.ดร.สริตา เจือศรีกุล)
- ขั้นสรุป นอกจากสามารถอธิบายขั้นตอนแล้วสามารถทำอย่างอื่นได้อีก เช่น ให้ช่วยกันคิดว่าสามารถเอาไปทำอะไรได้บ้าง และสรุปปัญหาหรือแนวทางการแก้ไข เพื่อแบ่งปันความรู้สึกที่ได้จากการร่วมกิจกรรม (อ.ดร.สริตา เจือศรีกุล)
- การประเมิน ควรเขียนให้ชัดเจนว่าประเมินด้วยวิธีการหรือเครื่องมือใด (อ.ดร.สริตา เจือศรีกุล)
- เพื่อให้ส่งเสริมด้านสังคมได้ชัดเจนขึ้น บางกิจกรรมอาจจะให้ทำร่วมกัน เช่น สลับแม่พิมพ์กันหรือทำเป็นกิจกรรมเป็นกลุ่ม (อ.ดร.สริตา เจือศรีกุล)
- ภาพถ่ายขั้นตอนการทำงานควรปรับค่าความสว่างเพิ่มขึ้น (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)
- กิจกรรมมีวัตถุประสงค์ให้เข้าใจถึงหลักการ ขั้นตอน รวมทั้งสามารถปฏิบัติตามได้ แล้วต้องการให้สร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยหรือไม่ เนื่องจากการทำตามแบบกับการสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้ต่างกัน ซึ่งหากพิจารณาประเด็นนี้แล้วหากต้องการให้สร้างสรรค์ได้ ควรเพิ่มประเด็นดังกล่าวในวัตถุประสงค์ (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
กิจกรรมที่ 5 พิมพ์ภาพจากร่องลึก					
1. วัตถุประสงค์	1	1	1	1	
2. สารของกิจกรรม	1	1	1	1	
3. สื่อการสอน	1	1	1	1	
4. วัสดุ และอุปกรณ์	1	1	1	1	
5. ขั้นตอนในการทำกิจกรรม	0	1	1	0.67	
6. การวัดประเมิน	1	0	1	0.67	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ขั้นตอนการทำกิจกรรมมีการอธิบายขั้นตอนด้วยภาพถ่ายประกอบการสอนจริง และภาพขั้นตอนที่เขียนขึ้นแบบกราฟฟิกมีกระบวนการเหมือนกันหรือไม่ ถ้าเหมือนกันควรจะต้องเลือกภาพถ่ายจริงเพียงอย่างเดียวจะดีกว่า (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
- เครื่องมือช่วยเล็ง เหมือนเป็นภาษาพูด เปลี่ยนเป็นเครื่องมือช่วยกำหนดตำแหน่งพิมพ์ภาพจะดีกว่า (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- ควรใส่ภาพผลงานที่มีการแต่งเติมให้สวยงาม เป็น Product เช่น การ์ด จะได้เป็นการจูงใจผู้ร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- ขั้นสรุป นอกจากสามารถอธิบายขั้นตอนแล้วสามารถทำอย่างอื่นได้อีก เช่น ให้ช่วยกันคิดว่าสามารถเอาไปทำอะไรได้บ้าง และสรุปปัญหาหรือแนวทางการแก้ไข เพื่อแบ่งปันความรู้สึกที่ได้จากการร่วมกิจกรรม (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- การประเมิน ควรเขียนให้ชัดเจนว่าประเมินด้วยวิธีการหรือเครื่องมือใด (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- เพื่อให้ส่งเสริมด้านสังคมได้ชัดเจนขึ้น บางกิจกรรมอาจจะให้ทำร่วมกัน เช่น สลับแม่พิมพ์กันหรือทำเป็นกิจกรรมเป็นกลุ่ม (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)
- ภาพถ่ายขั้นตอนการทำงานควรปรับค่าความสว่างเพิ่มขึ้น (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)
- กิจกรรมมีวัตถุประสงค์ให้เข้าใจถึงหลักการ ขั้นตอน รวมทั้งสามารถปฏิบัติตามได้ แล้วต้องการให้สร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยหรือไม่ เนื่องจากการทำตามแบบกับการสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้ต่างกัน ซึ่งหากพิจารณาประเด็นนี้แล้วหากต้องการให้สร้างสรรค์ได้ ควรเพิ่มประเด็นดังกล่าวในวัตถุประสงค์ (ผศ.ดร. อินทิรา พรหมพันธุ์)

แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาพผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์เพื่อส่งเสริมสุขภาพ
สำหรับผู้สูงอายุ

ใช้ประเมินสุขภาพของผู้สูงอายุผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
ข้อมูลทั่วไป					
1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง	1	1	1	1	
2. อายุ ☐ 60 - 69 ปี ☐ 70 - 79 ปี ☐ 80 ปีขึ้นไป	1	1	1	1	
3. แหล่งรายได้ ☐ บุตร ☐ การทำงาน ☐ เบี้ยยังชีพทางราชการ ☐ บำเหน็จ บำนาญ ☐ คู่สมรส ☐ ดอกเบี้ยเงินออม ☐ ที่นอง/ญาติ ☐ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....	1	1	1	1	
แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาพผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์					
ด้านร่างกาย					
1. ท่านสามารถทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ได้ โดยไม่ใช้กำลังมากจนเกินไปหรือก่อให้เกิดความเหนื่อยล้าของร่างกาย	0	1	1	0.67	
2. ขณะทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ ท่านได้หยิบจับอุปกรณ์และสามารถใช้งานได้ง่ายแล้วเสร็จ	- 1	1	1	0.33	
ด้านจิตใจ					
3. ท่านรู้สึกดีเมื่อได้ทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์	1	1	1	1	
4. ท่านจะคิดทบทวนกระบวนการขั้นตอนของเทคนิคภาพพิมพ์ที่ได้เรียนรู้ เพื่อไม่ให้ท่านลืม	1	1	1	1	
5. ท่านไม่กังวลในการทำศิลปะภาพพิมพ์ที่ไม่คุ้นเคย	- 1	1	1	0.33	- ในแบบประเมินไม่ต้องมีข้อคำถามในเชิงลบ (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาพผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ (ต่อ)					
ด้านจิตใจ (ต่อ)					
6. ท่านสามารถระบายความรู้สึกผ่านการทำกิจกรรมศิลปะ ถ้าท่านเครียดหรือต้องการบันทึกเรื่องราวดี ๆ ที่เกิดขึ้น	- 1	1	1	0.33	
7. ท่านอธิบายถึงความรู้สึกที่มีต่อผลงานของตนเองและของเพื่อนได้	1	1	1	1	
8. ท่านชอบผลงานจากกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ที่ท่านทำ	1	1	1	1	
9. ท่านรู้สึกมีสมาธิและเพลิดเพลิน ขณะทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์	1	1	1	1	
10. ท่านปล่อยวางได้ ถ้าผลงานศิลปะภาพพิมพ์ที่ท่านทำไม่เป็นดั่งหวัง	1	1	1	1	
11. ท่านมีความยินดีกับผลสำเร็จหรือผลงานของเพื่อน	1	1	1	1	
ด้านสังคม					
12. ท่านและเพื่อนช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์	1	1	1	1	
13. ท่านและเพื่อนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันระหว่างการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์	1	1	1	1	
14. ท่านยินดีจะนำผลงานศิลปะภาพพิมพ์ที่ท่านทำด้วยตนเองให้เป็นของขวัญกับครอบครัวหรือเพื่อน	1	1	1	1	
ด้านสติปัญญา					
15. ท่านมีความเข้าใจในกระบวนการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ทั้ง 4 เทคนิค	1	1	1	1	
16. ท่านสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ได้	1	1	1	1	
17. ท่านสามารถปฏิบัติการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ทั้ง 4 เทคนิคได้ลุล่วง	1	1	1	1	

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาพผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ (ต่อ)					
ด้านสติปัญญา					
18. ท่านสามารถนำความรู้จากการทำศิลปะภาพพิมพ์ไปพัฒนาต่อยอดได้ เช่น ทำเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ ของขวัญ ของที่ระลึก	1	1	1	1	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- เพิ่มข้อคำถาม ท่านอยากแสดงงานจัดเป็นนิทรรศการศิลปะภาพพิมพ์ร่วมกับเพื่อน ๆ หรือไม่ (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)
- ในเครื่องมือฉบับจริงควรปรับขนาดของตัวอักษรให้ใหญ่ขึ้น เพื่อให้ง่ายต่อการตอบแบบประเมินของผู้สูงอายุ (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)

แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ใช้สำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
1. ท่านเข้าใจในเรื่องของศิลปะภาพพิมพ์แต่ละประเภท	1	1	1	1	
2. ท่านรู้สึกไม่สนใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์เพิ่มเติมหากมีการจัดกิจกรรมในครั้งหน้า	1	1	1	1	
3. ท่านคิดว่าการทำงานศิลปะภาพพิมพ์เป็นเรื่องค่อนข้างยากแต่ก็สามารถทำได้	1	1	1	1	
4. ท่านอยากศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของศิลปะภาพพิมพ์	1	1	1	1	
5. ท่านคิดว่าการทำงานศิลปะภาพพิมพ์เป็นเรื่องที่ไม่มีความจำเป็น	1	1	1	1	
6. ท่านเห็นว่าศิลปะภาพพิมพ์ไม่สามารถพัฒนาต่อยอดได้	1	1	0	0.67	- ควรมีการขยายความ (อ.ดร. สิริตา เจือศรีกุล)
7. ท่านอยากมีส่วนร่วมในการสนับสนุนในการสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์	1	1	1	1	
8. ท่านอยากให้บุคคลใกล้เคียงได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปะภาพพิมพ์	1	1	1	1	
9. ท่านคิดว่าศิลปะภาพพิมพ์ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ	1	1	1	1	
10. ท่านยินดีที่จะแนะนำศิลปะภาพพิมพ์ให้เพื่อน และคนในครอบครัวนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	1	1	1	1	
11. ท่านคิดว่าการทำงานศิลปะภาพพิมพ์ทำให้รู้สึกไม่มีความสุข	1	1	1	1	
12. หากท่านมีคณมาเยี่ยมเยือน ของขวัญของมีค่าที่ท่านจะให้คือของที่ระลึกที่เป็นผลงานจากการทำงานศิลปะภาพพิมพ์	1	1	1	1	

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
13. ท่านคิดว่าวัสดุอุปกรณ์มีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรม	1	1	1	1	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

-

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจ
 ข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

ใช้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม

ข้อคำถาม	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์					
1. ชื่อ - นามสกุล	1	1	1	1	
2. เพศ ○ ชาย ○ หญิง	1	1	1	1	
3. อายุ	1	1	1	1	
ความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์					
1. กิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ ในมุมมองของท่านคืออะไร	1	1	1	1	
2. ท่านได้เรียนรู้อะไรจากการเข้าร่วมกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ	1	1	1	1	
3. ท่านชื่นชอบกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ประเภทใดหรือเทคนิคใดมากที่สุด เพราะอะไร	1	1	1	1	
4. ท่านคิดว่าสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษไปพัฒนาต่อยอดทำเป็นของที่ระลึก ของขวัญได้หรือไม่ อย่างไร	1	1	1	1	
5. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษมีข้อดีหรือข้อควรปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร	1	1	1	1	
6. ท่านอยากให้มีการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด	1	1	1	1	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- เพิ่มข้อคำถาม สถานภาพ: ท่านเคยเข้าร่วมทำกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุมาก่อนหรือไม่ (ผศ. พรเทพ เลิศเทวศิริ)

แบบบันทึกผลการทดลองสำหรับผู้วิจัย

ใช้บันทึกผลการทดลองสำหรับผู้วิจัย

ข้อความ	ค่า IOC				ข้อเสนอแนะ
	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2	ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3	ค่าเฉลี่ย	
1. จำนวนผู้เรียน	1	1	1	1	
2. หัวข้อการทดลอง	1	1	1	1	
3. วัสดุที่ใช้ทดลอง	1	1	1	1	
4. ขั้นตอนการเตรียมการทดลอง	1	1	1	1	
5. อุปกรณ์ทั่วไปและอุปกรณ์ที่ประยุกต์ เพื่อใช้ในการทดลองกิจกรรมภาพ พิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ	1	1	1	1	
6. กระบวนการ วิธีในการสอนที่ใช้	1	1	1	1	
7. ขั้นตอนการดำเนินการทดลอง	1	1	1	1	
8. ปัญหาที่พบ	1	1	1	1	
9. แนวทางการแก้ไข	1	1	1	1	
10. สรุปผลการทดลอง	1	1	1	1	
11. ข้อสังเกตเพิ่มเติม	1	1	1	1	

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- ควรใช้คำว่าผลการทดลองกิจกรรม และระบุเทคนิคที่ใช้ (อ.ดร. สรिता เจือศรีกุล)

แบบสัมภาษณ์สำหรับอาจารย์ระดับอุดมศึกษาที่สอนวิชาภาพพิมพ์

- ชื่อโครงการวิจัย การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพ
สำหรับผู้สูงอายุ
- ชื่อผู้วิจัย กิตต์นิธิ เกตุแก้ว
- คำชี้แจง ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้ เนื่องจากท่านเป็นอาจารย์ผู้สอนรายวิชาศิลปะ
ภาพพิมพ์ในระดับอุดมศึกษาที่มีประสบการณ์การทำงานอย่างน้อย 5 ปี จำนวน
ผู้เข้าร่วมการวิจัยทั้งสิ้น 3 คน ทั้งนี้จะมีการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการวิจัย 1 ครั้ง
เป็นเวลา 1 ชั่วโมง ซึ่งระหว่างการสัมภาษณ์จะมีการหยุดพักเป็นเวลา 10 นาที
หลังจากผู้เข้าร่วมวิจัยให้สัมภาษณ์ไปแล้วเป็นเวลา 25 นาที
- แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้
- ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 9 ข้อ
- ตอนที่ 2 บทบาทของอาจารย์ผู้สอนวิชาภาพพิมพ์ จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- วันที่สัมภาษณ์.....
- เวลา.....
1. รหัสประจำตัวผู้ให้สัมภาษณ์.....
 2. เพศ ชาย หญิง ไม่ระบุ
 3. ประสบการณ์ทำงาน.....ปี
 4. วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก อื่น ๆ โปรดระบุ.....
 5. สาขาวิชาที่จบการศึกษา.....
 6. สถานที่ทำงาน.....
 7. ตำแหน่ง/หน้าที่.....
 8. รายวิชาในความรับผิดชอบ.....
 9. ระดับชั้นปีทำการสอน.....

ตอนที่ 2 บทบาทของอาจารย์ผู้สอนวิชาภาพพิมพ์

ความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาภาพพิมพ์ในระดับมหาวิทยาลัยที่มีต่อการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

1. ท่านสอนศิลปะภาพพิมพ์เทคนิคใดบ้าง

.....

2. ในการสอนศิลปะภาพพิมพ์แต่ละเทคนิค ท่านใช้วัสดุอุปกรณ์ประเภทใดบ้าง

.....

3. ท่านมีขั้นตอน กระบวนการ วิธีการสอนศิลปะภาพพิมพ์อย่างไร

.....

4. ท่านคิดว่าจุดเด่นของศิลปะภาพพิมพ์ที่แตกต่างกับศิลปะประเภทอื่นอย่างไร

.....

5. ท่านคิดว่าศิลปะภาพพิมพ์ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุควรมีลักษณะอย่างไร

.....

6. ท่านคิดว่าศิลปะภาพพิมพ์ที่มีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้สูงอายุได้หรือไม่ และเทคนิคใดที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุมากที่สุด

.....

7. ท่านมีแนวทางที่จะสามารถประยุกต์การเรียนการสอนศิลปะภาพพิมพ์ในมหาวิทยาลัยให้ปลอดภัยเพื่อใช้สำหรับจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุหรือไม่อย่างไร

.....

8. ท่านคิดว่าจะสามารถพัฒนาศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณค่าอันเกิดจากการใช้เส้น สี รูปแบบของลวดลาย เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และมีความน่าสนใจจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ร่วมกับเทคนิคได้อย่างไร

.....

9. ท่านคิดว่าสิ่งที่ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์คืออะไร

.....

10. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สามารถส่งเสริมสุขภาพะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด

.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับศิลปินภาพพิมพ์

- ชื่อโครงการวิจัย การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมสุขภาพ
สำหรับผู้สูงอายุ
- ชื่อผู้วิจัย กิตติ์นธิ เกตุแก้ว
- คำชี้แจง ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้ เนื่องจากท่านเป็นศิลปินที่ทำงานศิลปะ
ภาพพิมพ์ ที่มีประสบการณ์การทำงานอย่างน้อย 5 ปี จำนวนผู้เข้าร่วมการวิจัย
ทั้งสิ้น 3 คน ทั้งนี้จะมีการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการวิจัย 1 ครั้ง เป็นเวลา 1 ชั่วโมง
ซึ่งระหว่างการสัมภาษณ์ จะมีการหยุดพักเป็นเวลา 10 นาที หลังจากผู้เข้าร่วมวิจัย
ให้สัมภาษณ์ไปแล้วเป็นเวลา 25 นาที
- แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้
- ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 5 ข้อ
- ตอนที่ 2 บทบาทของการเป็นศิลปินภาพพิมพ์ จำนวน 9 ข้อ
- ตอนที่ 3 การใช้วัสดุในท้องถิ่นและวัสดุธรรมชาติในการทำงานภาพพิมพ์
จำนวน 1 ข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์.....

เวลา.....

1. รหัสประจำตัวผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. เพศ ชาย หญิง ไม่ระบุ.....
3. ประสบการณ์ทำงาน.....ปี
4. วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก อื่น ๆ โปรดระบุ.....
5. สาขาวิชาที่จบการศึกษา.....

ตอนที่ 2 บทบาทของการเป็นศิลปินภาพพิมพ์

ความคิดเห็นของศิลปินภาพพิมพ์ที่มีต่อการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

1. ท่านสามารถสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์ประเภทใดได้บ้าง

.....

2. ท่านใช้วัสดุอุปกรณ์ประเภทใดบ้างในแต่ละเทคนิค เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะภาพพิมพ์

.....

3. ท่านมีขั้นตอน กระบวนการ วิธีการสร้างสรรค์ศิลปะภาพพิมพ์อย่างไร

.....

4. ท่านคิดว่าจุดเด่นของศิลปะภาพพิมพ์ที่แตกต่างกับศิลปะประเภทอื่นอย่างไร

.....

5. ท่านคิดว่าศิลปะภาพพิมพ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้สูงอายุได้หรือไม่ และเทคนิคใดที่มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุมากที่สุด

.....

6. ท่านมีแนวทางที่จะสามารถประยุกต์กระบวนการทางศิลปะภาพพิมพ์ให้ปลอดภัยเพื่อใช้สำหรับจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุหรือไม่อย่างไร

.....

7. ท่านคิดว่าจะสามารถพัฒนาศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณค่าอันเกิดจากการใช้เส้น สี รูปแบบของลวดลาย เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และมีความน่าสนใจจากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ร่วมกับเทคนิคได้อย่างไร

.....

8. ท่านคิดว่าสิ่งที่ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์คืออะไร

.....

9. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สามารถส่งเสริมสุขภาพะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด

.....

ตอนที่ 3 การใช้วัสดุในท้องถิ่นและวัสดุธรรมชาติในการทำงานภาพพิมพ์

ความคิดเห็นของศิลปินภาพพิมพ์ที่มีต่อการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น

1. ท่านคิดว่าจะสามารถนำวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นวัสดุสังเคราะห์หรือวัสดุธรรมชาติ มาประยุกต์ในการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ที่ปลอดภัยปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุได้หรือไม่อย่างไร

.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ

- ชื่อโครงการวิจัย การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพ
สำหรับผู้สูงอายุ
- ชื่อผู้วิจัย กิตติ์นิธิ เกตุแก้ว
- คำชี้แจง ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้ เนื่องจากท่านมีประสบการณ์ด้านการจัด
กิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุอย่างน้อย 5 ปี จำนวนผู้เข้าร่วมการวิจัยทั้งสิ้น
3 คน ทั้งนี้จะมีการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการวิจัย 1 ครั้ง เป็นเวลา 1 ชั่วโมง ซึ่ง
ระหว่างการสัมภาษณ์จะมีการหยุดพักเป็นเวลา 10 นาที หลังจากผู้เข้าร่วมวิจัยให้
สัมภาษณ์ไปแล้วเป็นเวลา 25 นาที
- แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้
- ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 7 ข้อ
- ตอนที่ 2 บทบาทของการเป็นผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ
จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- วันที่สัมภาษณ์.....
- เวลา.....
1. รหัสประจำตัวผู้ให้สัมภาษณ์.....
 2. เพศ ชาย หญิง ไม่ระบุ
 3. ประสบการณ์ทำงาน.....ปี
 4. วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก อื่น ๆ โปรดระบุ.....
 5. สาขาวิชาที่จบการศึกษา.....
 6. ตำแหน่ง/หน้าที่.....
 7. สถานที่ทำงาน.....

ตอนที่ 2 บทบาทของการเป็นผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ

ความคิดเห็นของผู้จัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุที่มีต่อการจัดกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับ
ผู้สูงอายุ

1. ท่านเคยจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบใดบ้าง
-

2. ท่านมีขั้นตอน กระบวนการ วิธีการจัดกิจกรรมนันทนาการอย่างไร

.....

3. ท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุมีข้อจำกัดหรือไม่ อย่างไร

.....

4. ท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุมีข้อควรระวังและจุดที่ต้องเน้นอะไรบ้าง

.....

5. ท่านคิดว่าจะสามารถพัฒนากิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณค่าอันเกิดจากกิจกรรมที่เสริมสร้างให้มีร่างกายแข็งแรง มีจิตใจที่แจ่มใส ก่อให้เกิดความสุข และมีความน่าสนใจจากการจัดความยุ่งยาก ความเบื่อหน่ายต่าง ๆ อย่างไร

.....

6. ท่านคิดว่าสิ่งที่ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมนันทนาการคืออะไร

.....

7. ท่านคิดว่ากิจกรรมนันทนาการสามารถส่งเสริมสุขภาพะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด

.....

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ชื่อโครงการวิจัย การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพ

สำหรับผู้สูงอายุ

ชื่อผู้วิจัย กิตติ์นิธิ เกตุแก้ว

คำชี้แจง ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้ เนื่องจากท่านมีประสบการณ์การในการดูแลผู้สูงอายุ จำนวนผู้เข้าร่วมการวิจัยทั้งสิ้น 3 คน ทั้งนี้จะมีการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการวิจัย 1 ครั้ง เป็นเวลา 1 ชั่วโมง ซึ่งระหว่างการสัมภาษณ์จะมีการหยุดพักเป็นเวลา 10 นาที หลังจากผู้เข้าร่วมวิจัยให้สัมภาษณ์ไปแล้วเป็นเวลา 25 นาที ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แนบเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์มาพร้อมกับแบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมวิจัยเข้าใจถึงธรรมชาติของศิลปะภาพพิมพ์ในเบื้องต้นก่อนการให้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 บทบาทของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์.....

เวลา.....

1. รหัสประจำตัวผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. เพศ ชาย หญิง ไม่ระบุ.....
3. ประสบการณ์ทำงาน.....ปี
4. วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก อื่น ๆ โปรดระบุ.....
5. สาขาวิชาที่จบการศึกษา.....
6. ตำแหน่ง/หน้าที่.....
7. สถานที่ทำงาน.....

ตอนที่ 2 บทบาทของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

ความคิดเห็นของผู้อำนวยการสถานสงเคราะห์คนชรา และผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีต่อการจัดกิจกรรม ภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

1. ในสถานสงเคราะห์คนชราเคยมีการจัดกิจกรรมนันทนาการรูปแบบใดบ้างให้กับผู้สูงอายุ

.....

2. ท่านคิดว่ากิจกรรมนันทนาการรูปแบบใดที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุมากที่สุด เพราะเหตุใด

.....

3. ท่านคิดว่าผู้สูงอายุไม่ชอบทำกิจกรรมนันทนาการรูปแบบใด เพราะเหตุใด

.....

4. ท่านคิดว่าการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุมีข้อควรระวังและจุดที่ต้องเน้นอะไรบ้าง

.....

5. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะจะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด

.....

6. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุมีคุณค่าและมีความน่าสนใจอย่างไร

.....

7. ท่านคิดว่าสิ่งที่ผู้สูงอายุจะได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์คืออะไร

.....

8. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์สามารถส่งเสริมสุขภาพะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และ สติปัญญาของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด

.....

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์ (ม.ป.ป., 2559)

งานศิลปะที่มีพื้นผิวแบนราบ (Flat surface) แบบ 2 มิติ คือ มีความกว้างและความยาว โดยปราศจากความหนาหรือความลึก วิธีการพิมพ์มีทั้งการใช้สีแบบสีเดียว (Monochrome) และแบบหลายสี (Polychrome) ซึ่งใช้วิธีการ "กดให้ติด" โดยการสร้างรูปหรือเครื่องหมายลงบนวัสดุผิวราบด้วยการกดหรือประทับจากแม่พิมพ์

มนุษยศาสตร์ก่อนประวัติศาสตร์บังเอิญเอามือที่เปื้อนดินโคลนไปจับหรือวางทาบบนผนังถ้ำทำให้เกิดรอยฝ่ามือขึ้น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงนำมือไปจุ่มสีแล้วเอามาวางทาบบนผนังถ้ำเกิดเป็นรูปมือในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเรียกวิธีการแบบนี้ว่า “การพิมพ์ภาพ” และเรียกภาพที่เกิดขึ้นว่า “ภาพพิมพ์” จากนั้นก็ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยการหาวัสดุต่าง ๆ เช่น ไม้ แผ่นโลหะ แผ่นหิน แผ่นยาง ผ้าไหม ฯลฯ มาใช้พิมพ์แทนที่มือ จนเกิดกระบวนการพิมพ์ขึ้นมา 4 กระบวนการหลัก คือ ภาพพิมพ์ผิวขนู ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์พื้นราบ และภาพพิมพ์ตะแกรงไหม ซึ่งการพิมพ์ทั้ง 4 กระบวนการนี้ได้รับการพัฒนาคิดค้นขึ้นมา เพื่อใช้พิมพ์ภาพและตัวอักษรให้ได้เป็นจำนวนมากสำหรับใช้ในวงการธุรกิจหรือการค้า โดยพิมพ์เป็นหนังสือ แผ่นพับ ป้ายโฆษณา เสื้อผ้า หีบห่อ บรรจุภัณฑ์ กล่องขนม กล่องไม้ขีด ถุงใส่ของ เป็นต้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากกระบวนการพิมพ์นั้นสามารถสร้างภาพได้สวยงามเหมือนกับผลงานจิตรกรรม อีกทั้งยังสามารถพิมพ์ภาพซ้ำที่เหมือนกันได้เป็นจำนวนมาก แต่จิตรกรรมไม่สามารถทำภาพซ้ำกันได้ จึงทำให้ไม่เอื้ออำนวยต่อการสะสมและจัดจำหน่าย ดังนั้นศิลปินจึงได้นำกระบวนการพิมพ์ทั้ง 4 กระบวนการนั้นมาใช้ในการสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะเพื่อเอื้ออำนวยต่อการสะสมและจัดจำหน่ายให้ได้มากขึ้น จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับในวงการศิลปะว่ามีคุณค่าเป็นศิลปะอีกแขนงหนึ่งที่สามารถถ่ายทอด จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึกได้อย่างดีเยี่ยม

ศิลปะภาพพิมพ์ คือ กระบวนการถ่ายทอดผลงานจากแม่พิมพ์ชนิดแผ่นโลหะ แผ่นไม้ แผ่นหิน ตะแกรงไหม แล้วผ่านกระบวนการพิมพ์ ซึ่งจะได้ผลงานที่เหมือนกันเป็นจำนวนมากในด้านจิตรศิลป์

ประเภทของภาพพิมพ์

ศิลปะภาพพิมพ์มีกลวิธีแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของแม่พิมพ์ ดังนั้นการแบ่งประเภทของภาพพิมพ์จึงพิจารณาจากลักษณะแม่พิมพ์เป็นหลัก ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 4 กระบวนการหลัก คือ ภาพพิมพ์ผิวขนู ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์พื้นราบ และภาพพิมพ์ตะแกรงไหม

ภาพพิมพ์ผิวนูน (Relief Printing) คือ กระบวนการพิมพ์ที่พิมพ์จากผิวส่วนที่อยู่สูงบนแม่พิมพ์ ดังนั้นส่วนที่ถูกแกะเซาะออกไปหรือส่วนที่เป็นร่องลึกลงไปจะไม่ถูกพิมพ์ ซึ่งแม่พิมพ์ในลักษณะนี้เช่น แม่พิมพ์แกะไม้ แม่พิมพ์แกะยาง แม่พิมพ์กระดาษแข็ง แม่พิมพ์วัสดุ เมื่อเวลาพิมพ์แม่พิมพ์เหล่านี้จะใช้เครื่องมือประเภทลูกกลิ้ง ลูกประคบหนัง ทาหมึกลงบนส่วนนูนของแม่พิมพ์ แล้วนำไปพิมพ์ลงบนกระดาษ สามารถพิมพ์ด้วยมือหรือแทนพิมพ์ก็ได้ หมึกจะติดกระดาษเกิดเป็นรูปขึ้นมา

Figure 21 “The Kiss” ผลงานของ Edvard Munch

ภาพพิมพ์ร่องลึก (Intaglio Printing) คือ กระบวนการพิมพ์ที่พิมพ์จากส่วนที่อยู่ลึกเป็นร่องของแม่พิมพ์ ซึ่งแม่พิมพ์จะมีส่วนที่นูนและร่องเหมือนกับแม่พิมพ์ผิวนูน แต่เวลาพิมพ์ต้องอุดหมึกลงไป ในร่องลึกและเช็ดบริเวณที่ไม่ต้องการจะพิมพ์ออก แล้วนำกระดาษเปียกน้ำหมาดๆ วางลงบนแม่พิมพ์ จากนั้นพิมพ์ด้วยแทนพิมพ์ที่มีแรงกดสูงเพื่อกดกระดาษให้ไปดูดซับหมึกขึ้นมา ซึ่งกลวิธีที่รวมอยู่ภายใต้กระบวนการนี้ ได้แก่ ภาพพิมพ์ภาพถ่าย ภาพพิมพ์มัลติมีรงค์ ภาพพิมพ์อย่างสีน้ำ ภาพพิมพ์จารเข้ม ภาพพิมพ์แกะลายเส้น ภาพพิมพ์กั๊ดกรด ภาพพิมพ์แบบเขียนถ่าน ภาพพิมพ์ กั๊ดกรดพื้นนิ่ม ภาพพิมพ์กั๊ดกรดรูปนูน

Figure 22 “ชีวิตหมายเลข 5” ผลงานของ กมล ศรีวิชัยนันท์

ภาพพิมพ์พื้นราบ (Planographic Printing หรือ Lithograph) คือ กระบวนการพิมพ์ที่พิมพ์จากพื้นราบ ส่วนที่ถูกพิมพ์และส่วนที่ไม่ต้องการพิมพ์นั้นจะอยู่ในระนาบแม่พิมพ์ บริเวณทั้งสองจะต่างกันเพียงส่วนที่ต้องการพิมพ์จะเป็นไขหรือน้ำมัน แต่อีกส่วนที่ไม่ต้องการพิมพ์จะชุ่มด้วยน้ำ เมื่อเวลาพิมพ์จะใช้ลูกกลิ้งที่มีหมึกหรือน้ำมันติดอยู่ กลิ้งลงบนแม่พิมพ์ที่มีน้ำหมาด ๆ เมื่อกลิ้งหมึกซึ่งเป็นไขผ่านไปบนแม่พิมพ์ หมึกหรือน้ำมันจะติดลงบนส่วนที่เป็นไขของแม่พิมพ์เท่านั้น จากนั้นนำเอาระดาษมาปิดทับบนแม่พิมพ์ เพื่อรีดกดให้หมึกติดกระดาษเกิดเป็นรูปภาพตามที่ต้องการ ได้แก่ ภาพพิมพ์ครั้งเดียว และภาพพิมพ์หิน

Figure 23 “Brustbild Einer Arbeitfrau” ผลงานของ Kathe Kollwitz

ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk Screen) คือ กระบวนการพิมพ์ที่พิมพ์โดยใช้ไม้ปาดสีรีดเนื้อสีผ่านตะแกรงเนื้อละเอียดลงมาสู่วัสดุที่ต้องการพิมพ์ ซึ่งบริเวณที่ไม่ถูกพิมพ์จะเป็นบริเวณตะแกรงที่ถูกกันเอาไว้ไม่ให้สีลอดผ่านลงมาสู่วัสดุที่ต้องการพิมพ์

Figure 24 “Marilyn” ผลงานของ Andy Warhol

ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้นจำนวน 5 กิจกรรม โดยครอบคลุมกระบวนการของศิลปะภาพพิมพ์ทั้ง 4 เทคนิค ได้แก่ ภาพพิมพ์ผิวนูน ภาพพิมพ์พื้นราบ ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม ผู้วิจัยใช้หลักการออกแบบกิจกรรมตามแบบจำลอง ADDIE Model ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ขั้นตอน คือ 1. การวิเคราะห์ (Analysis) 2. การออกแบบ (Design) 3. การพัฒนา (Development) 4. การนำไปใช้ (Implementation) 5. การประเมินผล (Evaluation) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์ (Analysis)

1.1 การกำหนดหัวเรื่อง และวัตถุประสงค์

ศิลปะภาพพิมพ์เป็นกิจกรรมทางเลือกอีกกิจกรรมหนึ่ง กิจกรรมภาพพิมพ์เปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมโยงบุคคลกับการสร้างสรรค์งานศิลปะ ให้สามารถสร้างสรรค์ได้ง่ายกว่าศิลปะประเภทอื่น เนื่องจากศิลปะภาพพิมพ์จะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับงานฝีมือ ทำให้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่หรือแม้แต่ผู้สูงอายุเองสามารถสร้างสรรค์ผลงานตามที่ตนเองต้องการออกมาได้ จากการประยุกต์ให้ง่ายสำหรับบุคคลที่ไม่มีพื้นฐานด้านศิลปะ และสามารถนำเอาวัสดุที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ได้อย่างอิสระ ไม่จำเป็นต้องใช้วัสดุหรือเครื่องมือที่มีราคาแพง

1.2 การวิเคราะห์ผู้เรียน

เนื่องจากผู้เรียนคือผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 79 ปี ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล จึงมีข้อควรระวังในการทำกิจกรรมเช่น ต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน ไม่ใช้ระยะเวลาในการทำกิจกรรมนานจนเกินไป ไม่เกินกำลังของผู้สูงอายุหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย และต้องเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่ก็ได้ตามความสมัครใจ ไม่มีการบังคับขู่เข็ญให้เข้าร่วมกิจกรรม

1.3 การวิเคราะห์วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

ผู้สูงอายุเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ทั้ง 4 กระบวนการ คือ ภาพพิมพ์ผิวนูน ภาพพิมพ์ร่องลึก ภาพพิมพ์พื้นราบ ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม ซึ่งแต่ละกระบวนการมีขั้นตอนการทำที่แตกต่างกันออกไป

1.4 การวิเคราะห์เนื้อหา

เนื้อหาของกิจกรรมเป็นเรื่องของการพิมพ์ภาพด้วยกระบวนการต่าง ๆ ของศิลปะภาพพิมพ์ และกิจกรรมถูกประยุกต์ให้ง่ายต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ

2. การออกแบบ (Design)

2.1 การศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์

ในการทำกิจกรรมจะเริ่มจากเนื้อหาพื้นฐานของแต่ละกระบวนการของศิลปะภาพพิมพ์ และมีการสาธิตให้ผู้สูงอายุได้ใช้เป็นแนวปฏิบัติก่อนเริ่มทำกิจกรรม

2.2 การออกแบบการเรียนการสอน

- วางแผนการสอน โดยเริ่มจากเนื้อหาพื้นฐานไปจนทำกิจกรรมสำเร็จ
- ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ทุกกระบวนการต้องมีคู่มือหรือแบบเรียนที่ผู้สูงอายุสามารถใช้เป็นแนวปฏิบัติได้นอกเหนือจากการสาธิต

3. การพัฒนา (Development)

3.1 การเตรียมการ

- เตรียมเนื้อหาที่จะใช้ในการทำกิจกรรม
- ออกแบบกิจกรรม

3.2 สร้างกิจกรรม

- เตรียมเนื้อหาและภาพสำหรับใช้ประกอบการสอน

3.3 จัดทำเอกสารหรือคู่มือประกอบการทำกิจกรรม

- รายละเอียดพร้อมวิธีใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในแต่ละกิจกรรม
- ผลงานตัวอย่าง

4. การนำไปใช้ (Implementation)

4.1 การปฏิบัติภาคสนาม

จากการวางแผน และรูปแบบการทำกิจกรรมต้องทำให้ผู้สูงอายุ บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมให้ได้

4.2 การเผยแพร่

หากชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษนี้ ผู้สูงอายุสามารถนำไปปฏิบัติได้ง่ายและสามารถส่งเสริมสุขภาพะทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาได้ดี ชุดกิจกรรมนี้ก็จะสามารถใช้เป็นข้อมูลและถูกพัฒนารูปแบบให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

5. การประเมิน (Evaluation)

- มีแบบประเมิน แบบสำรวจ และแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุหลังการทำกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาชุดกิจกรรมต่อไป

กิจกรรมที่ 1

ชื่อกิจกรรม ทำสีพิมพ์

เนื้อหากิจกรรม ทำสีพิมพ์ (สีสูตรน้ำ) จำนวน 1 ครั้ง เป็นเวลา 30 นาที

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 79 ปี

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำพิมพ์จากรงควัตถุ (pigment) และสารช่วยติด (binder)
2. สามารถนำสีพิมพ์ที่ทำขึ้นไปใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไปได้
3. สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนและกระบวนการในการทำสีได้จนแล้วเสร็จ

สาระของกิจกรรม

สีพิมพ์สำหรับใช้ในการทำกิจกรรมเป็นการทำสีสูตรน้ำ จากการนำรงควัตถุ (pigment) ที่มาจากธรรมชาติ เช่น ใบเตย มันม่วง อัญชัน ฟักทอง บีทรูท (รูปแบบผง) มาผสมสารช่วยติด (binder) เช่น กาวลาเท็กซ์ กัมอาระบิก ซึ่งปลอดภัยในการทำกิจกรรม เช็ดล้างทำความสะอาดง่าย ด้วยน้ำ และสามารถทำสีพิมพ์ที่มาจากธรรมชาติได้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนในการทำกิจกรรม

ขั้นนำ - อธิบายข้อกำหนดหรือข้อตกลงให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจตรงกัน

ขั้นสอน - อธิบายเกี่ยวกับการทำสีพิมพ์สูตรน้ำ

- แนะนำวัสดุ และอุปกรณ์
- อธิบายขั้นตอน พร้อมทั้งแจกคู่มือที่ให้รายละเอียดต่าง ๆ ในกิจกรรม
- สาธิตแนวทางการปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้สูงอายุ

การทำสีพิมพ์

วัตถุดิบ 1. สารให้สีจากธรรมชาติ เช่น ใบเตย มันม่วง อัญชัน (รูปแบบผง)

2. กาวลาเท็กซ์
3. แป้งมันสำปะหลัง
4. น้ำ

อุปกรณ์ 1. ถ้วยตวง

2. ชามผสมสี
3. ช้อนคนส่วนผสม
4. บรรจุก้อนที่มีฝาปิดสนิท เช่น ขวด

อัตราส่วน

- สารให้สีจากธรรมชาติ 5 กรัม (หากเพิ่มปริมาณจะได้สีที่เข้มขึ้น)
- กาวลาเท็กซ์ 250 มิลลิลิตร
- น้ำ 250 มิลลิลิตร
- แป้งมันสำปะหลัง 30 กรัม

ขั้นตอน

Figure 25 เตรียมวัตถุดิบ และอุปกรณ์

Figure 26 ใส่แป้งและสารให้สีจากธรรมชาติแล้วผสมให้เข้ากัน

Figure 27 เติมน้ำแล้วส่วนผสมจนละลายเป็นเนื้อเดียวกัน

Figure 28 เติมหาวลาเท็กซ์

Figure 29 คนส่วนผสมจนละลายเป็นเนื้อเดียวกัน

Figure 30 บรรจุใส่ขวดที่มีฝาปิดสนิท

Figure 31 ตัวอย่างสีพิมพ์สีอื่น ๆ

- ขั้นสรุป** - ผู้สูงอายุสามารถอธิบายขั้นตอนการทำสีพิมพ์ได้
- สรุปปัญหาที่พบ และแนะนำแนวทางในการแก้ไข

การประเมินผล

ให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมประเมินตนเอง โดยใช้ 1) แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ 2) แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ ในรูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus group)

หมายเหตุ

- กิจกรรมนี้ผู้วิจัยได้ซื้อรงควัตถุ (pigment) ในรูปแบบผงสำเร็จที่มาจากธรรมชาติสำหรับให้ผู้สูงอายุใช้ในการทำกิจกรรม
- การนำวัตถุดิบที่ให้สีมาทำเป็นรงควัตถุ (pigment) เพื่อนำมาผสมทำเป็นสีพิมพ์สามารถทำได้เองตั้งแต่การหาวัตถุดิบไปจนถึงบดให้เป็นผงสำหรับใช้เป็นส่วนผสม ซึ่งสามารถลองทำได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

การเตรียมรงควัตถุ (pigment)

Figure 32 นำพืชผักให้สีไปตากจนแห้ง

Figure 33 นำไปปั่นหรือบดให้ละเอียดเป็นผง

Figure 34 ผงสีที่ได้จากการบั่นหรือบด

Figure 35 นำมาร่อนเพื่อให้ได้ผงสีที่ละเอียด

Figure 36 ผงสีละเอียด

- สีพิกเมนต์ที่มีส่วนผสมของรงควัตถุ (pigment) จากธรรมชาติ โทนสีที่ได้ออกมาเป็นสีเอิร์ธโทน (earth tone) ซึ่งจะเป็นสีในโทนเขียว น้ำตาล เทา และแทน เป็นสีโทนกลางที่เข้าได้กับทุก ๆ สี
- สีจะเกิดการซีดจางไปตามกาลเวลา

Figure 37 คู่มือประกอบกิจกรรมทำสีพิมพ์ (1)

ขั้นตอน

อัตราส่วนการทำสี

1. สารให้สี 5 กรัม
2. น้ำ 250 มิลลิลิตร
3. แป้งมันสำปะหลัง 30 กรัม
4. กาวลาเท็กซ์ 250 มิลลิลิตร

1

ใส่สารให้สี และแป้งมันสำปะหลัง
ลงในชามผสม จากนั้นคลุกผสมให้เข้ากัน

2

เติมน้ำ
จากนั้นคนให้ละลายเป็นเนื้อเดียวกัน

3

เติมกาวลาเท็กซ์
จากนั้นคนให้ละลายเป็นเนื้อเดียวกัน

4

บรรจุลงในขวด แล้วปิดฝาให้สนิท
เก็บไว้ใช้งาน

การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
เพื่อส่งเสริมสุขภาพะสำหรับผู้สูงอายุ

Figure 38 คู่มือประกอบกิจกรรมทำสีพิมพ์ (2)

กิจกรรมที่ 2

ชื่อกิจกรรม พิมพ์ภาพด้วยการพับ

เทคนิค ภาพพิมพ์พื้นราบ

เนื้อหากิจกรรม พิมพ์ภาพด้วยเทคนิคภาพพิมพ์พื้นราบ จำนวน 1 ครั้ง เป็นเวลา 1 ชั่วโมง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 79 ปี

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำภาพพิมพ์พื้นราบ
2. สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนและสร้างสรรค์ผลงานได้จนแล้วเสร็จ

สาระของกิจกรรม

1. ภาพพิมพ์พื้นราบ คือ การสร้างงานภาพพิมพ์บนพื้นราบ ผิวหน้าเรียบเสมอกัน เป็นการพิมพ์ภาพจากแม่พิมพ์ที่ไม่มีการแกะสลัก หรือขูดขีดให้เกิดร่องรอยใด ๆ
2. การพิมพ์ภาพด้วยการพับ เป็นเทคนิคภาพพิมพ์พื้นราบ โดยอาศัยตัวกระดาษสำหรับพิมพ์เป็นแม่พิมพ์ด้วยตัวของกระดาษเองด้วยการแบ่งกระดาษออกเป็น 2 ฝั่ง จากนั้นระบายสีตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ แล้วจึงพับเพื่อให้สีติดลงบนกระดาษอีกด้าน อาจทำให้สีติดชัดเจนขึ้นด้วยการกดหรือถูด้วยก้อนขวด จากนั้นปล่อยให้แห้ง

ขั้นตอนในการทำกิจกรรม

ขั้นนำ - อธิบายข้อกำหนดหรือข้อตกลงให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจตรงกัน

ขั้นสอน - อธิบายเกี่ยวกับการทำภาพพิมพ์พื้นราบ

- แนะนำวัสดุ และอุปกรณ์
- อธิบายขั้นตอน พร้อมทั้งแจกคู่มือที่ให้รายละเอียดต่าง ๆ ในกิจกรรม
- สาธิตแนวทางการปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้สูงอายุ

อุปกรณ์ 1. สีพิมพ์

2. กระดาษร้อยปอนด์แบบเรียบ
3. พู่กัน
4. ถาดรองสี
5. ถังใส่น้ำ

ขั้นตอน

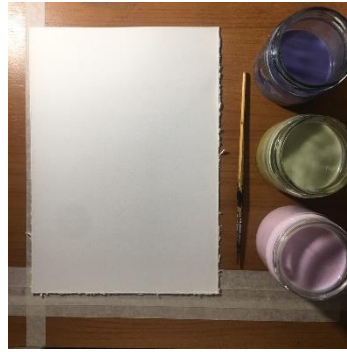

Figure 39 เตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับทำกิจกรรม

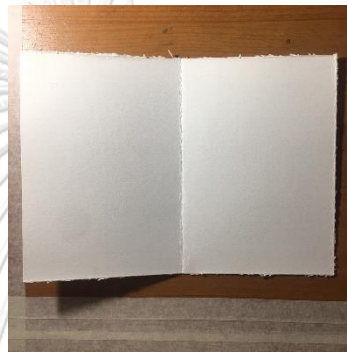

Figure 40 แบ่งกระดาษเป็น 2 ส่วนด้วยการพับ

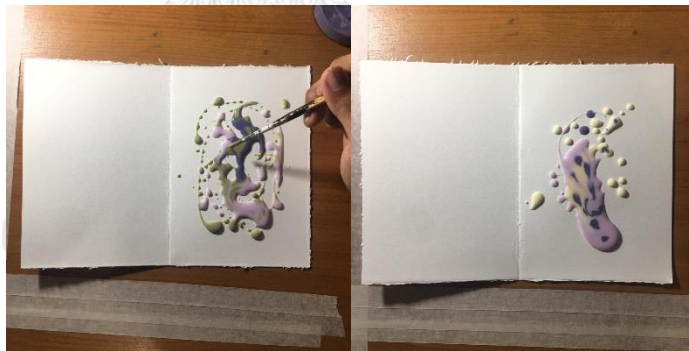

Figure 41 ลงสีตามความคิดสร้างสรรค์ แล้วจึงพับกระดาษเพื่อให้สีติดอีกฝั่ง

Figure 42 ภาพผลลัพธ์

- ขั้นสรุป** - ผู้สูงอายุสามารถอธิบายขั้นตอนการทำภาพพิมพ์พื้นราบได้
- สรุปปัญหาที่พบ และแนะนำแนวทางในการแก้ไข

การประเมินผล

ให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมประเมินตนเอง โดยใช้ 1) แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ 2) แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิษ ในรูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus group)

หมายเหตุ

- สีจาง มีสาเหตุมาจากใช้น้ำผสมมากเกินไป
- สีแห้งช้า มีสาเหตุมาจากใช้สีในปริมาณที่มากเกินไป
- ภาพผลงานจะกลับซ้าย-ขวากับแม่พิมพ์

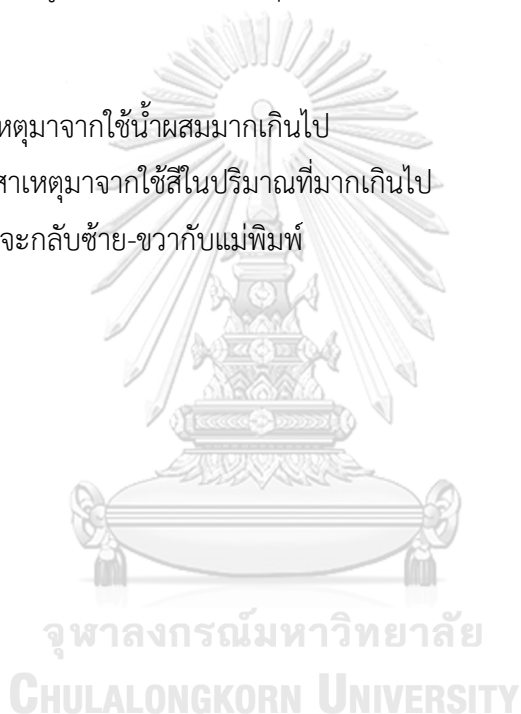

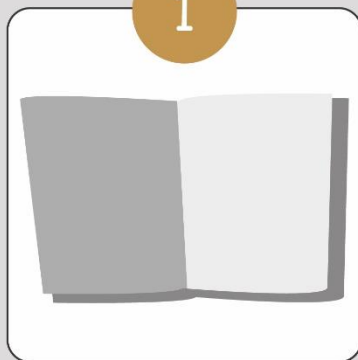
Figure 43 คู่มือประกอบกิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยการพับ (1)

ขั้นตอน

แนะนำให้รู้

1. สีจาง เกิดจากการใช้น้ำผสมมากเกินไป
2. สีแห้งช้า เกิดจากการใช้สีในปริมาณที่มากเกินไป
3. ภาพผลงานจะกลับซ้าย-ขวา

1

แบ่งกระดาษออกเป็น 2 ฝั่ง
โดยใช้วิธีการพับ

2

ใช้พู่กันวาดหรือหยดสี
ตามความคิดสร้างสรรค์

3

พับกระดาษเพื่อให้สีติดกระดาษอีกฝั่ง
จากนั้นใช้มือลูบเบา ๆ ให้ทั่ว

4

เปิดหน้ากระดาษออก
แล้วรอให้สีแห้ง

การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
เพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

Figure 44 คู่มือประกอบกิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยการพับ (2)

กิจกรรมที่ 3

ชื่อกิจกรรม พิมพ์ภาพด้วยกระดาษลัน

เทคนิค ภาพพิมพ์ผิวฉนวน

เนื้อหากิจกรรม พิมพ์ภาพด้วยเทคนิคภาพพิมพ์ผิวฉนวน จำนวน 1 ครั้ง เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 79 ปี

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำภาพพิมพ์ผิวฉนวน
2. สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนและสร้างสรรค์ผลงานได้จนแล้วเสร็จ

สาระของกิจกรรม

1. ภาพพิมพ์ผิวฉนวน คือ การใช้กรรมวิธีสร้างแม่พิมพ์โดยนำวัสดุที่มีเนื้อแข็งพอสมควร เช่น แผ่นไม้ แผ่นยาง มาแกะส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีออก และให้คงไว้เฉพาะส่วนที่เป็นรูปร่าง รูปทรง ตามแบบร่างหรือแนวความคิดที่ได้กำหนดไว้ แล้วนำแม่พิมพ์นั้นมากลึงหมึกลงบนผิวส่วนฉนวนที่คงไว้ แล้วจึงนำกระดาษสำหรับพิมพ์วางทาบบนแม่พิมพ์เพื่อพิมพ์ภาพบนงานด้วยการกดหรือถูให้บริเวณที่กลึงหมึก จากนั้นลอกกระดาษขึ้นมาจากแม่พิมพ์ จะได้ผลงานภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์ผิวฉนวน
2. การพิมพ์ภาพด้วยกระดาษลัน เป็นการประยุกต์โดยนำเอาวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ง่าย มีราคาไม่แพง รวมไปถึงวิธีการพิมพ์ที่ง่ายต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ โดยใช้กระดาษลันมาตัดแยกส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีออก แล้วใช้ฟองน้ำแตะสีให้ทั่วแม่พิมพ์ แล้วจึงนำกระดาษสำหรับพิมพ์วางทาบบนแม่พิมพ์เพื่อพิมพ์ภาพบนงานด้วยการกดหรือถูด้วยกันขวดหรือวัตถุที่มีน้ำหนัก จากนั้นลอกกระดาษขึ้นมาจากแม่พิมพ์ จะได้ผลงานภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์ผิวฉนวนที่สร้างสรรค์ขึ้น

ขั้นตอนในการทำกิจกรรม

ขั้นนำ - อธิบายข้อกำหนดหรือข้อตกลงให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจตรงกัน

ขั้นสอน - อธิบายเกี่ยวกับการทำภาพพิมพ์พื้นราบ

- แนะนำวัสดุ และอุปกรณ์
- อธิบายขั้นตอน พร้อมทั้งแจกคู่มือที่ให้รายละเอียดต่าง ๆ ในกิจกรรม
- สาธิตแนวทางการปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้สูงอายุ

อุปกรณ์ 1. กระดาษลั่ง

2. คัตเตอร์
3. ฟองน้ำ
4. สีพิมพ์
5. กระดาษร้อยปอนด์แบบเรียบ
6. ภาตรองสี
7. ถังใส่น้ำ
8. ภาพต้นแบบ (ถ้ามี)
9. ชุดเครื่องเขียน ได้แก่ ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด

ขั้นตอนการพิมพ์สีเดียว

Figure 45 เตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับทำกิจกรรม

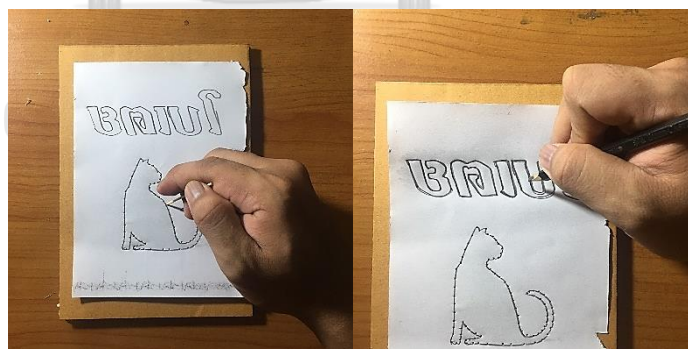

Figure 46 ลอกแบบลงแม่พิมพ์ด้วยการเจาะหรือฝนด้านหลังต้นแบบด้วยดินสอแล้วเขียนทับ

Figure 47 ได้เส้นร่างตามต้นแบบ

Figure 48 ตัดแยกส่วนที่ไม่ต้องการแล้วดึงออกจากแม่พิมพ์

Figure 49 แตะสีให้ทั่วแม่พิมพ์

Figure 50 นำกระดาษมาวางทาบกับแม่พิมพ์ แล้วจึงใช้กันขวดหรือวัสดุที่มีน้ำหนักมากกดหรือถูให้ทั่วแม่พิมพ์

Figure 51 ผลลัพธ์

ขั้นตอนการพิมพ์ซ้อนสี

Figure 52 เตรียมแม่พิมพ์เท่ากับจำนวนสีที่ต้องการพิมพ์ซ้อน (ไม่นับรวมสีขาว)

Figure 53 ลอกแบบลงบนแม่พิมพ์ที่มีขนาดเท่ากันตามจำนวนสี

Figure 54 ตัดแยกส่วนที่ไม่ต้องการแล้วดึงออก

Figure 55 ตัดสีให้หัวแม่พิมพ์ที่ 1 แล้วนำกระดาษมาวางทาบบเพื่อพิมพ์

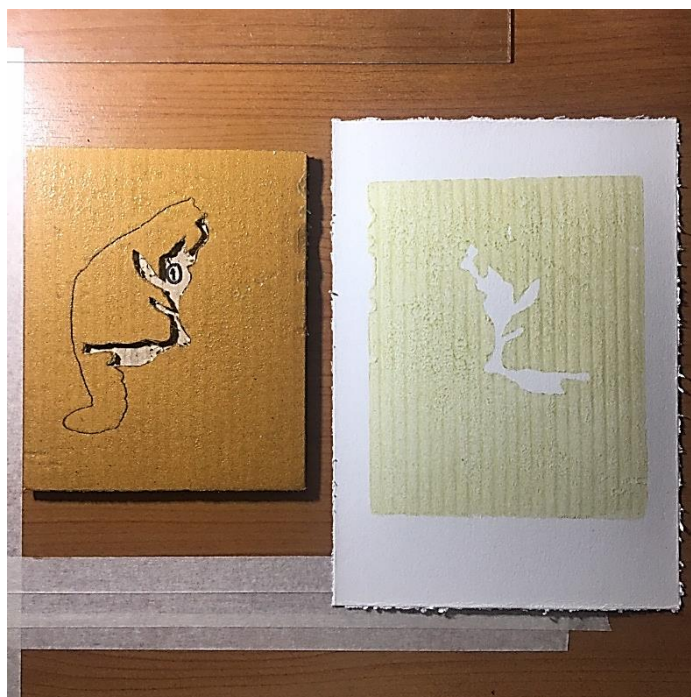

Figure 56 พิมพ์สีที่ 1 จากนั้นรอให้สีแห้ง แล้วจึงพิมพ์สีซ้อนต่อไป

Figure 57 ตัดสีให้หัวแม่พิมพ์ที่ 2 แล้วนำกระดาษมาวางทาบบเพื่อพิมพ์

Figure 58 พิมพ์สีที่ 2 จากนั้นรอให้แห้ง

Figure 59 ผลลัพธ์

- ขั้นสรุป - ผู้สูงอายุสามารถอธิบายขั้นตอนการทำภาพพิมพ์ผิวฉนวนได้
- สรุปปัญหาที่พบ และแนะนำแนวทางในการแก้ไข

การประเมินผล

ให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมประเมินตนเอง โดยใช้ 1) แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ 2) แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิษ ในรูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus group)

หมายเหตุ

- สีจาง มีสาเหตุมาจากใช้น้ำผสมมากเกินไป
- สีแห้งช้า มีสาเหตุมาจากใช้สีในปริมาณที่มากเกินไป
- ภาพผลงานจะกลับซ้าย-ขวากับแม่พิมพ์

Figure 60 คู่มือประกอบกิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยกระดาษลั่ง (1)

ขั้นตอน

แนะให้รู้

1. สีจาง เกิดจากการใช้น้ำผสมมากเกินไป
2. สีแห้งช้า เกิดจากการใช้สีในปริมาณที่มากเกินไป
3. ภาพผลงานจะกลับซ้าย-ขวากับแม่พิมพ์

ร่างแบบหรือลอกแบบ
ลงบนแม่พิมพ์

ใช้คัตเตอร์ตัดตามแบบร่าง

นำส่วนที่ไม่ต้องการออก
โดยสีจะไม่ติดส่วนที่เอาออกไป

ใช้ฟองน้ำแตะสีให้ทั่วแม่พิมพ์

นำกระดาษมาวางทับ
ลงบนแม่พิมพ์ แล้วใช้กันขูด
กดและถูให้ทั่ว

แกะออกจากแม่พิมพ์
แล้วรอให้สีแห้ง

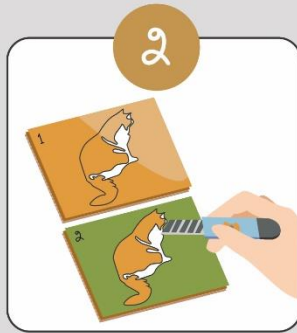
การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
เพื่อส่งเสริมสุขภาพะสำหรับผู้สูงอายุ

Figure 61 คู่มือประกอบกิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยกระดาษลึง (2)

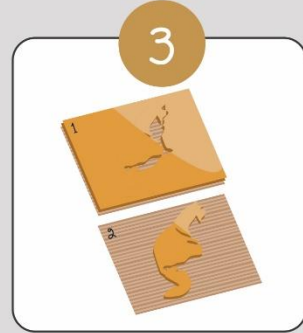
ขั้นตอนการพิมพ์แบบซ้อนสี

ลอกแบบลงบนแม่พิมพ์ตามจำนวน
สีของต้นแบบโดยไม่นับรวมสีขาว

แม่พิมพ์ 1 ตัดและนำส่วนสีขาวออก
แม่พิมพ์ 2 ตัดและนำส่วนสีขาวกับเขียวออก

ลักษณะของแม่พิมพ์ 1 และแม่พิมพ์ 2

ใช้ฟองน้ำแตะสีให้ทั่วแม่พิมพ์

นำกระดาษมาวางทาบลงบนแม่พิมพ์
แล้วใช้กันขวดกดและถูให้ทั่ว

แกะออกจากแม่พิมพ์
แล้วรอให้สีแห้ง

ใช้ฟองน้ำแตะสีให้ทั่วแม่พิมพ์

นำกระดาษมาวางทาบลงบนแม่พิมพ์
แล้วใช้กันขวดกดและถูให้ทั่ว

แกะออกจากแม่พิมพ์
แล้วรอให้สีแห้ง

Figure 62 คู่มือประกอบกิจกรรมพิมพ์ภาพด้วยกระดาษสี (3)

เครื่องมือช่วยกำหนดตำแหน่งพิมพ์ภาพผลงาน

วิธีการใช้

1. วางแม่พิมพ์ในพื้นที่สีขาว
2. วางกระดาษทาบลงบนแม่พิมพ์
โดยวางกระดาษในพื้นที่สีน้ำตาล

หมายเหตุ

***กระดาษสำหรับพิมพ์ภาพผลงาน
ต้องมีขนาดใหญ่กว่าแม่พิมพ์เสมอ

Figure 63 เครื่องมือช่วยเล็งในขั้นตอนการพิมพ์ภาพผลงาน

กิจกรรมที่ 4

ชื่อกิจกรรม พิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ

เทคนิค ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม

เนื้อหากิจกรรม พิมพ์ภาพด้วยเทคนิคภาพพิมพ์ตะแกรงไหม จำนวน 1 ครั้ง เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 79 ปี

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำภาพพิมพ์ตะแกรงไหม
2. สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนและสร้างสรรค์ผลงานได้จนแล้วเสร็จ

สาระของกิจกรรม

1. ภาพพิมพ์ตะแกรงไหม คือ การพิมพ์ภาพผ่านช่องว่าง โดยการเกิดภาพบนพื้นรองรับจะเกิดจากสีหรือสิ่งที่ทำให้เกิดภาพทะลุผ่านแม่พิมพ์ไปติดลงบนกระดาษ ซึ่งมีหลายลักษณะและรูปแบบ เช่น การพ่นสีผ่านแม่พิมพ์หลายฉลุ การอัดภาพถ่าย การระบายสีผ่านแม่พิมพ์ และการตัดกระดาษ
2. การพิมพ์ผ่านช่องฉลุ เป็นการประยุกต์โดยนำเอาวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ง่าย มีราคาไม่แพง รวมไปถึงวิธีในการพิมพ์ที่ง่ายต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ โดยใช้สะดึงผ้าขาวบาง และสติ๊กเกอร์ PVC ทั่วไปมาทำเป็นแม่พิมพ์

ขั้นตอนในการทำกิจกรรม

ขั้นนำ - อธิบายข้อกำหนดหรือข้อตกลงให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจตรงกัน

ขั้นสอน - อธิบายเกี่ยวกับการทำภาพพิมพ์ตะแกรงไหม

- แนะนำวัสดุ และอุปกรณ์
- อธิบายขั้นตอน พร้อมทั้งแจกคู่มือที่ให้รายละเอียดต่าง ๆ ในกิจกรรม
- สาธิตแนวทางการปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้สูงอายุ

อุปกรณ์ 1. สดิง

2. ผ้าขาวบาง
3. สติ๊กเกอร์ PVC
4. คัตเตอร์
5. ฟองน้ำ
6. สีพิมพ์

7. กระดาษร้อยปอนด์แบบเรียบ
8. ภาตรองสี
9. ถังใส่น้ำ
10. ภาพต้นแบบ (ถ้ามี)
11. ชุดเครื่องเขียน ได้แก่ ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด

ขั้นตอน

Figure 64 เตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับทำกิจกรรม

Figure 65 นำผ้าขาวบางมาขึงให้ตึงด้วยสะดึง

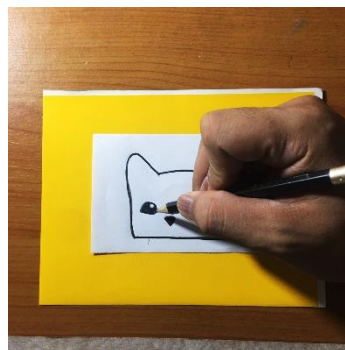

Figure 66 ถ่ายภาพต้นแบบลงบนสติ๊กเกอร์

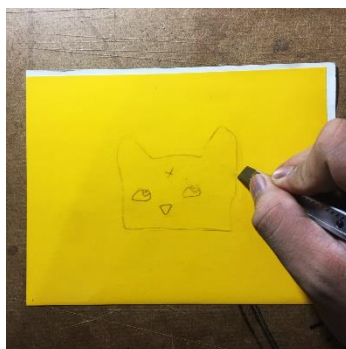

Figure 67 ตัดสติ๊กเกอร์เปิดช่องเพื่อให้สีสามารถผ่านไปได้

Figure 68 แกะสติ๊กเกอร์แยกออกจากกัน

Figure 69 ใช้เทปกาวติดผิวหน้าสติ๊กเกอร์ เพื่อไม่ให้ตำแหน่งของสติ๊กเกอร์เคลื่อน

Figure 70 แกะสติ๊กเกอร์แล้วนำไปติดลงบนผ้าขาวบางที่ขึงไว้

Figure 71 ใช้เล็บบทตามขอบสติ๊กเกอร์ให้ติดสนิทกับผ้าขาวบาง

Figure 72 นำไปวางบนวัสดุที่ต้องการพิมพ์ภาพและใช้ฟองน้ำแตะสีให้ทั่ว

Figure 73 ลักษณะของภาพที่ถูกพิมพ์ออกมาต่างกัน

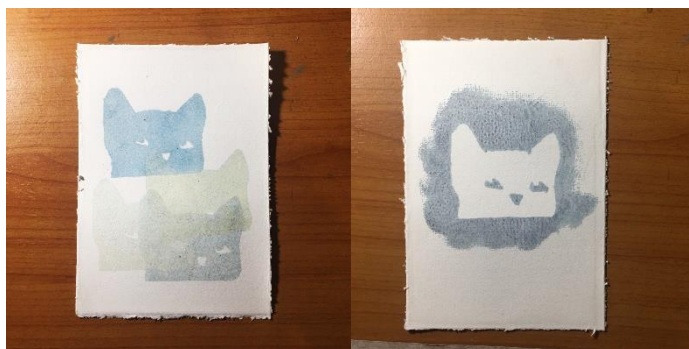

Figure 74 ผลลัพธ์ทั้ง 2 แบบ

- ขั้นสรุป** - ผู้สูงอายุสามารถอธิบายขั้นตอนการทำภาพพิมพ์ตะแกรงไหมได้
- สรุปปัญหาที่พบ และแนะนำแนวทางในการแก้ไข

การประเมินผล

ให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมประเมินตนเอง โดยใช้ 1) แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ 2) แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ตลอดสารพิษ ในรูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus group)

หมายเหตุ

- สีจาง มีสาเหตุมาจากใช้น้ำผสมมากเกินไป
- สีแห้งช้า มีสาเหตุมาจากใช้สีในปริมาณที่มากเกินไป

Figure 75 คู่มือประกอบกิจกรรมพิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ (1)

ขั้นตอน

- 1 นำผ้าขาวบางมาขึงให้ตึงด้วยสะดึง
- 2 ร่างแบบหรือลอกแบบลงบนสติ๊กเกอร์
- 3 ตัดฉลุสติ๊กเกอร์ส่วนที่ต้องการให้สีลอดผ่าน
- 4 แปะเทปเพื่อยึดไม่ให้สติ๊กเกอร์เคลื่อน
- 5 ลอกสติ๊กเกอร์แล้วนำไปติดบนผ้าขาวบาง
- 6 ลอกเทปออก
- 7 นำแม่พิมพ์ไปวางทาบบนกระดาษ แล้วแตะสีให้ทั่ว
- 8 ยกแม่พิมพ์ออกแล้วรอให้สีแห้ง

การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ

Figure 76 คู่มือประกอบกิจกรรมพิมพ์ภาพผ่านช่องฉลุ (2)

กิจกรรมที่ 5

ชื่อกิจกรรม พิมพ์ภาพจากร่องลึก

เทคนิค ภาพพิมพ์ร่องลึก

เนื้อหากิจกรรม พิมพ์ภาพด้วยเทคนิคภาพพิมพ์ร่องลึก จำนวน 1 ครั้ง เป็นเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 – 79 ปี

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำภาพพิมพ์ร่องลึก
2. สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนและสร้างสรรค์ผลงานได้จนแล้วเสร็จ

สาระของกิจกรรม

1. ภาพพิมพ์ร่องลึก คือ การสร้างแม่พิมพ์ด้วยแผ่นทองแดง เหล็ก สังกะสี โดยใช้วิธีการแกะหรือขุดพื้นที่ของวัสดุบางส่วนออกไป แล้วนำไปผ่านกระบวนการกัดกรดจะทำให้เกิดร่องลึกบนพื้นผิว เมื่อได้แม่พิมพ์แล้วนำหมึกพิมพ์อัดลงในร่องทั้งหมดและเช็ดพื้นผิวที่ไม่ได้แกะหรือขุดออกให้สะอาด แล้วจึงนำกระดาษสำหรับพิมพ์วางทาบบลงบนแม่พิมพ์เพื่อพิมพ์ภาพบนงานด้วยการกดหรือฉุให้ทั่วบริเวณ จากนั้นลอกกระดาษขึ้นมาจากแม่พิมพ์ จะได้ผลงานภาพพิมพ์จากแม่พิมพ์ร่องลึก
2. การพิมพ์ภาพจากร่องลึก เป็นการประยุกต์โดยนำเอาวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ง่าย มีราคาไม่แพง รวมไปถึงวิธีในการพิมพ์ที่ง่ายต่อการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ โดยใช้กระดาษโฟโต้บอร์ดมาใช้ทำเป็นแม่พิมพ์

ขั้นตอนในการทำกิจกรรม

ขั้นนำ - อธิบายข้อกำหนดหรือข้อตกลงให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจตรงกัน

ขั้นสอน - อธิบายเกี่ยวกับการทำภาพพิมพ์ร่องลึก

- แนะนำวัสดุ และอุปกรณ์
- อธิบายขั้นตอน พร้อมทั้งแจกคู่มือที่ให้รายละเอียดต่าง ๆ ในกิจกรรม
- สาธิตแนวทางการปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้สูงอายุ

อุปกรณ์ 1. กระดาษโฟโต้บอร์ด หรือกระดาษชานอ้อย

2. คัตเตอร์
3. ฟู่กัน
4. สีพิมพ์

5. กระดาษร้อยปอนด์แบบเรียบ
6. ภาชนะรองสี
7. ถังใส่น้ำ
8. ภาพต้นแบบ (ถ้ามี)
9. ชุดเครื่องเขียน ได้แก่ ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด

ขั้นตอน

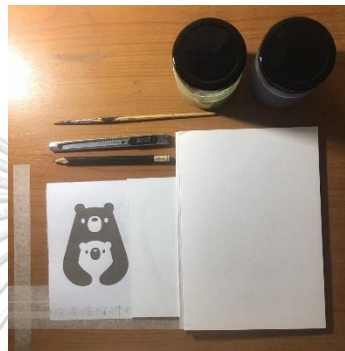

Figure 77 เตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับทำกิจกรรม

Figure 78 ร่างแบบหรือลอกแบบลงบนแม่พิมพ์

Figure 79 ตัดตามแบบร่าง

Figure 80 พื้นผิวของวัสดุส่วนที่นำออกไป
จะเกิดเป็นร่องให้สีสามารถค้างอยู่ได้

Figure 81 ใช้พู่กันระบายสีให้ทั่วบริเวณร่องทั้งหมด

Figure 82 นำกระดาษมาวางทาบกับแม่พิมพ์
แล้วจึงใช้กันขวดหรือวัสดุที่มีน้ำหนักมากดหรือถูให้ทั่วแม่พิมพ์

Figure 83 ภาพผลงานเทียบกับแม่พิมพ์

Figure 84 ภาพผลลัพธ์

- ขั้นสรุป** - ผู้สูงอายุสามารถอธิบายขั้นตอนการทำภาพพิมพ์ร่องลึกได้
 - สรุปปัญหาที่พบ และแนะนำแนวทางในการแก้ไข

การประเมินผล

ให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำกิจกรรมประเมินตนเอง โดยใช้ 1) แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาวะผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ 2) แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุ 3) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ ในรูปแบบการสนทนากลุ่ม (Focus group)

หมายเหตุ

- สีจาง มีสาเหตุมาจากใช้น้ำผสมมากเกินไป
- สีแห้งช้า มีสาเหตุมาจากใช้สีในปริมาณที่มากเกินไป
- ภาพผลงานจะกลับซ้าย-ขวากับแม่พิมพ์
- หากสีในร่องมีมากเกินไปจะทำให้สีล้นออกจากร่องในขั้นตอนการพิมพ์ภาพผลงาน

Figure 85 คู่มือประกอบกิจกรรมพิมพ์ภาพจากร่องลึก (1)

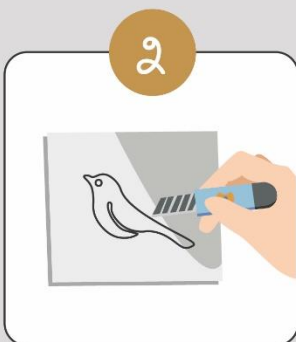
ขั้นตอน

แนะให้รู้

1. สีจาง เกิดจากการใช้น้ำผสมมากเกินไป
2. สีแห้งช้า เกิดจากการใช้สีในปริมาณที่มากเกินไป
3. ภาพผลงานจะกลับซ้าย-ขวากับแม่พิมพ์
4. หากสีในร่องมีมากเกินไปจะทำให้สีล้นออกจากร่องตอนพิมพ์ภาพผลงาน

ร่างแบบหรือลอกแบบ
ลงบนแม่พิมพ์

ใช้คัตเตอร์ตัดตามแบบร่าง

นำส่วนที่ต้องการให้สีติดออก
แล้วจะเกิดร่องให้สีค้างอยู่ได้

ใช้พู่กันทาสีให้ทั่วแม่พิมพ์

นำกระดาษมาวางทาบ
ลงบนแม่พิมพ์ แล้วใช้กันขวด
กดและถูให้ทั่ว

แกะออกจากแม่พิมพ์
แล้วรอให้สีแห้ง

การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

Figure 86 คู่มือประกอบกิจกรรมพิมพ์ภาพจากร่องลึก (2)

เครื่องมือช่วยกำหนดตำแหน่งพิมพ์ภาพผลงาน

วิธีการใช้

1. วางแม่พิมพ์ในพื้นที่สีขาว
2. วางกระดาษทาบลงบนแม่พิมพ์
โดยวางกระดาษในพื้นที่สีน้ำตาล

หมายเหตุ

***กระดาษสำหรับพิมพ์ภาพผลงาน
ต้องมีขนาดใหญ่กว่าแม่พิมพ์เสมอ

Figure 87 เครื่องมือช่วยเล็งในขั้นตอนการพิมพ์ภาพผลงาน

ทั้งนี้ผลผลิตที่ได้จากกระบวนการดังกล่าวของชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุนั้นสามารถนำไปต่อยอดทำเป็นของที่ระลึกได้ เช่น สมุดทำมือที่มีลวดลายจากการพิมพ์ภาพ พวงกุญแจ โปสการ์ด ที่คั่นหนังสือ เป็นต้น

Figure 88 ตัวอย่างผลงานที่นำไปต่อยอดทำเป็นของที่ระลึก

แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาพผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ	☐ ชาย	☐ หญิง	☐ ไม่ระบุ
2. อายุ	☐ 60 - 69 ปี	☐ 70 - 79 ปี	☐ 80 ปีขึ้นไป
3. แหล่งรายได้หลัก	☐ บุตร	☐ การทำงาน	☐ บำเหน็จ บำนาญ
	☐ เบี้ยยังชีพทางราชการ	☐ คู่สมรส	☐ ดอกเบี้ยเงินออม
	☐ พี่น้อง/ญาติ	☐ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ	☐ อื่น ๆ

ส่วนที่ 2 แบบประเมินการสูงวัยอย่างมีสุขภาพผ่านชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์

1. กรุณาภาครื่องหมาย ลงในช่องที่มีข้อความตรงกับตัวท่านมากที่สุด และขอความร่วมมือตอบคำถามทุกข้อ
2. คำถามต่อไปนี้จะถามถึงประสบการณ์ของท่าน ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ให้ท่านสำรวจตัวท่านเองและประเมินเหตุการณ์ อากาการ ความคิดเห็นและความรู้สึกของท่านว่าอยู่ในระดับใด แล้วตอบลงในช่องคำตอบที่เป็นจริงกับตัวท่านมากที่สุด โดยคำตอบจะมี 4 ตัวเลือกคือ

ไม่เลย	หมายถึง	ไม่เคยมีเหตุการณ์ อากาการ ความรู้สึก หรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ
เล็กน้อย	หมายถึง	เคยมีเหตุการณ์ อากาการ ความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เพียงเล็กน้อย หรือเห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ เพียงเล็กน้อย
มาก	หมายถึง	เคยมีเหตุการณ์ อากาการ ความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ มากหรือเห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ มาก
มากที่สุด	หมายถึง	เคยมีเหตุการณ์ อากาการ ความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ มากที่สุดหรือเห็นด้วยกับเรื่องนั้น ๆ มากที่สุด

**แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ
เพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ**

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้ ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่มีข้อความตรงกับตัวท่านมากที่สุด และขอความร่วมมือตอบคำถามทุกข้อ

ความรู้สึกของท่านก่อนทำกิจกรรม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. ท่านเข้าใจในเรื่องของศิลปะภาพพิมพ์แต่ละประเภท				
2. ท่านไม่สนใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์เพิ่มเติมหากมีการจัดกิจกรรมในครั้งหน้า				
3. ท่านคิดว่าการทำงานศิลปะภาพพิมพ์เป็นเรื่องค่อนข้างยากแต่ก็สามารถทำได้				
4. ท่านอยากศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องของศิลปะภาพพิมพ์				
5. ท่านคิดว่าการทำงานศิลปะภาพพิมพ์เป็นเรื่องที่ไม่มีความจำเป็น				
6. ท่านเห็นว่าศิลปะภาพพิมพ์ไม่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ (ไม่สามารถทำเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ของขวัญ ของที่ระลึกได้)				
7. ท่านอยากมีส่วนร่วมในการสนับสนุนในการสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปะภาพพิมพ์				
8. ท่านอยากให้บุคคลใกล้เคียงได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปะภาพพิมพ์				
9. ท่านคิดว่าศิลปะภาพพิมพ์ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ				
10. ท่านยินดีที่จะแนะนำศิลปะภาพพิมพ์ให้เพื่อนและคนในครอบครัวนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน				
11. ท่านคิดว่าการทำงานศิลปะภาพพิมพ์ทำให้รู้สึกไม่มีความสุข				
12. หากท่านมีคนมาเยี่ยมเยือน ของขวัญของมีค่าที่ท่านจะให้คือของที่ระลึกที่เป็นผลงานจากการทำงานศิลปะภาพพิมพ์				
13. ท่านคิดว่าวัสดุอุปกรณ์มีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรม				
รวมคะแนน				

รหัสประจำตัวผู้ตอบแบบสำรวจ.....

วันที่..... ที่ทำแบบสำรวจ

แบบสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ 13 ข้อ เป็นแบบ Rating Scale 4 ระดับ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่แสดงว่า เห็นด้วยอย่างยิ่ง/ เห็นด้วย/ไม่เห็นด้วย/ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ในแต่ละข้อมีการตรวจให้คะแนนแตกต่างกันตามลักษณะข้อความ ดังนี้

ข้อความที่มีลักษณะทางบวก ได้แก่ข้อ 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13

ถ้าตอบว่า	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้ 4 คะแนน
	เห็นด้วย	ได้ 3 คะแนน
	ไม่เห็นด้วย	ได้ 2 คะแนน
	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้ 1 คะแนน

ข้อความที่มีลักษณะทางลบ ได้แก่ข้อ 2, 5, 6, 11

ถ้าตอบว่า	เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้ 1 คะแนน
	เห็นด้วย	ได้ 2 คะแนน
	ไม่เห็นด้วย	ได้ 3 คะแนน
	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ได้ 4 คะแนน

แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล เพื่อสำรวจ
 ข้อคิดเห็นหลังเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษ

- เรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพ
 สำหรับผู้สูงอายุ
- คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้
 ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
 ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์.....

เวลา.....

1. รหัสประจำตัวผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. เพศ ชาย หญิง ไม่ระบุ
3. อายุ.....ปี
4. เคยร่วมทำกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้สูงอายุมาก่อนหรือไม่ เคย ไม่เคย

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์

1. กิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษในมุมมองของท่านคืออะไร

2. ท่านได้เรียนรู้อะไรจากการเข้าร่วมกิจกรรมภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ

3. ท่านชื่นชอบกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ประเภทใดหรือเทคนิคใดมากที่สุด เพราะอะไร

4. ท่านคิดว่าสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษไปพัฒนาต่อยอดทำเป็นของที่ระลึก ของขวัญได้หรือไม่ อย่างไร

5. ท่านคิดว่ากิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษมีข้อดีหรือข้อควรปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร

6. ท่านอยากให้มีการจัดกิจกรรมศิลปะภาพพิมพ์ปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุอีกหรือไม่ เพราะเหตุใด

แบบบันทึกผลการทดลองใช้กิจกรรม

เรื่อง.....

1. จำนวนของผู้เรียน.....

2. หัวข้อการทดลอง.....

3. วัสดุที่ใช้ทดลอง

4. ขั้นตอนการเตรียมการทดลอง

5. อุปกรณ์ทั่วไปและอุปกรณ์ที่ประยุกต์ เพื่อใช้ในการทดลองกิจกรรมภาพพิมพ์สำหรับผู้สูงอายุ

6. กระบวนการ วิธีในการสอนที่ใช้

7. ขั้นตอนการดำเนินการทดลอง

8. ปัญหาที่พบ

9. แนวทางในการแก้ไข

10. สรุปผลการทดลอง

11. ข้อสังเกตเพิ่มเติม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายกิตต์นิธิ เกตุแก้ว
วัน เดือน ปี เกิด	16 สิงหาคม 2539
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (ศป.บ.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	337 ซอยอ่อนนุช 65 แยก 2 แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพฯ 10250
ผลงานตีพิมพ์	บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนผ่านกระบวนการทางศิลปะ: กรณีศึกษาชุมชนริมคลองบางหลวง
รางวัลที่ได้รับ	- รางวัลชมเชย การประกวดศิลปกรรมช่างเผือกครั้งที่ 10 ปี 2564 - ได้รับคัดเลือกให้ร่วมแสดงผลงานสร้างสรรค์ ในงานประกวดศิลปกรรมเด็ก และเยาวชนแห่งชาติ ครั้งที่ 16 ปี 2564 - ได้รับรางวัลดีเด่น สาขาศิลปะ 2 มิติ โครงการรางวัลยุวศิลปินไทย โดย มูลนิธิเอสซีจี ปี 2564